

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

Vasile Surd
Vasile Zotic
Horațiu Popa-Bota
Nicoleta Erchedi

GEOGRAFIE

clasa a X-a

DACIA
2005

Autorii manualului:

Prof. univ. dr. Vasile Surd, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.
Șef lucr. dr. Vasile Zotic, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.
Profesor Horațiu Popa-Bota, doctor în geografie, Colegiul Național „George Coșbuc”, Cluj-Napoca.
Drd. Nicoleta Erchedi, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.

Prezentare grafică, tehnoredactare computerizată, cartografie: Vasile Zotic.

Cuvânt înainte

Geografia umană, ca și ramură a geografiei, studiază populația, așezările și activitățile desfășurate de către oameni, toate acestea în strânsă relație cu factorii mediului natural.

Pornind de la obiectul de studiu al geografiei umane, manualul este structurat în funcție de succesiunea componentelor principale: geografie politică, geografia populației și a așezărilor, geografie economică, marile ansambluri economice și geopolitice ale lumii.

Prezentul manual este adaptat noii curricule pentru clasa a X-a, care înlocuiește în cadrul programei școlare competențele din programa anterioară, cu sistemul de competențe generale și competențe specifice, construit în condițiile generalizării învățământului obligatoriu de zece ani. În consecință, manualul, conform programei de geografie pentru clasa a X-a, axată pe Geografia umană, are următoarele elemente de noutate:

- ✚ asigură trecerea de la o geografie descriptivă și enciclopedică la o geografie funcțională, operațională și aplicată, deschisă problematicii lumii contemporane;
- ✚ asigură perceperea corectă a dimensiunilor spațiale ale fenomenelor naturale și umane prin conținuturi care se bazează pe exemple edificatoare la nivelul Terrei ca întreg, al Europei și al orizontului local;
- ✚ introduce noțiuni noi și folosește terminologie specifică, ușor de asimilat de către elevi;
- ✚ conținutul manualului este axat pe înțelegerea părții umane (socio-economice) a mediului înconjurător, continuând partea fizică a acestuia;
- ✚ conține o serie de elemente informative complementare care întregesc imaginea de ansamblu a realității geografice, iar în unele cazuri o detaliază până la cele mai mici amănunte;
- ✚ conține aplicații specifice fiecărei lecții și la nivel de capitol, cu rol de stimulare a gândirii creative, logicii și a analizei corelative.

Prin structura, forma de prezentare grafică și conținut, manualul se dorește a fi un instrument util în însușirea problematicii de geografie umană, atât pentru elev cât și pentru profesor.

Autorii

Referenți:

Prof. univ. dr. Nicolae Ciangă, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
Prof. univ. dr. Ionel Haidu, Facultatea de Geografie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.

Cuprins

1. Geografie politică.....	3
1.1. Statele și harta politică a lumii.....	4
1.2. Frontierele și granițele statelor.....	12
1.3. Grupările regionale de state.....	15
1.4. Evoluția hărții politice a lumii.....	19
1.5. Principalele probleme actuale de geografie politică.....	24
2. Geografia populației și așezărilor.....	30
2.1. Evoluția numerică a populației.....	31
2.2. Dinamica naturală a populației.....	35
2.3. Tranziția demografică.....	42
2.4. Mobilitatea teritorială și bilanțul total al populației.....	44
2.5. Tipuri de medii de viață.....	53
2.6. Răspândirea teritorială a populației pe Glob.....	57
2.7. Densitatea populației.....	62
2.8. Structuri demografice (pe medii rezidențiale, grupe de vârstă și sexe, pe sectoare socio-economice).....	65
2.9. Structuri demografice (confesională, etnolingvistică și rasială).....	70
2.10. Populația, protecția mediului înconjurător și dezvoltarea durabilă.....	75
2.11. Habitatul uman: definiție și componente.....	79
2.12. Urbanizarea. Dinamica urbană.....	86
2.13. Funcțiile și structura funcțională a așezărilor.....	88
2.14. Forme de concentrare urbană.....	94
2.15. Metropole și megalopolisuri.....	96
2.16. Organizarea spațiului urban. Planul orașului și zonele de influență.....	98
2.17. Peisaje rurale. Organizarea spațiului rural.....	103
2.18. Amenajarea locală și regională.....	109
3. Geografia economică.....	112
3.1. Resursele atmosferei și extraatmosferice.....	113
3.2. Resursele litosferei.....	116
3.3. Resursele hidrosferei.....	123
3.4. Resursele biosferei.....	125
3.5. Evoluția în timp și spațiu a practicilor agricole.....	127
3.6. Tipuri și structuri teritoriale agricole.....	130
3.7. Regiunile agricole.....	135
3.8. Peisajele agricole.....	139
3.9. Evoluția activităților industriale.....	142

3.10. Industria energetică.....	145
3.11. Regiunile industriale.....	150
3.12 Studiu de caz: Regiunile industriale Ruhr și Sun Belt.....	154
3.13. Serviciile - definiție și tipuri.....	157
3.14. Căi de comunicație și transporturi.....	158
3.15. Comerțul și turismul mondial.....	165

4. Ansamblurile economice și geopolitice ale lumii..... 169

4.1. Marile ansambluri economice și geopolitice ale lumii.....	170
4.2. Uniunea Europeană (U.E.) și Asociația Nord-Americană a Liberului Schimb (N.A.F.T.A.).....	174
4.3. Modele de dezvoltare economică.....	182
Bibliografie.....	187
ANEXA I. Statele lumii (denumirea oficială, capitala, suprafața și populația totală).....	189
ANEXA II. Lista statelor și teritoriilor dependente. Repartiția pe regiuni, forma de guvernare statală și tipul de organizare administrativ-politică.....	193

Geografie politică

Geografia politică este o ramură a geografiei umane, care se ocupă cu studierea efectelor teritoriale ale acțiunii politice.

CONȚINUTURI

- 1.1. Statele și harta politică a lumii
- 1.2. Frontierele și granițele statelor
- 1.3. Evoluția hărții politice a lumii
- 1.4. Principalele probleme actuale de geografie politică

CAPITOLUL

1

OBIECTIVE

- însușirea noțiunilor de bază de geografie politică;
- analiza evoluției hărții politice a lumii și identificarea principalelor grupări de state;
- realizarea de corelații între caracteristicile spațiale (forma, suprafața, relief) și nivelul de dezvoltare economică a statelor;
- identificarea și corelarea proceselor și fenomenelor care determină modificări pe harta politică a lumii;
- determinarea elementelor generatoare ale procesului de globalizare.

1.1. Statele și harta politică a lumii

Cuvinte cheie

- harta politică
- stat
- republică
- monarhie
- capitala

Destrămarea U.R.S.S.-ului și căderea comunismului au modificat profund ariile geopolitice din Europa Centrală și de Est (după Griffin, din ziarul „The European”, 29 septembrie 1991, citat de M. Hagnerelle, 1995).

Cel mai mic stat ca suprafață este Vaticanul, cu 44 ha. iar la polul opus se situează Rusia, cu o suprafață de 17 075 200 km².

Identificați câte trei state pentru fiecare categorie de întindere utilizând Anexa I. Localizați-le pe harta politică a lumii !

Statul reprezintă o unitate politică independentă și suverană asupra unui teritoriu, permanent populat, dispunând de o suveranitate totală asupra problemelor sale interne și externe (după V. Bodocan, 1997).

Statele actuale sunt rezultatul unor procese succesive de decantare teritorială rezultate în urma dorințelor naturale de identificare națională. Ele s-au constituit ca entități politico-administrative cu frontiere clar trasate și recunoscute internațional. **Numărul statelor a crescut de la o etapă istorică la alta**, ca urmare a destrămării unor imperii (ex. destrămarea imperiilor coloniale europene de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX), a unor uniuni de state (ex. fosta U.R.S.S., Iugoslavia etc.) și ca urmare a unor hotărâri ale O.N.U (ex. Israel, 1948). Cele două conflagrații mondiale au modificat și ele suprafețele statelor: unele state au câștigat, iar altele au pierdut teritorii (ex. România – pierde Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herței în favoarea U.R.S.S.).

În prezent, pe harta politică a lumii se pun în evidență **192 de state și 63 de teritorii** dependente ori cu statut politic incert (vezi fig. 1).

Statul este **definit de: teritoriu, populație, statutul politico-administrativ (forma de guvernământ), nivelul de dezvoltare economico-socială, capitală, frontiere și granițe.**

A. Teritoriul

Teritoriul statului are o anumită extensiune plan-spațială, cu o anumită structurare naturală (relief, hidrografie ș.a.) și componente de contiguitate (vecinătate) care îi conferă o identitate teritorială unică.

1. După întindere statele se clasifică în:

- **state continentale** (> 6 milioane km²);
- **state foarte mari** (1,2 – 6 milioane km²);
- **state mari** (0,5 – 1,2 milioane km²);
- **state mijlocii** (0,2 – 0,5 milioane km²);
- **state mici și foarte mici** (< 0,2 milioane km²).

Fig. 1. Harta politică a lumii.

Izomorfismul teritorial - proprietatea unui teritoriu de a avea aceleași condiții fizico-geografice (relief, climă, vegetație ș.a.) pe toată extensiunea sa.

Enclava - un teritoriu restrâns, localizat în interiorul unui stat, dar care nu se află sub jurisdicția sa (ex. Vatican în Italia, Lesotho și Swaziland în Africa de Sud).

Enclava Lesotho și Swaziland situată în cadrul statului Africa de Sud.

Exclava - parte a unui stat care este separată de teritoriul de bază și care este înconjurată de teritoriul altui stat sau a altor state (ex. Kaliningrad care aparține de Rusia).

Exclava Kaliningrad situată între statele Polonia și Lituania este un teritoriu ce aparține de Rusia.

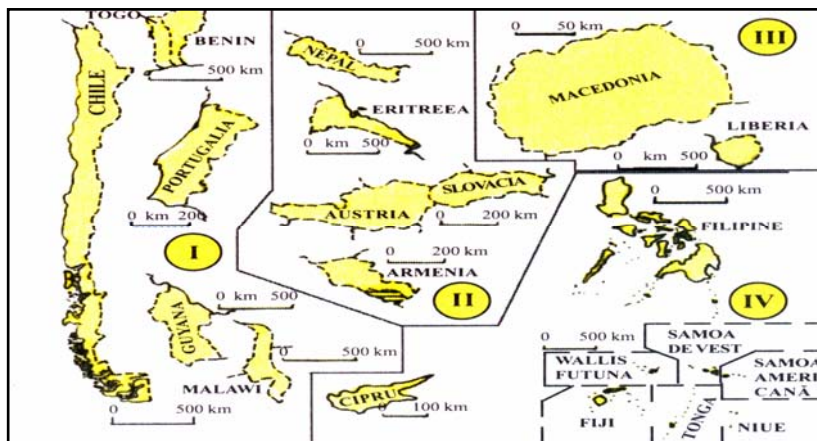

Fig. 2. Configurații geometrice de state (după V. Bodocan, 1997): I. state cu teritorii de formă alungită; II. state cu teritorii de formă poligonală neregulată; III. state cu teritorii de formă circulară; IV. state cu teritorii fragmentate.

2. După forma geometrică statele se diferențiază în: state de formă poligonală, circulară, alungită și fragmentată (fig. 2). Menționăm totuși că majoritatea statelor lumii au forme poligonale neregulate.

Statele cu teritoriile de formă circulară (Macedonia, Spania, România) sunt considerate a fi cele ideale în condiții de izomorfism teritorial. Această formă presupune **acces ușor din orice punct al statului la orașul capitală care, teoretic, s-ar afla în centrul geometric al acestuia**. În plus, un asemenea stat ar avea frontiere mai puține de apărat și posibilități de secesiune teritorială internă mai reduse.

Statele cu teritoriile de formă alungită (ribbon states) îndepărtează exagerat punctele teritoriale extreme, o serie întreagă de regiuni din cadrul lor fiind izolate și cu acces dificil spre capitală (Chile, Vietnam, Norvegia ș.a.).

Statele cu teritorii fragmentate sunt de regulă cele insulare de tip arhipelag (Filipine, Indonezia, Fiji ș.a.). Acestea au o **slabă coeziune teritorială**, utilizându-se pe scară largă transporturile navale și cele aeriene.

B. Populația

Sub aspectul potențialului demografic statele se distribuie într-un ecart valoric elastic, de la ordinul miilor de locuitori, la peste 1 miliard de locuitori (fig. 3).

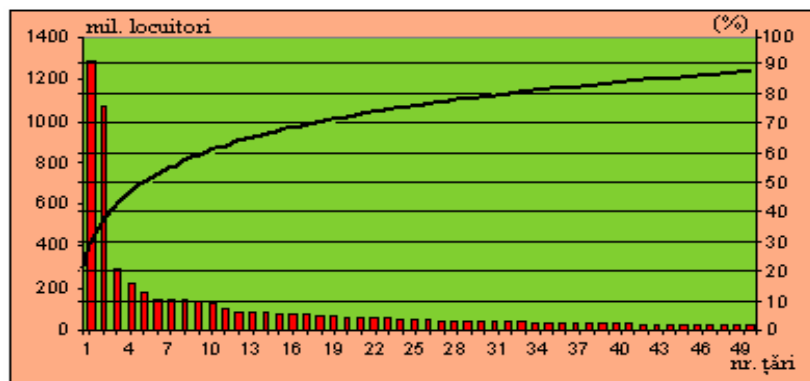

Fig. 3. Gradul de concentrare a populației, pe țări.

Mărimea demografică a unui stat mediu, inclusiv teritoriile dependente, este de cca. 25 milioane de locuitori. Subliniem faptul că primele 50 de state ca mărime demografică concentrează aproape 90 % din populația lumii.

Tabel 1. Repartiția statelor lumii pe clase de mărime demografică (după N. Kaledin, 2002).

Clasa	Tip clasă	Nr. state	Pondere (%)
I	state miliardare (> 1 mld.)	2	0,84
II	state foarte mari (100,1 mil. – 1 mld.)	9	3,83
III	state mari (50,1 – 100 mil.)	13	5,53
IV	state medii (20,1 – 50 mil.)	25	10,64
V	state mici (10,1 – 20 mil.)	29	12,34
VI	state foarte mici (1,1 – 10 mil.)	71	30,21
VII	microstate (sub 1 mil.)	86	36,60
Total		235	100,00

Pe lângă statele suverane au fost luate în calcul și teritoriile dependente (a se vedea tabelul din anexe).

După distribuția numerică a populației pe țări se pun în evidență șapte grupe valorice:

- clasa I-a este formată din **statele miliardare** (China – 1,3 miliarde de locuitori, India – 1,1 miliarde de locuitori);
- clasa a II-a cuprinde **statele foarte mari** cu populație de la 100,1 milioane la 1 miliard locuitori. Aici se includ **nouă state** (Bangladesh, Brazilia, Indonezia, Japonia, Mexic, Nigeria, Pakistan, Rusia și S.U.A.) cu nivele de dezvoltare și forme de guvernare diferite;
- clasa a III-a include **statele mari** cu o populație de la 50,1 milioane locuitori la 100 milioane locuitori și cuprinde 13 state (Germania, Franța, Regatul Unit, ș.a.);
- clasele IV-VI cuprind **statele mijlocii** (20,1 - 50 milioane locuitori), **mici** (10,1 – 20 milioane locuitori) și **foarte mici**

Shanghai, China, un exemplu tipic de aglomerație asiatică generat de „creșterea explozivă” a populației (după J.-R. Pitte, 1995).

O lume aflată în echilibru sau dezechilibru ?

Diferențe demografice între „Nordul bogat” și „Sudul sărac” (în mil. locuitori).

Ani / Tip țara	1960	1990	2000	2025
Țări dezvoltate	945	1207	1272	1354
Țări slab dezvoltate	2092	4086	4847	7150
Total mondial	3037	5293	6119	8504

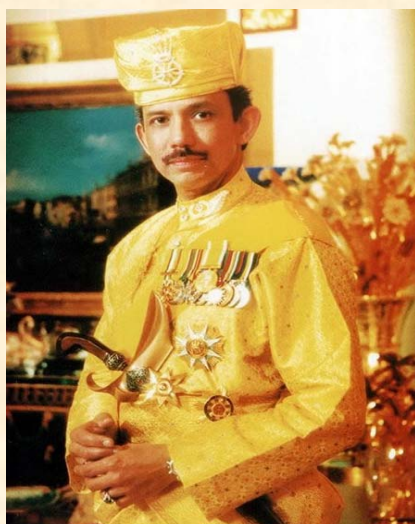
Republica – formă de stat în care conducerea este exercitată de un organ suprem al puterii (parlament și guvern) și de un președinte ales sau numit democratic.

Cea mai veche dintre republicile actuale se consideră a fi San Marino, care datează din 1263.

Monarhia – formă de guvernare în care conducerea statului revine, total sau parțial, unei singure persoane – **monarhul** – și care, în virtutea unor vechi tradiții, se transmite ereditară, dinastic.

Regele Juan Carlos I al Spaniei (după www.casareal.es).

Sultanul Hassan al-Bolkiah al statului Brunei Darussalam (după www.casareal.es).

(1,1 – 10 milioane locuitori) sub aspectul numărului populației (tabel 1). România, cu o populație de 21,7 milioane locuitori se încadrează în clasa statelor mijlocii.

• clasa a VII-a este formată din **microstate** care au o populație de sub 1 milion locuitori. **Interesele lor politice și diplomatice sunt reprezentate de către statele mai mari** din proximitatea lor (Vatican, Andora, San Marino, Monaco ș. a.).

C. Statutul politico-administrativ

1. După formele de guvernare statele se clasifică în:

a). republici: republică parlamentară (RP); republică prezidențială (RPr); republică ideocratică (RI) (republică socialistă - RS, Rs, republică islamică - Ri); republică populară (Rpo) (vezi glosar și anexa II pentru descriere detaliată).

Republica parlamentară reprezintă acea formă de guvernare în cadrul căreia șeful guvernului este direct dependent de sprijinul parlamentului. Între atribuțiile șefului statului și cel al guvernului sunt delimitări clare (ex. România, Ungaria ș. a.).

Republica prezidențială se definește prin faptul că latura executivă este aleasă separat de latura legislativă, iar **președintele are drept de veto** în privința promulgării legilor și a hotărârilor puterii executive (ex. S.U.A.).

b). monarhii: monarhie constituțională (MC), monarhie absolută (MA), monarhie teocratică (MT), principat autonom (PA) (vezi glosar și anexa II pentru descriere detaliată).

Monarhia constituțională este o formă de guvernare stabilită pe bază de constituție care recunoaște ereditatea monarhului ca șef al statului. Este caracterizată prin **prerogative restrânse ale monarhului**, practic, acesta „domnește, dar nu guvernează” (Belgia, Spania, Canada ș.a.).

Monarhia absolută reprezintă o formă idealistă de guvernare în care **monarhul are putere deplină** asupra populației și teritoriului, dar în practică aceste prerogative sunt limitate (ex. Oman).

2. După organizarea politico-geografică internă se disting următoarele categorii de state: stat unitar (SU), stat unitar cu elemente federale (SEF), stat federal (SF), stat semifederal (SSF) la care se adaugă ducatul ereditar (DE), emiratul ereditar (EE), imperiul ereditar (IE), principatul ereditar (PE), regatul ereditar (RE), sultanatul ereditar (SE),

țară membră a Commonwealth-ului (Com), Departament de Peste Mări (DPM) și Teritoriu de Peste Mări (TPM).

Statele unitare reprezintă țările caracterizate *prin grad ridicat de omogenitate și coeziune teritorială*, cu o singură arie de polarizare a teritoriului național, focalizată asupra capitalei. De regulă, capitala, prin funcția politică și administrativă, creează o concentrare a forțelor și energiilor naționale.

Statele unitare cu elemente federale (descentralizate) presupun o *dispersie a puterii în teritoriu, prin acordarea de competențe unor nivele inferioare sub aspect administrativ*, dar care se supun legilor adoptate de către parlamentele naționale. La nivelul acestor state, în cadrul teritoriului național se conturează enclave federale definite cel mai adesea pe criterii etnice și/sau rasiale (ex. Belgia, Regatul Unit ș.a.).

Statele federale reprezintă țările ce înglobează teritorii de tip stat, nesuverane, cu un guvern central și guverne teritoriale la nivelele administrative inferioare.

Acest sistem *se adoptă de regulă în statele foarte extinse teritorial, cu discontinuități de locuire*, unde implementarea actelor decizionale centrale se referă doar la funcțiile principale ale statului (apărare, afaceri externe, comunicații). În această categorie se încadrează state ca Australia, S.U.A., Rusia, Brazilia, Canada ș.a.

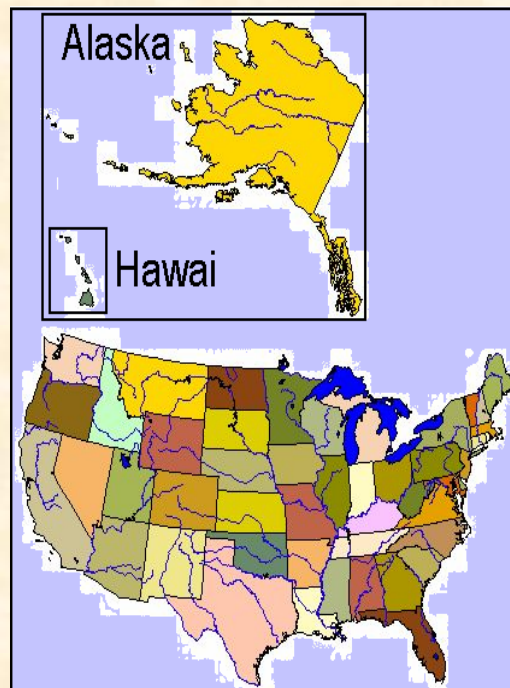
În afară de entitățile statale recunoscute de către O.N.U. există și *alte teritorii* din domeniul uscatului, *majoritatea nelocuite sau cu locuire temporară, care constituie obiectul divizării și apartenenței la diverse state*.

Cel mai elocvent exemplu în acest caz este Antarctica, declarată ca teritoriu cu statut special (destinat cercetării științifice), pe care sunt amplasate stații de cercetare aparținând marilor puteri (S.U.A., Rusia, Regatul Unit, Franța, China, Norvegia ș.a.) și statele din proximitate (Australia, Argentina, Chile, Noua Zeelandă ș.a.).

D. Dezvoltarea economico-socială

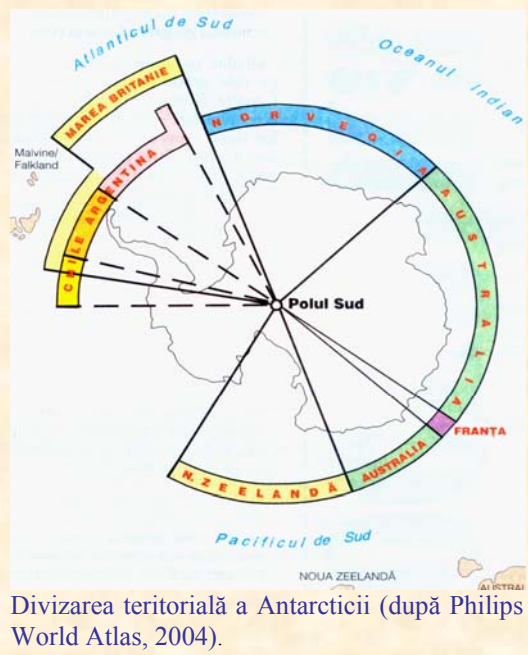
După gradul de dezvoltare economică și socială statele se împart în patru mari categorii: state puternic dezvoltate, state cu nivel de dezvoltare mediu, state în curs de dezvoltare, state slab dezvoltate.

Criteriile de diferențiere a nivelului de dezvoltare economico-socială a unui stat sunt: *venitul pe cap de locuitor*,

Statele federale ale S.U.A.

Diferența esențială între statele cu elemente federale (decentralizate) și cele federale constă în faptul că, deși ambele presupun o dispersie a puterii în teritoriu, drepturile statelor ce alcătuiesc federațiile sunt stipulate în constituție și nu pot fi retrase de către guvernul central.

Divizarea teritorială a Antarcticii (după Philips World Atlas, 2004).

P.I.B. (Produsul Intern Brut) reprezintă totalitatea bunurilor create și a serviciilor prestate de către societate pe durata unui an calendaristic, exprimat în unități monetare de referință (dolari S.U.A.)

Venitul anual de 1 000 \$/locuitor este o valoare convențională ce separă lumea săracă de cea care își acoperă nevoile minimale de existență.

Capitala Spaniei, Madrid, are o poziționare în centrul geometric al țării (după Atlasul Geografic General, 2002).

Londra, capitala Regatului Unit, respectă în poziționarea sa teritorială principiul centralității economice (după Atlasul Geografic General, 2002).

nivelul de satisfacere a nevoilor alimentare, asigurarea cu locuințe, asistență sanitară, nivelul de instruire, durata medie a vieții și ponderea populației ocupate în sectoarele economiei.

În categoria **statelor puternic dezvoltate** se includ majoritatea țărilor din Europa de Vest, S.U.A., Canada, Israel, Japonia, Australia și Noua Zeelandă, unde P.I.B. depășește frecvent 20 000 \$/locuitor/an.

Statele cu **nivel mediu de dezvoltare** au o economie funcțională și asigură condițiile de instruire și alimentare la nivelul întregii populații. *Produsul Intern Brut* al acestora este cuprins, în general, între 5 000 – 15 000 \$/locuitor/an. Aici se includ majoritatea statelor din Europa Centrală, precum și unele state din Asia, America Latină și Africa (ex. Coreea de Sud, Argentina, Africa de Sud ș.a.).

În categoria **statelor în curs de dezvoltare** se includ acele țări în cadrul cărora structurile economice tradiționale coabitează cu cele moderne, P.I.B. fiind sub valoarea de 5 000 \$/locuitor/an, dar deasupra pragului de 1 000 \$. În cadrul statelor din această categorie se evidențiază un segment demografic însemnat categorisit ca fiind sărac. Aici se includ un număr mare de state, dintre care se detașează cele europene ce au aparținut de fostul sistem socialist (România, Bulgaria, Rusia ș.a.), cele din America Latină (Mexic, Brazilia, Chile ș.a.) Asia de Sud-Est și țările din nordul Africii (Thailanda, Egiptul, Marocul ș.a.).

Statele slab dezvoltate au de regulă economia bazată pe sectorul primar, cu slabe percepții de modernizare. Majoritatea populației este malnutrită, iar durata medie a vieții nu depășește pragul de 50 ani. În unele state din această categorie (Somalia, Ciad, Mozambic, ș.a.) nivelul P.I.B./locuitor/an este sub 200 \$.

E. Capitala

Capitala reprezintă de regulă sinteza expresiei naționale a unui stat, prin concentrarea funcțiilor superioare de decizie politică și administrativă a unor importante activități economice, culturale și strategice.

De regulă, capitala este orașul principal al unei țări, fiind amplasată în centrul geometric al acesteia, mai degrabă din **raționamente strategice** (ex. Madrid, Ankara ș.a.). Nu în toate cazurile centrul geometric al statelor corespunde cu centrul economic. Astfel, multe capitalele, în plasamentul lor

teritorial, respectă **principiul centralității economice** și nu cel al **centralității geometrice** (Paris, Londra, Cairo, Buenos Aires, ș.a.) În general, orașele capitală sunt așezările cele mai mari sub aspectul numărului populației. Spre exemplu, Budapesta concentrează 20 % din populația Ungariei, Buenos Aires cca. 30 % din populația Argentinei. Capitalele sunt orașele favorizate ale statelor, ele prosperând pe seama unei puternice susțineri naționale.

Capitalele se clasifică după următoarele criterii: *geneză, permanența funcției, statutul administrativ-politic.*

1. După geneză deosebim **capitale naturale**, acestea fiind reprezentate de un oraș ce a exercitat această funcție de la înființarea lui (Londra, Paris, Atena ș.a.) și **capitale artificiale** (Brasilia, Canberra ș.a.) care constau din orașe ce au fost amenajate pe un teritoriu nelocuit pentru a exercita funcția de capitală.

2. După permanența funcției deosebim **capitale istorice** ce exercită acest rol de la înființarea lor (Atena, Lisabona, Paris, Londra ș.a.) și **capitale introduse** care au fost înnobite cu acest rol la mult timp de la înființarea lor (Tokyo, Berna, ș.a.).

3. După statutul administrativ-politic deosebim **orașe capitală divizate**, unul care concentrează numai puterea politică și administrativă, iar celălalt puterea executivă. În cazul Olandei, în Haga se află sediul parlamentului, iar la Amsterdam palatul regal. Un caz aparte este cel al Africii de Sud unde Pretoria reprezintă capitala administrativă, Cape Town capitala legislativă și Bloemfontein capitala judiciară.

Teme și aplicații

1. Comparați statul federal cu monarhia.
2. Definiți Produsul Intern Brut (P.I.B.).
3. Care credeți că au fost motivele construirii capitalei Brasilia?
4. Existența unei capitale legislative și a unei capitale administrative este avantajoasă pentru un stat?
5. Dați exemple de state cu teritoriul fragmentat.
6. Cu ajutorul atlasului geografic identificați statele ce alcătuiesc Australia.

Acropole – un vestigiu istoric ce argumentează faptul că Atena este o capitală istorică.

Tokyo – orașul cu cea mai mare densitate a construcțiilor de tip „sky-scraper” (zgârie-nori).

Palatul regal din Amstredam, capitala politică a Olandei.

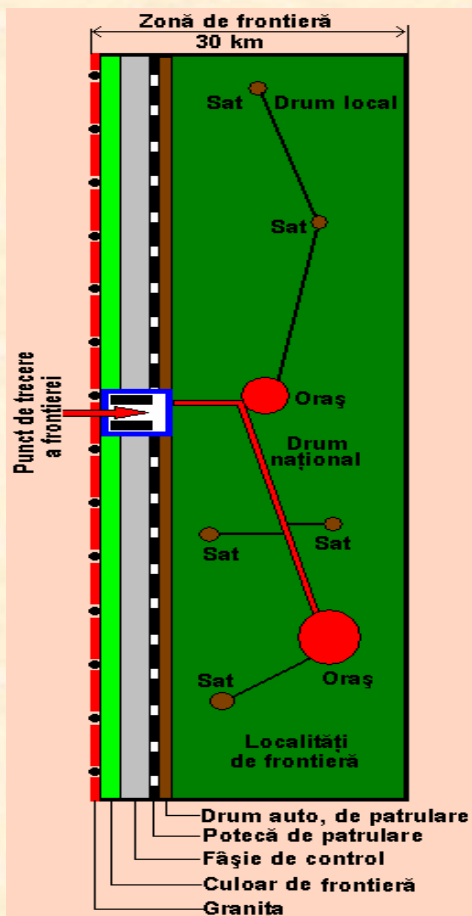

Haga, capitala administrativă a Olandei.

1.2. Frontierele și granițele statului

Cuvinte cheie

- frontiera
- granița
- teritoriul național
- zona contiguă
- zona maritimă exclusivă

Componentele structurale ale unei frontiere.

Frontiera reprezintă un spațiu tampon interpus între două unități politico-administrative statale, organizat specific în vederea exercitării suveranității asupra teritoriului național. Ea se compune dintr-o succesiune de fâșii dispuse paralel cu granița care au rolul de avertizare, administrare și control.

Frontiera se compune din următoarele **segmente teritoriale** (exemplificare pe țara noastră):

- **culoarul de frontieră** reprezintă teritoriul în care sunt localizate însemnele de frontieră și care se dezvoltă paralel cu granița, pe o lățime convenită cu țara vecină (de exemplu, cu Ucraina culoarul de frontieră are o lățime de 10 m, 5 m de fiecare parte);
- **fâșia de protecție a frontierei de stat** care se compune la rândul ei din fâșia de control, poteca de patrulare pedestră și drumul de patrulare auto;
- **zona de frontieră**, cuprinde teritoriul din interiorul statelor pe o lățime de 30 km în care se află sate și orașe ce au statut de localități de frontieră.

Granița este definită de o linie imaginară, transpusă în plan vertical, ce delimitează spațiul aerian, solul și subsolul dintre două state. La nivelul solului se materializează prin borne, ziduri sau garduri, iar pe frontierele naturale acvatice, prin balize. Granițele configurează forma plan-spațială a statelor, în interiorul acestora exercitându-se dreptul de suveranitate. În cadrul granițelor statale se includ **componentele naturale și antropice** asupra cărora statul are suveranitate. În cadrul acestora se include: spațiul aerian, spațiul maritim, solul, subsolul și apele interioare (râuri și lacuri), așezările, drumurile etc.

- **Teritoriul național** este dat de configurația plan-spațială a granițelor și cuprinde toate componentele naturale și antropice ale unui stat.
- **Spațiul aerian național** este delimitat de planul vertical imaginar a cărui limită este concordantă cu granița terestră. Acesta se desfășoară pe verticală până la 80 – 100 km, fiind rezultatul unor convenții internaționale.

- *Spațiul maritim* se delimitează în cazul statelor care au ieșire la mări sau oceane. În general, este recunoscut ca spațiul maritim național al statelor cel ce se desfășoară pe o lățime de 12 mii marine (1 milă marină = 1852 m), perpendicular pe linia țărmului, inclusiv platformele continentale și resursele acestora (fig. 4).

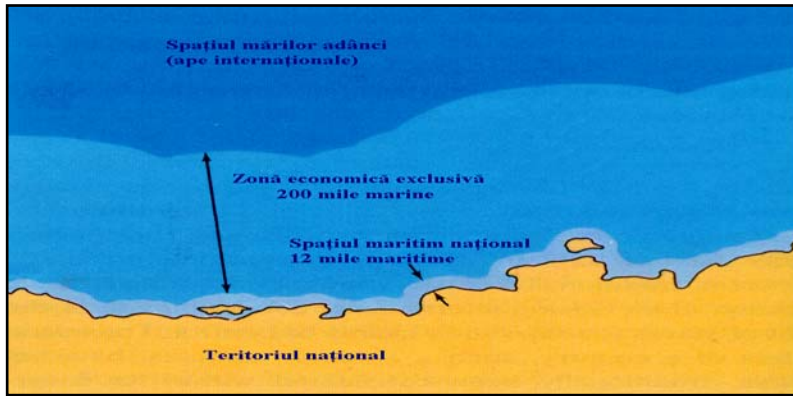

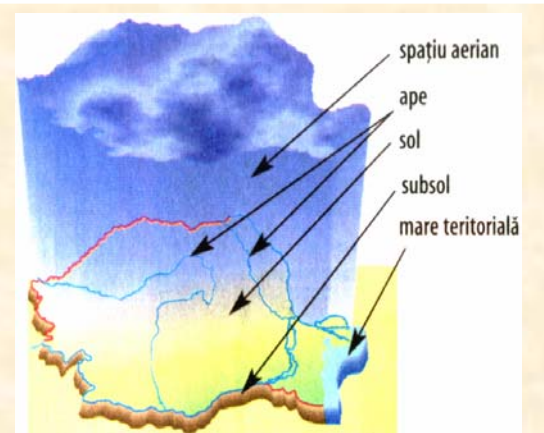
Fig. 4. Elemente de apartenență ale spațiului maritim național.

În cazul statelor care dețin insule în cadrul apelor teritoriale, limitele de apartenență se extind de la acestea în larg, tot cu 12 mii marine. Restul spațiului maritim până la 24 de mii marine formează zona contiguă, asupra căreia statele nu au suveranitate deplină, dar își pot exercita controlul în privința protecției mediului, pescuitului ș.a. Zona economică exclusivă se desfășoară până la 200 mii maritime față de țărm. Aici statele riverane au dreptul de explorare și de exploatare a resurselor naturale biotice și abiotice, de utilizare a forței vântului și a apei pentru producerea de energie electrică (după V. Bodocan, 1996). La peste 200 mii marine se desfășoară spațiul mărilor adânci, care constituie bun al întregii omeniri și formează zona apelor internaționale.

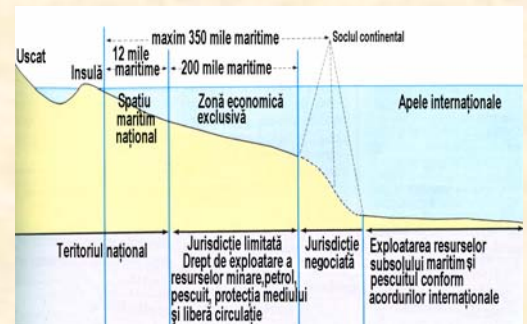
Frontierele se împart în două mari categorii: *naturale și convenționale*.

Frontierele naturale sunt date de prezența cursurilor de apă, a cumpenelor de ape ce separă două state și a strâmtorilor (ex. Dunărea, în cazul României cu Bulgaria). În cazul cursurilor de apă granița se consideră ca fiind linia *talvegului* la apele cele mai mici.

Frontierele convenționale sunt de regulă cele de uscat. Ele se trasează în relație cu statul vecin, pe baza unor tratate și a unor planuri detaliate ce consfințesc configurația frontierei.

Elementele de apartenență în granițele statale (după G. Erdeli și colab., 2000).

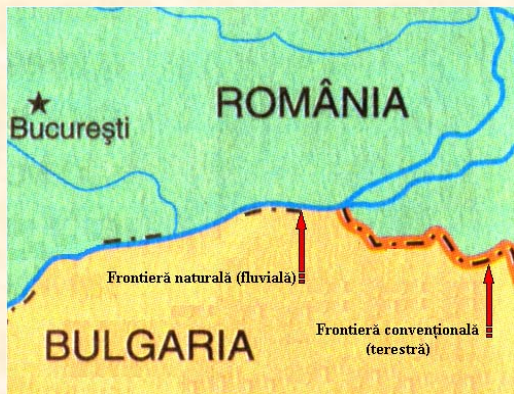

Profil transversal în cadrul spațiului maritim național.

Principalele zone economice marine exclusive (după O. Mândruț, 2000).

Talvegul – linia care unește punctele cu cele mai mari adâncimi din lungul albiei minore a unui râu.

Tipuri de frontiere după modul de trasare (după G. Erdeli și colab., 2000).

Cea mai lungă frontieră convențională, trasată în linie dreaptă de-a lungul paralelei, este cea dintre Statele Unite ale Americii și Canada, cu o lungime de circa 2 520 km. Aceasta a fost trasată artificial pe paralela de 49° lat. N. de la meridianul de 95° long. V., până la Oceanul Pacific (după V. Bodocan, 1997).

Cea mai lungă frontieră dintre două țări este cea dintre S.U.A. și Canada care se desfășoară pe 8 891 km.

Singurul stat din lume cu **granițe în formă de arce de cerc** este Gambia. Prin tratatul anglo-francez, granița dintre Gambia și Senegal a fost trasată simetric, de o parte și de alta a râului Gambia, foarte meandrat, aceasta constând într-o intersecție de arce de cerc, fiecare cu o rază de 10 km, cercurile aparente având centrul în mijlocul principalelor meandre.

Cea mai disputată frontieră este în prezent cea dintre statul Israel și teritoriile Palestiniene, în zona fâșiilor Gaza și Cisiordania, care în prezent s-a materializat printr-un zid de beton înalt de 6 m.

România are frontiere în lungime totală de 3190 km, din care 1865 km sunt frontiere naturale ce urmăresc cursuri de apă (Dunărea, Prut, Tisa) și cea din cadrul Mării Negre (288 km) la care se adaugă frontiere terestre (convenționale) în lungime de 1037 km (după *Geografia României*, vol. I, 1983).

Fig. 5. Tipuri de frontiere după statutul politic (după G. Erdeli și colab., 2000).

Din punct de vedere al statutului politic se deosebesc trei tipuri de frontiere (fig. 5).

- **stabile** - nu sunt revendicate de către statele riverane și au o remarcabilă longevitate; în aceste cazuri frontierele generează funcții de conlucrare transfrontalieră;
- **în dispută** - reprezintă suportul unor tensiuni și conflicte de durată, delimitarea teritorială fiind neclară; acest tip de frontieră generează spații slab dezvoltate economic, în special datorită lipsei comerțului transfrontalier în zonă;
- **nedefinite** - nu prezintă interes major pentru riverani și nu fac obiectul unor conflicte teritoriale. Ele apar în condițiile unei relative indiferențe ale riveranilor față de unele teritorii care îi deservesc nediferențiat.

Teme și aplicații

1. Definiți frontiera și granița.
2. Identificați pe harta politică a lumii state cu frontiere în dispută.
3. Ce drepturi au statele în zona economică exclusivă?
4. De ce în Africa numeroase frontiere sunt trasate în linie dreaptă?
5. Calculați întinderea spațiului maritim național al României.
6. Ce tipuri de frontiere are țara noastră?

1.3. Grupările regionale de state

Gruparea regională de state reprezintă o asociere de țări pe principiul poziției geografice și al vecinătății teritoriale.

Într-o asemenea clasificare **nu se realizează raportări la nivelele de dezvoltare economică**, într-o grupare regională coabitând state cu întinderi, potențial economic și nivel de dezvoltare diferit.

Pe plan mondial se disting **20 de grupări regionale de state**, după cum urmează: America de Nord, America Latină și Caraibe, Europa de Vest, Europa de Sud, Europa Centrală, Europa de Est, Europa de Nord, Africa de Nord, Africa de Vest, Africa Centrală, Africa de Est, Africa Australă, Asia de Est, Asia Centrală și de Sud, Asia de Sud-Est, Asia de Vest, Australia și Noua Zeelandă, Melanezia, Micronezia și Polinezia (vezi fig. 6). Dintre acestea prezentăm câteva.

La nivelul continentului America se pun în evidență două grupări regionale de state: *Regiunea America de Nord*, *Regiunea America Centrală și de Sud*.

Gruparea regională de state America de Nord cuprinde Mexicul, S.U.A. și Canada, state ce se caracterizează printr-o remarcabilă extensiune teritorială, diferențieri culturale și lingvistice, respectiv nivel de dezvoltare economică. Mexicul este dominat de cultura și limba spaniolă, cu un nivel scăzut de dezvoltare economică. S.U.A. reprezintă prima putere economică și militară a lumii, limba engleză impunându-se asupra întregului teritoriu național, dominat de o remarcabilă diversitate rasială și cultural-religioasă. Canada, în nord, este slab populată, cu o economie dezvoltată, fiind dominată de forțe centrifuge ce derivă din diferențele lingvistice și culturale (în partea estică s-a afirmat limba și cultura de emanație franceză, pe când în vest s-a impus limba și spiritul englez.

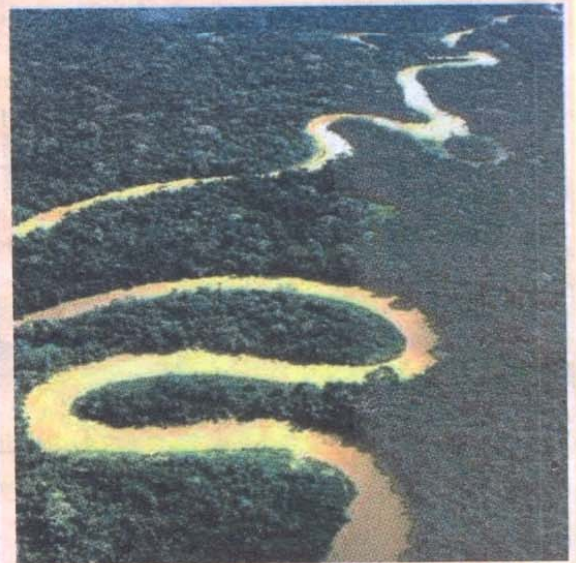
La nivelul continentului Europa se pun în evidență cinci grupări regionale de state: *Regiunea Europa de Vest*, *Regiunea Europa de Nord*, *Regiunea Europa Centrală*, *Regiunea Europa de Est* și *Regiunea Europa de Sud*.

Cuvinte cheie

- grupare regională
- regiunea geografică
- subregiunea geografică
- ansamblu economic

Regiunea geografică – teritoriu ce se caracterizează printr-o relativă omogenitate și funcționalitate a elementelor sale componente

Subregiunea America de Sud cuprinde statele de pe continentul cu același nume, cu un viguros potențial demografic și resurse naturale abundente. În această subregiune, ca de altfel și în regiunea Americii Centrale, dominantă este limba spaniolă, cu excepția Braziliei, unde limba oficială este cea portugheză. Subregiunea include fluviul cu cel mai mare debit, Amazonul, și cea mai extinsă suprafață de păduri ecuatoriale.

Fluviul Amazon șerpuind prin pădurea ecuatorială (după www.inforagou.net).

Fig. 6. Grupări regionale de state.

a). *Regiunea Europa de Vest* reunește cinci state care bordează la Oceanul Atlantic, respectiv Marea Nordului. Statul monegasc (Monaco) a fost atașat acestei regiuni, având în vedere conexiunile strânse cu Franța sub raport economic și de apărare. Franța este cel mai mare stat din această regiune, urmată de Olanda și Belgia, toate țări dezvoltate și cu economie prosperă.

b). *Regiunea Europa Centrală* înglobează statele cu teritoriul dezvoltat în bazinul Dunării și sistemul montan alpino-carpatic. Acestea se prezintă într-o gamă largă de exprimări sub aspectul potențialului economic și al poziției. Bunăoară, Elveția, Austria și Germania sunt țări puternic dezvoltate, legate de spațiul Munților Alpi, pe când România și Bulgaria au o economie în curs de consolidare, desfășurându-se în bazinul inferior al Dunării, cu ieșire la Marea Neagră. Majoritatea țărilor din această regiune nu au ieșire la mare, fapt care se răsfrânge în chip negativ asupra relațiilor cu Lumea. Canalul navigabil Dunăre-Main-Rin a fost construit pentru a suplini acest dezavantaj pozițional.

La nivelul **continentului Africa** se pun în evidență cinci grupări regionale de state: *Regiunea Africa de Nord, Regiunea Africa de Vest, Regiunea Africa Centrală, Regiunea Africa de Vest și Regiunea Africa Australă*.

Regiunea Africa de Nord se întinde de la Marea Roșie și Canalul de Suez, până la Oceanul Atlantic, în vest. Statele care fac parte din această regiune sunt Egiptul, Libia, Tunisia, Algeria și Marocul (acesta din urmă ocupând și Sahara Occidentală). Acestea sunt state cu o economie mai prosperă decât restul statelor africane, dispunând de un remarcabil potențial turistic, antropic și natural.

La nivelul **continentului Asia** se pun în evidență patru grupări regionale de state: *Regiunea Asia de Vest, Regiunea Asia Centrală și de Sud, Regiunea Asia de Est și Regiunea Asia de Sud-Est*.

a). *Regiunea Asia de Vest* se desfășoară de la lanțul Munților Caucaz până la Golful Persic și Oceanul Indian. În vest limita este dată de țarmul oriental al Mării Mediterane și strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Statele din această regiune sunt dominate de religia musulmană, a cărui centru spiritual este orașul Mecca din Arabia Saudită. Excepție fac statele Israel, cu religie iudaică și Armenia, cu religie ortodoxă. De remarcat este faptul că în cadrul acestei regiuni se află teritoriul cel mai bogat în petrol al lumii, cunoscut sub denumirea de Orientul Mijlociu (țările adiacente Golfului Persic).

Regiunea Africa Centrală cuprinde statele situate în bazinul fluviului Zair (Congo), majoritatea dintre ele cu ieșire la Oceanul Atlantic. Acestea sunt state de extensiune variabilă, unele cu suprafețe foarte mari, cum ar fi Angola, Zair, Ciad, după cum altele (Guinea Ecuatorială, Sao Tome și Principe) au dimensiuni mici. Cu excepția celor cu suprafață mică, toate se caracterizează prin grad redus de populare a teritoriului și economie slab dezvoltată.

Regiunea Australia și Noua Zeelandă formează unitățile statale cele mai bine conturate în cadrul Oceaniei, celelalte desfășurându-se într-o puzderie de insule și arhipelaguri în Oceanul Pacific. Cele două țări care formează regiunea au un nivel de dezvoltare economică ridicat și un grad redus de populare.

În **Papua Noua Guinee**, deși trăiesc doar 3 milioane de locuitori, se vorbesc mai mult de 800 de dialecte.

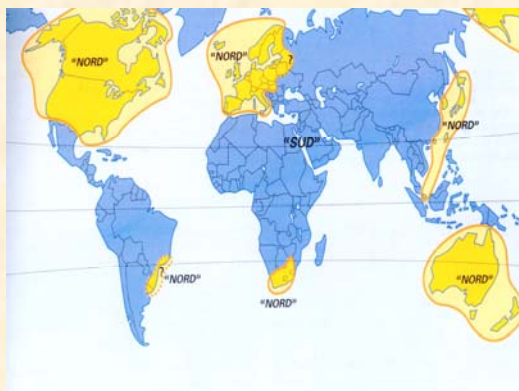
Cooperarea economică în zona Mării Negre (C.E.M.N.) a fost înființată în 1992 de 11 state: Albania, Azerbaidjan, Bulgaria, Georgia, Grecia, Republica Moldova, România, Rusia, Turcia și Ucraina. Statele membre au inițiat proiecte mai ales în domeniile transporturilor, energiei, telecomunicațiilor, turismului, mediului înconjurător și educației.

Unul dintre criteriile grupării regionale ale statelor îl reprezintă cel al bunăstării. Prin acesta se înțelege nivelul de trai al populației, exprimat prin capacitatea acesteia de a-și asigura toate nevoile (hrană, locuință, educație, îngrijirea sănătății, odihnă ș.a.) la un nivel decent. Din această perspectivă (relativ subiectivă), statele lumii se grupează în două mari regiuni geografice :

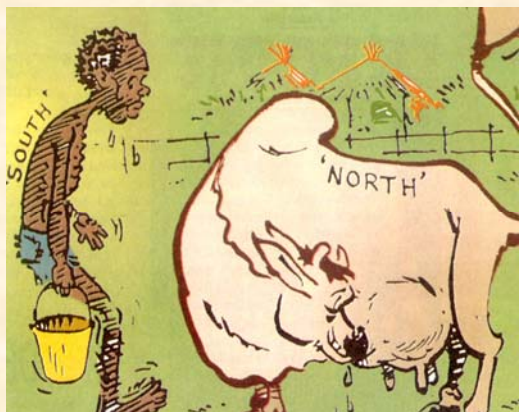
- „Nordul bogat” din care fac parte statele puternic dezvoltate (S.U.A., Japonia, Canada, Europa de Vest, Australia, Africa de Sud și o fâșie litorală îngustă din Brazilia – Rio de Janeiro);
- „Sudul sărac” care include restul statelor.

Viața exorbitantă din „Nordul bogat” (după J.-R. Pitte, 1988).

„Nordul bogat” și „Sudul sărac” (după R. Knafou, 1995).

Raportul dintre „Nordul bogat” și „Sudul sărac” (caricatură de D. K. Kadam din *Courrier International*, nr. 150 din 16.09.1993, citat de M. Hannerelle, 1995).

b). *Regiunea Asia de Sud-Est* cuprinde statele continentale din Peninsula Indochina și cele insulare dintre Australia și Asia. Cele mai reprezentative state sunt Indonezia, Filipine, Vietnam și Thailanda la care se adaugă statul Singapore cu o economie și nivel de viață la standardele cele mai înalte (economia acestui stat se sprijină pe exploatarea poziției geografice).

În **cadrul Oceaniei** se pun în evidență patru grupări regionale de state: *Regiunea Australia și Noua Zeelandă*, *Regiunea Melanezia*, *Regiunea Micronezia* și *Regiunea Polinezia*.

Grupările regionale de state se pot realiza și pe alte criterii, cum ar fi: *apartenența la aceleași ansambluri economice, militare, religioase, culturale, nivelul de dezvoltare economică* ș. a.

De exemplu, spațiul comunist ex-sovietic a format în Europa o grupare de state mai mici (R. D. Germană, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Iugoslavia și Bulgaria) sub autoritatea politică a Moscovei, care au format un spațiu tampon între Europa Occidentală și fostul U.R.S.S., ce s-a desfășurat de la Marea Baltică până la Marea Neagră și Marea Adriatică. Sub aspect religios se pun în evidență *grupa statelor creștine și a celor musulmane*, ș.a. În cadrul lumii creștine există un pronunțat proces de bipolaritate între creștinismul ortodox de esență bizantină și catolicism, ce gravitează spre papalitatea Vaticanului. Centrul religiei musulmane este orașul Mecca.

Teme și aplicații

1. *Caracterizați Regiunea Africa de Sud, după următoarele criterii: suprafață, populație, statut politico-administrativ.*
2. *Identificați pe harta politică a lumii statele care formează regiunile Micronezia și Melanezia. Ce tip de state, după suprafață și formă, alcătuiesc aceste regiunii?*
3. *Căror regiuni aparțin următoarele state: Nepal, Siria, Monaco, Cipru, Lesotho, Côte d'Ivoire, Republica Dominicană, Trinidad Tobago.*
4. *Corelați conținutul imaginilor alăturate cu harta și identificați țările care fac parte din „Nordul bogat” și „Sudul sărac”.*

1.4. Evoluția hărții politice a lumii

Conturul politico-teritorial al lumii contemporane reprezintă **rezultatul unor procese succesive de decantări teritoriale** în relație directă cu gradul de dezvoltare economică, de cunoaștere a teritoriilor și de organizare politică a națiunilor.

Primele formațiuni statale apar în **lumea antică** sclavagistă, ca rezultat al divizării sociale și a progresului organizatoric intern. Aristocrația sclavagistă, pe fondul unui anumit nivel de organizare socială, a generat formațiuni statale de tip **orașe-stat**, susținute de puterea armată (*Sparta, Atena, Corint, Cartagina, Roma*). Teritoriile din afara cetății-stat erau considerate teritorii ale „barbarilor”.

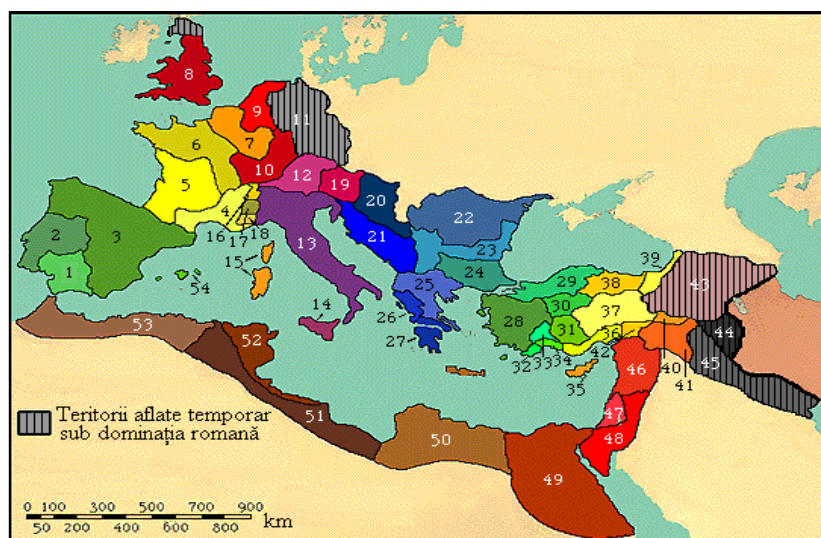

Fig. 7. Imperiul Roman între secolul al VIII-lea î. Ch. și secolul al II-lea d. Ch. (după New Laboratory for Teaching and Learning, Dalton School, 2004, www.dalton.org): 1. Baetica (*Hispania*); 2. Lusitania (*Hispania*); 3. Tarraconensis (*Hispania*); 4. Narbonensis (*Gallia*); 5. Aquitania (*Gallia*); 6. Lugdunensis (*Gallia*); 7. Belgica (*Gallia*); 8. Britannia; 9. Germania Inferior; 10. Germania Superior; 11. Langobardi/Cherusci/Sugambri; 12. Rhaetia; 13. Italia; 14. Sicilia (*Italia*); 15. Corsica and Sardinia; 16. Alpes Penninae (*Gallia*); 17. Alpes Cottiae (*Gallia*); 18. Alpes Maritimae (*Gallia*); 19. Noricum; 20. Pannonia; 21. Dalmatia; 22. Dacia; 23. Moesia; 24. Thracia; 25. Macedonia; 26. Epirus; 27. Achaea; 28. Asia; 29. Bithynia; 30. Galatia; 31. Lycaonia; 32. Lycia; 33. Pisidia; 34. Pamphylia; 35. Cyprus; 36. Cilicia; 37. Cappadocia; 38. Pontus; 39. Armenia Inferior; 40. Sophene; 41. Osroene; 42. Commagene; 43. Armenia; 44. Assyria; 45. Mesopotamia; 46. Syria; 47. Judaea (Palaestina); 48. Arabia Petraea; 49. Aegyptus; 50. Cyrenaica; 51. Numidia; 52. Africa; 53. Mauretania; 54. Balears (*Hispania*).

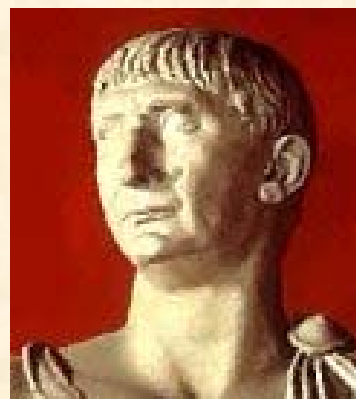
Cuvinte cheie

- orașe - stat
- formațiunile tip „țări”
- imperii
- state unitare

Urmăriți harta alăturată și identificați:

- ce provincii romane s-au suprapus peste actualul teritoriu al României?
- care a fost cea mai nordică și cea mai sudică provincie a imperiului Roman?

Împăratul Traian (Marcus Ulpius Traianus) – a domnit între anii 98 – 117 d. Ch. (după www.limesprojekt.de).

Orașul-stat reprezintă o primă entitate politico-administrativă, apărută în perioada antică, care avea la bază organizarea vieții politice, economice și sociale în interiorul și în jurul unui oraș-cetate. Locuitorii orașului-stat erau considerați cetățeni ai acestuia iar cei din afara lui erau considerați „barbari”.

Cucerirea Daciei de către Imperiul Roman, sub conducerea Împăratului Traian, a avut loc în anul 106 d. Ch. și a durat până în anul 271 d. Ch., când administrația romană a fost retrasă. În intervalul de 165 ani, s-a produs romanizarea provinciei Dacia care avea o importanță strategică și economică pentru imperiu. Romanizarea provinciei Dacia (construirea de drumuri, cetăți, utilizarea limbii romane) a stat la baza etnogenezei poporului român.

Observați fluxurile migratorii de pe harta de mai jos. De ce credeți că principalele fluxuri migratorii au ocolit centrul țării noastre?

Prin cuceriri sistematice de teritorii *unele state sclavagiste au devenit imperii*. Astfel, Imperiul Roman, ajuns la apogeul puterii sale în primele secole ale erei noastre, domina întreg spațiul european, bazinul mediteranean și o bună parte a Asiei de Vest și Centrale (fig. 7).

Puternica extensiune teritorială a acestora a fost rezultatul unei slabe opoziții din partea populațiilor mai puțin organizate sub aspect social, economic și militar. Procesul de expansiune nelimitată a stat la baza *destrămării marilor imperii, ca urmare a incapacității lor de administrare*. Infrastructurile create ca urmare a cuceririlor imperiale, pe fondul încorporării în cadrul imperiilor a unor structuri sociale organizate, au format premisele constituirii noilor formațiuni statale, născute din imperii. Aceasta a fost logica formării și destrămării de imperii până în zilele noastre.

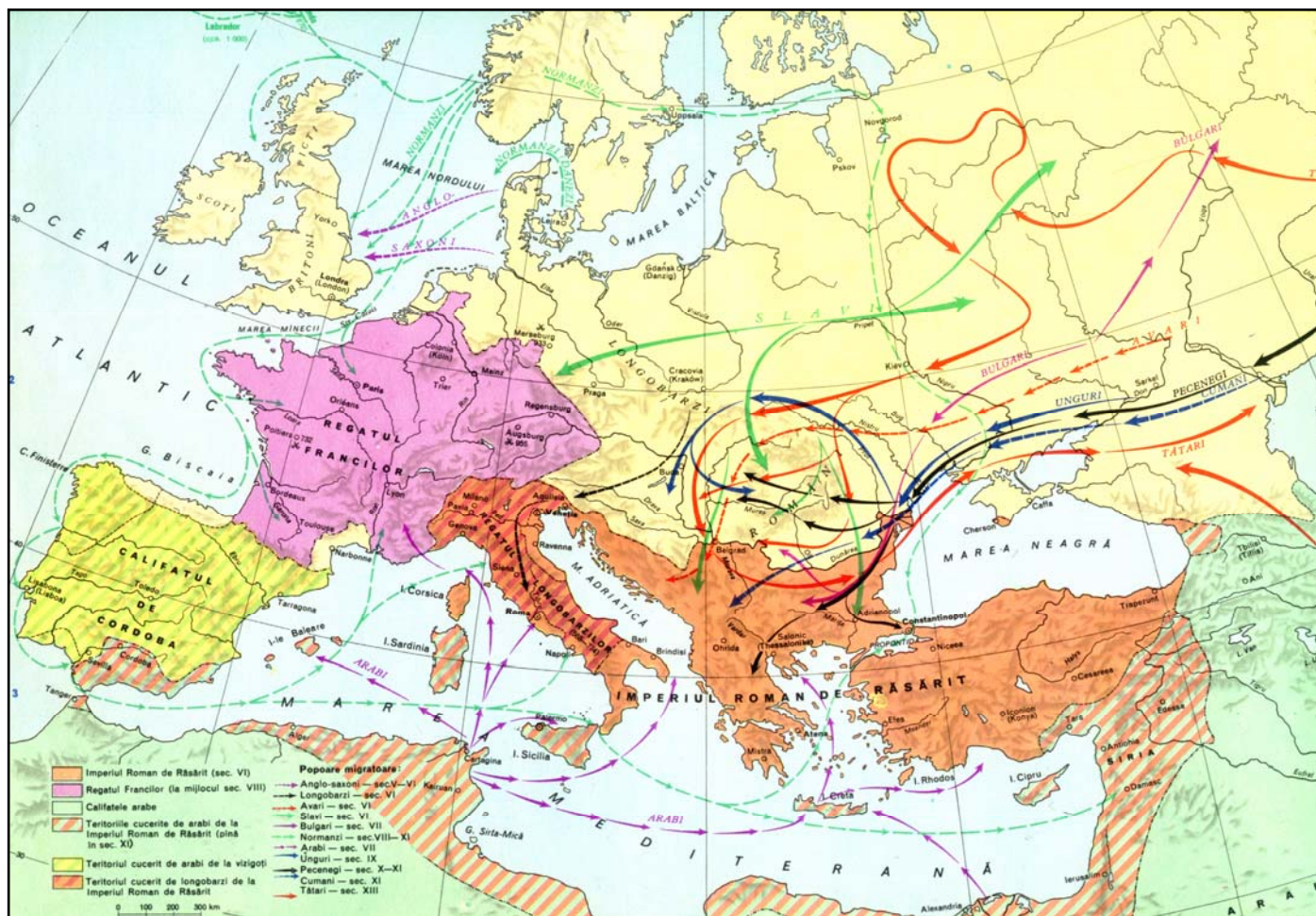

Fig. 8. Europa în timpul migrației popoarelor (sec. VI-XIII) (după Atlasul istoric, 1971).

Perioada medievală se remarcă prin **aparitia primelor formațiuni statale pe criterii de omogenitate etnică, lingvistică și culturală**, localizate în unități geografice bine conturate spațial (depresiuni, culoare, bazine hidrografice).

Formațiunile teritoriale de tip „țară” din România constituie exemple de necontestat ale procesului de cristalizare statală. Astfel, „țările” (Țara Maramureșului, Țara Oașului, Țara Beiușului, Țara Moților, Țara Bozoviciului, Țara Loviștei ș.a.) oferă unul dintre argumentele geografice cele mai puternice ale continuității poporului român în spațiul Carpatic. Faptul că populația „țărilor” utilizează același fond lingvistic general, demonstrează că acestea s-au format după formarea limbii și a poporului român.

Popoarele migratoare, datorită mobilității lor spațiale excepționale date de specificul modului lor de viață („civilizația calului”), au constituit factori destructivi ai entităților statale (ex. marea migrație a tătarilor de la 1241 ce a cuprins și teritoriul țării noastre) (vezi fig. 8).

Un pas important în modificarea hărții politice a lumii l-a constituit formarea noilor imperii, cele coloniale, precedate de epoca marilor descoperiri geografice. Astfel, între **secolele XVII și XIX** se formează cele mai **extinse domenii coloniale** cunoscute de istorie (fig. 12).

Marea Britanie, Franța, Spania, Portugalia, Olanda și Germania cuceresc aproape în întregime teritoriile Americii, Africii, Asiei și Australiei, ce au susținut peste două secole procesul de acumulare a unor imense bogății în metropole. Ele și-au pus puternic amprenta asupra teritoriilor colonizate, prin modul de organizare economică și limbă („a coloniza înseamnă a transporta”). **Procesele de desprindere de sub tutela colonială** au început de timpuriu pe teritoriul Americii de Nord, când primele 13 state formate aici de către coloniștii britanici s-au unit la 1776, și-au declarat independența față de coroana britanică și au format Statele Unite ale Americii (primul președinte ales al acestei țări a fost G. Washington, 1789). Acest proces firesc a continuat până în a doua jumătate a **secolului XX**, când **asistăm la câștigarea independenței majorității teritoriilor foste colonii**. Acest proces firesc a continuat până în a doua jumătate a **secolului XX**, când **asistăm la câștigarea independenței majorității teritoriilor foste colonii**.

Ca urmare a perioadei îndelungate de dominație, fostele colonii se află în continuare în relații de dependență față de fostele puteri coloniale.

„Țara” – un teritoriu suprapus, de obicei, peste o depresiune (intramontană, submontană, intracolinară), unitate montană sau o câmpie, în cadrul căreia, datorită relativei izolări date de bariere naturale (culmi montane, păduri, râuri) s-a cristalizat de-a lungul timpului un mod specific de viață și de grai (dialecte).

„Țara Maramureșului” - spațiu geografic emblematic al teritoriilor de tip „țară” din România.

Invazia mongolă de la 1241 și bătălia de la Liegnitz dintre cavalerii teutoni și aceștia (după [www. songsouponsea.com](http://www.songsouponsea.com)).

Corabiile cu pânze au fost principalul mijloc de transport din epoca colonială, cu ajutorul cărora imperiile coloniale au transportat spre metropole sclavi, aur, mirodenii și alte bogății (după www.hendrick-hamel.com).

Fig. 9. Situația politică a Europei în perioada interbelică (după Atlasul istoric, 1971).

Identificați pe harta de mai sus vecinii României în perioada interbelică.

În paralel cu afirmarea imperiilor coloniale de peste mări, în interiorul Europei se formează imperii intracontinentale ca urmare a nevoii noilor structuri economico-teritoriale de a accede la Oceanul Planetar și a intra în competiția acaparării sferelor de influență (ex. Imperiul Habsburgic, Imperiul Țarist).

Destrămarea violentă a acestora, care s-a manifestat prin declanșarea primului război mondial, a pecetluit configurația hărții politice a lumii contemporane până la al doilea război mondial. Astfel, apar noi state unitare cum ar fi România, Iugoslavia, Cehoslovacia, Austria, Ungaria, și se formează la rândul lui un nou „imperiu”, cel sovietic (fig. 9).

În perioada interbelică, ca urmare a afirmării ideologiilor deterministe (teoria spațiului vital, teoria puterii proletare) se acumulează noi tensiuni de factură geopolitică ce antrenează întreaga lume în conflagrația celui de al doilea război mondial.

La finalul acestuia harta politică a lumii suferă modificări calitative esențiale prin **împărțirea lumii după două sisteme ideologice radical opuse, cel capitalist și cel comunist**. Sistemul ideologic capitalist, prin afirmarea voinței democratice a popoarelor, a generat desființarea coloniilor și apariția unui nou grup de state independente în Africa, Asia și America Latină. În opoziție, sistemul ideologic comunist a generat cadrul teoretic și faptic de formare a unui nou imperiu, cel sovietic.

Cea mai recentă transformare a hărții politice a lumii s-a produs **după anul 1990**, când odată cu promovarea politicii prodemocratice (glasnost) de către ultimul lider sovietic, Mihail Gorbaciov, care a generat **destrămarea blocului comunist sovietic**, unificarea Germaniei, divizarea Cehoslovaciei și sângeroasa destrămare a Iugoslaviei.

Evenimentele geopolitice recente (formarea Uniunii Europene, conflictul israeliano-palestinian, indiano-pakistanez, cel intern din Spania, din Irlanda de Nord ș.a.) demonstrează că **procesul de modificare a hărții politice mondiale și de stabilizare a acesteia nu s-a încheiat**. El reprezintă un proces continuu care își are cauza în eterogenitatea culturală, etnică, lingvistică, religioasă și ideologică a lumii, pe fondul unor permanente dezechilibre teritoriale în materie de dezvoltare.

Teme și aplicații

1. Dați trei exemple de formațiuni statale de tip urban, susținute de puterea armată.
2. Care credeți că au fost cauzele fizico-geografice ce au limitat extinderea teritorială a Imperiului Roman?
3. Pe harta fizică a României localizați formațiuni teritoriale de tip „țară”. Ce factori au contribuit la individualizarea acestora în depresiuni?
4. În ce constau misiunile O.N.U. din zonele de conflict?
5. Numiți statele rezultate în urma destrămării fostei U.R.S.S. Care sunt capitalele acestora?
6. Pe baza cunoștințelor dobândite la istorie, precizați care sunt teritoriile pierdute de România în urma celui de al II-lea război mondial.

Lumea împărțită între două sisteme ideologice, capitalist și comunist (caricatură din ziarul *Le Monde* din 31 mai 1988, după J.-R. Pitte, 1988).

Mihail Gorbaciov, ultimul președinte al U.R.S.S.-lui (după www.greencrossitalia.it).

După căderea comunismului toate popoarele din cadrul U.R.S.S.-lui își cer „pământurile” înapoi (caricatură după P. Bontoux, 1995).

1.5. Principalele probleme actuale de geografie politică

Cuvinte cheie

- *globalizare*
- *poli de putere*
- *terorism*
- *companii transnaționale*

Problemele de geografie politică ale lumii contemporane derivă din tendința de hegemonism a marilor puteri, din divizarea teritorială a unor națiuni pe criterii politice, din dependența economică a lumii de anumite materii prime ce susțin civilizația actuală (petrol, metale rare, apă ș.a.), din politicile integraționiste regionale și din interferența violentă dintre marile civilizații (occidentală, orientală, islamică, creștină, iudaică ș.a.) (fig. 10).

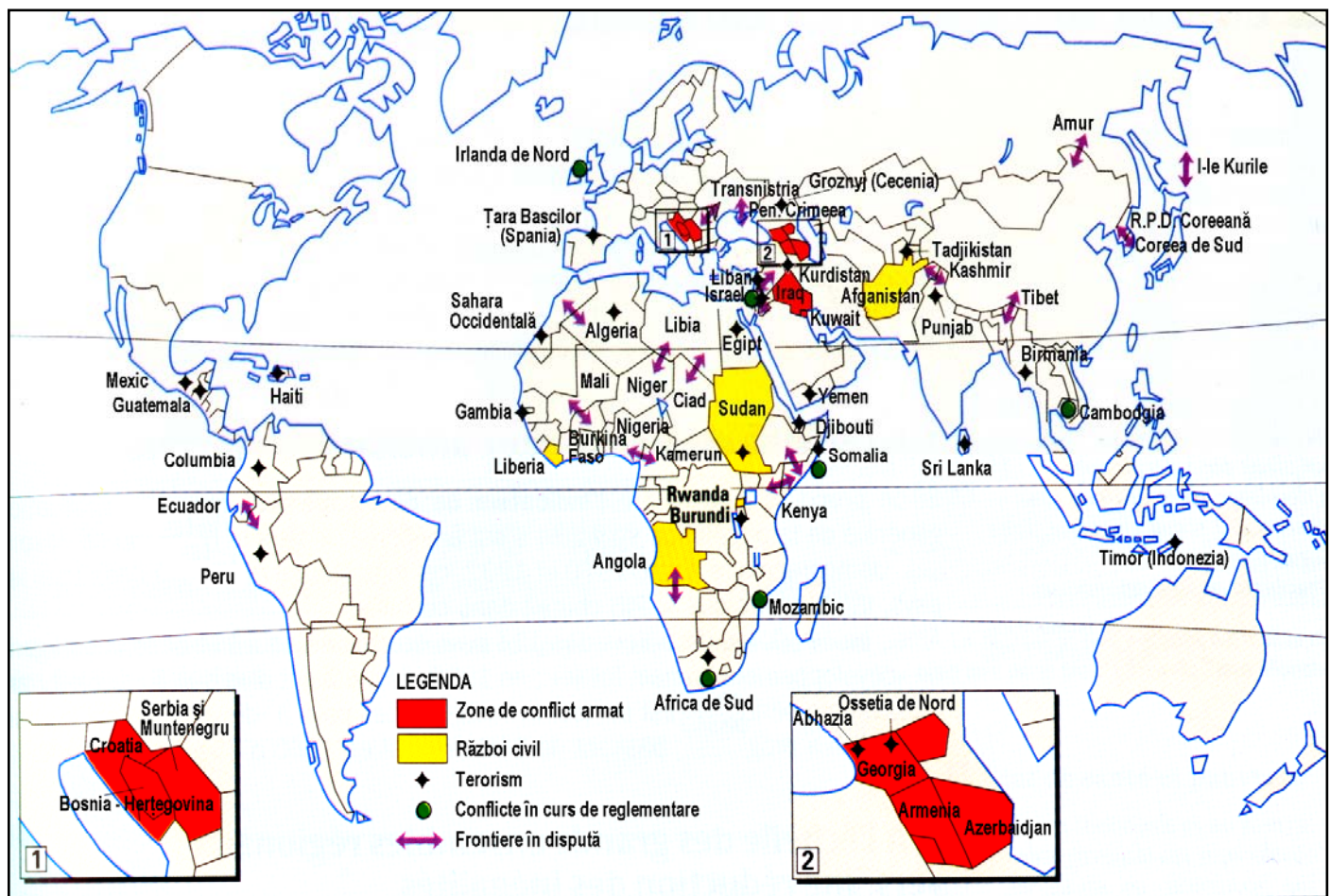

Fig. 10. Ariile de conflict major (după R. Knafou, 1995).

Odată cu destrămarea blocului sovietic, în 1989, „echilibrul global al terorii” rezultat din competiția acerbă pentru înarmare între cele două mari puteri, S.U.A. și U.R.S.S., a fost perturbat, astăzi America adjudecându-și rolul de primă putere militară și economică planetară. În replică, se conturează grupări teritoriale de state care se constituie în noi poli de putere. Este vorba de statele aparținătoare Uniunii Europene, care se fortifică în ritm alert prin includerea de noi state și restructurări economice interne profunde, constituindu-se un pol de echilibru european, și țările Extremului Orient (Asia de Est), în frunte cu Japonia, care se afirmă ca un al treilea pol de putere mondială. China, alături de Japonia și Coreea, pe fondul unei liberalizări a vieții economice și a controlului creșterii populației, constituie pilonii de bază a celui de-al treilea pol de putere mondială (fig. 11).

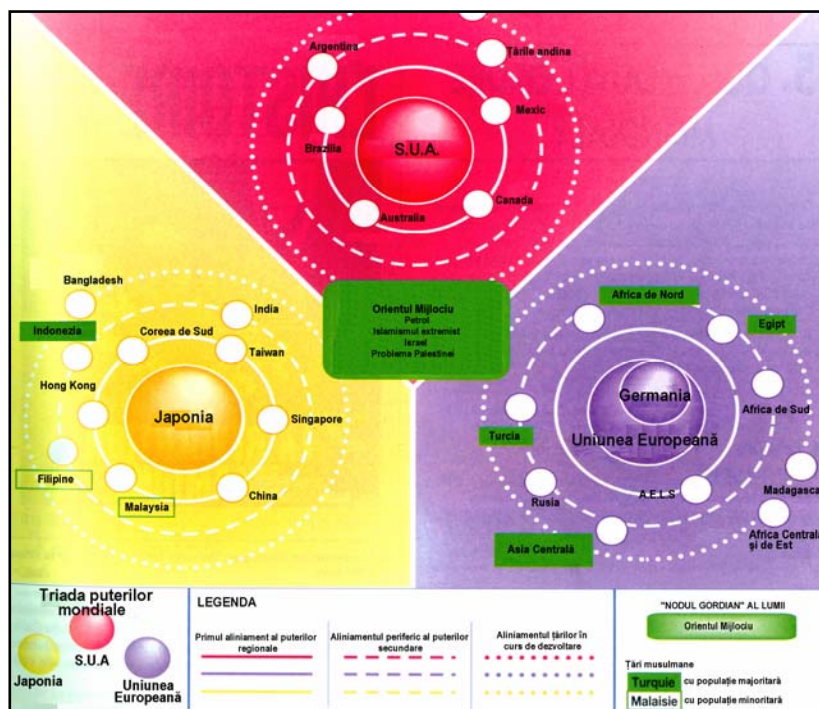

Fig. 11. Triada puterilor mondiale (după Hagnerelle, M., 1995).

Excluderea lumii musulmane din arena jocului politic și economic mondial, pe fondul conștientizării importanței acesteia, prin bogatele resurse de petrol, a generat focare de instabilitate regională și apariția unei noi amenințări, *terorismul mondial*. Acesta reprezintă un pericol mai perfid decât amenințarea nucleară din perioada războiului rece, o

Destrămarea blocului sovietic în 1989 a dus la apariția a 15 noi state independente (după R. Knafou, 1995).

Militar indian pe poziție de luptă în zona de conflict a Kashmirului din Munții Karakorum independente (după R. Knafou, 1995).

Atacul terorist din 11 septembrie 2001 asupra W.T.C. din New York, S.U.A. (după www.nconline.com).

Refugiații din R. P. Congo (Zair) în urma sângerosului război din Rwanda și Burundi dintre triburile tutsi și hutu (după M. Hagnerelle, 1995).

Luptători ceceni în războiul pentru independență (după J. R. Pitte, 1995).

Războiul din Golf transmis în direct (după M. Hagnerelle, 1995).

„tiranie elastică”, izvorâtă din ură, sărăcie și ignoranță.

În anumite părți ale lumii se mai mențin focare de război ca urmare a divizării artificiale a unor popoare și națiuni pe criterii politice. Este cazul separării Peninsulei Coreea în două state cu sisteme social-politice diferite, Coreea de Sud, cu o economie de piață puternică și R. P. D. Coreeană, ca ultim bastion totalitar. Un focar de tensiune care datează de peste 50 de ani este cel al Kashmirului, o enclavă teritorială în zona Munților Karakorum, revendicat deopotrivă de către India și Pakistan.

Odată cu înființarea statului Israel în 1948, ca urmare a deciziei O.N.U., s-a declanșat conflictul armat dintre noul stat și populația arabă palestiniană, ambele clamând aceleași teritorii de apartenență.

Cuba, singura țară cu regim totalitar din America, reprezintă un punct de reper și de susținere ideologică pentru mișcările neocomuniste din America Latină.

Focare de tensiune pe criterii etnice au generat conflicte sângeroase recente și în Africa (ex. conflictul din Rwanda și Burundi dintre triburile *tutsi* și *hutu*), precum și în republicile caucaziene, după desprinderea acestora față de fosta Uniune Sovietică (enclavele Nagorno Karabah, Cecenia). În apropierea țării noastre o zonă de conflict o constituie Transnistria, teritoriu aparținând Republicii Moldova care reclamă independența pe criterii etnice.

Pentru Europa, prezintă importanță cardinală procesul de lărgire și consolidare a Uniunii Europene, ca o formă de manifestare regională a procesului de globalizare. Prin crearea Uniunii Europene are loc o unificare a sistemelor economice naționale, liberalizarea traficului de persoane și mărfuri, nivelarea relativă standardelor de viață și crearea unui sistem defensiv comun, împreună cu S.U.A. și Canada. Crearea acestei uniuni statale reclamă în mod legitim renunțarea la anumite prerogative ce țin de statul național unitar, prin adoptarea unei constituții europene și a unui organism legislativ comun.

Procesul de grupare al statelor se manifestă și sub forma altor tipuri de uniuni, cum ar fi cele economice (ex. O.P.E.C. – Organizația țărilor exportatoare de petrol), de apărare (ex. N.A.T.O. – Organizația tratatului Atlanticului de Nord), la care se adaugă Organizația Națiunilor Unite (O.N.U.) reprezentând forma cea mai extinsă de colaborare, toate constituind premise ale procesului de globalizare.

Globalizarea reprezintă „conceptul de interacțiune ale

fenomenelor naturale și umane ce au loc la scară globală” (Mayhew Susan, 1997), respectiv „*extinderea progresivă a civilizației de tip american și european care are drept rezultat unificarea politică, economică și culturală a lumii*” (S. Neguț și colab., 2001). Cel mai difuz element generator de globalizare este cel cultural, el realizând procesul de netezire pentru adoptarea modelelor economice de tip *high-tech* (promovarea limbii engleze ca limbă universală de circulație în domeniul afacerilor, modele de hrănire de tip *fast-food*, moda *blue-jeans* și sporirea *mobilității teritoriale și profesionale*). În acest sens, rolul de vectori principali ai procesului de globalizare îi reprezintă companiile transnaționale (ex. Coca Cola și Mc Donald din domeniul industriei alimentare, Ford, Toyota și Mercedes în domeniul automobilelor, Intel, Toshiba, Hitachi, Motorola, Siemens, Philips, Thomson și Fujitsu în domeniul electronicii, Firestone și Michellin în domeniul industriei cauciucului, Shell, Agip și Lukoil în domeniul desfacerii produselor petroliere ș.a.) (fig. 12).

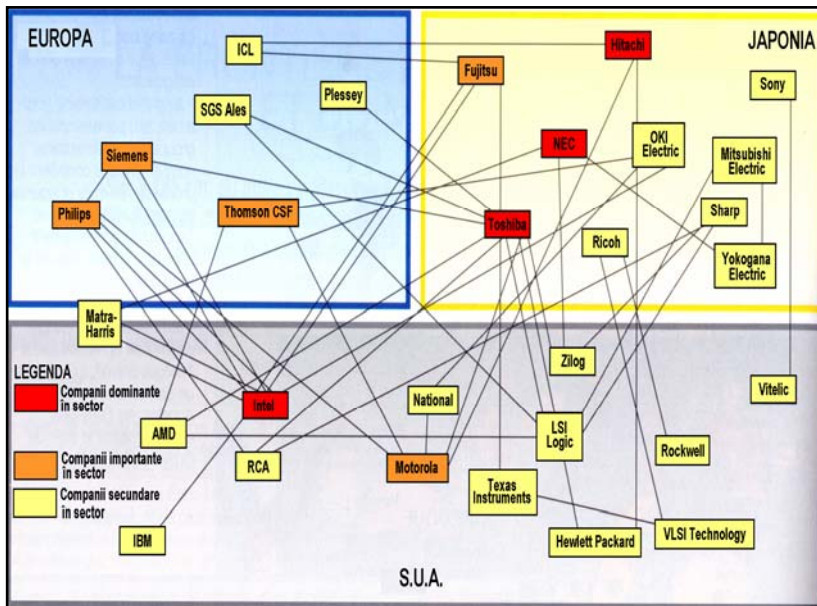

Fig. 12. Companiile transnaționale europene, japoneze și americane din sectorul informaticii (după Hagnerelle, M, 1995).

Un rol de seamă în procesul de globalizare îl joacă dezvoltarea activităților financiar-bancare, bursele de valori și comunicarea rapidă la distanță (ex. transfer rapid de bani în orice parte a lumii prin sisteme electronice și generalizarea sistemelor de plată prin carduri).

Sala de tranzație a bursei de valori din Tokyo (după R. Knafou, 1995).

Primii pași ai televiziunii în Nigeria (după M. Hagnerelle, 1995).

Model schematic de organizare a rețelei de internet în S.U.A. (după M. Hagnerelle, 1995).

Principalele rute ale traficului aerian internațional (după M. Hagnerelle, 1995).

Mișcarea ecologică Greenpeace în numeroasele sale acțiuni de protecție a mediului (după www.scumby.com).

Orașul viitorului în care problema creșterii populației va fi rezolvată prin construirea unor blocuri de tip „zgârie nori” ce pot adăposti un număr mare de locuitori (după www.nilton.se).

O formă de extindere a oicumenei îl reprezintă valorificarea spațiului oceanic și construirea unor „orașe ecologice plutitoare” (după www.nilton.se).

La aceasta se adaugă amplificarea fără precedent a transporturilor aeriene intercontinentale și generalizarea comunicării prin internet.

Finalitatea procesului de globalizare constă în crearea unei unități planetare în diversitate, ceea ce va genera noua civilizație globală.

Noua civilizație globală va fi una tehnologică, ce va fi obligată pe de o parte să rezolve o serie de probleme grave ale lumii contemporane (poluarea, deșertificarea, explozia demografică, subdezvoltarea și conflictele) iar pe de altă parte va trebui să se adapteze la noile provocări ale mediului natural (extinderea valorificării energiilor neconvenționale la scară largă, ameliorarea efectului de seră ș.a.). Toate acestea se vor putea realiza prin eliminarea disparităților de dezvoltare dintre statele dezvoltate și cele sărace, instituirea unor măsuri de protecție severă a mediului prin dezvoltarea unor tehnologii „curate”, refacerea suprafețelor forestiere și stoparea deșertificării. La aceasta se adaugă, mai presus de toate, protejarea Naturii pe toate căile posibile, respectiv promovarea și susținerea unei educații în acest sens începând de la nivelul local și până la cel global.

Teme și aplicații

- 1. Definiți globalizarea.*
- 2. Care vor fi efectele lărgirii Uniunii Europene?*
- 3. Urmăriți harta ariilor de conflict major (fig. 10) și dezbateți cauzele producerii acestora.*
- 4. Care sunt principalele acte teroriste produse în ultimii ani?*
- 5. Dați exemple de conflicte pe criterii etnice.*
- 6. Pe baza analizei figurii 12, precizați care dintre companiile transnaționale au filiale sau unități de producție în țara noastră.*
- 7. Schițați un ipotetic oraș al viitorului.*
- 8. Ce măsuri de protecție a mediului propuneți pentru localitatea voastră?*

Evaluare - Capitolul I

- ❖ Definiți următoarele noțiuni: monarhie, republică, frontieră, enclavă.
- ❖ În ce mod, forma teritoriului de stat, influențează dezvoltarea economică a acestuia?
- ❖ În tabelul de mai jos, notați state care să corespundă cerințelor din fiecare coloană:

State cu teritoriul în formă circulară	State cu teritoriul alungit pe direcție N-S	State cu teritoriul alungit pe direcție E-V	State cu teritoriul fragmentat

- ❖ Cu ajutorul figurii 1 și a atlasului geografic, identificați țările care formează regiunea America de Sud.
- ❖ Comparați avantajele și dezavantajele frontierelor naturale cu ale celor convenționale.
- ❖ Urmăriți forma teritoriului de stat pentru continentul african și explicați factorii care le-au generat.
- ❖ Comparați localizarea următoarelor capitale, în funcție de condițiile naturale: Bogota, La Paz, Tokyo, București, Roma, Berlin.
- ❖ După criteriul cultural, ce grupări de state cunoașteți?
- ❖ Analizați prin comparație statele unitare și statele federale.
- ❖ Comentați modificările configurației hărții politice a Europei după anul 1990.
- ❖ Care sunt efectele globalizării?
- ❖ Citiți textul de mai jos și precizați: care este zona de conflict descrisă în text, părțile implicate, motivele conflictului și părțile care mediază acest conflict.

“M-am bucurat foarte mult că președintele Katzav a considerat situația care domnește la ora actuală în Orientul Apropiat drept o șansă extrem de prețioasă pentru pace solicitând lumii întregi să contribuie la împlinirea ei. Mai ales Europa și America trebuie să facă posibilă această pace care firește va trebui negociată la fața locului de israelieni și palestinieni . Dar țin să afirm că sper foarte puternic și cred că Germania trebuie să uzeze de toate instrumentele de care dispune în cadrul Uniunii Europene și că va proceda ca atare, pentru a sprijini acest proces de pace”. a declarat președintele Germaniei (Karsten Kuntopp/ Rodica Binder, 2005 - www.2.dw-world.de).

Geografia populației și așezărilor

Geografia populației și așezărilor studiază repartiția teritorială a populației, structurile demografice și așezările în relație cu mediul în care ele s-au format.

CAPITOLUL

2

CONȚINUTURI

A. Geografia populației

- 2.1. Evoluția numerică a populației
- 2.2. Dinamica naturală a populației
- 2.3. Tranziția demografică
- 2.4. Mobilitatea teritorială și bilanțul total al populației
- 2.5. Tipuri de medii de viață
- 2.6. Răspândirea teritorială a populației pe Glob
- 2.7. Densitatea populației
- 2.8. Structuri demografice (pe medii rezidențiale, grupe de vârstă și sexe, pe sectoare socio-economice)
- 2.9. Structuri demografice (confesională, etnolingvistică și rasială)
- 2.10. Populația, protecția mediului înconjurător și dezvoltarea durabilă.

B. Geografia așezărilor

- 2.11. Habitatul uman: definire și componente
- 2.12. Urbanizarea. Dinamica urbană
- 2.13. Funcțiile și structura funcțională a așezărilor
- 2.14. Forme de concentrare urbană
- 2.15. Metropole și megalopolisuri
- 2.16. Organizarea spațiului urban. Planul orașului și zonele de influență
- 2.17. Peisaje rurale. Organizarea spațiului rural
- 2.18. Amenajarea locală și regională

OBIECTIVE

- însușirea noțiunilor de bază ale geografiei populației și așezărilor;
- analiza evoluției numerice a populației pe Glob;
- analiza cosecinențelor mobilității teritoriale a populației;
- realizarea de corelații între mediile de viață și nivelul de dezvoltare a statelor;
- identificarea arealelor de mare concentrare urbană;
- înțelegerea diversității funcțiilor așezărilor omenești și a evoluției lor;
- caracterizarea unei regiuni geografice, precizând aspectele care se referă la populație și așezări.

2.1. Evoluția numerică a populației

Evoluția numerică a populației a fost puternic influențată de capacitatea teritoriilor locuite de a asigura hrana. Astfel, omul primitiv, pentru a se întreține din vânat și cules, avea nevoie de cel puțin 5 km² de teren. Aproximativ 99 % din istoria sa, omul a dus o viață de vânător. Vânătoarea a favorizat coeziunea socială, rezultând familia, și a contribuit la creșterea duratei medii a vieții prin alimente mai bogate în proteine de origine animală. Drumul parcurs de omenire până în zilele noastre a fost greu și anevoios.

Se consideră că în urmă cu 600 000 de ani populația globului număra câteva mii de indivizi. Prin anii 8 000 î. Ch. Populația Terrei se situa în jurul cifrei de 5 mil. locuitori ajungând în anul 500 î. Ch. la 10 milioane. Perioada aceasta reprezintă prima creștere semnificativă a populației, cauza fiind *revoluția în agricultură* (domesticirea primelor specii de animale și cultivarea primelor specii de plante, ceea ce a asigurat un surplus de hrană pentru populație).

Populația lumii a crescut sub aspect numeric într-un ritm foarte lent, până la anul 1800, când a ajuns la un miliard de locuitori. În anul 1975 numărul populației mondiale a atins valoarea de 4 miliarde, respectiv o creștere de 4 ori a acesteia în decurs de 175 ani. În anul 2004, populația lumii a ajuns la 6,3 miliarde locuitori (fig. 13).

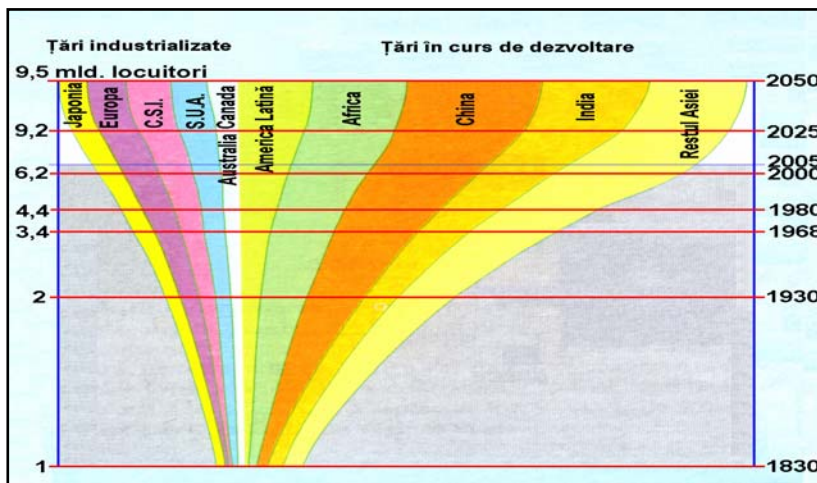
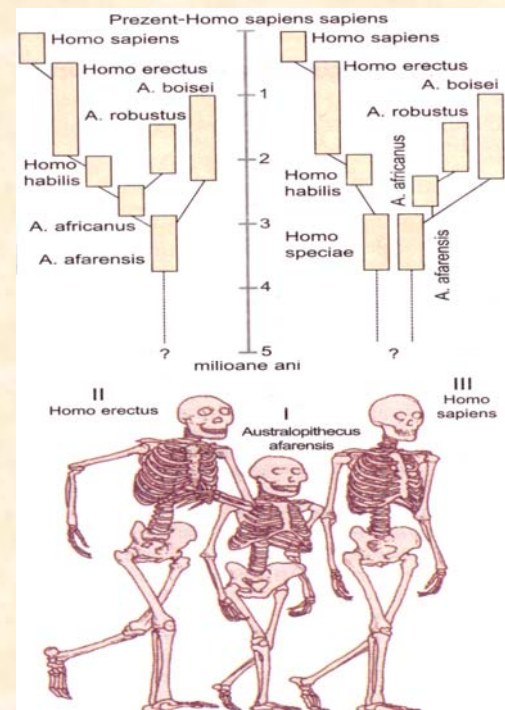

Fig. 13. Creșterea explozivă a numărului populației mondiale (după J.-R. Pitte, 1988).

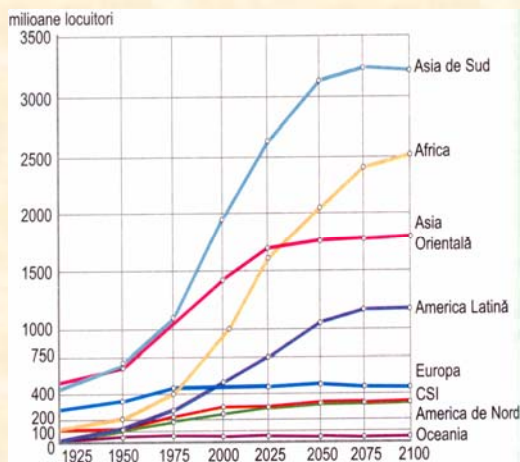
Cuvinte cheie

- antropogeneza
- „explozia demografică”
- optim demografic

Antropogeneza sau procesul de apariție și dezvoltare a speciei umane, de la primii umanoizi și până la *Homo sapiens*, a durat cca. 1,5 - 2 milioane ani. Aceasta a cuprins mai multe faze, reprezentate prin anumite tipuri, numite: *Australopithecus*, *Homo habilis*, *Homo erectus*, *Homo sapiens* și *Homo sapiens sapiens*. În ultima categorie (subspecie) se încadrează și cele 6 mld. locuitori actuali ai planetei noastre.

Două modele de evoluție a speciei umane (după R. Leakey, 1995, citate de N. Ilinca, 1999).

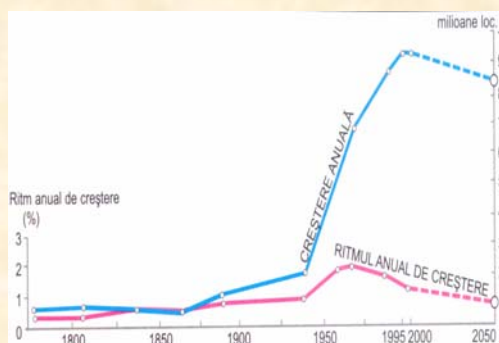

Evoluția numerică a populației pe continente/regiuni geografice (după N. Iilca, 1999).

Epidemia de ciumă bubonică („moartea neagră”), care a bântuit Europa la mijlocul secolului al XIV-lea, a secerat jumătate din populația continentului de la acea dată.

Cel mai ridicat nivel al speranței de viață la naștere este în Japonia (81,5 ani), iar cel mai scăzut în Zambia (32,7 ani). În România, valoarea acestui indicator este de 70,5 ani (2002).

Rata de creștere - raportul dintre ritmul mediu anual de creștere a populației, specific unei perioade, și numărul populației existente la începutul perioadei analizate exprimat în %.

Evoluția creșterii anuale a populației Terrei și a ritmului de creștere a acestuia (după N. Iilca, 1999).

Pe lângă sporul demografic mai rapid din ultimii 25 de ani, se constată și o reducere a timpului de dublare a populației mondiale. Dacă pentru prima perioadă de dublare a fost nevoie de aproximativ 250 de ani (de la anul 1 și până la anul 250 d. Ch.), a doua perioadă de dublare s-a derulat pe parcursul a 125 de ani (de la un miliard de locuitori în anul 1800, la două miliarde de locuitori în anul 1925), iar în zilele noastre timpul de dublare s-a redus la doar 35 de ani.

Cauzele creșterii lente a populației până la începutul secolului al XIX-lea constau în: *capacitatea redusă de hrănire, decimarea în masă a populației ca urmare a răspândirii rapide a unor boli molipsitoare grave (ciuma, holera, febra tifoidă, tifosul exantematic, tuberculoza ș.a.) și mortalitatea infantilă ridicată.* Natura a controlat în mod sistematic și selectiv creșterea numerică a populației.

Durata medie a vieții (speranța de viață) în anul 1000 era de circa 25 de ani, în raport cu situația din zilele noastre când aceasta ajunge în numeroase state la peste 75 de ani (de exemplu în Japonia este de peste 80 de ani).

Societățile umane de tip tradiționalist erau dominate de populații staționare. Starea staționară era menținută prin mijloace brutale, cum ar fi infanticidul (uciderea copiilor), canibalismul și avortul, metode practicate ca urmare a insuficienței hranei.

Creșterea rapidă a populației mondiale în ultimii 200 de ani se datorează *descoperirilor epocale din domeniul medicineiacompaniate de stabilirea unor reguli generale de protecție sanitară (vaccinurile), pe fondul unei capacități din ce în ce mai bune de satisfacere a nevoilor alimentare.* Saltul cel mai spectaculos al creșterii demografice l-au înregistrat și îl înregistrează societățile economiei „coșului de fum” sau „al celui de al doilea val”¹. În zilele noastre, ritmul mediu de creștere a populației mondiale este de 1,7 %, diferențiat pe grupe mari de state din punct de vedere al nivelului de dezvoltare (sub 1 % în țările dezvoltate economic și peste 2 % în țările sărace) (fig. 14).

Annual, populația lumii crește cu circa 90 de milioane de persoane. La un număr mediu anual de nașteri de cca. 145 de milioane, se înregistrează cca. 55 de milioane decese, rezultând un excedent natural de 90 milioane persoane. Aceasta semnifică o creștere lunară de 7,5 milioane, săptămânal de 1,87 milioane și zilnică de 267 857 persoane. Excedentul

¹ Este vorba de societățile industriale tradiționale, dominate de industria cărbunelui și oțelului, când a avut loc primul mare asalt al omului asupra naturii.

natural pe oră este de 11 160 persoane, pe minut de 186 persoane, iar pe secundă de 3,1 persoane.

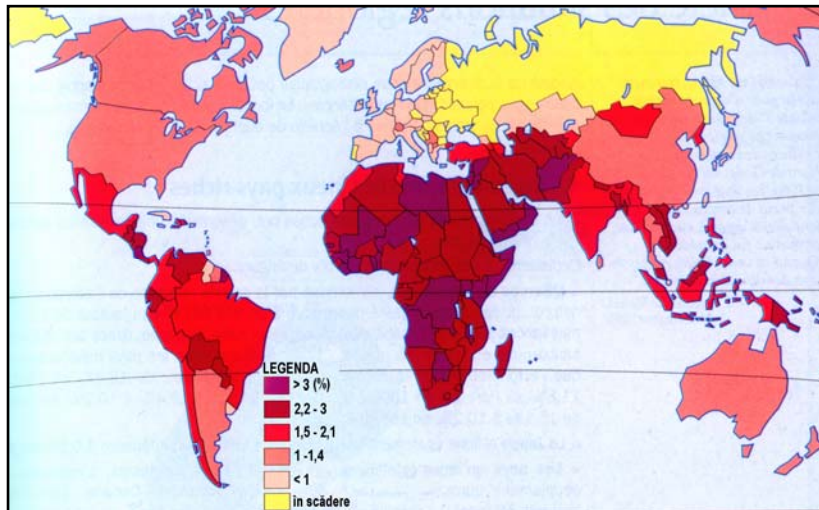

Fig. 14. Creșterea demografică la nivel mondial în intervalul 1995-2000 (după R. Knafou, 1995).

Ritmul înalt al creșterii demografice va rămâne, pentru cel puțin 25 de ani, caracterul definitoriu al populației mondiale.

Creșterea spectaculoasă a populației în ultimii 50 de ani, acompaniată de reducerea timpului de dublare a acesteia la scară planetară, a fost denumită la figurat „**explozie demografică**” sau „**bombă demografică**”.

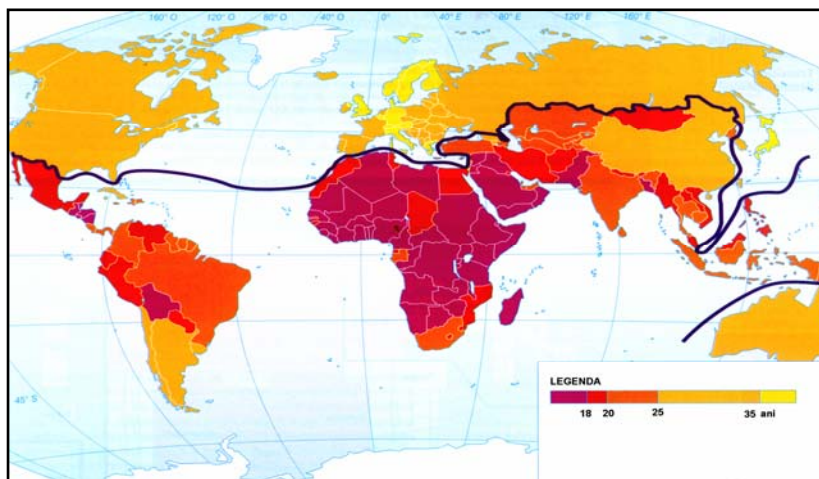

Fig. 15. Vârsta medie a populației la nivel mondial în anul 1995 (după M. Hagnerelle, 1995).

Țări cu creștere explozivă a populației (în mil. locuitori).

Țara	1900	1950	1980	1999
India	238,3	361,0	640,0	984,0
Bangladesh	28,9	50,8	88,7	127,6
Brazilia	17,4	52,0	119,1	161,8
Mexic	13,6	25,8	69,8	95,8

Dacă până în secolul XX Europa a fost responsabilă în cea mai mare parte de creșterea populației mondiale (populația Europei s-a dublat între 1800 și 1900 reprezentând la acea vreme 1/4 din totalul de 1,6 miliarde locuitori ai lumii) în prezent țările din Asia, Africa și America Latină contribuie cu 93 % la creșterea demografică a populației mondiale.

În multe din țările Africii și Asiei vârsta medie a populației este de 17 ani, datorită numărului mare de copii din cadrul unei familii (după M. Hagnerelle, 1995).

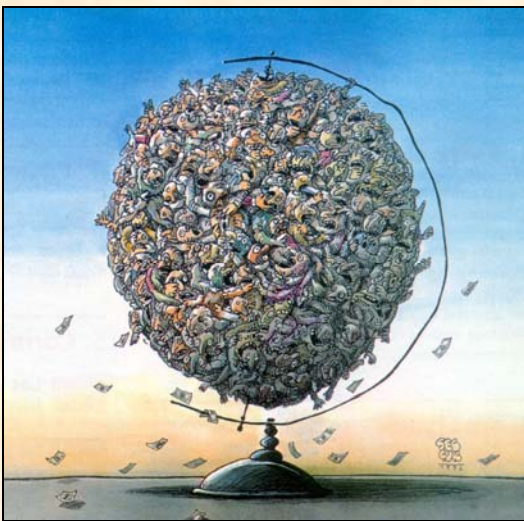

Urmările „exploziei demografice” se concretizează într-o primă fază printr-un număr ridicat de copii (după M. Hagnerelle, 1995).

Un afiș ce dramatizează efectele „exploziei demografice” în țările slab dezvoltate – familia numeroasă nu e văzută ca o alegere personală ci ca o problemă planetară (după R. Knafou, 1995).

Paradoxul creșterii spectaculoase, în continuare, a populației mondiale, în ciuda scăderii ritmului de creștere, se explică prin uriașul „potențial de creștere” al ei: deși ritmul de creștere actual este de cca. 1,6 %, dacă îl raportăm la o populație de peste 6 miliarde locuitori rezultă un spor mai mare decât un ritm de creștere de 1,9 – 2,0 %, întâlnit în perioada în care populația mondială însuma 3–4 miliarde locuitori (după S. Neagu și colab., 2000).

Un Glob suprapopulat în viziunea artistului Selçuk (după J.-R. Pitte, 1995).

Legat de numărul ridicat al nașterilor în țările sărace, și deci de existența numărului mare de copii, pentru a desemna ritmul alert al creșterii actuale a populației mondiale, se mai utilizează și expresia de „*baby-boom*”. Cauza principală a creșterii masive a populației mondiale în zilele noastre, constă în ponderea ridicată a populației tinere în structura populației mondiale.

Aproximativ 50 % din cei 6,3 miliarde de locuitori ai Terrei au vârsta sub 25 de ani, iar din aceeași populație totală, 80 % (cca. 5 miliarde) trăiește în țările sărace (fig. 15).

Putem concluziona că peste 75 % din sporul demografic la nivel mondial se realizează în țările cu economie slab dezvoltată, cu alte cuvinte „*bogații devin mai bogați ... iar săracii fac copii*”. În ipoteza în care am da crezare profețiilor biblice, de înviere a celor morți, numărul actual al populației globului ar fi de 82-84 miliarde locuitori, revenind fiecăruia dintre ei o suprafață de 2 m².

Nu se pot emite prognoze plauzibile a fi reale asupra optimului demografic planetar. După teoriile ultraspesimiste, populația Terrei nu ar trebui să depășească 500 milioane de locuitori, pe când modelele superoptimiste consideră **optimul demografic** raportat la resursele de hrană ale planetei, la 70-80 miliarde de oameni. Asupra limitării creșterii populației acționează trei factori principali, și anume:

- reducerea hranei;
- poluarea mediului;
- reducerea cantității de apă cu calități corespunzătoare utilizării de către om.

Dintre cei trei factori enumerați mai sus, cea mai plauzibilă pare a fi reducerea stocului de alimente, care va corela nivelul demografic planetar cu capacitatea de hrănire.

Teme și aplicații

1. Enumerați cauzele creșterii lente a populației până la începutul secolului XIX.
2. Ce se înțelege prin „explozia demografică” ?
3. Explicați factorii care au contribuit la reducerea perioadei de dublare a populației mondiale.
4. Lucrând în echipă, argumentați care ar fi consecințele negative și pozitive ale creșterii demografice.

2.2. Dinamica naturală a populației

Orice grupare social-umană se caracterizează prin nașteri și decese, de raportul dintre acestea depinzând evoluția numerică a populației la nivel planetar. Nașterile duc la apariția de noi generații care completează stocul demografic dintr-o comunitate iar decesele determină eliminarea din cadrul acestuia a populației vârstnice.

Natalitatea reprezintă numărul de nașteri raportat la numărul populației unui teritoriu, pe o anumită perioadă de timp, de regulă un an.

Rata natalității este indicele ce desemnează natalitatea raportată la 1000 de locuitori, pentru a asigura comparabilitatea la diverse categorii teritoriale. Aceasta se determină după formula:

$$n = \frac{N_v}{P_t} \times 1000$$

unde:

n - rata natalității (indicele natalității);

N_v - numărul născuților vii;

P_t - populația totală.

Natalitatea este **influențată** de un complex de **factori**, dintre care menționăm: *demografici, economici, politici, sociali, culturali, religioși și sanitari.*

a). **Dintre factorii demografici** evidențiem cu prioritate **“stocul demografic feminin” de vârstă fertilă**, respectiv numărul de femei cuprinse între 15 și 49 de ani.

Rata (indicele) fertilității reprezintă raportul dintre numărul născuților vii dintr-o perioadă de timp dată și numărul mediu al populației feminine de vârstă fertilă. Într-o altă formulare, reprezintă numărul mediu de copii născuți de o femeie pe durata vieții. Formula de calcul este:

unde:

$$f_g = \frac{N_v}{P_{F(15-49)}} \times 1000$$

f_g - rata fertilității;

N_v - numărul născuților vii;

$P_{F(15-49)}$ - numărul mediu al femeilor de vârstă fertilă.

În mod teoretic, o femeie de vârstă fertilă poate avea aproximativ 20 de copii, fertilitatea putând oscila între valorile 1 și 20. La nivel mondial **rata medie a fertilității feminine** este

Cuvinte cheie

- rata natalității
- rata mortalității
- rata fertilității
- rata mortalității infantile
- morbiditatea
- sporul natural

Calculul ratei natalității

Exemplul 1. Statul X are 25 000 000 de locuitori. În anul 2004 în acesta s-au născut 300 000 de copii. Rata natalității este de:

$$n = 300\,000 : 25\,000\,000 \times 1000 = 12\%.$$

Exemplul 2. Statul Y are 10 000 000 de locuitori. În anul 2004 s-au născut 250 000 de copii. Rata natalității este de:

$$n = 250\,000 : 10\,000\,000 \times 1000 = 25\%.$$

Calculul ratei fertilității

Exemplul 1. În anul 2004, în localitatea X, numărul populației feminine cu vârsta cuprinsă între 15 și 49 de ani era de 4 400, iar numărul născuților vii a fost de 220. Rata (indicele) fertilității, este de:

$$f_g = 220 : 4400 \times 1000 = 50\%.$$

Protecția mamei și a copilului, înainte și după sarcină, reprezintă garanția unei generații sănătoase (după www.caradon.gov.uk).

Natalitatea cea mai ridicată din lume se înregistrează în Niger (55,0 ‰), iar cea mai scăzută în Bulgaria și Ucraina (8,0 ‰). România are rata natalității de 9,8 ‰ (2002).

Rata (indicele) fertilității, înregistrează cea mai mare valoare în Yemen (7,6 ‰), iar cea mai redusă valoare în Spania (1,1 ‰).

Urmăriți harta alăturată și identificați statele din Africa în care se înregistrează cele mai scăzute valori ale ratei natalității.

O formă de campanie în favoarea limitării natalității în I-lele Mauritius (după R. Knafou, 1995).

O formă de promovare a sloganului „o familie, un copil” în China (după Y. Carlot, 1995).

de circa 3 (unei femei de vârstă fertilă îi revin 3 copii). Cele mai mari valori ale acestui indicator se înregistrează într-o serie de țări africane cum ar fi: Niger (7,4 ‰), Nigeria (6,5 ‰) la care se adaugă Mali, Ciad, Togo ș.a. La polul opus sunt țările europene cu valori sub 1,2 ‰ (fig. 16).

Fig. 16. Rata natalității pe țări în intervalul 1990 - 1996 (după N. Ilinca, 1999).

b). *Factorii de ordin economic* joacă un rol important în ceea ce privește rata natalității în zilele noastre, existând o **relație invers proporțională între nivelul natalității și gradul de dezvoltare economică**. Astfel, în țările care înregistrează un P.I.B. de peste 20 000 \$/loc./an, nivelul natalității este sub 15 ‰, pe când în cele cu un P.I.B. sub 1 000 \$/loc./an oscilează între 40 și 50 ‰. În țările bogate acționează principiul de planificare conștientă a familiei (*family planning*), pe fondul unui grad ridicat de emancipare a femeii (nivel de instruire ridicat, grad avansat de ocupare în viața economică și social-politică și control medical sistematic).

c). *Factorii de ordin politic* se înscriu în seria acelorora în care statele adoptă o serie de măsuri, în vederea atingerii obiectivelor demografice. Unele state au adoptat politici **pronataliste** pentru a stimula creșterea demografică iar altele au adoptat politici **prohibitiv** pentru a limita creșterea explozivă a populației. În cazul României, un exemplu de măsură prohibitivă a fost *Decretul 770 din anul 1966*, ce interzicea în mod categoric întreruperea sarcinii și pedepsea penal un asemenea act. Pilulele și obiectele contraceptive constituiau

mărfuri de contrabandă foarte căutate. La polul opus, în China, sloganul „o familie, un copil” a prins puternic în mediile urbane, fiind stimulat consecvent pe cale economică, pe când în mediile rurale izolate, lipsa informației, nivelul redus de instruire a tinerelor fete și absența unor servicii medicale calificate, conduc la menținerea natalității la parametri tradiționali.

d). *Factorii de ordin social și cultural* țin de o anumită mentalitate colectivă, conservativă sau liberală, în cadrul diverselor categorii de populații, de regulă, cu efecte pozitive asupra intensității nașterii. De obicei, indiferent de țară, femeile gravide și lăuzele sunt ocrotite în mediile sociale în care își duc existența, inclusiv în cel familial. Dacă în societatea tradițională sarcina în afara căsătoriei era blamată, astăzi, în țările cu o economie avansată, acest „accident” este aproape neobservat. Independența economică a mamelor și intervenția salutară a statului în cazul minorelor, constituie factori încurajatori ai natalității. Numărul mare al copiilor din familiile a numeroase țări din Africa constituie un simbol al bogăției, munca lor fiind exploatată din timp de către părinți. **Poligamia**, prezentă la unele triburi din Africa și din lumea arabă, nu reprezintă un fenomen care contribuie la creșterea natalității (se cunoaște cazul unui sultan care de la 600 de soții a avut doar 100 de descendenți).

e). *Religiile*, indiferent de rit și credință, în marea lor majoritate sunt **pronataliste**. Religia catolică condamnă vehement avortul și contracepția, îndemnând credincioșii la abstenență îndelungată.

f). *Factorii de ordin sanitar* constau în capacitatea de a crea deprinderi și comportamente de igienă, de a asigura asistența sarcinii și a nașterii, de a oferi informații, pe fondul existenței unei infrastructuri sanitare și a unui personal medical calificat. La o populație de peste 10 000 -15 000 de persoane/medic, nu se asigură un nivel acceptabil de deservire medicală (ex. Africa, Asia de SE, America Latină), în opoziție cu țările avansate economic, unde unui medic îi revin, în medie, 250 - 300 de persoane. La nivel mondial rata medie a natalității este de 25 ‰, cu diferențe notabile între țările cu economie avansată (10 ‰) și cele sărace (50 ‰).

2. Mortalitatea

Mortalitatea reprezintă numărul deceselor din cadrul unei populații, raportat la populația totală, pe o perioadă de timp, de regulă un an.

Exploatarea copiilor în agricultura de subsistență din Africa. Slaba înzestrare cu mijloace mecanizate a agriculturii din Africa implică utilizarea pe scară largă a forței de muncă manuală, implicit și cea a copiilor (după Y. Carlot, 1995).

Poligamie – formă de căsătorie ce implică fie un bărbat căsătorit cu două sau mai multe femei, fie o femeie căsătorită cu doi bărbați (poliandrie).

Ce trebuie și ce nu trebuie să facă populația pentru a proteja resursele de apă potabilă și a menține igiena corporală, explică un instructor sanitar din statul Burkina Faso, Africa (după Y. Carlot, 1995).

Calculul ratei mortalității

Exemplul 1. Localitatea X are 2 500 de locuitori. În anul 2004, în aceasta au decedat 25 de persoane. Rata mortalității este de:

$$m = 25 : 2\,500 \times 1000 = 10 \text{ ‰}$$

Exemplul 2. Statul Y are 10 000 000 de locuitori. În anul 2004, au decedat 25 000 de persoane. Rata mortalității este de:

$$m = 25\,000 : 10\,000\,000 \times 1000 = 2,5 \text{ ‰}$$

Mortalitatea este influențată și de nivelul morbidității.

Morbiditatea – indicator demografic ce exprimă numărul de îmbolnăviri la 100 000 de locuitori.

Valorile sale sunt determinate de factori naturali și sociali, care influențează starea de sănătate a populației. Astfel, prezența în concentrații mari sau lipsa unor minerale din sol și apă (ex. iodul, izotopi radioactivi) pot determina îmbolnăviri grave, după cum slaba informare a populației asupra modului de răspândire a unor boli contagioase (ex. S.I.D.A., tuberculoza, bolile venerice) pot genera stări de morbiditate în masă.

Pentru scăderea ratei morbidității este nevoie de asigurarea unei asistențe medicale periodice, creșterea numărului de medici și spitale (după www.health.gov.on.ca).

Una din cauzele care duc la creșterea ratei mortalității sunt accidentele auto (după www.clearcreekfire.com).

Indicele (rata) mortalității este dat de următoarea formulă:

$$m = \frac{M}{P_t} \times 1000$$

unde:

m - rata mortalității;

M - numărul deceselor;

P_t - populația totală.

Rata mortalității **depinde** de următorii **factori**: ponderea persoanelor vârstnice din cadrul unei populații, regulile de igienă personală și colectivă, gradul de asistență medicală, modul și mediul de viață.

a). În cazul unor populații cu pondere ridicată a persoanelor vârstnice, intensitatea mortalității este mai ridicată decât în cadrul unor populații tinere, chiar dacă în primul caz există un nivel mai ridicat din punct de vedere al standardelor de viață (hrană, asistență medicală etc.).

b). Igiena individuală și colectivă își pune amprenta asupra eliminării pericolelor de contractare și de transmitere a unor boli. De exemplu, declinul mortalității în Italia între 1887 și 1940, s-a datorat în principal îmbunătățirii condițiilor de igienă, pe fondul generalizării sistemelor centralizate de alimentare cu apă.

c). Din punct de vedere al asistenței sanitare, prezintă importanță numărul persoanelor ce revin la un medic, cu cât acestea sunt mai puține cu atât asigurându-se un act medical calitativ. Controlul sistematic al stării de sănătate și utilizarea unei medicații adecvate contribuie la prevenirea unor boli, la tratarea altora, și în final, la o scădere pe ansamblu a mortalității la nivelul societății.

d). Modul și mediul de viață sunt adesea hotărâtoare în privința intensității mortalității.

Viața sedentară, regimul alimentar hipercaloric, consumul sistematic de alcool și fumatul,acompaniate de stresul cotidian, favorizează mortalitatea la toate categoriile de vârstă. În schimb, populațiile rurale din Caucaz, ce se deplasează zilnic pe munți pentru paza turmelor, petrecându-și majoritatea timpului în aer curat de altitudine, au o remarcabilă longevitate.

La nivel mondial rata medie a mortalității este de 9,5 ‰, cele mai ridicate valori înregistrându-se în Africa (15 ‰) și cele mai reduse în America Latină (6,5 ‰) (fig. 17).

Valorile mai ridicate ale mortalității din Europa și America de Nord se explică prin ponderea ridicată a populației îmbătrânite.

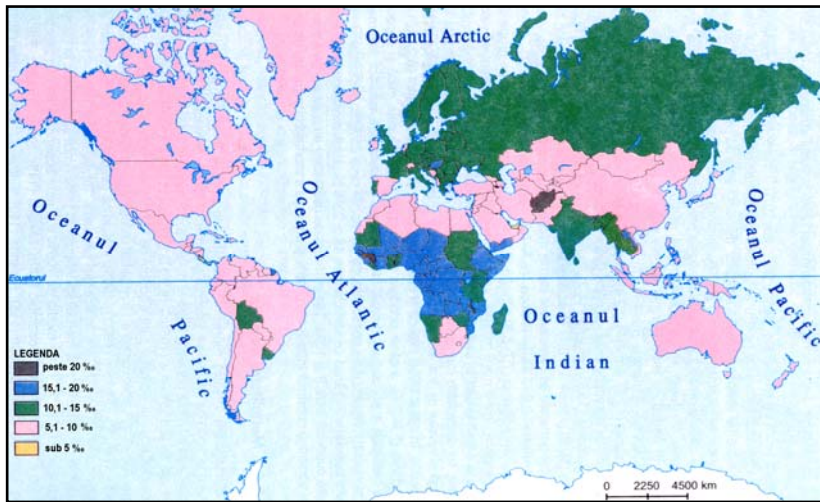

Fig. 17. Rata mortalității pe țări, în intervalul 1990 - 1996 (după N. Ilinca, 1999).

Un indice demografic sensibil îl reprezintă **rata mortalității infantile**, care exprimă în mod indirect dar sugestiv, gradul de dezvoltare economică, un adevărat barometru al stării de civilizație a unei țări. **Aceasta reprezintă numărul de decese ale născuților vii în primul an de viață, raportate la 1 000 de născuți vii din acel an.**

Formula de calcul este:

unde:

$$m_i = \frac{M_{<1an}}{N_{v<1an}} \times 1000$$

m_i – rata mortalității infantile;
 $D_{<1an}$ – numărul copiilor decedați sub vârsta de 1 an;
 $N_{v<1an}$ – numărul copiilor sub vârsta de 1 an.

La nivel mondial valoarea medie a mortalității infantile este în prezent de 60 ‰, înregistrându-se o scădere sensibilă a acesteia în ultimii 50 de ani (în intervalul 1950-1955 rata mortalității infantile a fost de 150 ‰). Cea mai scăzută rată a mortalității infantile se înregistrează în Japonia (4 ‰) iar cea mai ridicată în Afganistan (162 ‰) (fig. 22).

La noi în țară valoarea medie a mortalității infantile este de 25 ‰, valorile cele mai ridicate ale acesteia înregistrându-se în cadrul județelor din sudul țării (Dolj, Teleorman, Olt, Giurgiu ș.a.). Aceasta se datorează nivelului economic mai scăzut de dezvoltare pe care îl au în comparație cu alte județe și predominării populației rurale cu un nivel mai scăzut al veniturilor.

Mortalitatea cea mai ridicată din lume se înregistrează în Mozambic (28,0 ‰), iar valoarea cea mai redusă în Kuwait (2,3 ‰) Mortalitatea în România este de 12,7 ‰ (2002).

Urmăriți harta alăturată și identificați statele din Africa și Europa în care se înregistrează cele mai mari valori ale ratei mortalității. Explicați de ce există rate mari ale mortalității pe aceste două continente.

Calculul ratei mortalității infantile

Exemplul 1. În localitatea X, în anul 2004 s-au născut 200 de copii vii. Dintre aceștia 5 au decedat înainte de a împlini vârsta de 1 an. Rata mortalității în acest caz este de:

$$m_i = 5 : 200 \times 1000 = 25 \text{ ‰}$$

Cauza cea mai frecventă a mortalității infantile în Africa este malnutriția și foamea (după Y. Carlot, 1995).

O altă cauză a mortalității infantile ridicate este slaba asistență medicală a noilor născuți și sărăcia (A. Gauthier, 1995).

Calculul ratei sporului natural

Exemplul 1. Numărul nașterilor la nivel mondial în anul 1999 a fost de 144 633 379 iar cel al deceselor de 52 068 016 la o populație totală de 6 miliarde locuitori. Rezultă un spor natural de 92 565 350. Rata sporului natural este de:

$$S_n = 144\,633\,379 - 52\,068\,016 : 6 \text{ miliarde} \times 1000 = 15,4 \text{ ‰}$$

Tipuri demografice de creștere a numărului populației pe glob.

Tip	Tipul demografic	Factorii care influențează tipul demografic	Exemple
I	Creștere redusă	Natalit. < 15 ‰ Mort. < 9 ‰	Olanda Elveția
II	Creștere moderată	Natalit. 15 - 20 ‰ Mort. 9 - 13 ‰	Uruguay Lituania
III	Creștere rapidă	Natalit. 20 - 40 ‰ Mort. 13 - 20 ‰	Nepal Haiti
IV	Creștere explozivă	Natalit. > 40 ‰ Mort. 20 - 35 ‰	Angola Etiopia

În India se promovează pe toate căile posibile (inclusiv pe panouri publicitare amplasate de-a lungul drumurilor) politica de „planning familial”, în vederea stabilizării creșterii demografice (A. Bras, 1987).

O altă cauză a sporului natural negativ o reprezintă ponderea ridicată a populației îmbătrânite.

Fig. 22. Rata mortalității infantile pe țări, în intervalul 1990 - 1996 (după N. Ilinca, 1999).

3. Sporul natural (bilanțul natural) al populației

Diferența dintre natalitate și mortalitate reprezintă sporul natural al populației (bilanțul natural). Formula de calcul este următoarea:

$$S_n = \frac{(N_v - M)}{P_t} \times 1000$$

unde:

N - numărul de nașteri;

M - numărul de decese;

P_t - populația totală.

Pe continente cel mai mare spor natural se înregistrează în Africa (27 ‰) urmată de America Latină (18 ‰) și Asia (16 ‰). În America de Nord și Australia rata sporului natural este de 5 ‰, iar în Europa se apropie de valoarea 0 ‰. Această situație staționară din cadrul Europei se explică prin ponderea ridicată a populației îmbătrânite și generalizarea comportamentului de „planning familial”. În cazul unor state europene se pune în evidență un regres demografic, rata sporului natural având valori negative (Germania, Italia, Rusia, România, Ucraina, Bulgaria). Doar Albania se înscrie cu un spor natural semnificativ (16 ‰) (fig. 23).

Aportul la creșterea demografică mondială a celor două mari categorii de țări, cele sărace și cele bogate, este puternic distorsionat. Astăzi țările sărace contribuie cu peste 85 ‰ la zestrea demografică anuală a planetei. Altfel spus, din excedentul natural de peste 90 milioane persoane, aproape 88 milioane (peste 87 ‰) aparțin țărilor în curs de dezvoltare.

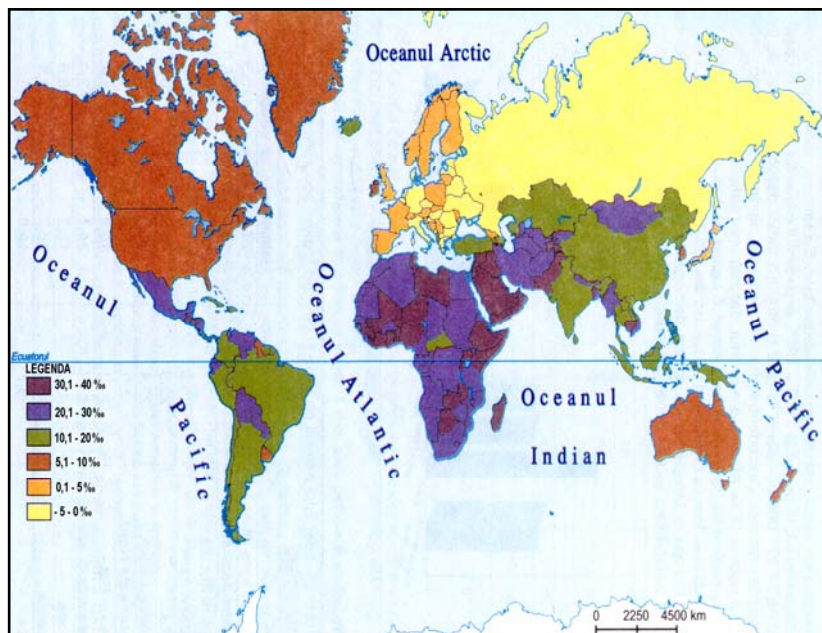

Fig. 23. Rata sporului natural pe țări, în intervalul 1990 - 1996 (după N. Ilinca, 1999).

La acest excedent natural Asia participă cu 63 %, Africa cu 24 % și America Latină cu 10 %.

Creșterea accentuată a populației mondiale actuale are trei cauze principale:

- structura tânără a populației mondiale;
- fertilitatea ridicată;
- declinul în continuare al mortalității.

Teme și aplicații

1. Explicați valorile ridicate ale natalității în țările slab dezvoltate și valorile mici ale acestora în țările dezvoltate. Dați exemple de țări care se încadrează în aceste categorii.
2. De ce mortalitatea infantilă este considerat un indice al nivelului de civilizație a unei populații?
3. Cum poate fi limitată morbiditatea?
4. Explicați scăderea natalității în România după anul 1989.
5. Calculați sporul natural pentru țara noastră.

Comentați următorul citat

„Problema „exploziei demografice” este exagerată în mod artificial de țările dezvoltate. Adevăratele urgențe sunt altele: a ataca motivele reale ale subdezvoltării printr-o cooperare veritabilă între țările dezvoltate și celelalte țări ale lumii. În Africa, în Senegal, unde densitatea medie nu depășește 7 loc/km², soluția nu este aceea de a limita populația. Africa nu este amenințată de suprapopulare.” (după Conferința O.N.U. asupra populației lumii, București, 1974).

Eradicarea sărăciei din Africa Sahariană este începută prin asigurarea apei care este elementul vital al vieții (după Y. Carlot, 1995).

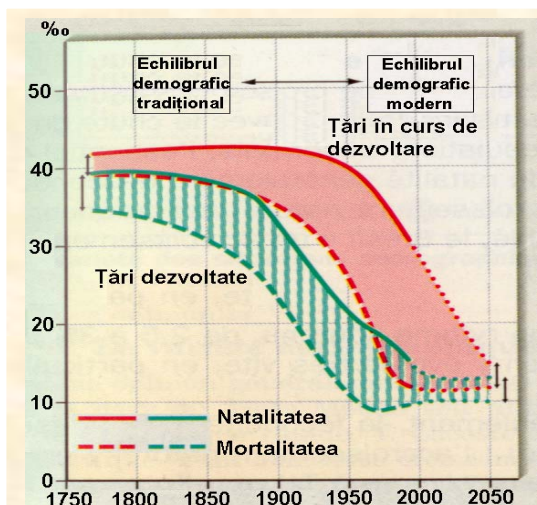

Vaccinarea în masă a populației africane este în măsură să reducă mortalitatea generată de bolile sărăciei (malaria, hepatitele, tuberculoza ș. a.) (după www. red cross. com.).

2.3. Tranziția demografică

Cuvinte cheie

- tranziția demografică
- comportament demografic

Decalajul între tranzițiile demografice ale țărilor dezvoltate și cele în curs de dezvoltare (după R. Knafou, 1995).

Sărăcia generalizată a populației și economia primitivă determină rate ridicate ale natalității și mortalității (după R. Knafou, 1995).

Tranziția demografică reprezintă un proces de evoluție a unei populații de la un regim demografic tradițional, caracterizat de rate ridicate ale natalității și mortalității, la unul modern, cu valori foarte scăzute ale celor doi indicatori, în relație cu trecerea statelor de la faza de înapoiere economică, la faza de dezvoltare. Acest proces a început în țările Europei de Vest, odată cu începuturile timpurii ale industrializării capitaliste și a durat aproape 150 de ani, aceste țări încheind tranziția demografică și stabilizându-și populația sub aspect numeric (fig. 24).

Tranziția demografică se caracterizează prin existența a **patru faze**, în raport cu nivelul natalității și cel al mortalității.

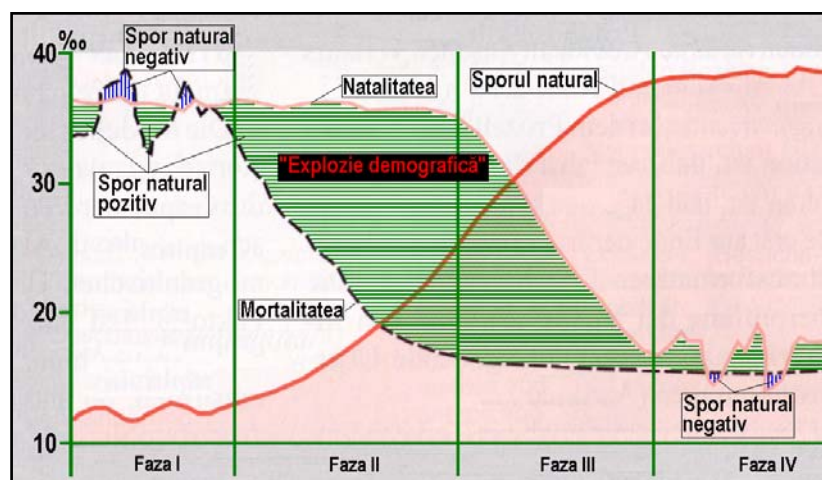

Fig. 24. Fazele tranziției demografice (după D. Waugh, 2000).

Faza I-a se remarcă prin **valori ridicate ale natalității și mortalității**, rezultând un spor lent al populației, pe fondul unei economii înapoiate și a sărăciei generale.

Faza a II-a, denumită și faza expansiunii timpurii, se caracterizează prin menținerea unor rate înalte ale natalității și o scădere sensibilă a mortalității, pe fondul îmbunătățirii condițiilor de viață, odată cu generalizarea măsurilor de ocrotire a sănătății publice, educației, inclusiv imunizarea în masă și sporirea producției alimentare. Are loc o creștere rapidă a populației.

Faza a III-a corespunde cu manifestarea mortalității la nivele joase și scăderea treptată a natalității până la valori apropiate de aceasta, ca urmare a abandonării comportamentului demografic tradițional, cu familii numeroase în favoarea celui modern, cu dimensionarea conștientă a familiei.

Faza a IV-a se caracterizează prin ratele scăzute ale natalității și ale mortalității ce oscilează la nivele joase, rezultând populații staționare sau în declin, sub aspect numeric. Țările în cauză au un nivel ridicat al dezvoltării economice, cu condiții de locuire și asistență medicală la parametri superiori. Această fază în unele cazuri poate reprezenta și prepararea condițiilor pentru declanșarea unei noi tranziții demografice într-o direcție încă necunoscută.

Țările dezvoltate economic au încheiat tranziția demografică, pe când cele sărace se găsesc în majoritatea cazurilor în faza a III-a a acesteia. Acest fapt explică creșterea explozivă a populației mondiale din zilele noastre și reducerea perioadei de dublare a acesteia, de la 150 de ani la 35 de ani. Pentru a evita erodarea bazei de existență a societății la scară planetară (lipsa apei potabile, a alimentelor, poluarea), este dezirabil ca țările sărace să reducă drastic timpul tranziției demografice, ce implică în mod obligatoriu stabilizarea numerică a populației la nivel mondial.

Teme și aplicații

1. *Comparați comportamentul demografic tradițional cu cel modern.*
2. *Explicați ce se întâmplă în faza a II-a a tranziției demografice.*
3. *Care sunt cauzele decalării tranziției demografice în țările slab dezvoltate?*
4. *Analizați tabelul de mai jos și precizați cauzele modificărilor prognozate în evoluția populației.*

Statul	Populația (mil.) – 1998	Statul	Populația (mil.) - 2050
China	1255	India	1533
India	976	China	1517
S.U.A.	272	Pakistan	357
Indonezia	207	S.U.A.	348
Brazilia	165	Nigeria	339
Rusia	148	Indonezia	318
Pakistan	146	Brazilia	243

Pe fondul îmbunătățirii condițiilor de viață a populației sărace are loc o creștere rapidă a natalității reflectată în numărul mare de copii de aceeași vârstă (după Y. Carlot, 1995).

Familie tradițională din Africa. Pe fondul îmbunătățirii relative a condițiilor de viață (asigurarea hranei în special) numărul copiilor din cadrul unei familii crește, comportament demografic specific celei de a II-a faze a tranziției demografice (după Y. Carlot, 1995).

Familia modernă, formată din unu sau doi copii este specifică comunităților care au încheiat tranziția demografică (după www.woodawdry.co.uk).

2.4. Mobilitatea teritorială a populației

Cuvinte cheie

- migrații
- emigrant
- imigrant
- navetism
- exod rural
- refugiați
- bilanț demografic total

Oicumena - acea parte a suprafeței terestre locuită permanent și cu populație sedentară.

Pe harta alăturată urmăriți etapele principale ale populării continentelor. Care este ultimul țărâm în care a poposit omul?

Pe harta de mai jos identificați statele în care au fost transferați sclavi din Africa și de ce?

Emigrarea forțată a sclavilor negri din Africa de Vest între secolele XVI-XX (după J.-P. Pitte).

Prin excelență, omul se caracterizează printr-o remarcabilă mobilitate teritorială. Aceasta derivă din dorința de cunoaștere și de a câștiga spații noi de susținere. Mobilitatea teritorială a oamenilor a sporit considerabil odată cu dezvoltarea și modernizarea căilor de comunicație și a mijloacelor de transport. Formele actuale de mobilitate teritorială a populației se înscriu în termenul generic de migrații.

Migrațiile se definesc ca mobilități teritoriale de oameni care își schimbă locul de rezidență în mod definitiv sau temporar.

Mobilitatea teritorială a populației începe încă din preistorie și se continuă până în zilele noastre, având rol esențial în distribuția actuală a populației la scară globală (fig. 25).

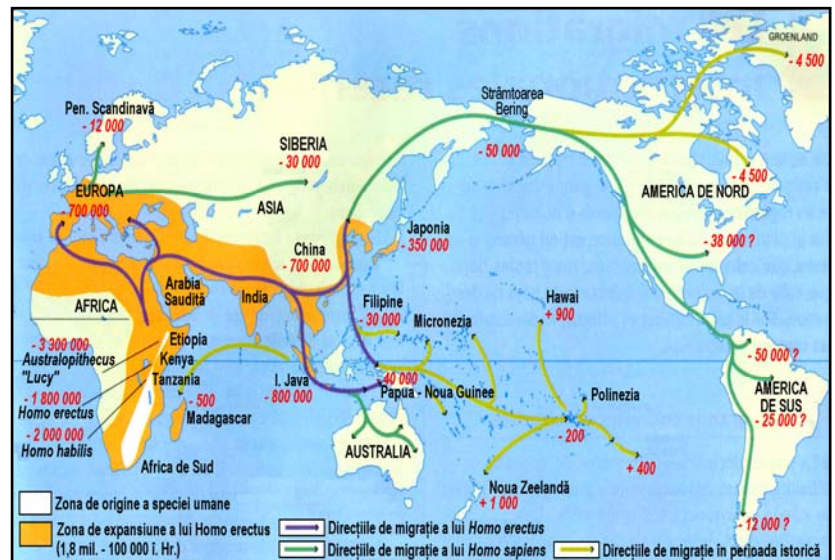

Fig. 25. Migrațiile preistorice ale populației (după J.-R. Pitte, 1995).

Migrațiile au contribuit în cea mai mare măsură la creșterea demografică a orașelor, indiferent de poziția și funcțiile lor inițiale. Prin intermediul migrațiilor, s-au pus în valoare teritorii nepopulate ori slab populate, acestea contribuind din plin la consolidarea ariilor oicumenice.

A. Cauzele și funcțiile migrațiilor

Migrațiile au la bază un **complex de cauze**, dintre care esențiale sunt: *cele de natură economică și constrângerile de ordin fizic sau social*. Decizia de a migra este rezultatul unui conflict ce are loc în mintea potențialilor emigranți și a familiilor lor în care valorile sociale și culturale sunt puse în discuție și se dorește regăsirea lor (R. Aruj, 1998). Totdeauna și oriunde **ariile de prosperitate economică au reprezentat factori de atracție a populației**. Mișcările teritoriale de populație sunt cel mai adesea rezultatul unor dezechilibre între numărul populației și resursele de existență ale unui teritoriu.

Migrațiile au mai ales o **funcție de echilibrare demografică**, între zonele cu exces de populație și resurse puține și cele slab populate, dar cu surplus de resurse. În procesul de migrație nu se schimbă doar domiciliul persoanelor implicate, ci **asistăm la o schimbare radicală a mediului uman general** (natural, economic, social, cultural, profesional și religios).

Persoanele care părăsesc locurile de baștină, poartă denumirea de **emigranți**, iar procesul este denumit, emigrare. În teritoriile în care ei se stabilesc sunt numiți **imigranți**, iar procesul prin care au ajuns în noile locuri, poartă denumirea de imigrare (fig. 26).

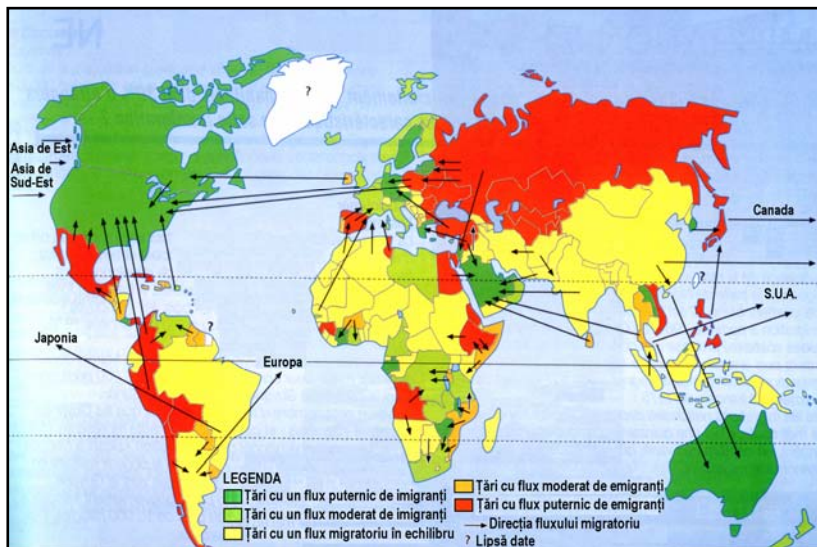

Fig. 26. Principalele destinații ale fluxului migratoriu la nivel mondial (după Y. Carlot, 1995).

Seismul din Algeria produs la 21 mai 2003 i-a pus pe cei rămași în viață pe gânduri – să plece în locuri mai sigure sau nu? (după www.algeria-watch.de).

Constrângerile de ordin politic din Cuba i-a făcut pe mulți cubanezi să „încerce marea cu degetul” în speranța unei vieți mai bune, emigrând clandestin în S.U.A. (Y. Carlot, 1995).

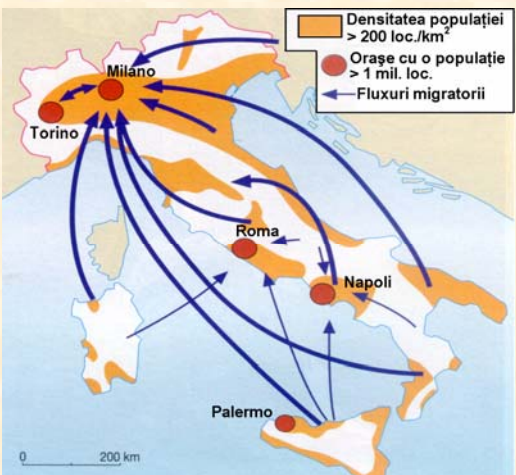
Pe baza hărții alăturate și a atlasului geografic, identificați țări furnizoare de emigranți și țări receptoare de imigranți.

Migrația populației din zona Sahelului datorită secetelor prelungite și a deșertificării (după Y. Carlot, 1995).

Pagubele generate de devastatorul cutremur și valurile tsunami din 26 decembrie 2004 din Asia de Sud-Est.

Dezvoltarea economică inegală a Italiei a generat fluxuri migratorii cu caracter intern (după M. Hagnerelle, 1995).

Așa cum s-a mai menționat, cauzele care determină emigrarea sunt foarte diverse. Cu toate acestea, se pun în evidență **două cauze principale**, care declanșează și mențin procesele de emigrare, și anume: **cauze cu inducere naturală**, **cauze cu inducere umană**.

a). Constrângerile de ordin natural au contribuit până în zilele noastre la strămutări sistematice de populație. Secetele frecvente și prelungi din zona Sahelului, determină mase imense de oameni din mediul rural să-și părăsească locul de baștină, migrând spre sud și spre marile orașe. Inundațiile catastrofale, obligă la replieri teritoriale de populație și la măsuri protective foarte costisitoare (strămutări de vetre, de căi de comunicație, diguri de apărare etc.). Ariile de intensă seismicitate, întrețin permanente sentimente de teamă și determină mutații demografice teritoriale, chiar și temporar, până la refacerea infrastructurilor calamitate (ex. cutremurul din Oceanul Indian, din 26 decembrie 2004, care a generat valuri de tip tsunami ce au distrus așezările costiere din Indonezia, India, Sri Lanka, Thailanda etc., și au provocat moartea a peste 300 000 de oameni).

b). Cauze cu inducere umană sunt rezultatul acțiunilor umane ce determină decizii de mobilitate spațială cu durate, intensități și distanțe variabile.

b₁). Diferența de dezvoltare între diverse state ale lumii este cea mai importantă din această categorie de cauze. Vestul Europei, avansat economic, a atras mai ales după al II-lea război mondial contingente importante de oameni din lumea săracă. Franța a fost invadată de emigranți din regiunea Maghrebului, iar Germania de muncitori din Turcia și fosta Iugoslavie. California, simbolul expansiunii economice spre vest în S.U.A., a înregistrat în ultimii 15-20 de ani un aflux de imigranți de aproximativ 5 milioane persoane, la o populație rezidențială de peste 25 milioane locuitori. Aportul populației imigrante la creșterea demografică în cazul **Californiei** este mai mare decât contribuția sporului natural. Un sfert din populația acestui stat este născută în străinătate, și o treime vorbește în familie o altă limbă decât engleza. După 1990, ca urmare a colapsului industriei din România, un număr însemnat de persoane, mai ales tinere, au emigrat pentru muncă în țările din vestul Europei (Spania, Italia, Germania ș.a.), prestând majoritar activități ce reclamă un nivel redus de calificare (agricultură, construcții).

Dezvoltarea accelerată a orașelor, a industriilor și serviciilor urbane, a declanșat în majoritatea statelor așa-zisul

„exod rural” ce a constat în golirea demografică a satelor.

Procesul de suprapopulare a unor teritorii induce dezechilibre grave între numărul populației și potențialul de susținere al acesteia (cantitatea de resurse), generând fenomenul de emigrare. Persoanele stabilite anterior într-un teritoriu de emigrare, constituie adesea „focare de chemare” pentru cei de acasă.

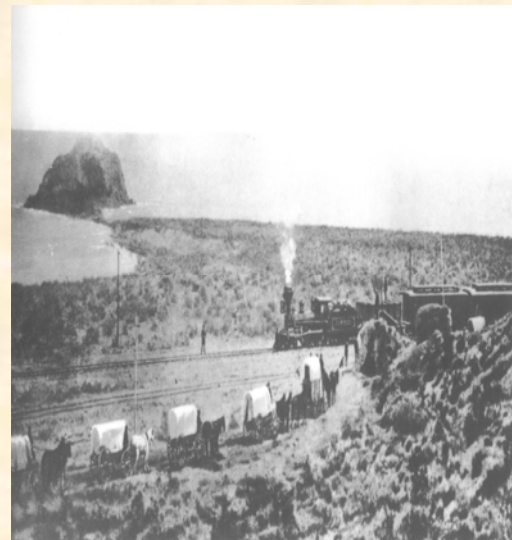
b₂). Cauzele de ordin psihologic au întreținut **în perioada războiului rece psihoza de emigrare** în statele situate la estul “Cortinei de Fier”. Posturile de radio “Europa Liberă”, “Deutsche Welle” și “Vocea Americii” au avut, în acest sens, un important impact individual și colectiv.

Sunt foarte frecvente cazurile de emigrare ca urmare a **sărăcirii unor populații prin înfometare**. Rămâne clasic cazul emigrației irlandeze spre Anglia și SUA, ca urmare a reducerii drastice a producției de cartofi și de lapte, în intervalul 1793-1845. *Legea electorală din 1793* a dus la o divizare excesivă a terenului agricol și implicit la diminuarea producției la cele două alimente de bază, cartoful și laptele, la care se adaugă decimarea culturilor de cartofi ca urmare a invaziei *manei cartofului*. Anul 1845 marchează apogeul sărăciei și al foametei. Mor aproximativ 750 000 de oameni, iar supraviețuitorii s-au îndreptat cu disperare spre porturi, luând drumul Angliei și Americii. Același fenomen, dar la scară mai redusă, a avut loc și la noi în țară ca urmare a secetei din 1946, când o bună parte a populației din Moldova, unde seceta a fost mai îndelungată, a emigrat înspre Transilvania și Banat.

b₃). Cauzele de ordin religios, în special persecuțiile având la bază dizidențe religioase, au determinat emigrări importante, atât în cadrul continentelor, cât și la nivele intercontinentale. Este cunoscut cazul sectei religioase a mormonilor, ai cărei membri au fost surghiuniți din Europa, stabilindu-se în final în statul Colorado unde au întemeiat orașul Salt Lake City.

b₄). Stările conflictuale au generat și generează din păcate cele mai spectaculare și tragice mișcări teritoriale de populație. Astfel, acordarea **independenței Indiei** de către Coroana Britanică în anul 1947, a generat conflicte sângeroase între hinduși și musulmani, rezultând într-o primă fază două entități statale distincte din punct de vedere religios, India hindusă și Pakistanul musulman, acesta din urmă cu două teritorii, Occidental și Oriental. În 1971 are loc desprinderea teritoriului oriental și formarea statului Bangladesh. Aceste procese de divizare teritorială au fost acompaniate de regrupări masive de

Mana cartofului - ciupercă parazită care provoacă putrezirea rapidă a bulbului de cartof, chiar înainte de a fi cules.

Emigranții irlandezi în drumul lor spre cucerirea vestului sălbatic din S.U.A. (după Y. Carlot, 1995).

Albania – o țară care vrea să plece de acasă. Emigranți albanezi în Brindisi, Italia, 1991 (după R. Knafou, 1995).

În timpul războiului din Golf, în anul 1991, cca. 1,3 milioane de irakieni s-au refugiat în Iran și alți 500 000 de irakieni kurzi au migrat la granița turco-irakiană.

Tabără de refugiații rwandezi în Zair ca urmare a conflictelor dintre triburile *tutsi* și *hutu* (R. Knafou, 1995).

Cu ajutorul hărții alăturate și a atlasului geografic, stabiliți țările receptoare de refugiați.

Barajul hidroenergetic de pe fluviul Yangtze, China. Lacul de acumulare care se va forma în spatele barajului va avea suprafața de 1100 km², o capacitate utilă de stocare de 40 mld. m³ de apă, o lungime de 600 km, o adâncime lângă baraj de 175 m, iar costul de execuție se estimează a fi de 29 mld. \$ S.U.A. (după news.bbc.co.uk).

În urma construirii barajului s-a ajuns la strămutarea a peste 1 mil. locuitori, distruse sute de sate și zeci de orașe (după news.bbc.co.uk).

populație pe criteriul religios.

Populațiile deblocate de la locurile de baștină de stări conflictuale și nevoite să plece pentru a se salva, sunt denumiți **refugiați** (fig. 27).

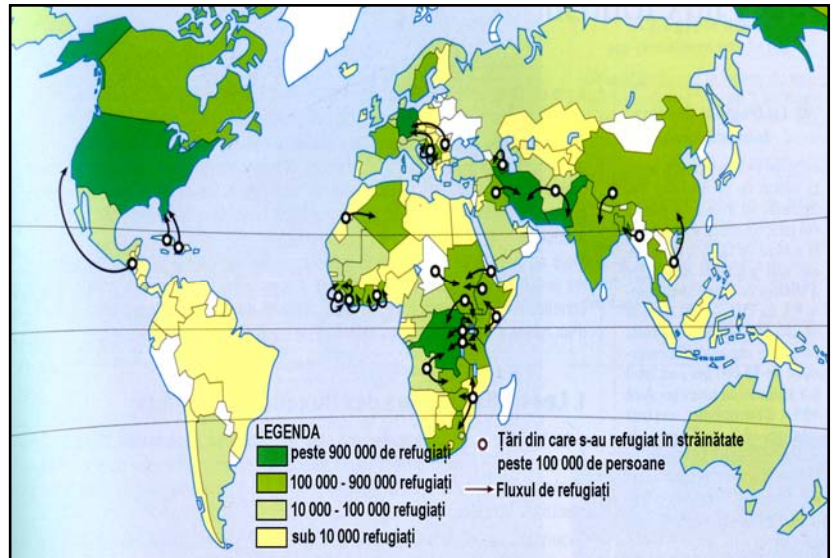

Fig. 27. Țările generatoare și primitoare de refugiați în intervalul 1991-1995 (după R. Knafou, 1995).

Formarea statului Israel, la 16 mai 1948, a generat puternice fluxuri de emigrare a populației evreiești din toată lumea, spre noul stat. Un exemplu mai recent este cel din spațiul ex-Iugoslav unde, în urma “sângeroasei destrămări” ce a urmat prăbușirii “Cortinei de Fier”, s-au produs deplasări masive de populație, ce au constat într-o ajustare demografică spațială pe criterii de ordin etnic și religios. Cheia conflictului interetnic din fosta Iugoslavie a constat în reacțiile de respingere dintre populația sârbă, majoritar ortodoxă, și cea croată, catolică.

b₃). Amenajarea unor noi infrastructuri teritoriale de rang superior (autostrăzi, baraje, lacuri de acumulare etc.) implică dislocări semnificative de vetre de așezări și generează fenomene de migrație ale populației. Este în principal vorba de obiective hidroenergetice de anvergură (baraje și lacuri de acumulare), la care se adaugă trasarea de noi căi de comunicație. În urma realizării Sistemului Hidroenergetic și de Navigație “Porțile de Fier I”, orașul Orșova a fost strămutat pe o nouă vatră, alături de o serie de sate din Defileul Dunării, cum sunt Ieșelnița, Dubova, Svinița etc.

b₆). Acapararea elitelor intelectuale de către marile puteri economice ale lumii reprezintă o formă veche de emigrare ce a luat proporții considerabile în zilele noastre. Acest fenomen este cunoscut și sub denumirea de **“exodul inteligenței”** sau **“brain-drain”**. Mulți savanți și cercetători din țări ca India, Pakistan, Iran, iar mai recent din Rusia și fostele țări satelite ale Moscovei, sunt atrași de condițiile deosebite de salarizare din S.U.A., Canada, Franța, Germania, Regatul Unit ș.a., rezultând pierderi incalculabile pentru țările care i-au format.

B. Clasificarea migrațiilor

La baza clasificării migrațiilor stau o serie de criterii, dintre care amintim: **durata, numărul de persoane, nivelul de calificare, destinația.**

1. După durată se disting migrații *definitive și temporare.*

Migrațiile definitive presupun schimbarea locului de rezidență definitiv, fapt ce se consemnează în actele de identitate ale persoanelor implicate. În cazul acestora, cele mai semnificative sunt **migrațiile rural-urbane**, cu un puternic impact asupra țăranilor ce s-au transformat peste noapte în orașeni, mai ales în țările sărace. Principalele obstacole în calea adaptării la noul mediu constau în lipsa imediată a unui loc de muncă, amplificarea stresului cotidian, lipsa capitalului, costul transportului, presiunea familiei, problema muncii femeilor, birocrăția și nivelul redus de instruire. Primirea imigranților obligă autoritățile la mărirea numărului spațiilor de cazare, comerciale, sanitare și de învățământ. Aceasta se traduce prin fenomenul de reînnoire urbană care reclamă eforturi financiare considerabile, iar pentru că guvernele nu le poate satisface rezultă cartiere insalubre (*bidonville, shanty-town*) ce se află în contrast flagrant cu arhitectura urbană modernă (ex. marile metropole din America Latină, Africa și Asia). Emigrarea masivă a populației sârbe din Kosovo a obligat autoritățile locale din marile orașe ale Serbiei la instituirea unor măsuri de provizorat pentru adăpostul acestora (cazări în săli de sport, în cazărni și în clădiri insalubre).

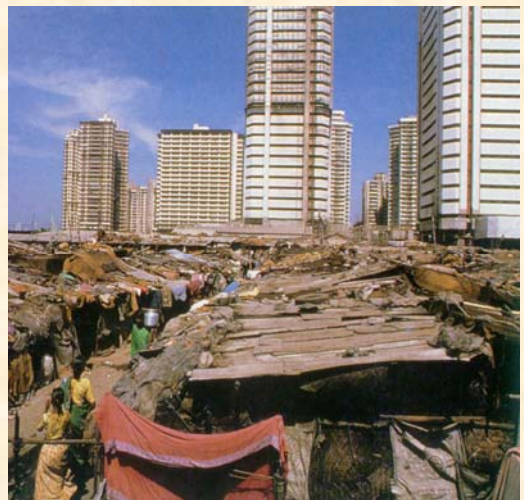
În cazul **migrațiilor temporare**, locul de rezidență înscris în acte rămâne același, în condițiile în care persoanele se deplasează pe durate limitate în alte localități. Migrațiile temporare pot fi **zilnice, săptămânale, lunare, sezoniere și anuale.** Dintre acestea, cele mai semnificative ca implicații

Peste 500 000 de specialiști din diverse domenii (informaticieni, medici etc.) au migrat spre țările dezvoltate din Occident în perioada 1950 – 1990. Fluxul de specialiști s-a intensificat odată cu căderea blocului comunist.

Din România au emigrat 326 759 persoane între anii 1990-1996. Dintre aceștia, 262 898 și-au stabilit domiciliul definitiv în străinătate, după cum urmează: 168 863 în Germania, 40 873 în Ungaria, 25 873 în S.U.A., 1 568 în Canada și 11 197 în Franța (după N. Ilinca, 1999).

„Exodul inteligenței” are valorile cele mai ridicate în America de Nord, spre care s-au îndreptat de-a lungul anilor emigranți din întreaga lume. Se apreciază că aproape 2/5 din savanții americani laureați ai premiului Nobel sunt de proveniență din afara Americii (după N. Ilinca, 1999).

Statele europene dezvoltate au un număr mare de imigranți: Marea Britanie - 3,5 mil., Germania - 3 mil., Franța – 1,8 mil. O situație mai deosebită are Elveția, unde străinii reprezintă 15 % din populația activă, valoare ce tinde spre 25 % în viitorul apropiat (după N. Ilinca, 1999).

Cartier al populației sărace de tip “shanty-town” sau “bidonville” de la suburbiile orașului Bombay, India (după R. Knafou, 1995).

Izocronale - linii imaginare ce unesc punctele (așezările de reședință) la care accesul se realizează în aceleași intervale de timp, în raport cu un punct de referință (locul de muncă).

Mijlocul de transport cel mai des utilizat în navetismul din marile metropole este trenul după www.railfaneurope.net.

Exodul populației sărace din spațiul rural către marile metropole din Peru (după Y. Carlot, 1995).

teritoriale și economice sunt cele zilnice, cunoscute sub denumirea de **navetism**.

Navetismul presupune pendularea zilnică a persoanelor între locul de rezidență și locul de muncă, acestea aflându-se în localități diferite. Acest fenomen generează o intensificare a traficului (trenuri, autobuse) între localitățile de reședință și cele în care se află locul de muncă și implicit modernizarea infrastructurii de transport. Navetismul prezintă atât avantaje cât și dezavantaje. Dintre avantaje enumerăm: *fortificarea și modernizarea căilor de comunicație, medii rezidențiale calitativ superioare și un relativ proces de omogenizare socială*. Dezavantajele constau în: *prelungirea artificială a zilei de lucru, productivitate a muncii diminuată ca urmare a oboselii și supraaglomerarea traficului*. De aceea, se consideră avantajos ca navetismul să se practice în limitele izocronale de o oră.

2. După numărul de persoane angrenate în procesul de migrare se deosebește: *migrația individuală* ori *în grupuri*.

Migrațiile în grup se realizează pe bază de interese, relații de familie, de prietenie etc. Când au loc migrări masive, schimbându-se radical caracteristicile structurale ale populației în teritoriile de emigrare, vorbim de *exod sau dislocare*. Cel mai semnificativ fenomen de acest fel a fost *exodul rural* ce a constat în absorbția unui important contingent de populație rurală de către industria și serviciile urbane, fapt ce a condus la îmbătrânirea demografică a satelor și la adâncirea decalajelor calitative dintre urban și rural. Acest proces a fost caracteristic și pentru țara noastră în perioada industrializării forțate de tip socialist (1960-1989).

3. După nivelul de calificare a migraților, deosebim două categorii extreme, și anume migrații ale persoanelor necalificate sau cu *calificare inferioară* și migrații ale persoanelor cu *înaltă calificare*.

4. Din punct de vedere al destinației se disting *migrații interne* și *migrații internaționale*.

Dintre *migrațiile interne*, cele mai importante sunt: *migrațiile rural-urbane* și cele *urban-rurale*. Migrațiile rural-urbane temporare de tip navetism implică de regulă persoane cu nivel redus de calificare (muncitori, personal auxiliar în servicii etc.), pe când cele urban-rurale angajează personal cu înaltă calificare (profesori, medici, agronomi ș.a.).

Migrațiile internaționale se divid în *intracontinentale* și *intercontinentale*. Acestea s-au amplificat în ultima jumătate de secol ca urmare a modernizării mijloacelor și căilor de

transport. Dacă în anul 1925 un emigrant român ce se îmbarca pe vapor la Trieste cu destinația New-York avea nevoie de cca. 20 de zile de călătorie, astăzi aceeași distanță se parcurge cu avionul în 7-8 ore.

C. Caracteristicile actuale ale migrațiilor

Dacă la începutul secolului *trecut* migrațiile aveau predominant *un caracter spontan*, astăzi acestea sunt puse sub controlul guvernelor și a organismelor internaționale abilitate. Acest fapt se justifică prin amploarea fenomenului migratoriu care s-a generalizat în lumea întreagă, obligând statele la *adoptarea de sisteme legislative în materie de emigrare*. Migrația persoanelor necalificate și cu calificare slabă s-a redus considerabil la nivel internațional, fiind substituită cu migrarea personalului de înaltă calificare. „Epoca îmbogățirii pe seama forței de muncă necalificate este o epocă apusă” (A. Toffler, 1995).

D. Bilanțul total al populației

În orice colectivitate umană au loc nașteri și decese.

Dacă privim populația sub aspect sistemic, *nașterile constituie intrări în sistem (input-uri) iar decesele ieșiri (output-uri)*. Acele grupe de populație ce se caracterizează numai prin dinamică naturală (nașteri și decese), funcționează ca sisteme demografice închise.

În condițiile mobilității sporite din zilele noastre, când au loc zilnic procese active de emigrare și imigrare, prezența categoriilor de populații ce funcționează ca *sisteme închise* este îndoielnică. Populația ca sistem închis poate fi considerată doar întreaga populație globală în ansamblul său, deoarece între Pământ și alte planete din cadrul Sistemului Solar nu se realizează deocamdată schimb de populații.

Acele populații la care intrările (input-urile) în sistem constau din nașteri și imigrări, iar ieșirile (output-urile) din decese și emigrări, funcționează ca *sisteme demografice deschise* (ex. populația unui continent, a unei țări, a unui oraș, a unui sat ș.a.).

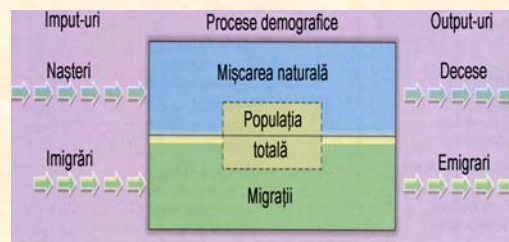
Bilanțul demografic total este dat de diferența dintre „intrări”(nașteri, imigrări) și „ieșiri”(decese, emigrări).

Statuia Libertății din New York – simbolul speranței pentru o viață mai bună. Primul lucru pe care îl văd noii emigranți care ajung în S.U.A. este acest simbol al democrației și „umbra” impunătoarelor clădiri ale W.T.C., care au fost distruse pe 11 septembrie 2001 de acțiuni teroriste (după www.varytour.cz).

Emigranți clandestini mexicani interceptați de patrulile poliției de frontieră americane (după M. Hagnerelle, 1995).

Populația ca sistem deschis (după D. Waugh, 2000).

Calculul bilanțului demografic

Exemplul 1. Populația unui sat oarecare, la data de 30 decembrie 2004 a fost de 1000 persoane. Pe durata anului 2005, în satul dat s-au născut 30 de copii și au decedat 20 de persoane. În același interval de timp, și-au stabilit domiciliul în sat 35 persoane iar alte 25 au plecat definitiv. Populația satului la sfârșitul anului 2005 (P_t) este egală cu populația la sfârșitul anului 2004 (P_0), la care se adaugă populația ce rezultă în urma bilanțului total.

$$P_t = 1000 + (30 - 20) + (35 - 25) = 1020 \text{ loc.}$$

Exemplul 2. Populația unui județ oarecare, la data de 30 decembrie 2004 a fost de 700 000 persoane. Pe durata anului 2005, în județul dat s-au născut 400 de copii și au decedat 500 de persoane. În același interval de timp, și-au stabilit domiciliul în județ 100 de persoane iar alte 300 au plecat definitiv. Populația județului la sfârșitul anului 2005 (P_t) este egală cu populația la sfârșitul anului 2004 (P_0), la care se adaugă populația ce rezultă în urma bilanțului total.

$$P_t = 700\,000 + (400 - 500) + (100 - 300) = 699\,700 \text{ loc.}$$

Se calculează după formula:

$$P_t = P_0 + (N - M) + (I - E) = P_0 + (S_n + S_m)$$

unde:

P_t - bilanțul demografic;

P_0 - populația de la începutul perioadei;

N - număr nașteri;

M - număr decese;

I - imigrări;

E - emigrări;

S_n - sporul natural;

S_m - sporul migratoriu.

După cum este de așteptat, în situații reale, bilanțul demografic total poate să fie **pozitiv**, când numărul de nașteri și imigrările sunt mai mari decât numărul de decese cumulat cu emigrările, **negativ**, când decesele și emigrările exced nașterile și imigrările, sau nul când sporul natural și cel migratoriu sunt egale.

Teme și aplicații

1. Definiți următoarele noțiuni: emigrant, imigrant, oicumenă, bilanț demografic total.
2. Care sunt avantajele și dezavantajele navetismului?
3. Prezentați factorii naturali care pot provoca migrații.
4. Ce mutații în cadrul structurilor demografice produc migrațiile definitive?
5. Care sunt cauzele de ordin politic care au provocat fluxurile de refugiați? Dați exemple de țări furnizoare de refugiați.
6. În ce situații demografice apare bilanț demografic pozitiv, nul sau negativ?
7. Care sunt cauzele apariției cartierelor de tip „bidonville”? În ce țări sunt specifice acestea?
8. Precizați ce înțelegeți prin populație de tip sistem închis și sistem deschis?

2.5. Tipuri de medii de viață

Cadrul fizico-geografic planetar se remarcă printr-o mare diversitate care implică o **adaptare activă a omului la diverse condiții naturale**, dintre care, cele de ordin **climatic sunt determinante**. Acestea se instituie ca medii majore de viață ce își pun puternic amprenta asupra modului de valorificare economică a teritoriilor și asupra modului de viață intrinsec al oamenilor care le populează.

La nivelul globului deosebim trei categorii majore de medii, în relație directă cu zonalitatea climatică: **mediul de viață cald**, **mediul de viață temperat**, **mediul de viață rece** (fig. 28).

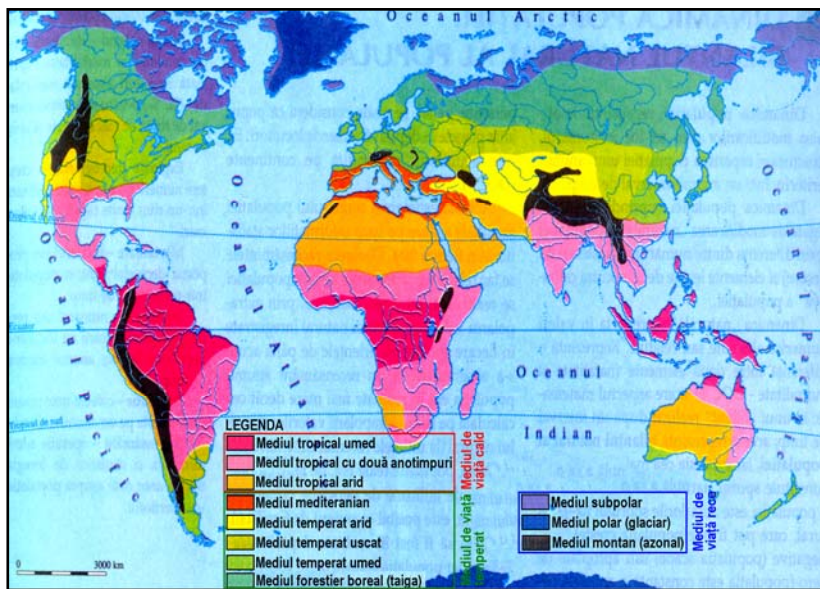

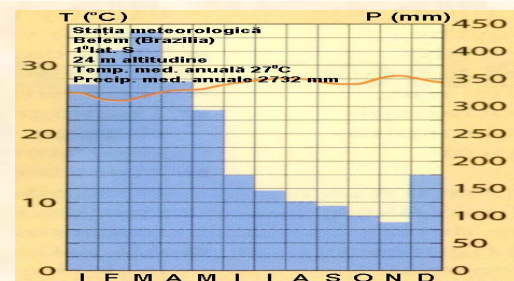
Fig. 28. Tipurile de medii pe Glob (după O. Mândruț, 2000).

A. Mediul de viață cald implică o adaptare a organismului la temperaturi ridicate. În paralel, habitatul este construit pentru a adăposti omul împotriva căldurii. În cadrul acestuia se disting două submedii, și anume: **mediul de viață cald și umed**, **mediul de viață cald și secetos**.

1. Mediul de viață cald și umed îl întâlnim în **zona pădurilor ecuatoriale**. Aici temperaturile medii zilnice sunt cuprinse între 20-25°C iar precipitațiile depășesc frecvent 2000 mm/an. Se înregistrează zilnic ploi torențiale diurne.

Cuvinte cheie

- mediu de viață
- adaptare
- zonalitate climatică
- etajare

Climograma stației meteorologice Belem (Brazilia) situată în zona climatului ecuatorial (după D. Waugh, 2000).

Pădurea ecuatorială din bazinul fluviului Amazon este considerat „plămânul verde” al Planetei (după A. Bras, 1987).

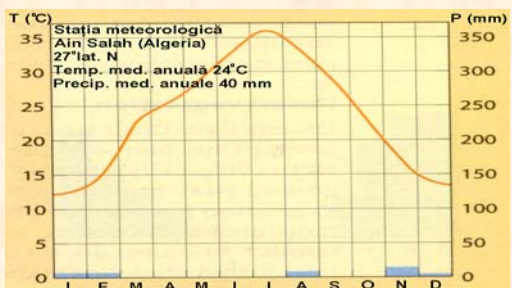
Defrișarea pădurii ecuatoriale din statul Côte d'Ivoire, Africa, în vederea obținerii de noi terenuri agricole (după A. Bras, 1987).

Cultivarea arahidelor pe terenurile obținute în urma defrișării pădurii ecuatoriale în Guinea, Africa (după A. Bras, 1987).

Plantație de ceai în Malaysia din zona climatului ecuatorial (după Y. Carlot, 1995).

Climograma stației meteorologice Ain Salah (Algeria), situată în zona climatului deșertic (după D. Waugh, 2000).

Păstoritul nomad în Kenya (după D. Waugh, 2000).

Vegetația arboricolă este foarte bogată și diversificată, având o dezvoltare etajată. Valorificarea agricolă a teritoriului de către triburile negroide se face prin defrișări sistematice pentru a câștiga terenuri de cultură. Se practică o agricultură itinerantă de tip primitiv, cu caracter exclusiv de subzistență. **Populația este extrem de rară** iar așezările constau din grupări de colibe durate din material vegetal, care se părăsesc frecvent, odată cu epuizarea fertilității naturale a solului. Locuitorii se îmbracă sumar. Creșterea animalelor este foarte slab reprezentată, atât datorită lipsei covorului ierbos, cât și a bolilor transmise de insecte care afectează animalele domestice. În paralel cu **agricultura primitivă** coexistă tipul de **agricultură modernă cu plantații**, deservite de un personal muncitor calificat și ieftin. Acest tip de agricultură furnizează produse pentru piața mondială (cauciuc, cafea, cacao, ceai, banane etc.), modul de viață a personalului ce deservește plantațiile apropiindu-se sensibil de cel al muncitorilor agricoli din Europa și America. În plus, se exploatează pentru aceleași scopuri, lemn de mare valoare economică (tek, abanos, bambus etc.).

2. Mediul de viață cald și secetos este cel din **arealele deșertice** unde temperaturile amiezii ajung la 40⁰ C, iar precipitațiile medii multianuale sunt sub 200 mm.

Principala caracteristică peisagistică a acestui mediu de viață este **discontinuitatea covorului vegetal și lipsa apei**. În relație cu aceasta, valorificarea economică a teritoriului se realizează prin **păstoritul nomad deșertic**, principalul animal fiind cămila. Vestimentația locuitorilor se compune din piese textile de culoare albă care au un albedou ridicat. Capul se acoperă cu un turban care apără atât împotriva soarelui cât și împotriva furtunilor de nisip. Oamenii sunt de talie înaltă și cu o conformație athletică a corpului, ca rezultat al adaptărilor la mediul uscat ce determină o puternică deshidratare a organismului. În căutarea de hrană pentru turmele de animale, parcurg distanțe zilnice de zeci de kilometri, până când interceptează sectoarele de oaze unde se dezvoltă o vegetație ierboasă și arboricolă. Acestea sunt puncte obligatorii de popas, unde se hrănesc animalele și se refac rezervele de apă. După epuizarea pășunii, turmele și oamenii se deplasează spre altă oază. Având în vedere monotonia și imensitatea deșertului, nomazii sunt dotați cu un remarcabil simț al orientării în spațiu.

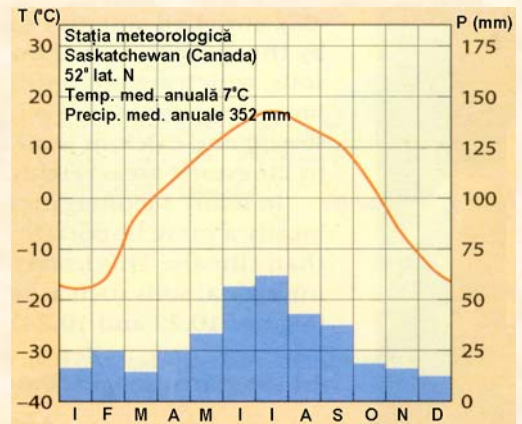
B. Mediul de viață temperat se caracterizează prin **alternanța celor patru anotimpuri**, ce determină o **ciclicitate**

specifică pentru vegetația naturală și pentru plantele de cultură. Temperaturile pozitive din timpul primăverii, verii și toamnei, permit încheierea ciclului de cultură a plantelor și a vegetației naturale. Temperaturile negative din timpul iernii, obligă la derularea activităților economice în „sistem indoor” și, implicit, la o mai redusă mobilitate teritorială a viețuitoarelor, inclusiv a omului. Gerurile puternice și stratul de zăpadă distrug insectele potențial transmisibile de boli. Datorită caracterului continuu al consumului și ciclicității producției agricole, **se fac rezerve de alimente și furaje pe durata anotimpului rece**. Oamenii se adaptează la variațiile de temperatură prin schimbarea ciclică a vestimentației (vara, vestimentație subțire iar iarna îmbrăcăminte groasă, bună protectoare împotriva frigului și umezelii).

Datorită modului specific de evoluție a componentelor climatice (temperatură și precipitații), mediul de viață temperat asociază cea mai diversă paletă de activități economice. Acesta se estimează ca **fiind mediul de viață cel mai favorabil pentru om**, factorii naturali de stres având intensități și durate de manifestare în limitele suportabilității umane.

C. Mediul de viață rece este caracteristic latitudinilor ridicate (peste 60°) și munților înalți, unde temperaturile medii anuale sunt sub 0° C. În cadrul acestuia deosebim **subtipul polar** ce se desfășoară peste limita Cercului Polar de Nord. Aici **zilele și nopțile durează câte șase luni fiecare**, determinând o adaptare a organismului uman la intensitatea diferențiată a luminii pe termen lung. Zilele cu temperaturi medii negative reprezintă peste 2/3 din durata unui an, cu persistența îndelungată a gheții și a stratului de zăpadă, ceea ce obligă la adoptarea unor forme specifice de locuire, de valorificare economică a teritoriului și de hrănire (locuințe de vară și de iarnă, **igleri din gheață, păstorit nomad, vânătoare și pescuit**, consum alimentar preponderent de origine animală). Principalul animal domestic cu valoare economică este **renul**.

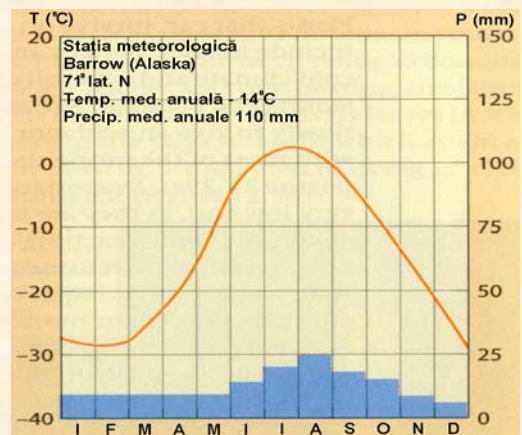
Munții înalți induc temperaturi scăzute și **obligă la o mobilitate pe verticală a omului** în vederea **exploatării lor agropastorale, forestiere și turistice**. Locuințele se încălzesc aproape nouă luni din an, pentru a compensa deficitul termic al mediului. Locuitorii munților prezintă o mai mare capacitate toracică, ca efect al adaptării la **atmosfera înaltă, mai săracă în oxigen** (șerpașii din Tibet). Ca și în cazul mediului polar, consumul alimentar este dominat de produsele de origine animală. Ca urmare a mobilității lor pe verticală, ce reclamă

Climograma stației meteorologice Saskatchewan (Canada) situată în zona climatului temperat (după D. Waugh, 2000).

Cultivarea cartofilor în sistem extensiv, în Ucraina.

Climograma stației meteorologice Barrow (Alaska, S.U.A.) situată în zona climatului polar arctic (după D. Waugh, 2000).

Populația nomadă din nordul Siberiei, Rusia (după J.-R. Pitte, 1995).

Peisaj agropastoral din Munții Alpi, Elveția (după A. Bras, 1987).

Mediul acvatic al Deltei Dunării oferă condiții de viață specifice, reflectate în tipul mijloacelor de transport utilizate (bârci), hrană (pește), materiale de construcții (stuf), activitate economică (pescuit), turistică și de protecție a mediului (după www.calypsosrl.ro).

arderii mai intense în organism, la care se adaugă momente de stres reduse, incidența bolilor cardiovasculare este mai redusă.

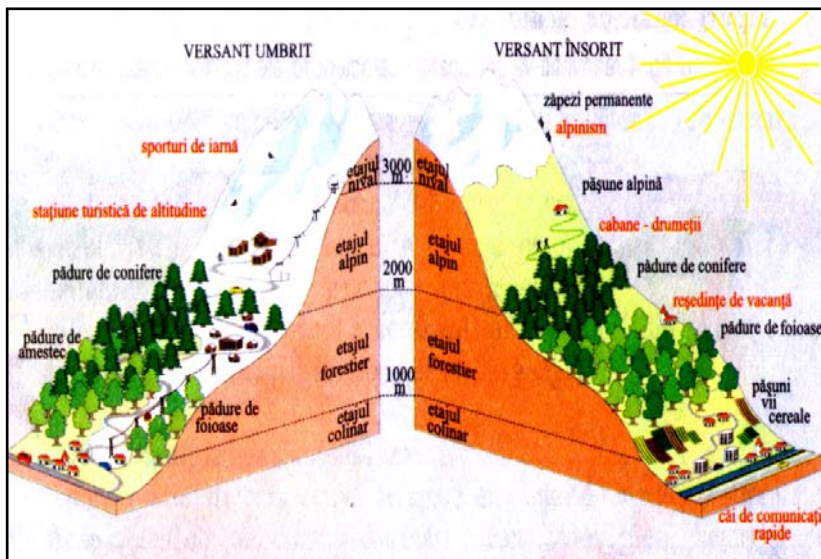

Fig. 29. Dezvoltarea în plan vertical a mediului montan de viață (după M. Bouvet, 1993, citate de I. Zăvoianu și colab., 2004).

Teme și aplicații

1. Ce elemente naturale sunt determinante în definirea mediilor geografice?
2. Pe baza cunoștințelor dobândite în lecțiile anterioare, explicați repartiția populației pe medii de viață geografice.
3. Caracterizați mediul geografic temperat.
4. Analizați mediul de viață montan din țara noastră.
5. Urmăriți cu atenție climogramele prezentate și corelați variația temperaturii cu cea a precipitațiilor.
6. Prezentați forme de adaptare a populației la mediul de viață cald și rece.
7. Grupați țările din Asia după mediul de viață folosind figura 28.
8. Comparați mediul de viață deșertic cu cel temperat (după localizare, climă, densitatea populației).

2.6. Răspândirea teritorială a populației pe Glob

Populația pe suprafața Pământului este **răspândită neuniform** ca urmare a unui **complex de factori** ce acționează cu intensități diferite în timp istoric. Se pun în evidență astfel, teritorii cu puternice concentrări de populații, în opoziție cu teritorii slab populate sau nelocuite.

I. Categoriile de spații

În raport cu **gradul de populare**, **stabilitatea demografică** și **exploatarea economică** a teritoriului, naturalistul german Friedrich Ratzel distinge trei categorii de spații: oicumena, anoicumena și suboicumena.

1. Oicumena reprezintă acele **spații de pe suprafața terestră unde populația locuiește permanent**, desfășurând activități economice și de schimb complexe.

Oicumena este **eterogenă** sub aspectul gradului de populare și al nivelului de dezvoltare economică.

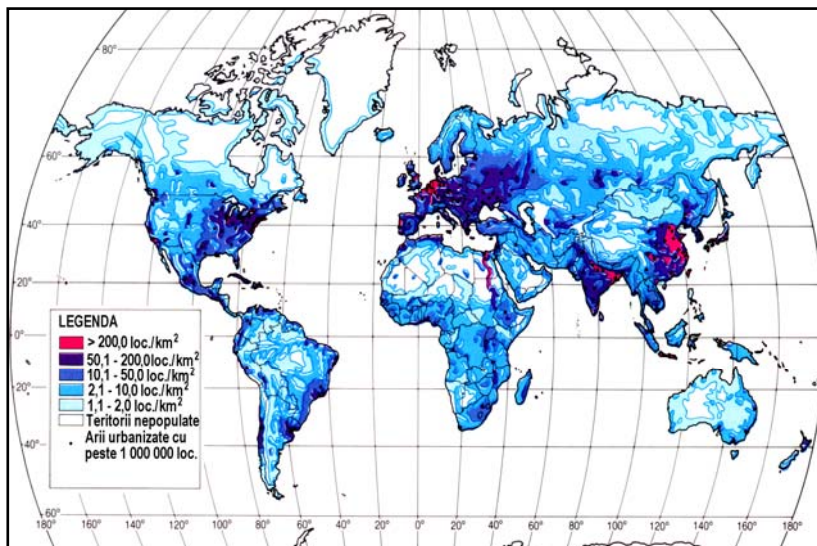

Fig. 30. Focare principale și secundare de concentrare a populației (J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Cuvinte cheie

- oicumena
- anoicumena
- suboicumena
- concentrare demografică
- colonizare

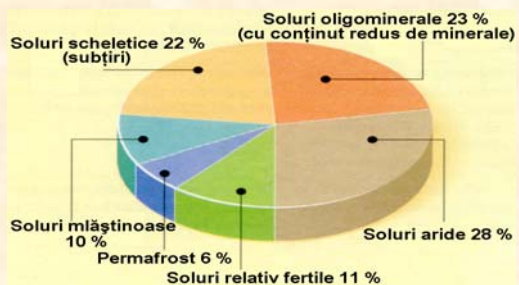
Oicumena - derivă de la cuvântul grecesc *oikos*, care semnifică economie caznică.

Densitate ridicată a populației în Bangladesh (după D. Waugh, 2000).

Spațiu suboicumenic în deșertul Sahara (după www.croix-rouge.fr).

Structura solurilor nefertile la nivel mondial. Acestea reprezintă un factor restrictiv în răspândirea populației (după D. Waugh, 2000).

Spațiu suboicumenic din nordul Canadei (după D. Waugh, 2000).

Wenchuan (Tibet), situat la poalele masivului Tanguella Shan, este orașul situat la cea mai mare altitudine de pe glob (5100m). Capitala situată la cea mai mare înălțime din lume este **La Paz (Bolivia)**, unele suburbii ajungând chiar la 4000m altitudine. Localitatea situată la cea mai joasă altitudine de pe glob este **Ein Bokek**, amplasată la 360 m sub nivelul mării, pe țărmul Mării Moarte. Orașul din România situat la cea mai mare altitudine este **Predeal** (1040 m).

Munții Karakorum din Pakistan reprezintă un spațiu anoicumenic (după D. Waugh, 2000).

În cadrul oicumenei se desprind **focare principale și secundare de concentrare demografică** (fig. 29).

Focarele principale sunt: Asia Orientală, Subcontinentul India, Europa Centrală și de Vest.

Asia Orientală concentrează un sfert din populația globului, pe doar 4 % din suprafața acestuia. Acestui spațiu îi aparțin deopotrivă țări cu economie avansată (Japonia, Coreea de Sud) și țări mai puțin dezvoltate (China, R. P. D. Coreeană, Vietnam). **Subcontinentul India** reprezintă al II-lea focar principal de concentrare demografică (India, Pakistan și Bangladesh), unde este concentrată peste 21 % din populația Terrei. **Europa Centrală și de Vest**, concentrează 7 % din populația globului.

Focarele secundare sunt: nord-estul S.U.A., America Centrală și Marea Caraibelor, Sudul Braziliei, zona Golfului Guineii, zona Nilului Inferior, Orientul Apropiat și Insula Jawa. Aceste șase focare secundare concentrează 9 % din populația Terrei. În concluzie, 62 % din populația globului este concentrată pe abia 10,5 % din suprafața acestuia.

2. Anoicumenă definește **spațiile arctice și antarctice, precum și cele montane înalte și deșertice** din interiorul continentelor, unde prezența omului este sporadică, fiind excluse activitățile de exploatare economică sistematică.

3. Suboicumenă este definită de acele **teritorii unde au loc activități productive și de schimb**, prin forme specifice de valorificare economică, **dar unde populația nu este permanentă**. De exemplu, nordul Canadei, centrul Saharei, unde valorificarea economică a teritoriului prin vânzarea animalelor cu blănuri scumpe și păstoritul nomad, exclud concentrările de populație stabilă.

II. Factorii răspândirii populației

Aceștia se grupează în patru categorii principale: **fizico-geografici, economici, social-istorici, demografici**.

1. Dintre factorii fizico-geografici, rolul principal în răspândirea populației îl au **relieful, clima și fertilitatea naturală a solului**.

1.1 Relieful influențează răspândirea populației prin **altitudine, masivitate și poziție** în cadrul diferitelor zone climatice. Peste tot acționează ca lege generală **reducerea numerică a populației în raport cu altitudinea**. Acest fapt se datorează accesibilității reduse, descreșterii temperaturii, scăderii conținutului în oxigen al aerului, a presiunii

atmosferice și reducerii fertilității naturale a solului. Peste **55% din populația Terrei locuiește în teritorii situate la sub 200 m altitudine**, în zonele unităților de câmpie și litorale. Aceste spații sunt ușor accesibile, au soluri de mare fertilitate naturală și temperaturi medii multianuale mai ridicate.

Masivitatea (gradul de fragmentare a reliefului) favorizează popularea spațiilor montane în condițiile în care există văi transversale și arii bazinale intramontane dezvoltate. Astfel, Valea Prahovei este foarte bine populată în raport cu ariile montane adiacente.

Referitor la **pozitie**, în regiunile uscate munții sunt mai bogăți în precipitații decât regiunile învecinate mai joase care sunt valorificate economic și adesea intens populate, ca urmare a bogatelor resurse de apă ce provin din munți. California ar fi un veritabil deșert fără resursele de apă din Sierra Nevada, iar agricultura Andaluziei ar fi foarte slab productivă fără aportul hidric din sectorul montan învecinat.

1.2 La condițiile de climă, omul prezintă cea mai mare adaptabilitate dintre toate viețuitoarele.

Zonele climatului ecuatorial și subecuatorial, cu vegetație luxuriantă, ploi abundente, temperaturi ridicate și marea frecvență a bolilor parazitare intestinale, sunt slab populate. Locuite de către populație negroidă, aceasta prin pigmentația specifică a pielii, formează un fel de ecran protector, care permite omului să lucreze, reducând cantitatea de sare ce se pierde prin evapotranspirație.

Zona climatului temperat, cu diferitele ei nuanțe (continentale, oceanice etc.) oferă condiții optime desfășurării unor activități economice permanente și stabilizării populației. Alternanța celor patru anotimpuri constituie premisa unei remarcabile elasticități adaptative a organismului uman și a desfășurării unor activități economice foarte diversificate.

În **zonele polare**, frigul reprezintă principalul obstacol în popularea masivă a acestor teritorii. În Canada, limita nordică a spațiului populat permanent se suprapune peste izoterma de 20° C a lunii celei mai reci (ianuarie). Temperaturile scăzute reduc circulația sanguină, ce are ca efect pierderea treptată a căldurii organismului și, în final, decesul. Populația consumă multă grăsime și uleiuri animale iar deficiența în vitamine a hranei are ca efect o rată redusă a fertilității.

1.3 Fertilitatea naturală a solurilor a jucat un rol însemnat în privința apariției primelor concentrări teritoriale a populației. Nu întâmplător, marile concentrări demografice ale antichității – ce se mențin și în zilele noastre – se suprapun

Populație de pigmei din pădurile ecuatoriale din R. P. D. Congo, Africa. **Pigmeii** au statura cea mai mică din lume, bărbații nedepășind înălțimea de 1,40 m, iar femeile fiind și mai scunde. Înălțimea lor mică reprezintă o adaptare la mediul de viață al pădurii ecuatoriale din bazinul fluviului Zair (după www.fotoguizzard.it).

Cel mai nordic oraș din lume situat în NV Groenlandei la 77° 30' lat. N este **Thule** (după www.thulebageren.dk).

Cel mai sudic oraș este **Ushuaia** din insula Grande, Arhipelagul Țării de Foc, Argentina (după www.rik-de-wildt.nl).

Dintre **sate**, **cel mai sudic** este **Puerto Williams**, situat la 55° lat. S în I. Navarino (Chile) iar **cel mai nordic** este **Ny Aalesund**, situat la 78° 40' lat N în Ins. Vestpitsberg. Ultimul a apărut relativ târziu, după primul război mondial, ca urmare a exploatărilor de cărbuni din zonă.

Izotermă – linie care unește puncte cu aceeași temperatură a aerului în cadrul unui teritoriu.

Viața populației africane aparținătoare triburilor *massai* din zona Marelui Rift African este direct dependentă de mărimea cirezii de bovine care le asigură hrana necesară vieții (după D. Waugh, 2000).

Orezul, prin calitățile sale nutritive, reprezintă o cereală care are un rol de factor catalizator a unor mari densități demografice (după J.-R. Pitte, 1995).

Magistrala feroviară transsiberiană din Rusia a determinat apariția de noi așezări urbane de-a lungul traseului acesteia (după www.avp.travel.ru).

unor văi și regiuni cu soluri deosebit de fertile, ușor de lucrat, asociate cu un regim hidrologic favorabil menținerii fertilității naturale (Nil, Tigrul, Eufurat, Huang He, Mekong ș.a.).

Deși inoportune locuirii din cauza frecvențelor cutremure de pământ și a vulcanismului activ, unele regiuni ale globului cum ar fi insulele Jawa, Sicilia, datorită solurilor deosebit de fertile și calde, rezultate din descompunerea lavei, concentrează totuși o populație numeroasă.

1.4 Importante resurse ale subsolului, localizate în anumite areale, au dus la însemnate concentrări teritoriale de populație (ex. principalele bazine carbonifere).

2. Dintre factorii economici ai distribuției populației, enumerăm: *tipul de economie și nivelul dezvoltării economice, particularitățile dezvoltării industriei, evoluția transporturilor și a comerțului, politica dezvoltării urbane.*

2.1 Tipul de economie și nivelul dezvoltării economice

Numărul populației **în societățile primitive** este drastic limitat de potențialul local de susținere, „echilibrul precar între resurse și consum caracterizează acest tip de comunități, în cadrul cărora foamea se substituie ca pârghie de control demografic” (Jaqueline Beaujeu-Garnier, 1966).

Activitățile pastorale, indiferent de nivelul și tipul de economie, conduc totdeauna la densități demografice reduse, spațiul de exploatare economică în aceste cazuri fiind foarte extins. Totuși, zonele de cultivare a orezului sunt o excepție. Cultivarea orezului prin răsădire reclamă un număr mare de brațe de muncă. Calitățile nutritive excepționale ale acestei plante (grăsimi, substanțe minerale și vitamine), dublate de recolte mai mari decât în cazul altor cereale (grâu, porumb, orz) și obținerea a două și chiar trei recolte pe an, sunt factori catalizatori ai marilor densități demografice din Asia masonică (500-1200 loc./km²).

În țările cu economie avansată, producția agricolă și nevoile de consum alimentar sunt satisfăcute la nivele optime. **La nivel mondial, putem spune că nu există corelații general valabile între nivelul de dezvoltare economică al statelor și valoarea densității populației.** Bunăoară, țările din Peninsula Scandinavă au un nivel ridicat al gradului de dezvoltare economică, dar sub aspectul densității populației, se află pe ultimele locuri (sub 10 loc./km²). S.U.A., cea mai mare putere economică și militară a lumii, are o densitate generală a populației sub 25 loc./km², în timp ce în Bangladesh, una dintre țările sărace ale lumii, densitatea este de 500 loc./km².

3. Factorii social-istorici au jucat un rol complex în privința distribuției populației de-a lungul timpului; dintre aceștia enumerăm: *vechimea populării unor teritorii, colonizările libere sau cele forțate, redistribuții de populație ca urmare a aplicării unor acorduri după stări conflictuale.*

În general, **teritoriile cu continuitate de locuire, și deci de veche populare, au densități mai mari** în comparație cu cele populare mai recent. Europa, teritoriu de veche și continuă populare, este mai bine populat decât „Lumea Nouă”.

Ocuparea prin **colonizare a unor teritorii** este o practică des utilizată de-a lungul istoriei. Transferul populației germane la vest de râul Oder după 1945 și colonizarea acestui teritoriu cu țărani polonezi, a avut drept consecință nu numai schimbarea structurii etnice a teritoriului, dar și o reducere sensibilă a densității populației.

4. Factorii demografici se referă exclusiv la „intrările” și „ieșirile” dintr-un stoc de populație, ca urmare a influențelor *culturale, religioase și economice.*

Adoptarea politicilor demografice de tipul „*planning-ului familial*” se manifestă printr-o sensibilitate sporită în cadrul populațiilor instruite și adesea nesemnificativă la nivelul celor cu un slab nivel de cunoaștere. Ponderea ridicată a segmentului demografic tânăr în cadrul unei populații, reprezintă peste tot un factor al susținerii numerice a populației.

De regulă, **familiiile de imigranți sunt mai numeroase în comparație cu cele ale autohtonilor**, ca un reflex al supraviețuirii lor în noile medii rasiale, lingvistice, religioase, culturale și climatice.

Teme și aplicații

- 1. Care sunt factorii naturali ce influențează răspândirea populației pe glob?*
- 2. De ce în zona de cultură a orezului apar mari concentrări de populație?*
- 3. Explicați valoarea ridicată a densității populației din bazinul Ruhr (Germania).*

Dezvoltarea transporturilor terestre, în special a celor feroviare, a contribuit la popularea unor teritorii izolate, cu excepționale resurse naturale (ex. Siberia).

Concentrarea teritorială puternică a industriei și serviciilor în marile orașe a generat un proces foarte dinamic de strămutare a populației rurale înspre ariile urbane, fenomen cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de „*exod rural*”

Dezvoltarea industriei metalurgice din Magnitogorsk, Rusia, situată la poalele Munților Ural a generat un adevărat „exod rural” al populației sărace spre noile locuri de muncă create (după [www. minurals.fr](http://www.minurals.fr)).

Colonizarea intensivă a noului stat Israel după 1848 a condus la multiplicarea așezărilor evreiești în teritoriile cucerite de la arabi, situație ce se derulează până în zilele noastre.

Colonizarea fâșiei Gaza cu noi imigranți evrei. În fundal se observă zidul de demarcație între coloniștii evrei și populația palestiniană (după www.special-guests.com).

2.7. Densitatea populației

Cuvinte cheie

- densitatea populației
- densitate medie
- potențial demografic

China a fost prima țară din lume care a organizat riguroase recensăminte ale populației sale. La primul recensământ, din anii 1-2 î.e.n., China avea o populație de 57 milioane locuitori. De atunci populația Chinei a crescut constant, menținând țara pe primul loc la nivel mondial: în 1779 – 271 mil., în anii 1950 – 500 mil., iar în 1983 – 1 miliard. Deși în prezent China are peste 1,3 mld. locuitori, densitatea ei medie este doar de ≈ 130 loc./km² (prin comparație România are 94 loc./km²) datorită teritoriului considerabil al acestei țări – 9,57 mil. km². În realitate densitatea este mult mai mare pentru că majoritatea populației este concentrată pe coasta de est și sud-est a țării unde densitățile depășesc 1 000 loc./km². Restul țării are densitate foarte redusă datorită condițiilor neprielnice pentru viață: în podișul Tibet valorile sunt de doar 2 loc./km².

Densitatea scăzută a populației din Tibet se explică prin existența unor factori de mediu restrictivi (altitudine ridicată – peste 5000 m – și temperaturi scăzute) (după www.photos1.blogspot.com).

Densitatea populației este un indicator de maximă generalizare, ce pune în evidență gradul de concentrare a populației în teritoriu.

Densitatea (D) este dată de raportul dintre numărul de locuitori (P_t) și suprafață (S) și se exprimă în loc./km².

Formula de calcul este:

$$D = \frac{P_t}{S}$$

unde:

D – densitatea generală;

P_t – numărul total de locuitori;

S – suprafața.

1. Densitatea medie a populației la nivel mondial este de 35 loc./km². La nivel de continente, pe primul loc se află Asia (115 loc./km²), urmată de Europa (100 loc./km²), Africa (28 loc./km²), America (22 loc./km²) și Australia și Oceania (4 loc./km²) (fig. 31).

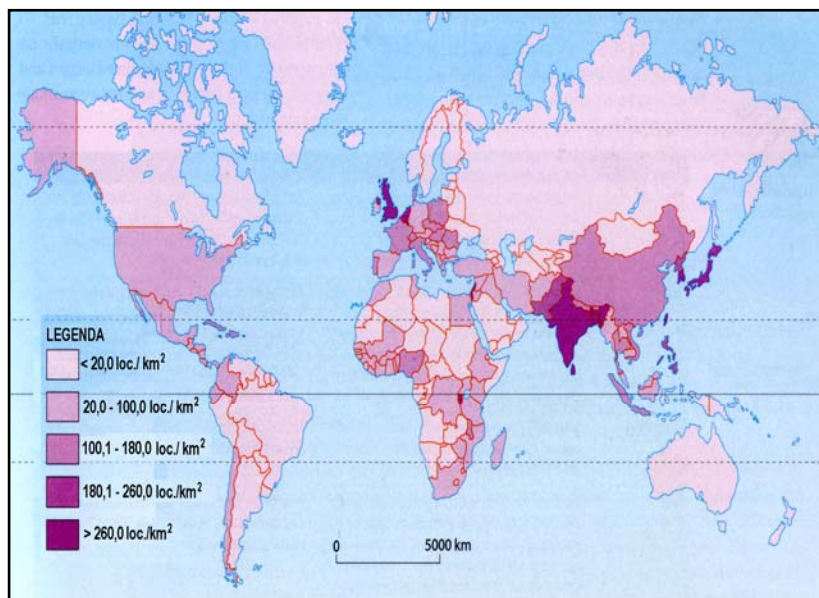

Fig. 31. Densitatea generală a populației la nivel de țări (după D. Waugh, 2000).

Asia se remarcă prin marea diversitate a condițiilor naturale și, în aceeași măsură, a celor de ordin cultural și economic care, asociate, conduc la mari discrepante în privința densității populației.

Cele mai mari densități (800 - 1 000 loc./km²) se pun în evidență în **câmpiile și sectoarele deltaice ale principalelor fluvii, cu o fertilitate naturală accentuată a solului, capabilă să susțină un uriaș potențial demografic** (Câmpia Mesopotamiei, Câmpia Mekong, Câmpia Chinei de Est). Densități mari sunt și în sectoarele de câmpii litorale (Câmpia Malabar și Câmpia Coromandel din India), ori în cele cu puternice concentrări urbane (sectorul central-estic al Japoniei).

Densitățile mici de 1-2 loc./km² și chiar mai puțin sunt în ariile deșertice interioare (Gobi, Karakum ș.a.) pe podișuri și munți (Pamir, Tibet, Himalaya).

La nivel de țări, densitățile cele mai mari sunt în Singapore (5 927 loc./km²), (Bangladesh (860 loc./km²) și India (300 loc./km²). China, cea mai mare putere demografică a lumii, are o densitate medie de 135 loc./km².

Cele mai mici densități se înregistrează în Mongolia (2 loc./km²) și Arabia Saudită (6 loc./km²), datorită întinselor suprafețe de deșert din aceste țări.

Europa este un **spațiu de veche și continuă populare**, la a cărei fortificare demografică au contribuit deopotrivă, industrializarea timpurie, agrotehnicile avansate și condițiile climatice moderate. **Cele mai mari concentrări demografice sunt în nord-vestul și centrul continentului**, la care se adaugă litoralul nordic al Mării Mediterane.

La nivel de țări, cele mai mari densități sunt în Monaco (17 000 loc./km²), Olanda (385 loc./km²) urmată de Belgia (335 loc./km²), iar cele mai mici în Islanda (3 loc./km²) și țările din Peninsula Scandinavă (sub 20 loc./km²). La noi în țară densitatea medie a populației este de 95 loc./km², valoare ce se apropie de media la nivelul continentului.

Africa are în general **condiții de populare vitrege** datorită ariilor deșertice din nord și din sud, căroră li se adaugă vastul teritoriu din zona ecuatorială, suprapus în cea mai mare parte peste sectorul bazinal al fluviului Zair (Congo). Cele mai bune condiții de populare sunt pe insulele aferente acestui continent, care au și cele mai mari densități demografice (Mauritius, 575 loc./km², Comore, 360 loc./km², Reunion, 260 loc./km²). În sectorul continental, densitățile cele mai mari le întâlnim pe cursul mijlociu și inferior al Nilului unde, pe o fâșie cu o lărgime cuprinsă între 30 și 50 km, se concentrează 98 % din populația Egiptului, precum și în statele din zona riftului est-african (Rwanda, 305 loc./km², Burundi, 235 loc./km²).

Densitatea ridicată a populației din Singapore se explică prin fluxurile demografice convergente în cadrul orașului determinate de existența unui potențial economic și de dezvoltare ridicat (după www.parlay.org).

Câmpia fertilă a Mekongului ocupată în totalitate de parcele cu culturi de orez (după www.geogr.com).

Mongolia este una din țările cu cele mai scăzute densități ale populației. Un număr ridicat din populația țării este nomadă și se ocupă cu creșterea extensivă a cailor (după www.mongolijourneys).

Valea Nilului înconjurată de deșert. Fertilitatea naturală a solurilor aluviale a favorizat vreme de milenii o concentrare ridicată de populație (imagine din satelit www.satgeo.quicklooks).

Arhipelagul Tonga - între apă și cer (după www.monuisland.com).

America este în general *slab populată, în raport cu varietatea condițiilor naturale*, fapt explicat într-o oarecare măsură prin popularea târzie a acestui continent de către europeni. Densitatea generală este de **20 loc./km²**, cu diferențieri regionale sensibile. Astfel, America de Nord are 15 loc./km², America Centrală 60 loc./km² iar America de Sud 20 loc./km².

În America de Nord cele mai mari densități se pun în evidență pe coasta de nord-est a S.U.A., unde întâlnim cea mai mare concentrare urbană de pe glob și unde densitatea depășește 1000 loc./km², iar cea mai scăzută în Alaska, cu sub 1 loc./km².

America Latină, ce cuprinde teritoriul situat la sud de Rio Grande, se subdivide în America de Sud și America Centrală, care împreună au o populație de peste 500 milioane de locuitori. Densitățile cele mai mari sunt în America Centrală, unde depășesc 200 loc./km², precum și în zona estuarului La Plata din America de Sud, cu soluri deosebit de fertile și climat moderat.

În **Australia și Oceania** valorile *densității sunt reduse* (Australia, 2 loc./km²), cu excepția unor insule care se bucură de un peisaj exotic, de mare atracție turistică (Nauru, Tuvalu, Marshall, Guam ș.a.), cu densități de peste 250 loc./km².

Teme și aplicații

1. *De ce se spune că Egiptul este „Darul Nilului”?*
2. *Explicați valorile densității populației din Deșertul Sahara, Siberia și Munții Himalaya.*
3. *Comparați densitatea populației din țările situate între cele două tropice.*
4. *Județul Tulcea are cea mai redusă densitate a populației din țara noastră. Explicați această valoare.*
5. *Calculați densitatea populației pentru țările din tabelul de mai jos:*

Țara	Populația (mil. locuitori)	Suprafața (km ²)
Franța	58,15	551 500
Argentina	34,77	2 780 400
Australia	18,00	7 741 220
India	101,00	3 287 590
Germania	81,6	357 733

2.8. Structuri demografice (pe medii rezidențiale, grupe de vârstă și sexe, pe sectoare socio-economice)

Populația reprezintă o **mulțime**, cum de altfel arborii dintr-o pădure, peștii dintr-un râu, sunt tot o mulțime. Când aceste mulțimi sunt ordonate după anumite criterii, spunem că ele sunt **structurate**, prezintă structuri. Populațiile umane la scara globului se structurează **după mai multe criterii**, dintre care enumerăm: *mediul rezidențial, sexul și vârsta, profesiunea, limba vorbită și domeniul de activitate.*

A. Mediul rezidențial

Din punct de vedere al **structurilor de habitat** și al calității acestora, se pun peste tot în evidență două categorii principale de locuire, **satul și orașul**.

Populația rurală cuprinde acea categorie de persoane care își are rezidența într-o așezare din categoria satelor, iar cea urbană într-o așezare din categoria orașelor.

Populația urbană, la modul general, se bucură de o **serie de privilegii** în raport cu cea rurală. Dintre acestea enumerăm: grad mai ridicat de instruire, o mai pronunțată mobilitate profesională și socială, condiții mai bune de locuire, igienă și asistență sanitară, un grad de cultură și informare mai ridicat, o mai bună protecție împotriva agenților fizici externi (frig, căldură ș.a.) și un mod de viață specific ca urmare a **dominanței activităților terțiare și secundare**. Dintre **aspectele de ordin negativ** ale locuirii urbane menționăm: o **izolare remarcabilă în raport cu mediul fizico-geografic și o artificializare excesivă a vieții cotidiene, gradul mai accentuat de poluare a mediului urban, slăbirea coeziunii sociale și familiale și anonimatul individului în mulțimea urbană.**

B. Structura pe grupe de vârstă și sexe

I. Structura pe sexe

La naștere, numărul persoanelor de sex masculin este mai mare decât cel al persoanelor de sex feminin (105 persoane de sex masculin la 100 persoane de sex feminin), confirmând **legea biologică a asigurării raportului de supraviețuire.**

Cuvinte cheie

- populație rurală
- populație urbană
- populație ocupată
- piramida vârstelor

Mediul de viață rural se află într-o strânsă comuniune cu factorii de mediu.

Mediul de viață urban din cadrul marelor metropole (ex. New York), se caracterizează printr-un grad ridicat de artificializare a factorilor de mediu (după people.cohums.ohio-state.edu).

Yukichi Chuganji (născut în 1889) – cel mai vârstnic bărbat din Japonia în anul 2002. A fost crescător de viermi de mătase, lucrând în domeniu până la vârsta de 110 ani (după www.CNN.com).

Cea mai mare școală din lume ca număr de elevi a fost fondată acum 42 de ani la Jagdish Gandhi în India. Prima clasă a numărat 5 elevi. În prezent City Montessori School din Lucknow, India numără peste 25 000 de elevi (după www.childrensworld.org).

Analizați comparativ piramidele de vârstă ale Indiei, Argentinei, Suediei și Kenyei și stabiliți cărui tip de populație îi aparțin.

Astăzi, la nivel mondial, populația masculină domină populația feminină (101,3 bărbați la 100 femei). În țările dezvoltate economic, bărbații au o pondere mai redusă în raport cu femeile, acestea din urmă bucurându-se de o longevitate mai mare. În schimb, în țările musulmane precum și în alte țări slab dezvoltate, bărbații sunt dominanți în structura pe sexe. La noi în țară populația feminină deține o pondere de 51,2 % din totalul populației. **Diferențierile între sexe sub aspect numeric au mai multe cauze**, dintre care enumerăm cele de *factură biologică, social-culturală și economică*. Bunăoară, în arealele miniere, ce reclamă majoritar forță de muncă bărbătească, în mod firesc și populația feminină este mai puțină. În schimb, în arealele unde domină industria textilă, femeile sunt mai numeroase decât bărbații.

II. Structura pe vârste

Sub aspectul grupării pe vârste se analizează **principalele categorii**: populația cuprinsă între 0-14 ani, 15-59 ani și de 60 ani și peste această valoare. Se consideră **populație tânără** acea categorie de populație unde ponderea persoanelor sub 14 ani este mai mare de 25%. Majoritatea țărilor din Africa, America Centrală și Asia de SE, aparțin acestei grupe. Populația unei țări, a unui continent, se consideră **îmbătrânită** atunci când numărul populației de peste 60 ani depășește 13 % din totalul populației. Continentul cu cea mai îmbătrânită populație este Europa, cu peste 15 % populație de peste 60 ani, iar continentul cel mai tânăr sub aspect demografic este Africa (3,5 % populație peste 60 ani). În cazuri particulare, la nivelul unor localități rurale mici, gradul de îmbătrânire demografică este foarte pronunțat, ponderea persoanelor în vârstă de peste 60 ani fiind de 100 %.

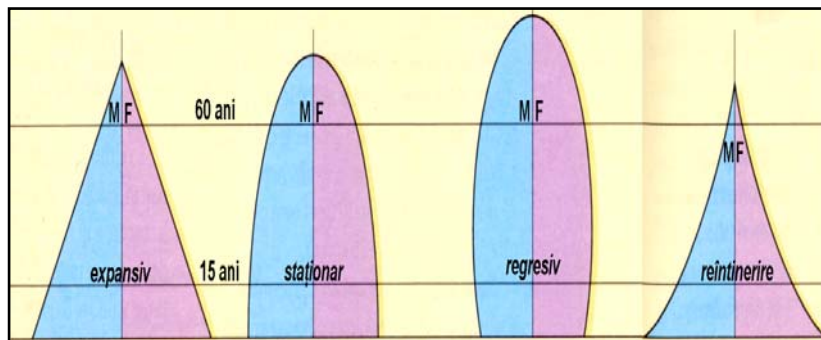

Fig. 32. Modele de piramide ale vârstelor după tipurile majore de populație (după D. Waugh, 2000).

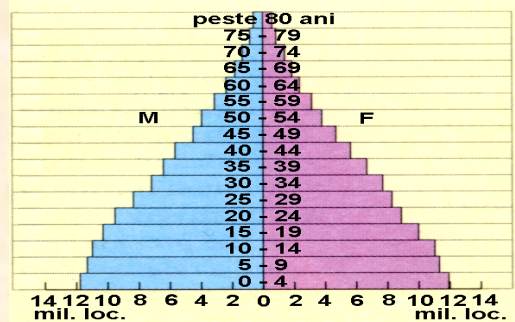
Reprezentarea grafică a populației pe grupe de vârstă și sexe poartă denumirea de *piramida vârstelor*. Pe ordonată se înserează grupele de vârstă iar pe abscisă numărul populației sau ponderea acesteia (în %) pentru fiecare grupă. În funcție de forma pe care o ia asemenea construcție grafică, se pun în evidență *patru tipuri majore de populație*:

- *populație de tip progresiv (expansiv)*, cu baza piramidei bine dezvoltată și vârful îngustat; acest tip de piramidă caracterizează teritoriile cu o *pondere ridicată a populației tinere*, cu rate înalte ale natalității și mortalității și durata medie a vieții redusă. Este specifică țărilor celor mai sărace din Africa și din Asia;
- *populație de tip staționar*, care se caracterizează printr-un echilibru instabil între grupele majore de vârste, printr-un *proces de îmbătrânire incipient și mortalitate relativ ridicată*. Aici se încadrează unele țări cu nivel ridicat de dezvoltare economică cum ar fi S.U.A., Canada, Australia și Israel, precum și unele în curs de dezvoltare ca Argentina și Cuba;
- *populație de tip regresiv* în cadrul căreia *populația tânără este slab reprezentată* din cauza valorilor scăzute ale natalității pe o durată lungă de timp și prin *ponderea ridicată a populației vârstnice* ca urmare a creșterii duratei medii a vieții. Aici se includ țările din peninsula Scandinavă precum și cele din centrul, vestul și nord-vestul Europei;
- *populație în proces de reîntinerire*, în cadrul căreia, *după o perioadă de stagnare și chiar repaus*, se pune în evidență o *creștere destul de semnificativă a natalității* (ex. Turcia).

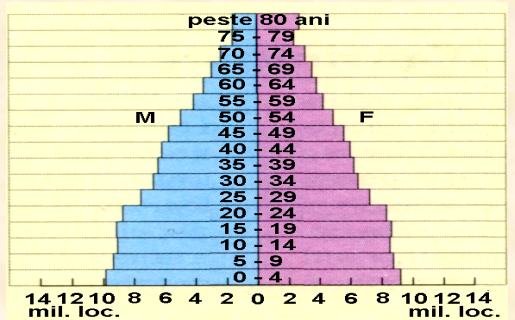
C. Structura populației pe sectoare economice

Din totalul populației unei țări, o anumită parte desfășoară activități socialmente recunoscute și utile, pentru care este retribuită. Aceasta reprezintă *populația ocupată a unei țări*, de care depinde progresul economic și social. În opoziție cu aceasta se află așa-zisa *populație întreținută*, formată din copii, bătrâni, invalizi etc.

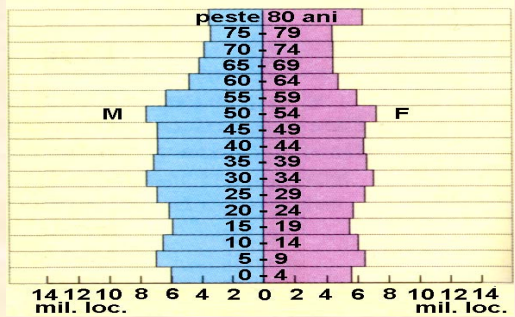
Domeniile de activitate umană sunt foarte diverse, de la cele de agricultori și pescari, până la oțelari, constructori, informaticieni, piloți ș.a.m.d. Această diversitate ocupațională

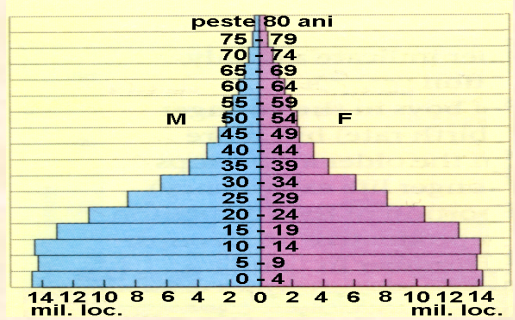
Piramida vârstelor - India.

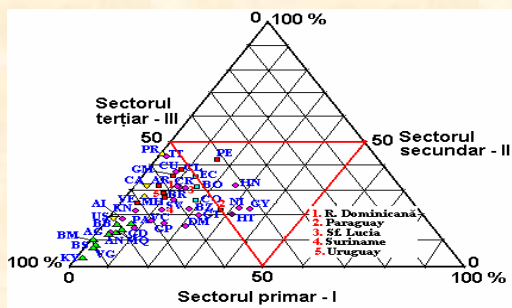
Piramida vârstelor - Argentina.

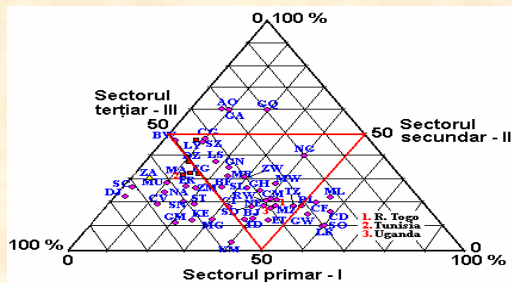
Piramida vârstelor - Suedia.

Piramida vârstelor - Kenya (toate, după D. Waugh, 2000).

Structura ocupațională a populației pe sectoare economice la nivelul țărilor din continentul America.

Structura ocupațională a populației pe sectoare economice la nivelul țărilor din continentul Africa.

Grad ridicat de ocupare a populației în sectorul primar (agricultură) în India (după R. Knafou, 1995).

Agricultură intensivă în statul Nebraska, S.U.A. (după R. Knafou, 1995).

poate fi sintetizată sub forma a trei sectoare economice, și anume: *sectorul primar, sectorul secundar, sectorul terțiar*.

Sectorul I sau primar cuprinde populația ce desfășoară **activități legate nemijlocit de natură**, în urma cărora produsele rezultate nu își schimbă în chip radical proprietățile lor fizico-chimice inițiale (se obțin cereale, fructe, legume, carne, pește proaspăt etc.). Aici se include populația ce desfășoară **activități agricole** (cultura plantelor și creșterea animalelor), **vânat, pescuit**, precum și persoanele ce se ocupă cu întreținerea și exploatarea primară a pădurilor (cele din **silvicultură**).

Sectorul al II-lea sau secundar cuprinde populația ce lucrează în **industrie** (extractivă, prelucrătoare) și în **construcții** (civile, industriale, speciale). În acest sector se produc bunuri industriale de larg consum (alimente, aparatură electro-casnică, automobile etc.), mijloace de producție (strunguri, raboteze, linii de producție industrială etc.), mijloace de transport (autobuse, vagoane, locomotive, nave, avioane etc), aparatură de înaltă tehnicitate în domeniul telecomunicațiilor, informaticii, medicinei etc.

Sectorul al III-lea sau terțiar (al serviciilor) cuprinde populația ocupată în domeniul **ocrotirii sănătății, învățământului, transportului, comerțului, activităților bancare, turismului, cultelor, cercetării științifice, vieții politice și administrative** etc. Această categorie de populație nu produce bunuri, însă prestează servicii diferențiate, fără de care nu ar fi posibil progresul social.

Între cele trei sectoare există **relații de condiționare reciprocă**. Astfel, nici o categorie de populație nu poate să trăiască fără bunurile alimentare de bază pe care le furnizează populația din sectorul primar. La rândul lui, sectorul secundar furnizează mașinismul agricol și îngrășăminte chimice pentru sectorul primar. Întreaga populație aflată în suferință se sprijină pe sectorul medical, după cum nici o persoană din lumea civilizată nu poate eluda avantajele instruirii prin intermediul școlii.

Prin prisma ponderii populației ocupate în cele trei sectoare economice, se poate deduce nivelul general de dezvoltare socio-economică a statelor.

Astfel, **majoritatea țărilor sărace ale lumii au ponderea populației ocupate în sectorul primar de peste 60 %** (Bhutan, 87 %, Etiopia, 90 %, Burkina Fasso, 80 %). În țările cu economie avansată, populația ocupată în sectorul primar este sub 10 %. Același lucru este valabil pentru țările bogate în petrol din zona Golfului Persic (Kuwait, Bahrein, Arabia

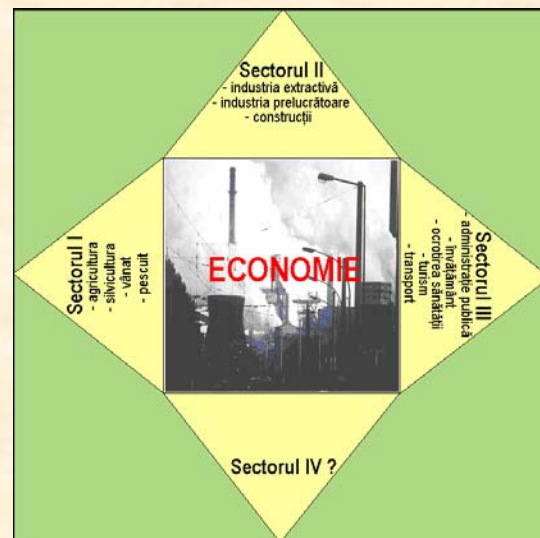
Saudită). Sectorul secundar a contribuit din plin la edificarea civilizației mondiale actuale prin capacitatea sporită de inovare și de transformare radicală a materiilor prime, în paralel cu o creștere sistematică a cererii de produse manufacturate, ca urmare a evoluției numerice a populației.

În zilele noastre, **sectorul secundar deține ponderea cea mai ridicată în cadrul țărilor cu nivel mediu de dezvoltare**, în special cele din Europa, ce au aparținut sistemului economic socialist (Macedonia 45 %, Cehia 41 %, Belarus 41 %, Slovacia 40 %, România 33 %). Din cadrul țărilor cu economie avansată, ponderi mai mari ale populației ocupate în sectorul secundar, înregistrează Germania (37 %), Japonia (34 %) și Coreea de Sud (33 %). Cele mai scăzute ponderi ale populației ocupate în sectorul secundar se întâlnesc în țările Africii de Vest și Centrale (sub 6 %).

Sectorul terțiar antrenează ponderile cele mai mari de populație în țările dezvoltate din America de Nord (73 %), Europa de Nord (70 %), Australia (72 %) și țările petroliere din Zona Golfului Persic. Cotele cele mai scăzute sunt în cazul Africii de Vest și Centrale (sub 10 %). În Asia se remarcă ponderea ridicată a populației din servicii, în cazul Japoniei, Iordaniei și Israelului (peste 60 %). Se constată, deci, corelații puternice între nivelul general de dezvoltare economică a unei țări și „terțiarizarea economiei”. Aceleași corelații sunt valabile între ponderea populației urbane și ponderea populației terțiare. Acest proces de transfer masiv al populației ocupate din sfera sectorului primar și secundar spre cel terțiar s-a realizat pe seama unei remarcabile productivități a muncii în primele două sectoare.

Teme și aplicații

1. *Comparați structura ocupațională a populației din Africa și America, pe baza nomogramelor triunghiulare prezentate.*
2. *Cărui sector economic îi aparțin următoarele profesii: zidar, frizer, bancher, strungar, pilot, miner, profesor, apicultor.*
3. *Precizați trei asemănări și trei deosebiri dintre mediul rezidențial rural și cel urban.*

Structura economiei pe sectoare de activitate. În cadrul țărilor puternic dezvoltate se poate vorbi și despre existența sectorului IV (cuaternar) al economiei. Acesta ar cuprinde o serie de activități din domeniul cercetării științifice și proiectării care aduce în sfera economicului invenții, inovații și proiecte care, aplicate rapid, duc la progres.

În țara noastră, populația ocupată este de 7 811 733 persoane, ceea ce reprezintă 36 % din populația totală (21 680 974 persoane). Numărul șomerilor este de 1 040 098 persoane, ceea ce reprezintă 4,8 % din populația totală și 11,8 % din totalul forței de muncă (după Recensământul Populației și al Locuințelor, vol. II, 2002).

Ca urmare a declinului general al industriei după 1989, a crescut ponderea populației ocupată în sectorul primar, de la 22,2 % în 1992 la 25,7 % în prezent (2002), în paralel cu o scădere sensibilă a ponderii populației ocupate în sectorul II, de la 48,1 % la 33 %, la aceleași date de raportare. În schimb, a crescut sensibil și în mod artificial, ponderea populației terțiare, de la 29,7 % la 42,6 %, în special în sfera circulației mărfurilor, fapt izbitor de asemănător cu economia țărilor din America Latină.

2.9. Structuri demografice (confesională, etno-lingvistică și rasială)

Cuvinte cheie

- structura confesională
- structura rasială
- structura lingvistică

Papa Ioan Paul al II-lea și Patriarhul Teoctist al României cu ocazia vizitei istorice de reconciliere a celor două biserici surori – catolică și ortodoxă (după www.crestinism-ortodox.ro).

Dalai Lama-liderul spiritual al religiei budiste (după www.tibetaans-instituut.org).

A. Structura confesională

Ca urmare a evoluției istorice a popoarelor, la nivel mondial s-au cristalizat mai multe credințe religioase. Religia ca formă a conștiinței sociale este strâns legată de descoperirea sacralului. „La nivelurile cele mai arhaice ale culturii, a trăi ca ființă umană este în sine un act religios, căci alimentația, viața sexuală și munca au o valoare sacramentală. Altfel spus, a fi, sau mai degrabă a deveni om, înseamnă a fi religios” (M. Eliade, 1991). Sub aspectul numărului de aderenți se pun în evidență cinci mari grupări religioase: creștinismul, islamismul, hinduismul, budismul și iudaismul (fig. 33).

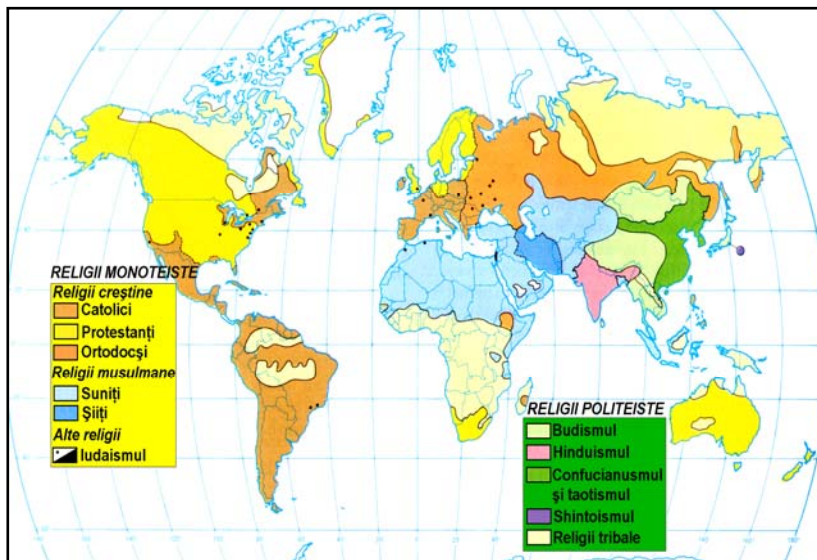

Fig. 33. Repartiția principalelor religii pe Glob (J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Creștinismul reprezintă **gruparea religioasă cea mai numeroasă**, cuprinzând circa **35 %** din populația mondială. Acesta cuprinde în întregime țările Europei, Rusia, S.U.A., Australia, Africa de Sud și partea sudică a Canadei. În cadrul creștinismului se disting trei subgrupe principale, și anume: **catolicismul, protestantismul și ortodoxismul**.

Catolicismul a fost fundamentat după marea schismă religioasă din 1054, dintre Apus și Răsărit (dintre Roma și Constantinopol), fiind adoptat de către țările din centrul și apusul Europei, și răspândit apoi în întreaga lume odată cu epoca marilor cuceriri geografice. Astăzi, la religia catolică aparțin aproximativ **900 milioane de credincioși**, centrul catolicismului mondial fiind statul enclavă, *Vatican*.

În secolul al XVI-lea, din catolicism se desprinde *protestantismul*, ca o formă mai liberală a manifestării credinței religioase, scoasă de sub autoritatea monocefală a Papei. Răspândit la început în vestul Europei, în special în Anglia, protestantismul a fost „exportat” în Lumea Nouă odată cu primele valuri de puritani englezi, unde deține cea mai mare pondere după numărul credincioșilor.

Ortodoxismul este îmbrățișat de peste **250 milioane de oameni**, această religie jucând un rol important în păstrarea identității naționale a popoarelor din estul Europei și Peninsula Balcanică. Centrele teritoriale de referință ale ortodoxiei sunt *Constantinopol, Moscova, Muntele Athos și Ierusalim*. Religia ortodoxă este puternic diseminată spațial fiind întâlnită în toate continentele. Cei mai mulți credincioși de religie ortodoxă se întâlnesc în Rusia, Ucraina, România și Grecia.

Islamismul cuprinde peste **1,2 miliarde locuitori**, fiind fondat de către Mohamed (570-632), acesta proclamându-se trimisul lui Dumnezeu pe Pământ. Centrul mondial al islamismului este orașul *Mecca* din Arabia Saudită, acesta semnificând în limba arabă, orașul trimisului. Acesta asociază un grup compact de state din centrul și vestul Asiei, și din nordul Africii.

Hinduismul este o religie străveche ce apare în spațiul *Indiei* și are la bază un sumum de texte din limba sascrită veche fără a consemna un întemeietor uman anume (după I., Teodor, 1997). Hinduismul este o **religie pluralistă și tolerantă**, cultivând renunțarea și încurajând comportamentul ascetic, în urma căruia se depășește condiția umană.

Budismul își trage renumele de la întemeietorul acestuia, *Budha*, care înseamnă om iluminat, înțelept. Are cea mai **mare răspândire în Peninsula Indochina, Sri Lanka, China, Bangladesh, Coreea de Nord, Mongolia și Bhutan**. În China, leagănul budismului este orașul Lhasa din Tibet.

Iudaismul este considerată religia care are la bază *Vechiul Testament*. Acesteia îi aparțin aproximativ **20 milioane de evrei răspândiți în toată lumea**, dintre care 6 milioane grupați în actualul stat Israel.

Piața San Pedro din Vatican - centrul catolicismului (după rzzr.online.fr).

Salba de mănăstiri ortodoxe de pe Muntele Sfânt Athos, Grecia (www.poseidon.csd.auth.gr).

Piatra sfântă din Mecca – simbolul islamismului (după www.masti.dk).

Ierusalimul – centrul spiritual mondial al creștinismului, iudaismului (după www.transaerotours).

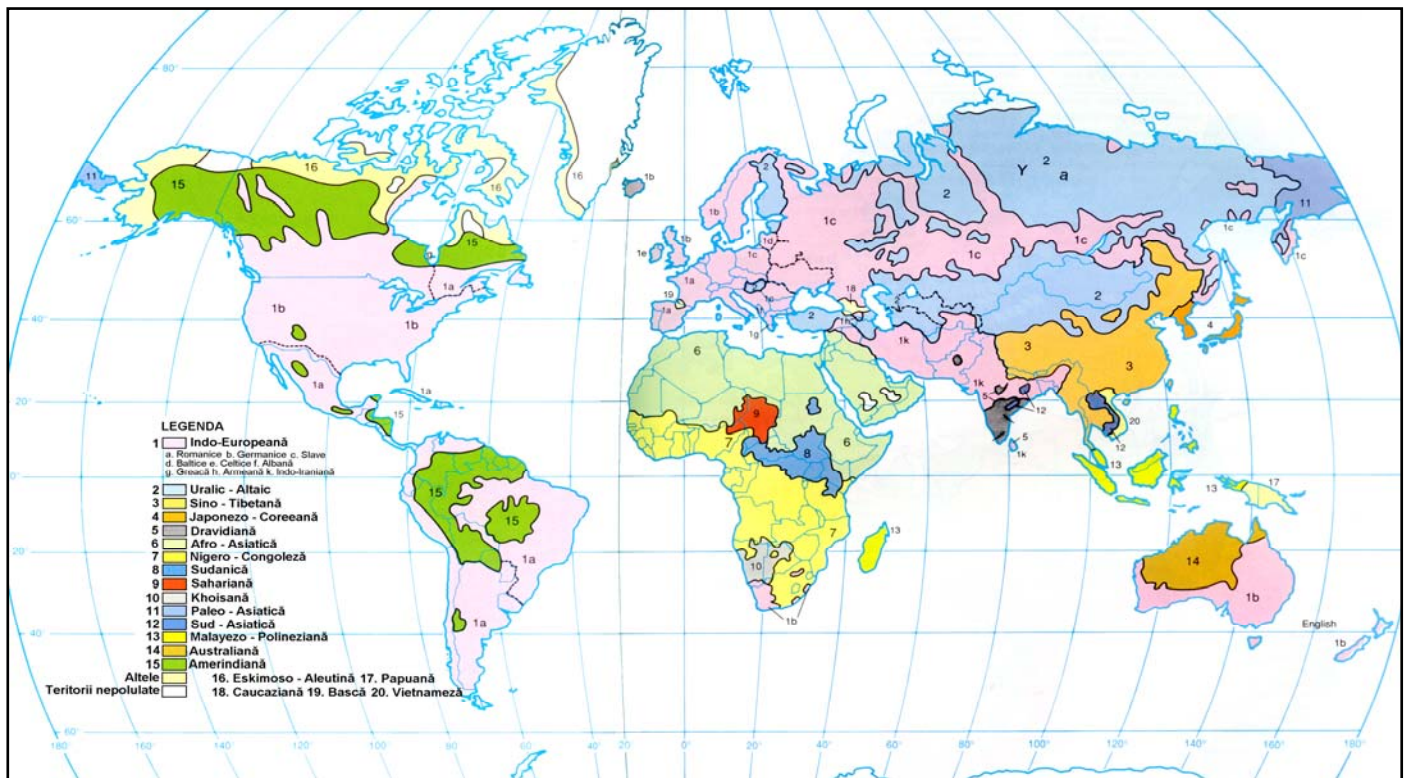

Fig. 34. Familiile și grupele lingvistice la nivel mondial (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Urmăriți pe harta de mai sus distribuția teritorială a principalelor grupe lingvistice. Stabiliți din ce grupe lingvistice fac parte următoarele limbi: portugheza, ucraineana, armeană, japoneza, coreana, finlandeza, chineza, greaca, turca, bulgara, româna.

Etiopia este singura țară din lume care și-a păstrat limba (limba semitică Gheez) și scrierea proprie de peste 2 500 ani.

În prezent, peste 1 400 de limbi sunt pe cale de dispariție, întrucât sunt vorbite de un număr din ce în ce mai mic de persoane (ex. limba aborigenilor australieni).

B. Structura lingvistică

„Limba reprezintă un sistem organizat de cuvinte vorbite prin care oamenii comunică unii cu alții într-o înțelegere mutuală” (J. Fellman, A. Getis, J. Getis, 1990).

Marea diversitate lingvistică a globului (aproximativ 6 000 de limbi) reprezintă rezultatul etnogenezei popoarelor și al influențelor pe care le suportă limbile naționale în contextul internaționalizării informației și a terminologiei științifice, tehnice și de afaceri (fig. 34). Un rol esențial în conturarea configurației lingvistice a Globului l-au jucat **marile descoperiri geografice și formarea imperiilor coloniale**.

După limba maternă, ca număr de vorbitori, pe primul loc se situează **limba chineză mandarin cu peste 885 de milioane de persoane**, din familia limbilor sino-tibetane. Urmează **limba spaniolă cu 332 milioane de vorbitori**, care cuprinde pe lângă Spania, majoritatea țărilor din America Latină, cu excepția Braziliei, unde se vorbește limba portugheză.

Pe locul trei ca număr de vorbitori se situează **limba engleză** cu 322 milioane care, pe lângă Regatul Unit, este utilizată în S.U.A., Australia, Noua Zeelandă, și parțial în Canada. Această limbă s-a impus pe plan mondial în domeniul afacerilor și al informaticii, tinzând să devină o limbă mondială.

Pe locul al IV-lea se situează **limbile bengali și hindi**, utilizate majoritar în India, Pakistan și Bangladesh, ambele vorbite de peste 375 de milioane de oameni.

Limba portugheză alături de **limba rusă** se situează pe locul al V-lea ca număr de vorbitori, fiecare cu câte 170 milioane.

Pe locul VI ca număr de vorbitori se află **limba japoneză** (125 milioane), urmată de **limba germană** cu aproape 100 de milioane (după Philip's World Atlas, 2004).

C. Structura rasială

Rasa este definită ca o grupare umană ce se caracterizează prin trăsături genetice particulare ce sunt puse în evidență prin înfățișarea exterioară a persoanelor (culoarea pielii, a părului, statura etc.).

Tabloul rasial actual al Globului este **rezultatul** evoluției direcțiilor genetice moștenite și al **adaptării omului la diversitatea condițiilor de mediu** odată cu extinderea spațiului oicumenic.

Asfel, se deosebesc **patru mari grupe rasiiale**, fiecare cu specificul său din punctul de vedere al trăsăturilor somatice: **grupa europeană**, **grupa africană**, **grupa asiatică** și **grupa indo-americană**. În afară de acestea, se pun în evidență **amestecuri de rase** (**mulatrii**, **metișii**, **zamboșii**, **cholos**) rezultate în urma procesului de mixaj demografic ce caracterizează lumea contemporană datorită remarcabilei mobilități teritoriale a populației.

Grupa rasială europeană se remarcă prin culoarea deschisă a pielii, talie mijlocie-înaltă și o gamă coloristică destul de elastică a părului (de la negru la șaten, până la blond). Popoarele din nordul Europei au înălțime mai mare, părul blond și ochii albaștri, pe când cei din sudul continentului sunt mai scunzi, au ochii negri și părul negru sau șaten. După cum arată și denumirea grupei, această rasă domină în Europa și teritoriile colonizate de europeni (America de Nord, Australia, Noua Zeelandă și în mare parte America de Sud.

Metiși – populație rezultată din amestecul dintre albi și amerindieni.

Mulatri – populație rezultată din amestecul dintre albi și negri.

Zambos - populație rezultată din amestecul dintre amerindieni și negri.

Cholos - populație rezultată din amestecul dintre amerindieni și metiși.

Înălții Terrei – tribul Tutsi din Burundi, Africa. Oamenii cu înălțimea medie cea mai mare din lume sunt în Burundi (triburile Tutsi, Batutsi, Watutsi, Wattusi). Aceștia au o înălțime medie cuprinsă între 1,80 și 2,25 m (după www.cmo.nl).

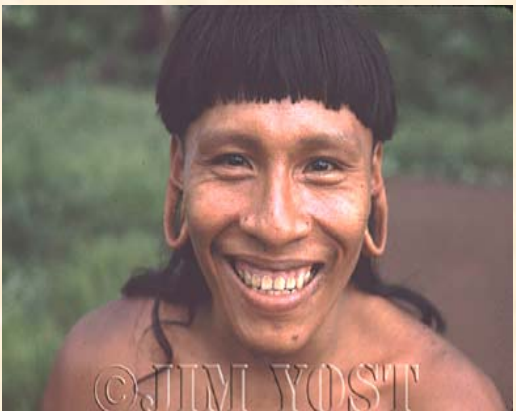
Femeie din rasa europeană (după www.unece.org).

Femeie din rasa africană (după www.fao.org).

Persoane din rasa mongoloidă (după www.kiku.com).

Persoană din rasa indo-americană (tribul waorani din Amazonia, Brazilia) (după www.jimyost.com).

Grupa africană se caracterizează prin culoarea neagră și ciocolatie a pielii, ochii negri și o mare diversitate a taliei (de cea foarte mică a populațiilor de pigmei, la talia mare a populațiilor nilotice). Această grupare rasială domină în Africa, unele insule din America Centrală, la care se adaugă populația negroidă din America de Nord, ca rezultat al colonizării forțate a acesteia în perioada expansiunii teritoriale a S.U.A.

Grupa asiatică se remarcă prin culoarea galben-deschisă a pielii și ochii oblici, de culoare neagră. Este răspândită în întreg continentul Asia și unele insule din Oceanul Pacific. Mai recent, apare frecvent și în structura rasială a marilor orașe americane.

Grupa indo-americană se pune în evidență prin culoarea roșcată-măslinie a pielii, fața alungită și talie mijlocie-mică. Această grupare se întâlnește insular în America de Nord unde formează adesea rezervații, în America Centrală, țările andine și extremitatea sudică a Americii Latine.

Teme și aplicații

1. *Urmăriți figura 33 și localizați repartizarea principalelor religii pe continente.*
2. *Puneți în evidență asemănări și deosebiri între religiile ortodoxă și catolică.*
3. *Analizați comparativ grupele rasiale.*
4. *Din ce grupă lingvistică face parte limba română?*
5. *Limba engleză tinde să devină o limbă mondială. Prin ce mijloace este impusă aceasta la nivel mondial?*
6. *Care sunt țările europene cu cei mai mulți vorbitori de limbă germană?*
7. *Dobrogea este provincia istorică în care se vorbesc cele mai multe limbi din țara noastră. Care sunt acestea?*
8. *Comparați trăsăturile nord-europenilor cu ale sud-europenilor.*
9. *Dați trei exemple de țări cu cei mai mulți credincioși ortodocși.*

2.10. Populația, protecția mediului înconjurător și dezvoltarea durabilă

Orice ființă umană, pentru supraviețuire și progres, are nevoie de cel puțin două trebuințe obligatorii: hrană și adăpost.

Societățile primitive intrau în relații directe cu natura pentru a se hrăni și a-și amenaja un adăpost. Numărul indivizilor era drastic limitat de capacitatea de hrănire a teritoriilor pe care le controlau. **Omul era integrat perfect în ciclurile naturii și dependent total de aceasta.**

O dată cu făurirea uneltelor și mai târziu elaborarea tehnologiilor performante de exploatare și prelucrare a produselor naturale, **forța de acțiune a omului asupra naturii a sporit considerabil.** Orice activitate umană, fie aceasta cât de neînsemnată, are ca finalitate o anumită cantitate de materie ce rămâne inutilizabilă, și pe care o denumim în termeni generici **deșeuri.**

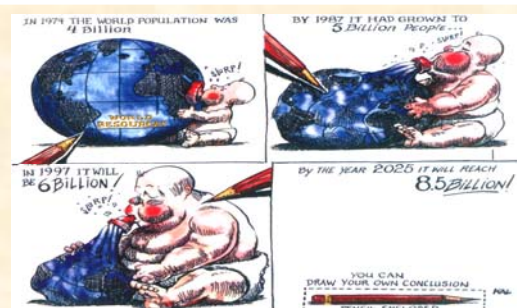
Acumularea acestora în cantități uriașe și incapacitatea naturii de a le anihila și a actualelor tehnologii de a le transforma rapid în utilități, conduc la o **intoxicare a mediului natural** și, implicit, a celui de viață al omului. Acest proces are **două cauze principale: creșterea accentuată a populației mondiale în zilele noastre și transformarea societății într-o mașină infernală consumatoare de mediu. Nevoile minimale** ale unei ființe umane sunt **în prezent: hrană, adăpost, instruire, afecțiune și comunicare.** Pentru obținerea hranei este nevoie de un teritoriu agricol de 0,62 ha, pentru adăpost de o suprafață minimă de 12 m², pentru instruire de un spațiu adecvat, iar pentru comunicare de mijloace specifice (telefon, mass-media, internet ș.a.). Latura afectivă a oricărei ființe umane se realizează, de regulă, în mediile familiale și al parteneriatelor dintre sexe.

A. Modificări ale mediului de viață

Modul de viață uman s-a modificat radical odată cu **progresul tehnologic** și capacitatea pieței de a pune pentru **consum cantități uriașe și foarte diversificate de mărfuri.** Mediul de viață al omului a devenit din ce în ce mai artificializat.

Cuvinte cheie

- dezvoltare durabilă
- efectul de seră
- deșeuri
- defrișare
- biodiversitate

O exprimare plastică a transformării societății într-o mașină infernală consumatoare de mediu (caricatură de Kal pentru ziarul Baltimore Sun, după R. Knafou, 1995). „În 1974 populația lumii avea 4 mld. locuitori. În 1987 populația a crescut la 5 mld. În 1997 va ajunge la 6 mld. În 2025 va atinge 8,5 mld. Trageți propriile concluzii!”

Unitățile industriale din țările slab dezvoltate respectă într-o măsură foarte mică standardele de protecție a mediului (ex. industria siderurgică din valea Damodar, India) (după R. Knafou, 1995).

Distrugerea pădurii prin defrișări rase generează grave dezechilibre în cadrul ecosistemelor (după D. Waugh, 2000).

Creșterea fără precedent a parcului de automobile la nivel mondial generează acutizarea poluării atmosferei cu CO₂ și amplificarea efectului de seră (după www.freerepublic.com).

Centralele atomoelectrice reprezintă un pericol uriaș pentru mediu, mai ales în cazul când se produc accidente, cum este cazul celei de la Cernobil din 26 aprilie 1986 (după www.itcsatta.it).

Cererea sporită de alimente, ca efect direct al creșterii demografice, a generat un proces activ de *defrișare a pădurilor* și transformarea acestora în terenuri agricole. Se estimează că la începutul civilizației umane, acum cca. 600 000 de ani, ponderea suprafeței împădurite a globului a fost de 57 %. Astăzi aceasta s-a redus la mai puțin de jumătate, amenințând cu dispariția a numeroase specii de plante și animale și contribuind la eroziunea accelerată a solului, principalul factor de susținere cu hrană a populației. În paralel, a fost puternic deranjat bilanțul hidrologic local și regional, prin reducerea capacității de reținere a apei în sol și dispariția izvoarelor.

Odată cu epuizarea căii extensive de sporire a producției alimentare, a doua parte a *secolului XX* marchează începutul *utilizării pe scară largă a îngrășămintelor chimice, insecticidelor și pesticidelor* pentru a ține pas cu creșterea demografică. Euforia agriculturii chimizate a fost *de scurtă durată*. Componentele chimice nocive s-au acumulat în sol, distrugând microorganismele care contribuiau la refacerea pe cale naturală a fertilității acestuia și la otrăvirea stratului de apă freatică. Legat de aceasta, omul a început să consume alimente și apă otrăvite, fapt ce a condus la apariția de boli noi, și la amplificarea fără precedent a celor cunoscute.

De asemenea, *utilizarea la nivel de masă ca mijloc de transport a automobilului* în relație directă cu oferta abundentă de petrol pe piața mondială, a dus la *supraîncărcarea atmosferei cu monoxid de carbon* în marile orașe, cu consecințe dintre cele mai tragice pentru sănătatea locuitorilor acestora. În paralel, s-au scos din circuitul normal uriașe suprafețe de teren pentru parcaje. Numai pentru un automobil sunt necesari 12 m² de teren zilnic pentru parcare (4 m² la domiciliu, 4 m² la locul de muncă, și încă 4 m² în zonele comerciale).

Generalizarea societății de consum, pe lângă abundența de mărfuri, se caracterizează prin *generarea fără precedent de materiale inutilizabile* care sufocă natura adiacentă marilor aglomerații umane (omul societății de consum are „nevoie” de mai multe automobile, de mai multe cămăși, de mai mulți pantaloni, de mai multe perechi de încălțăminte, de mai multă hrană, de mai mult spațiu public, de mai mult teren pentru agrement etc.). Economia „coșului de fum” din perioada 1850 -1950 bazată pe principiul „*natura permite și omul dispune*”, a condus la generalizarea procesului de industrializare și implicit de poluare la scară planetară. Orice industrie din zilele noastre,

oricât ar fi de performantă tehnologic, nu poate prelucra integral materiile prime. Rezultă, deci, peste tot și în cantități variabile, **deșeuri**.

Intrarea în competiția energetică a combustibililor nucleari a sporit considerabil pericolul infestării radioactive a mediului. **Accidentele** care au avut loc la unele centrale **nucleare**, au demonstrat cu prisosință, dacă mai era cazul, pericolul major pe care îl implică utilizarea acestui tip de energie, dacă nu se respectă disciplina tehnologică. Depozitarea cenușilor radioactive provenite de la centrale nucleare, constituie o problemă de prim ordin în privința protecției antiradiative a mediului.

În urma efectului cumulat al tuturor activităților umane și a rezultatelor acestora, se percep serioase semnale ale degradării mediului planetar și implicit al celui de viață al omului. Unul dintre acestea este **apariția efectului de seră**, ca urmare a **acumulării de gaze nocive în atmosferă**, ce conduc la subțierea și chiar distrugerea stratului de ozon, protector împotriva radiațiilor infraroșii, și încălzirea globală a climatei. Aceasta, la rândul ei, declanșează **topirea mai rapidă a ghețurilor** din calotele glaciare și a celor montane, fenomen ce are drept consecință ridicarea nivelului Oceanului Planetar și afectarea gravă a civilizațiilor din zonele de țărm.

B. Dezvoltarea durabilă

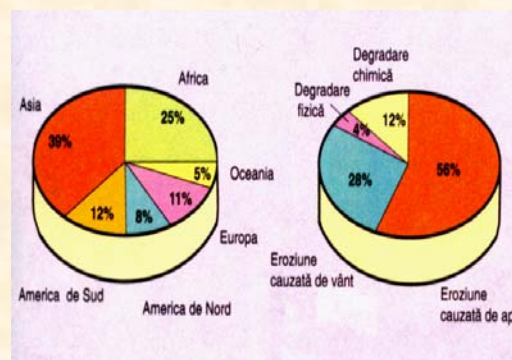
Astăzi lumea este conștientă că **resursele naturale ale Pământului sunt limitate**. Acestea se consumă într-un ritm mult mai mare decât se regenerează pe cale naturală. A sosit timpul luării unei decizii cardinale a omenirii pentru supraviețuire. Aceasta constă în implementarea și promovarea unor activități care să asigure plasarea civilizației umane actuale pe calea unei dezvoltări durabile.

Dezvoltarea durabilă presupune, pe lângă promovarea și generalizarea tehnologiilor curate, modificări radicale ale comportamentului uman în relație cu Natura și cu el însuși.

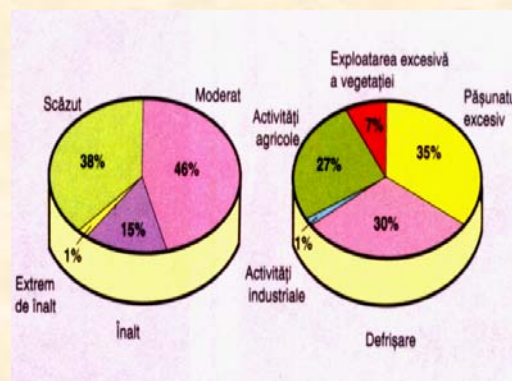
Aceste deziderate pot fi realizabile doar în cadrul unei **cooperări internaționale sistematice și instituționalizate** în vederea **controlului creșterii demografice, eliminarea sărăciei și a demarării unor programe de anvergură de reconstrucție ecologică, care să garanteze conservarea resurselor naturale vitale și a biodiversității**. Creșterea nevoii de lemn de foc pentru utilități casnice la populațiile rurale din **India** a dus la defrișarea rapidă a unor suprafețe mari de pădure. Ca urmare a

Manifestarea încălzirii generale a atmosferei prin efectul de seră duce la topirea ghețurilor din Oceanul Înghețat de Nord și Antarctica (după J.-R. Pitte, 1995).

Suprafețele ocupate cu soluri degradate la nivel de continente și principalele forme de degradare (după S. Neaguț, 2004).

Gradul de degradare a solurilor la nivel mondial și cauzele manifestării acestora (după S. Neaguț, 2004).

Lemnele reprezintă singura resursă de energie pentru majoritatea populației rurale din India, fapt ce duce la o defrișare rapidă a pădurilor și acutizarea fenomenului de secetă, principalul responsabil de subnutriție și foamete (după J.-R. Pitte, 1995).

Suprafața inițială (cu linie roșie) și actuală a Lacului Aral (www.fao.org).

Unul din efectele devastatoare ale restrângerii suprafeței Lacului Aral (www.angelfire.com).

acestui fapt, nivelul freatic a coborât la adâncimi mari, iar solurile au fost spălate rapid de apă. Comunitățile rurale au început să se destrame, luând calea marilor orașe, unde îngroașă rândurile populațiilor celor mai mizere, fără adăpost, fără surse de apă potabilă și cu un mod de hrănire precar. Asemenea fenomene se percep și în numeroase țări din Africa și America Latină. Utilizarea intensivă a apelor râurilor din *Asia Centrală*, Amudarya și Syrdarya, pentru irigarea culturilor de bumbac, au generat în decurs de 25 de ani reducerea aproape la jumătate a suprafeței lacului Aral, localitățile dependente de apa lacului pentru hrană piscicolă rămânând la distanțe considerabile față de țarm. Ca urmare a acestui fapt ele cunosc un proces rapid de dezafectare pe cale naturală.

La noi în țară, arealele industriale Copșa Mică, Zlatna și Baia Mare, ca urmare a poluării intense cu sulfuri și negru de fum au fost declarate ca focare de poluare extrem de periculoase (*man made disaster areas*). Aici vegetația prezintă semne de uscare, iar bolile aparatului respirator și cele ale sângelui sunt mult mai frecvente decât în alte părți.

În România și în numeroase țări din lume, **protecția mediului înconjurător este reglementată printr-un pachet de legi care stipulează măsurile și cadrul de protecție a mediului la nivel național**. Astfel, se reglementează modul de colectare, transport și depozitare a deșeurilor, nivelele poluării chimice și organice a cursurilor de apă, a noxelor din atmosferă și se precizează cadrul de funcționare a zonelor protejate (arii de protecție hidrologică, situri geologice, rezervații și parcuri naturale). Măsurile de protecție a mediului devin tot mai exigente, pe măsura apropierii momentului integrării depline a României în structurile europene.

Teme și aplicații

1. *Analizați principalele cauze care contribuie la alterarea mediului de viață.*
2. *Ce înțelegeți prin dezvoltare durabilă?*
3. *Cum explicați restrângerea suprafeței Lacului Aral?*
4. *Ce modalități de colectare, depozitare și anihilare a deșeurilor se aplică în localitatea în care locuiți?*
5. *Care este semnificația dictonului „natura permite și omul dispune”?*

2.11. Habitatul uman: definiție și componente

Așezările reprezintă *creații umane durate de-a lungul timpului în diverse condiții naturale și social-economice*, în procesul neîntrerupt de valorificare a spațiului geografic.

Habitatul uman reprezintă „*teritoriul amenajat, în care se desfășoară activitățile vitale economice și sociale ale omului. Habitatul uman depășește limitele perimetrului construibil al așezărilor, incluzând și importante suprafețe în care se desfășoară activități umane de muncă, recreere sau circulație, situate în afara acestuia*” (G. Erdeli, 1999).

Principalele componente ale habitatului uman sunt satele și orașele.

A. Satul sau așezarea rurală

Satele *se caracterizează* prin număr relativ mic de locuitori, o slabă echipare tehnico-edilitară, activități predominant primare și o densitate redusă a construcțiilor și populației. Caracteristica culturală a satului este esențială pentru că în sat „*se răsfrânge toată mentalitatea unui popor, este oglinda civilizațiunii lui*” (după D. N. Corodeanu, citat S. I. Nistor, 2000). Condițiile externe care stau la **baza genezei satelor** sunt prezența *terenului arabil, a pășunilor, pădurii și apei* (fig. 35).

Cuvinte cheie

- așezări
- habitat uman
- gospodăria rurală
- vatra satului
- arii de influență

Noțiunea de habitat este preluată din ecologie și „*reprezintă arealul în care un organism poate să trăiască și care permite condiții relativ favorabile de existență*” (Susan Mayhew, 1997).

Satul reprezintă „*o asociere de spații fizice de extensiune variabilă, de populație și de forme specifice de locuire, aflate în diverse stadii de evoluție, a cărei funcții primordiale de esență economică sunt cele primare*” (V. Surd, 1993).

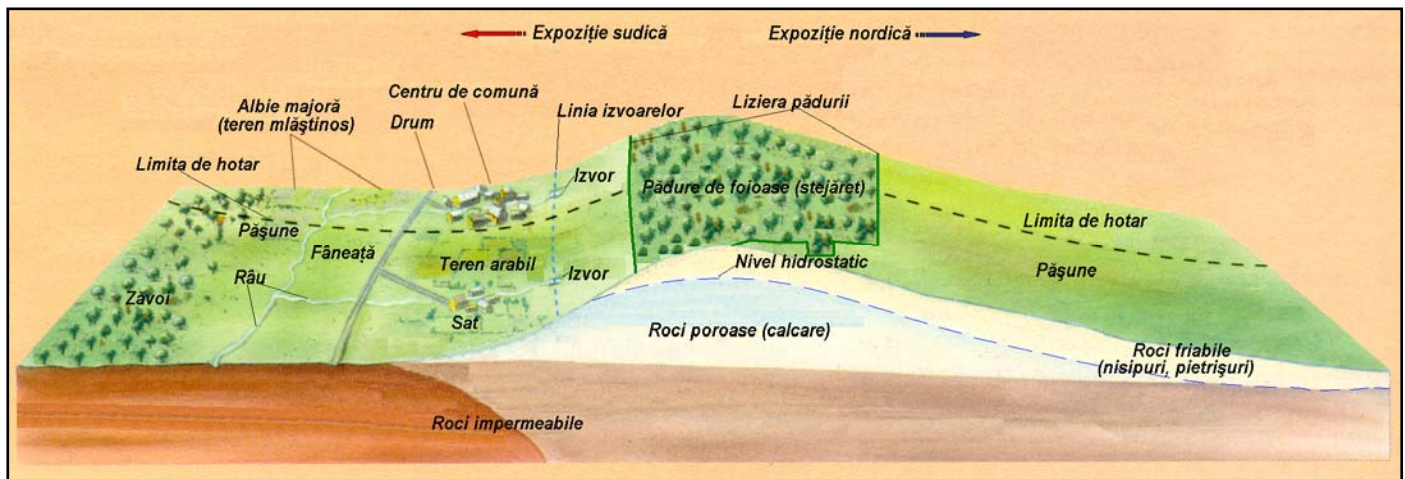
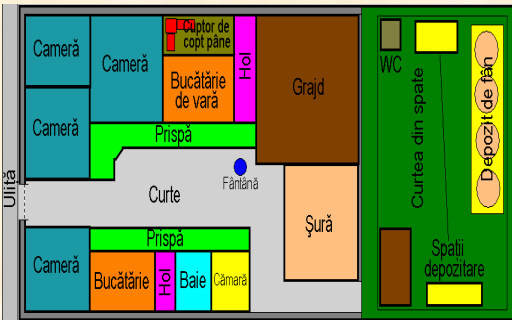

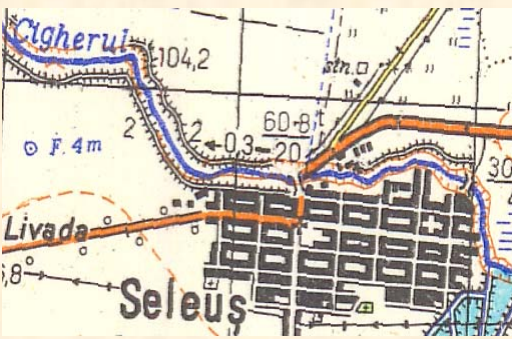
Fig. 35. Factorii geografici ai genezei satelor (după D. Waugh, 2000).

Vatră risipită de sat bucovinean dezvoltat lângă liziera pădurii, de-a lungul primului aliniament de izvoare. În acest caz vatra se întrepătrunde cu moșia iar ulițele sunt înlocuite de poteci. Fânețele naturale și pășunile reprezintă forma cea mai frecventă de utilizare agricolă a terenului. Pădurea în acest caz are un rol multiplu: este o sursă de materiale de construcție, lemn pentru foc și oferă adăpost împotriva vânturilor.

Modul de organizare a unei gospodării rurale.

Sat cu vatră de formă drepunghiulară, structură adunată și textură ordonată (localitatea Seleuș, județul Arad) (după planul topografic R.S.R., 1:100 000).

I. Elementele satului

Principalele elemente ce compun un sat sunt **vatra**, **populația** și **hotarul satului** sau **moșia** acestuia. Între acestea se instituie relații puternice în procesul de producție agricolă, care asigură necesarul de hrană (fig. 36).

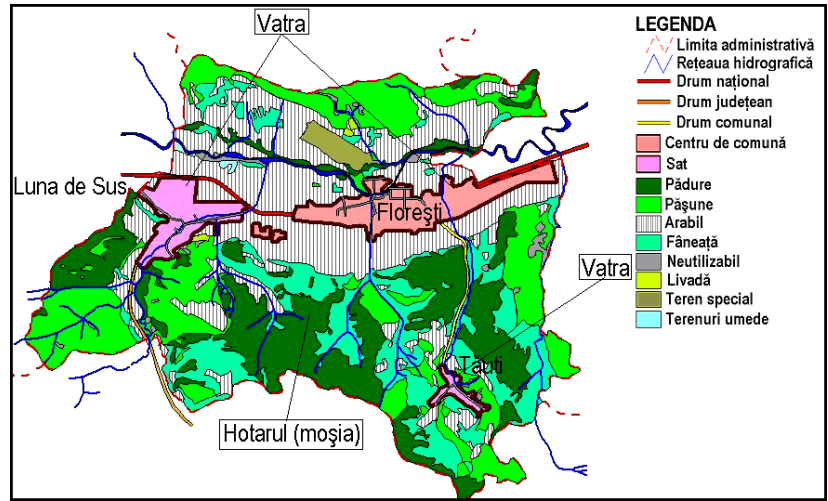

Fig. 36. Principalele elemente ce compun o unitate administrativă de tip comună.

Celula de bază a oricărui sat o formează **gospodăria rurală**. Aceasta reprezintă „prima formă organizată de gestiune sistematică a spațiului rural, o asociere de componente construite specifice, articulate, de regulă, vetrelor de așezări” (V. Surd, 1993).

II. Clasificarea satului

Satele **se clasifică după mai multe criterii**, dintre care enumerăm **numărul populației**, **forma geometrică a vetrei**, **structura și textura acesteia**, precum și **funcția economică de bază**.

a). După numărul populației

După numărul populației satele pot fi **mici**, **mijlocii** și **mari**. Aceste atribute sunt orientative, pragul de sat mic, mijlociu și mare diferind de la o țară la alta. La noi în țară mărimea medie a unui sat este de 750 locuitori. Satele cu populație mai puțină de 500 locuitori, sunt considerate **sate**

mici, ele fiind cele mai numeroase. Satele cu populația cuprinsă între 501 și 1 500 locuitori, sunt considerate *sate mijlocii*, iar cele cu peste 1 500 locuitori sunt *sate mari*.

b). După forma geometrică a vetrei

Vatra concentrează locuințele, adăposturile pentru animale și spații specifice de depozitare a furajelor și a hranei populației. De asemenea, în vetre se află comasate principalele utilități de interes public (unități administrative, de învățământ, sanitare, comerciale, religioase ș.a.).

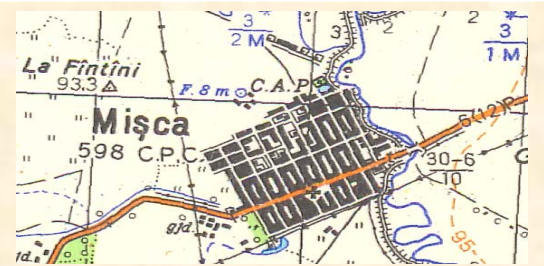
După forma geometrică la care se raportează vetrele, deosebim două tipuri principale: *ășezări rurale cu vetre de formă regulată și ășezări rurale cu vetre de formă neregulată*.

Satele cu vetre de formă regulată au un *contur al acestora identic sau asemănător unor poligoane regulate*. Ele se mai numesc la figurat și „*sate geometrice*”. Dintre acestea mai frecvente sunt satele cu vetre de formă *dreptunghiulară, pătrată, circulară și triunghiulară*. *Satele cu vetre de formă dreptunghiulară* sunt condiționate de relief, rețeaua hidrografică, de căile de comunicație și de aliniamentul tarlalelor. Astfel, satul liniar poate apare la baza unui versant, pe coama unui deal, în lungul unui râu, a unei șosele, la periferia unei plantații, în lungul țărmlului ori a grindurilor. *Satele cu vatra de formă pătrată* sunt de regulă rezultatul unor planuri anticipative, ca urmare a proceselor de colonizare ori de regrupare după intervenții antropice de anvergură (ex. amenajări hidroenergetice). *Satele cu vetre de formă circulară* prezintă o grupare a gospodăriilor sub formă de cerc, acest mod de dispunere având la bază motive de apărare. Cel mai sugestiv exemplu este *satul de tip kraal* din sectorul central-sudic al Africii, unde locuințele dispuse sub formă de cerc adăpostesc în centru un teren pentru odihna animalelor pe durata nopții. *Satele cu vetre de formă triunghiulară* se întâlnesc pe conurile de dejecție, la confluența unor râuri ori la intersecția unor drumuri.

Majoritatea *satelor cu vetre de formă neregulată*, aceasta fiind generată de configurația microformelor de relief și de experiența de amenajare și exploatare a teritoriului. *Ulițele și gospodăriile au o dispunere haotică (întortocheată), ca rezultat al valorificării unor experiențe de locuire anterioare*.

c). După structura vetrei

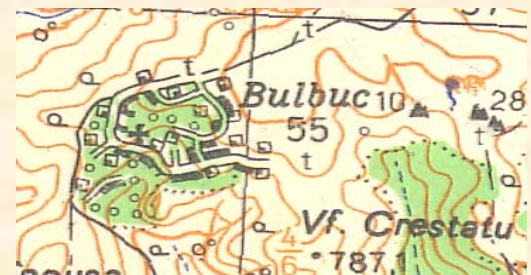
După structură, care *desemnează gradul de concentrare în vatră a componentelor*, se deosebesc trei tipuri majore de

Sat cu vatră de formă pătrată, structură adunată și textură ordonată (localitatea Mișca, județul Arad) (după planul topografic R.S.R, 1:100 000).

Sat cu vatră de formă pătrată, structură adunată și textură rectangulară din Banatul Sârbesc (loc. Bela Crkva din Serbia și Muntenegro) (după www.vj.yu).

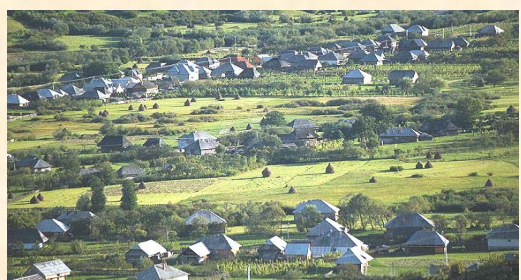
Sat cu vatră de formă circulară, structură răsfirată și textură neordonată (localitatea Bulbuc, județul Alba) (după planul topografic R.S.R, 1:100 000).

Sat cu vatră de formă circulară din Ins. Sumatra, Indonezia (după D. Waugh, 2000).

Sat cu vatră de formă triunghiulară, structură răsfirată și textură neregulată (localitatea Dobra, județul Hunedoara) (după planul topografic R.S.R, 1:100 000).

Sat cu vatră de structură răsfirată și formă neregulată (localitatea Ieud, județul Maramureș).

Sat cu vatră de formă neregulată, structură risipită și textură neregulată (localitatea Vășoia, județul Arad) (după planul topografic R.S.R, 1:100 000).

Sat cu vatră de formă neregulată și structură risipită (localitatea Piatra-Fântânele, județul Bistrița Năsăud).

așezări rurale: *așezări rurale cu vetre risipite, așezări rurale cu vetre răsfirate și așezări rurale cu vetre adunate.*

Vetrele risipite se caracterizează *prin distanțe mari între gospodării*. Dispersia este generată de *mai multe cauze* dintre care amintim: slaba productivitate a solului, roirea demografică și divizarea marilor proprietăți funciare ca urmare a împroprietărilor. În cazul *solurilor sărace* din arealele montane, necesarul de teren pentru asigurarea hranei crește. Ca urmare, gospodăriile se risipesc pe spații extinse din nevoia lor de supraviețuire. **Roirile demografice**, ca urmare a fenomenului de suprapopulare, generează grupări răsfețe de gospodării în arealele de defrișare sau în terenurile nepopulate. Procesele de *împroprietărire cu pământ a țăranilor* au condus la o lotizare excesivă a terenului. Familii întregi, fără pământ, și-au amenajat gospodăriile pe noile terenuri, rezultând sate cu vetre risipite (cazul „*hodărilor*” din Câmpia Transilvaniei).

Vetrele răsfirate au ca trăsătură comună *dispunerea intercalată a unor folosințe agricole între componentele cadrului construit*.

Vetrele cu structura adunată presupun o *concentrare teritorială pronunțată a componentelor (a gospodăriilor și a dotărilor publice)*. Concentrarea este generată de *numeroase cauze* dintre care enumerăm *economisirea terenului agricol, facilități pentru apărare și preferințele populației de a trăi în grupuri*. O variantă a acestui tip este cea compactă, când spațiul construit este prezent într-o relativă continuitate teritorială („*case lângă case*”).

d). După textura vetrei

După textura vetrei, adică a *modului de ordonare a componentelor în vatră*, deosebim *vetre cu textură neordonată și vetre cu textură ordonată (geometrică)*. În cadrul *texturii neordonate*, ulițele și gospodăriile se desfășoară în afara regulilor ingineresti, căpătând o fizionomie ce trădează o anumită stare de dezordine spațială. **Texturile ordonate de vetre** sunt generate de ulițe ce au trasee rectangulare în lungul cărora, se dispun după norme geometrice, construcțiile. Astfel de așezări trădează caracterul anticipativ al planurilor lor de poziționare spațială.

e). După funcția economică de bază

După funcțiile pe care le îndeplinesc, majoritatea satelor au ca *domeniu principal* de activitate **agricultura** (cultura plantelor și creșterea animalelor). Cele din proximitatea

marilor orașe au ca funcție principală găzduirea populației navetiste, de unde și denumirea de „*așezări dormitor*”.

B. Așezările urbane (orașele)

Orașele, în opoziție cu satele, *se caracterizează* prin număr mai mare de locuitori, o mai bună echipare tehnico-edilitară, activități predominant terțiare și secundare, și o mai pronunțată concentrare teritorială a construcțiilor și populației.

Sunt unanime părerile conform cărora **orașul a apărut atunci când productivitatea muncii agricole a crescut, creându-se un surplus de hrană**. Nu întâmplător cele mai vechi orașe au apărut în jurul anului 3 000 î. Ch., în Mesopotamia, pe văile mijlocii ale Tigrului și Eufratului și pe cursul inferior al Nilului, cu soluri deosebit de fertile.

a). Factori generatori de orașe

Un factor urbogenetic constă în *acumularea primitivă de capital* prin impunere de tribut ori prin controlul forței de muncă pe cale religioasă și despotică (după P. Knox și J. Agnew, 1998). Perioada colonială a fost marcată de apariția sistematică de orașe, în prima fază în ariile de țărni și apoi în interior, odată cu intensificarea exploatarea resurselor și transportul acestora spre metropolă.

În geneza și dezvoltarea orașelor, *poziția geografică* a jucat adesea un rol cardinal. La contactul dintre unitățile teritoriale cu profil economic diferit, s-a impus de timpuriu *nevoia de schimb*. Punctele de schimb, prin intermediul cărora se realiza complementaritatea economică, s-au permanentizat și au devenit mai târziu orașe (ex. Buzău și Focșani, la contactul dintre Subcarpații Curburii și Câmpia Română).

Construcția axelor majore de transport a jucat un rol esențial în apariția și dezvoltarea unor importante orașe. Astfel, construcția căilor ferate transcontinentale în America de Nord și Rusia a fost acompaniată de înființarea de puncte de sprijin care cu timpul au devenit orașe, cele mai bune exemple fiind cele poziționate la traversarea principalelor cursuri de apă (ex. Kansas City, în S.U.A., Novosibirsk, Krasnoiarsk, în Rusia).

Multe orașe își leagă prezența de *descoperirea și exploatarea intensivă a unor resurse ale subsolului*, cum ar fi cărbunele și petrolul (ex. bazinul Petroșani, bazinul Ruhr ș.a.). Alte orașe s-au născut din ambiții și *rațiuni politice*. Astfel, Canberra, capitala Australiei a fost construită pe loc gol, pentru a domoli rivalitatea dintre Sidney și Melbourne, care își

„Orașele au apărut independent în diferite regiuni ale globului, în relație mai puternică ori mai redusă cu procesul de tranziție a agriculturii” (tranziție de la subzistență la surplus) (P. Knox și J. Agnew, 1998).

Ninth Avenue din New York, una dintre cele mai aglomerate străzi din lume (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Rio de Janeiro (Brazilia) - un oraș dezvoltat la contactul dintre munte (Serra do Mar) și Oceanul Atlantic (după Y. Carlot, 1995).

Krasnojarsk, Rusia – un oraș apărut în urma construirii magistralei feroviare Transsiberiană (după www.ostportal.de).

Clădirea Senatului din Brasilia – este cea mai înaltă și solitară clădire din capitala Braziliei, la periferia acesteia dezvoltându-se pădurea ecuatorială (după www.raphaelk.co.uk).

Salt Lake City (S.U.A.) centrul spiritual mondial al mormonilor (după www.travelwest.net).

Intravilanul municipiului Cluj-Napoca.

revendicau fiecare dreptul de capitală. Brasilia, capitala Braziliei, a fost plasată în interiorul țării din raționamente economice în vederea reținerii populației și valorificării economice a teritoriului din interiorul țării. Orașul Salt Lake City a fost edificat de către mormoni, în căutarea unui loc sigur de exprimare a credinței lor. Creșterea numerică a populației unor sate a fost acompaniată de *o mai bună înzestrare tehnico-edilitară* a acestora, fapt ce le-a facilitat transferul în categoria orașelor.

b). Componentele orașelor

Componentele teritoriale de bază ale unui oraș sunt *intravilanul* și *extravilanul* (fig. 37).

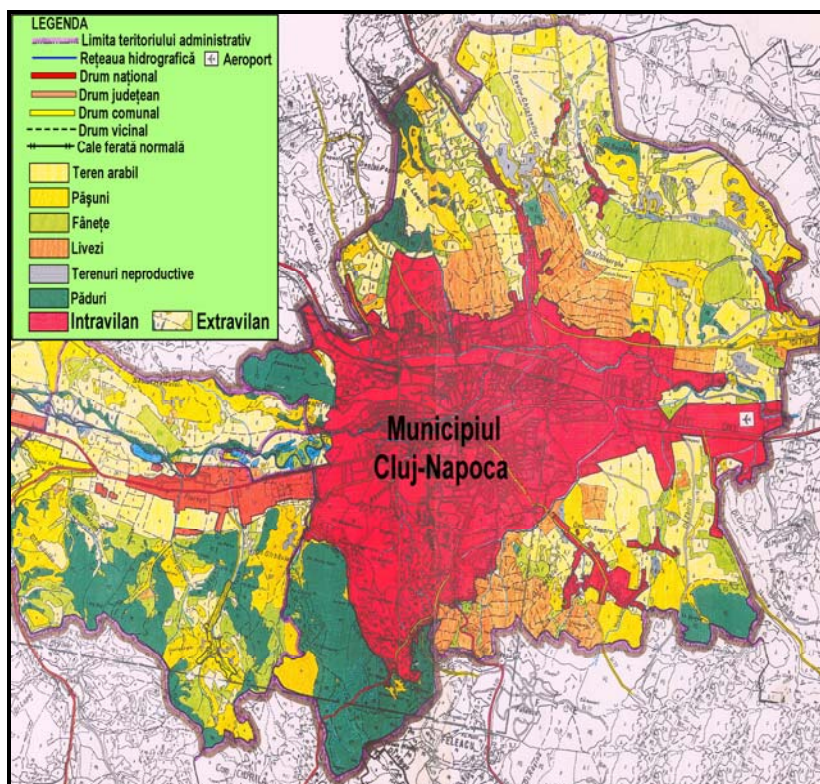

Fig. 37. Componentele teritoriale de bază ale unui oraș.

Intravilanul cuprinde suprafețele ocupate cu construcții, la care se adaugă spațiile pentru depozitare, transport, spații verzi și cele alocate pentru amplasamentul de noi utilități.

Extravilanul cuprinde restul teritoriului administrativ al orașului, care se compune din teren agricol, terenuri de agrement și spații construite de susținere a orașului (stații de

epurare a apei, de transformare a energiei electrice, relee de televiziune, edificii pentru apărare, ș.a.).

Structura internă a unui oraș este definită de **populație**, **teritoriul** aferent acestuia, **baza economică** și **elementele vehiculării** (după I. Ianoș, 1987).

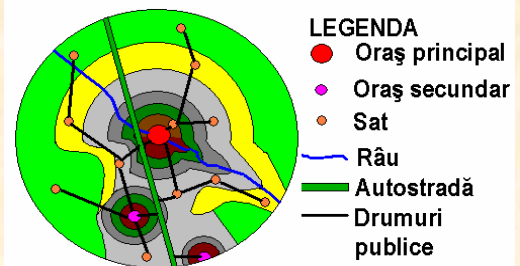
Baza economică este formată din unitățile de producție de diverse tipuri, de terenul agricol aferent orașului, precum și din dotările sectorului terțiar ce angajează un număr însemnat de populație (magazine, bănci, școli, spitale ș.a.).

Elementele vehiculării constau din mijloacele de transport, la care se adaugă apa, ca element vital al civilizației urbane.

În funcție de mărimea și profilul funcțional, orașele își pun amprenta asupra teritoriilor adiacente pe care le polarizează și le ordonează în raport cu nevoile lor. Deci orașele își creează propriile lor **arii de influență** care le susțin în dezvoltarea lor.

Teme și aplicații

1. Analizați factorii geografici ai genezei satelor.
2. Definiți următoarele noțiuni: *așezare rurală, gospodărie, textură.*
3. Caracterizați elementele componente ale unui sat.
4. Clasificați satele după structura vetrei.
5. Urmăriți cu atenție hărțile și imaginile satelor prezentate în această lecție și stabiliți în ce categorii se încadrează satele din județul în care locuiți.
6. Care sunt factorii generatori de orașe?
7. Urmăriți figura 37 și identificați componentele teritoriale ale unui oraș.
8. Dați exemple de orașe apărute din rațiuni politice.
9. În țara noastră există orașe apărute datorită existenței în imediata lor vecinătate a unor importante zăcăminte ale subsolului. Dați cinci exemple de asemenea orașe.

- Zonă periurbană
- Zonă forestieră
- Zonă agricolă intensivă suburbană
- Zonă agricolă cerealieră extensivă
- Zonă agropastorală extensivă creșterea bovinelor
- Zonă agropastorală extensivă creșterea ovinelor

Orașul și zona sa de influență.

Autostrăzi suspendate în Los Angeles (după A. Bras, 1987).

Dunărea, principala arteră fluvială a Europei (Viena) (după www.aeiou.at).

2.12. Urbanizarea. Dinamica urbană

Cuvinte cheie

- urbanizare
- dinamica urbană
- exodul rural
- „explozia urbană”

Exodul rural este unul din cei mai importanți factori care au contribuit la creșterea populației urbane. Acesta, în perioada 1950 – 1970 a avut ponderi importante în creșterea populației urbane: 47 % în Africa, 45 % în America Latină, 38 % în Asia de Sud.

Nivelul de urbanizare în Abidjan, capitala Côte d'Ivoire (după Y Carlot, 1995).

Singapore – un oraș al viitorului (după www.spudles.com).

Urbanizarea este procesul care exprimă tendința generală pe plan mondial de transfer a populației din zonele rurale spre cele urbane, a dezvoltării și extinderii teritoriale a orașelor, ca urmare a unui proces firesc a omului de a-și îmbunătăți condițiile de trai.

Procesul de creștere numerică a populației urbane în zilele noastre, este mai rapid decât cel al creșterii demografice în general. Astfel, **ritmul mediu anual de creștere a populației** urbane la nivel mondial este de 2,5 %, pe când cel al creșterii populației este de 1,7 %.

Astăzi, aproximativ 50 % din populația globului trăiește în localități cu statut de orașe. **În țările cu economie avansată** din vestul Europei și din America de Nord, **procesul de urbanizare a ajuns la saturație**, ponderea populației urbane, așa cum s-a mai menționat, depășind 80 % din totalul populației. În schimb, **în țările slab dezvoltate economic**, ritmul de creștere a populației urbane este superior mediei mondiale, problema **sufocării demografice a marilor orașe ajungând la cote și limite alarmante**, prin proliferarea cartierelor insalubre, a criminalității și a unei decăderi sanitare și de igienă fără precedent. Aici transferul demografic rural-urban se desfășoară masiv și fără intermediari, direct din lumea rurală săracă în marile orașe. Atât în țările dezvoltate, dar mai ales în cele sărace, **creșterea demografică principală a orașelor** s-a realizat ca **urmare a exodului rural**. Ca urmare a acestei puternice presiuni demografice asupra principalelor orașe, problema remodelării spațiale a acestora constituie o prioritate a guvernelor din zilele noastre.

Nivelul de urbanizare, apreciat prin ponderea populației care locuiește în orașe, este diferențiat la scara globului, acesta corelându-se cu gradul general de dezvoltare economică a statelor (fig. 38).

Gradul cel mai ridicat de urbanizare se înregistrează în America de Nord (77 %), urmată de Europa și America Latină (75 %). Continentele Africa și Asia au cele mai reduse nivele de urbanizare (35 %). În Asia, Japonia se atinge cel mai înalt grad de urbanizare (80 %), excluzând statul Singapore (100 %) iar cele mai reduse valori ale urbanizării le întâlnim în Nepal (sub 10 %). În Africa, valorile cele mai scăzute ale urbanizării se înregistrează în Burundi (sub 10 %), iar cele mai ridicate în

țările Africii de Nord (Libia, 87 %, Tunisia, peste 50 %). În Europa, țările Benelux (Belgia, Olanda și Luxemburg) au cel mai ridicat grad de urbanizare (peste 90 %), la polul opus situându-se Albania, cu o populație urbană sub 40 %. Populația urbană a **României** este într-un proces de scădere, de la 55 % în 1989 la 52,7 % în 2002, ca urmare a **procesului de remigrare a populației urbane spre arealele rurale de baștină**.

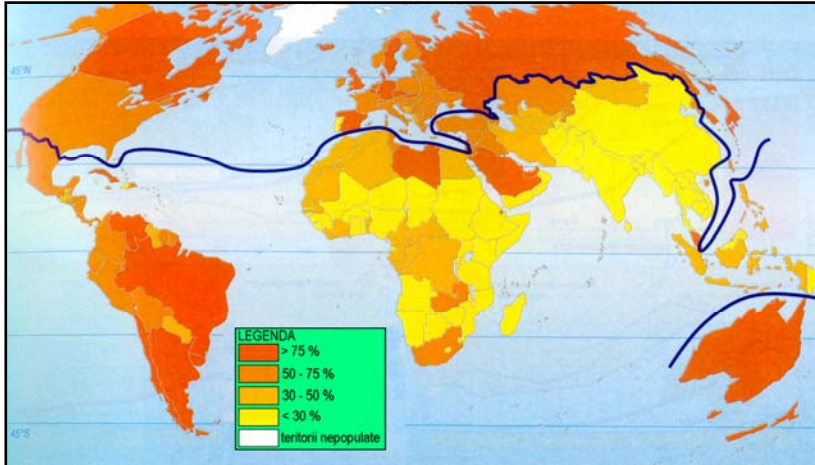

Fig. 38. Nivelul de urbanizare a statelor lumii (după J. Fellman, A. Getis, J. Getis, 1990).

Creșterea populației urbane se realizează pe patru căi, și anume: *migrațiile rural-urbane, sporul natural al populației urbane, transferul unor sate în categoria orașelor, precum și înglobarea în cadrul orașelor a unor așezări rurale limitrofe prin extinderea limitelor administrative*. Dintre acestea, cea mai importantă cauză a creșterii populației urbane o reprezintă migrațiile definitive de la sate la orașe.

Dinamica urbană este o expresie a „exploziei urbane”. Prin ea se înțelege: *transformările teritoriale, demografice și funcționale prin care trece un oraș în evoluția sa*. Ea se referă și la modificarea poziției ierarhice a orașului respectiv într-un sistem de așezări.

Teme și aplicații

1. Care a fost impactul exodului rural asupra așezărilor urbane?
2. Explicați reducerea ponderii populației urbane în România după anul 1989.

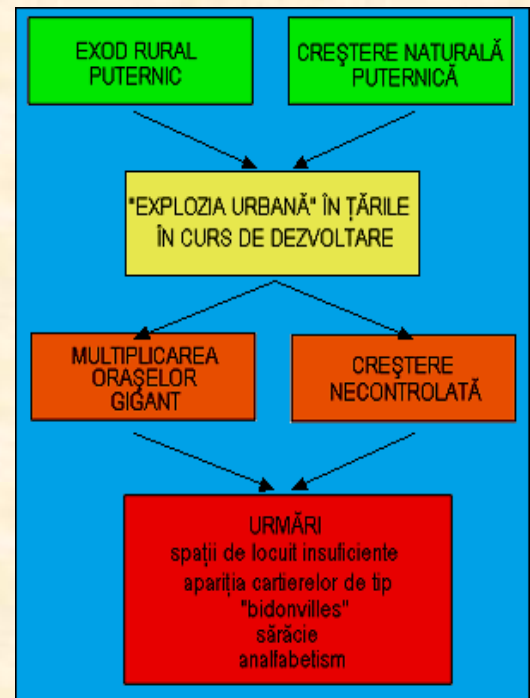
După 1980, **ritmul de creștere al populației urbane** a fost mult mai mare decât al populației mondiale: dacă populația mondială a crescut de 6 ori până în prezent, cea urbană a crescut de 64 de ori. Ponderea populației urbane din populația totală la nivel mondial a avut următoarea evoluție:

1800	–	3,0 %
1900	–	13,3 %
1925	–	25,0 %
1960	–	33,3 %
1970	–	37,5 %
1980	–	40,0 %
2000	–	50,0 %

Cel mai mare oraș din lume este la ora actuală Tokio, în Japonia, care numără peste 26 milioane de locuitori. Totodată, el este și cel mai scump oraș din lume.

Cel mai mic oraș din lume este Vatican, care în 1999 număra 870 de locuitori.

„Explozia urbană” – este un proces de creștere a populației urbane într-un ritm mai mare decât ritmul de creștere a populației mondiale.

Cauzele și efectele „exploziei urbane”.

2.13. Funcțiile și structura funcțională a așezărilor

Cuvinte cheie

- structură
- funcție
- zonă funcțională
- nucleu central
- deșuri

Funcția desemnează rolul diverselor părți în ceea ce privește funcționarea unui organism ca un tot unitar.

Sat viticol din Alsacia, Franța (www.carto.net).

Ribeauville (Alsacia), Franța – sat turistic (după www.maxvell.syr.edu.).

Un oraș sau sat poate fi asemuit unui organism format dintr-un număr de părți a căror conexiune pe verticală și orizontală îi asigură individualitatea teritorială și prosperitatea economică. Prin *funcția unui oraș sau sat*, în sens economico-geografic, *înțelegem profesiunea exercitată de către acesta*.

A. Funcțiile așezărilor rurale

Așezările rurale se clasifică după funcții în:

- **sate agricole** - populația din aceste sate se ocupă cu cultura plantelor și creșterea animalelor. În cadrul acestora se pot diferenția așezări rurale specializate: *pomicole, viticole, legumicole etc.*;
- **sate agroindustriale** – populația în aceste sate pe lângă practicarea agriculturii, se ocupă și de prelucrarea produselor obținute (mici fabrici de prelucrare a laptelui, de vinificație etc.);
- **sate miniere** - aceste sate au apărut ca urmare a prezenței și valorificării unor resurse ale subsolului;
- **sate turistice** - au apărut relativ recent, fiind mai numeroase în Franța, Italia, Spania etc.;
- **sate mixte (complexe)** - prezintă un amestec de funcții agricole, industriale, turistice etc. în proporții diferite.

B. Funcțiile așezărilor urbane

I. Clasificarea orașelor după funcții

Orașul concentrează în cadrul său o *mare varietate de activități* în care este antrenată o parte din populația acestuia. O parte din populație muncește pentru satisfacerea internă a cerințelor populației, pe când o altă parte desfășoară cu prioritate activități ce deservește exteriorul orașului. Ambele categorii de populație definesc în ansamblu structura funcțională a unui oraș, „profesia acestuia”.

Orașele mici sunt în general monofuncționale, sectorul de bază incluzând în întregime o singură activitate (**orașe miniere, orașe agricole, orașe universitare**).

Majoritatea orașelor, în general **cele mari**, se caracterizează prin puternice conexiuni cu exteriorul, exportând bunuri și servicii, din ce în ce mai diversificate, ele devenind astfel, **polifuncționale**. Specializarea funcțională permite clasificarea orașelor în următoarele categorii: **comerciale, industriale, centre de transport, administrative și politice, culturale, rezidențiale, militare**.

Orașele comerciale, în funcție de specificul lor, se divid în piețe **agricole** (Winnipeg, Slobozia), centre **bancare și financiare** (Frankfurt pe Main, Amsterdam) și mari **porturi comerciale** (Constanța, Hamburg).

Orașele industriale sunt foarte diverse și se clasifică în funcție de profilul industrial principal. Astfel, Leverkusen și Onești sunt recunoscute ca **orașe ale industriei chimice**, Pittsburg și Reșița ca **orașe siderurgice** iar Lille și Cisnădie ca **orașe ale industriei textile**. Tot aici, ca o subcategorie, sunt **orașele miniere**, dintre care mai renumite sunt cele din bazinele carbonifere (Petroșani, Essen) și din arealele petroliere (Corpus Christi, Ploiești).

Orașele centre de transport sunt importante noduri ale căilor de comunicație pe uscat, pe apă și aeriene (Kassel, Teiuș – **noduri feroviare**, Rotterdam, Cherbourg – **porturi**, Anchorage, Keflavik – **aeroporturi**).

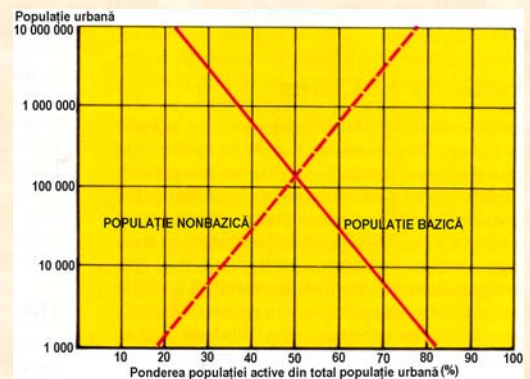
Orașele cu funcții administrative și politice sunt de regulă orașele capitală, precum și cele care concentrează organisme specializate ale națiunilor unite ori ale unor uniuni de state (New York, Geneva, Bruxelles).

Orașele cu funcții culturale se împart în trei categorii: **ecleziastice** (Mecca, Ierusalim), **universitare** (Cambridge, Tübingen, Verona) și **pentru conferințe și întâlniri de afaceri** (Brighton, Davos).

Orașele cu funcții rezidențiale și de îngrijire a sănătății se împart în următoarele cinci categorii:

- **stațiuni balneo-climaterice** (Vichy, Băile Herculane);
- **stațiuni maritime** (Cannes, Miami, Mamaia);
- **stațiuni montane** (St. Moritz, Predeal);
- **orașe dormitor** (Harrogate – deservește orașul Leeds);
- **orașe satelit** (Basildon – în jurul Londrei).

Orașele militare sunt de trei categorii: **orașe vechi fortărețe** (Edinburg, Beijing), **baze navale** (Brest, Portsmouth) și **orașe garnizoană** (Aldershot, Cutterick).

Populația bazică și nonbazică din cadrul unui oraș (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Populația bazică reprezintă acea parte a populației active ce este antrenată în deservirea exteriorului cu bunuri și servicii, atrage fluxurile financiare spre interior și susține dezvoltarea urbană. Cealaltă categorie a populației active care produce bunuri și servicii pentru populația din interiorul orașului, poartă denumirea de **populație nonbazică**.

Oxford, Marea Britanie – oraș universitar (după www.worldcityphotos.org).

Hamburg, Germania – oraș port (după www.worldcityphotos.org).

Nucleul central (C.B.D.) al orașului Toronto (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Cartier rezidențial al populației aparținând clasei de mijloc în Rio de Janeiro, Brazilia (J.-R. Pitte, 1995).

Cartier de lux din Miami (Florida) S.U.A. construit pe insule artificiale în Golful Mexic (după Y. Carlot, 1995).

II. Locarea spațială a funcțiilor în cadrul orașului

Orice oraș ajuns la maturitate are o **structură complexă de spații specifice diverselor funcții** (locuire, producție, comerț, recreere etc.).

1). Orașele în evoluția lor pornesc de la un **nucleu central**, în jurul acestuia spațiul construit ordonându-se spontan sau dirijat în funcție de destinație (industrie, comerț, rezidențe). Nucleul central al orașelor este denumit de către englezi „city” iar de către americani „down town”. Aici converg principalele axe de comunicație și sunt concentrate principalele unități pentru comerțul cu amănuntul și instituțiile administrative. Nucleul central se caracterizează prin aglomerarea circulației și predominarea activităților terțiare. În cazul orașelor americane, centrul concentrează adesea și activitățile financiar – bancare, de aceea aici nucleul central a primit denumirea de **Central Bussines District (C.B.D.)** caracterizat prin concentrarea clădirilor înalte de tipul „zgârie norilor” (*sky-scrapers*). Cu cât orașele sunt mai mari, cu atât rolul nucleului central scade, prin mutarea activităților comerciale la periferia orașelor (magazine din categoria super-marketurilor).

2). **Zonele rezidențiale** ocupă spațiile cele mai extinse din suprafața orașelor, destinate locuirii. Poziția zonelor rezidențiale în cadrul orașului și fizionomia acestora trădează adesea structura socială a populației urbane.

Cei săraci ocupă de regulă teritoriile situate la periferia orașelor, unde nu li se contestă dreptul asupra terenului. Aici amenajează în pripă din materiale refolosibile spații de locuit aglomerate, lipsite de canalizare, apă și energie electrică, rezultând cartiere sordide de maghernițe, denumite în franceză „bidonvilles” („shanty-towns”).

Zonele rezidențiale ale clasei mijlocii se amplasează de regulă în jurul cartierelor de servicii ori pe lângă unitățile rezidențiale. Predomină casele construite din materiale ieftine, fără dezvoltare pe verticală. În multe situații marile uzine au construit în apropiere locuințe pentru muncitori, care se remarcă prin confort redus și monotonie.

Cartierele populației înstărite se detașează în fizionomia urbană prin predominarea construcțiilor de tip vilă și asocierea lor cu terenuri plasate favorabil (ferite de poluare și cu extinse spații verzi). În cazul orașelor americane, se dezvoltă în ultima vreme **cartiere rezidențiale ale clasei superbogate**, împrejmuite și cu un sistem de pază propriu, care dispun de

numeroase facilități ce sporesc confortul urban (terenuri pentru golf, bazine de înot etc.). Ele poartă denumirea de „gate societies” (societăți împrejmuite).

3). *Zonele industriale*

Industria se amplasează în cadrul orașului în funcție de tipul și dimensiunea producției. Așa-zisele „industrii curate” (industria textilă, industria produselor cosmetice) se pot amplasa în apropierea zonelor rezidențiale sau în cadrul acestora, pe când cele *intens poluante* necesită o localizare specială care ține cont adesea de direcția dominantă a vântului (de ex. în Cluj-Napoca circulația predominantă a vântului este vest-est și ca urmare zona industrială a orașului a fost construită în partea de est). Astfel, ele se amplasează în cadrul orașului în sectorul opus direcției dominante a vântului, pentru a proteja populația împotriva noxelor industriale. Având în vedere procesele de cooperare în producție și avantajele ce derivă din utilizarea infrastructurilor existente, în numeroase situații asistăm la o localizare grupată a industriei în așa-numitele platforme industriale.

Alte tipuri de localizare a industriei în cadrul orașelor sunt: *în paralel*, *în balanță* și *sub formă de pană*.

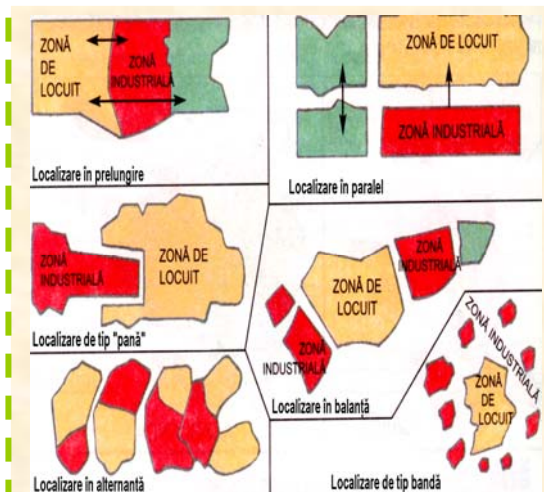
Localizarea în paralel permite un acces ușor la locul de muncă, precum și interpunerea eficientă a unui tampon de protecție format din vegetație arboricolă între zona industrială și cea rezidențială.

Localizarea în balanță creează complicații la nivelul intravilanului, prin strangularea traficului și geneza unei fizionomii respingătoare lângă zonele de locuit.

Localizarea de tip pană permite un acces ușor de la rezidență la locul de muncă, însă stânjenește evoluția teritorială a industriei.

III. Circulația și transporturile urbane

Disponerea cartierelor în cadrul orașelor în paralel cu creșterea neîncetată a acestora au necesitat crearea unei infrastructuri de circulație care să răspundă eficient nevoilor de „condensare” a spațiului și timpului. Timpul de deplasare zilnică a locuitorilor unui oraș depinde de suprafața orașului, de mijlocul de transport folosit, de poziția locului de rezidență față de locul de muncă și de configurația vetrei. Cu cât suprafața unui oraș este mai mare și utilitățile de interes public mai disperse, cu atât crește durata timpului de deplasare. Același lucru este valabil dacă raportăm poziția locului de rezidență la

Tipuri de localizare a zonei industriale în raport cu zona de locuit (după N. Ilinca, 1999).

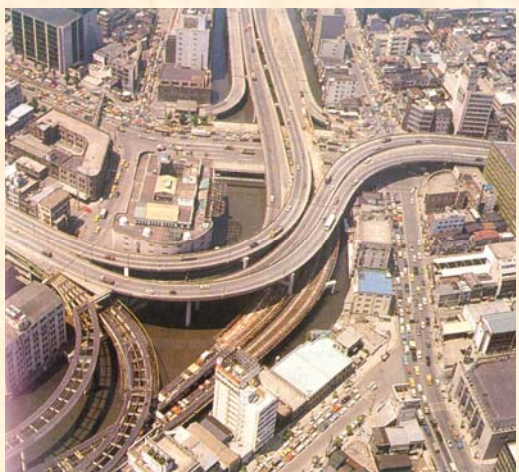
Ancheta întreprinsă în orașul Amsterdam, scoate în evidență **rolul distanțelor în ceea ce privește alegerea mijloacelor de transport**. Astfel, pe o rază de 12 km în jurul orașului, jumătate dintre participanții la trafic utilizează bicicleta și doar 16,5 % utilizează trenul. În zona intermediară de la 12 la 24 km, rolul principal îl au tramvaiele, iar la peste 30 km, domină transportul cu trenul (Jaqueline Beaujau-Garnier, G. Chabot, 1971).

Aeroportul internațional din Kansai, Japonia, construit pe o insulă artificială în Marea Japoniei. Construcția sa a fost determinată de lipsa terenului plan pe uscat și densitatea mare a construcțiilor în cadrul orașului (după Y. Carlot, 1995).

Metroul din Kobe, Japonia (după www.city.kobe.jp).

Autostradă suspendată în Tokyo (după A. Gauthier, 1995).

Monorail din Orlando (Florida) S.U.A. – un mijloc de transport al viitorului în orașele supraaglomerate (după Y. Carlot, 1995).

locul de muncă.

Asupra mijlocului de transport utilizat se recunoaște faptul că transportul cu metroul este mai rapid decât transportul cu mijloacele de suprafață. Orașele cu vetrele situate pe unități teritoriale plane își trasează mai ușor străzile în comparație cu cele dezvoltate pe versanți cu grad mare de înclinare. În orașele localizate pe terenuri cvasiplane drenajul apelor provenite din precipitații este îngreunat, determinând ridicarea nivelului freatic și inundații frecvente. În orașele cu energii reduse ale reliefului vetrei se utilizează cu succes bicicleta (ex. orașele Olandei), pe când în cele cu pante accentuate se utilizează și transportul prin tracțiune pe cablu (ex. San Francisco). Cu cât orașele sunt mai mari, ele adoptă metode mai diversificate de transport în comun (auto, tranvai, troleibus, metrou, tren). În orașele Asiei de Sud-Est sunt frecvente ricișele, care au luat locul tracțiunii animale.

IV. Aprovizionarea orașelor

Orașele, pentru a exista și prospera, au în **permanență nevoie de hrană, materii prime și combustibili**. O parte a acestor necesități se acoperă din zona imediată, altele de la distanțe foarte mari. Orice oraș are nevoie de lumină electrică și încălzire, problema **bazei energetice a acestuia constituind cheia evoluției urbane**. Transformarea purtătorilor de energie în electricitate facilitează transportul acestuia la distanțe mari. De aceea orașul poate fi situat la distanțe de până la 1 000 de km în raport cu sursa de energie electrică, peste această distanță pierderile din rețeaua de transport fiind considerabile. Orașele situate pe mari cursuri de apă își pot asigura fără restricții nevoile de consum biologic și industrial, în timp ce altele primesc apa de la distanțe considerabile. Astfel, încă din anul 1913, orașul Los Angeles se aprovizionează cu apă potabilă din Munții Nevada, de la 235 km distanță. Consumul urban de apă se corelează cu zona climatică și tipul de industrie. Astfel, consumul de apă pentru nevoi biologice și de igienă din orașele nordice este mai mic decât pentru cele situate în zona tropicală. În medie, consumul mediu urban de apă pentru băut, prepararea hranei, igienă personală și spălatul rufelor se ridică la cca. 75 l/zi/personă. Pentru producerea unei tone de oțel sunt necesari 170 m³ de apă, iar pentru o tonă de aluminiu, 1300 m³.

V. Evacuarea și depozitarea deșeurilor

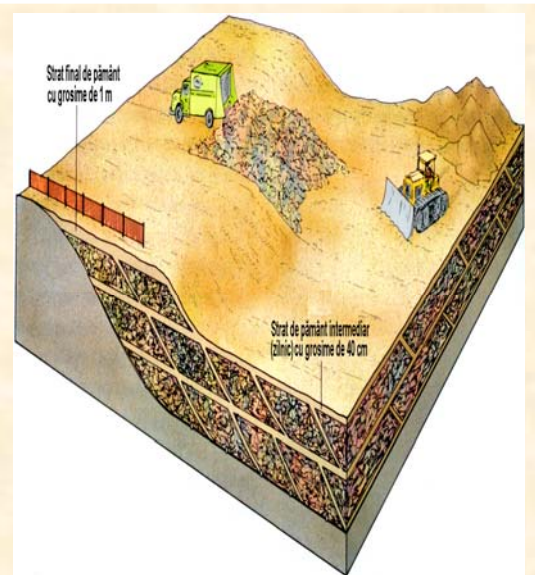
Apele uzate, resturile organice, apele menajere și deșeurile industriale, ridică probleme de evacuare, stocare și transformare dintre cele mai dificile. Astfel, apele uzate sunt deversate în colectorul comun al apelor reziduale, de unde sunt colectate și conduse până la stațiile de decantare și epurare. În unele situații, gazele rezultate în urma descompunerilor organice sunt captate și utilizate ca biogaz. În orașele Chinei, materialele organice din apă sunt recuperate în gropi special amenajate, de unde sunt preluate ca îngrășământ pe terenurile agricole din preajma orașelor. Apele epurate se deversează în aval, ori sunt utilizate pentru irigații. Reziduurile solide se evacuează pe două căi. În cazul imobilelor moderne acestea se concasează și apoi iau calea canalelor scurgerilor obișnuite. Cel mai frecvent mod de evacuare este cel al containerelor speciale, transportate zilnic și golite în locuri special amenajate. Unele orașe utilizează deșeurile solide în scopuri energetice (pentru încălzit). Alt sistem constă în fărâmițarea acestora prin concasare și utilizarea lor ca îngrășământ.

Teme și aplicații

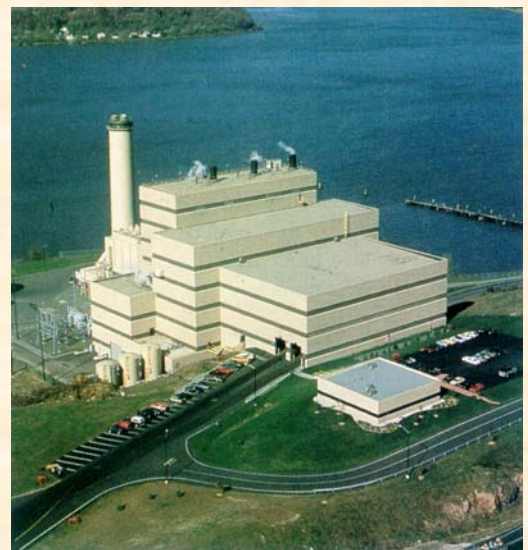
1. În tabelul de mai jos notați orașe cu funcțiile solicitate:

Funcțiile orașului	Denumirea orașului
universitare	
ecleziastice	
miniere	
militare	
bancare	

2. Ce factori au influențat apariția amplasamentelor industriale de tip: "bandă", "pană" și în "alternanță"?
3. Care este raportul dintre mărimea unui oraș și tipologia mijloacelor de transport?
4. Dați exemple de sate cu funcții turistice, miniere, viticole și legumicole.
5. Care sunt avantajele depozitării deșeurilor în rampe ecologice?

Platformă ecologică de depozitare a deșeurilor (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990). Copertarea zilnică a noilor deșeurii cu un strat de pământ cu o grosime de cel puțin 40 cm oferă o protecție a mediului împotriva poluării. Baza platformei este construită din beton peste care este depus un strat impermeabil din mase plastice. După încheierea depozitării deșeurilor, rampa este acoperită cu un strat gros de pământ și sol peste care se plantează arbori și arbuști.

Stație de incinerare a deșeurilor lângă New York, S.U.A. (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

2.14. Forme de concentrare urbană

Cuvinte cheie

- *suburbanizare*
- *conurbație*
- *metropolă*
- *megalopolis*

Denumirea de **metropolă** derivă din cea dată în antichitate vechilor orașe-state din Grecia (*mater* = mamă, *polis* = oraș).

Moscova – principala metropolă politică, economică și culturală a Rusiei (după www.moscou.max.ru).

Mexico City – principala metropolă a Mexicului situată la cea mai mare altitudine (după www.travelpod.com).

În evoluția lor spațială orașele ajung să fuzioneze ori să cuprindă în cadrul lor teritorii rurale din apropiere, într-un proces de metamorfoză urbană ce îmbracă forme specifice, în raport de dimensiune și mod de manifestare. Astfel, se cunosc cinci forme principale de concentrare urbană și anume: *suburbanizarea*, *conurbația*, *aglomerația*, *megalopolisul* și *orașele satelit*.

1. Suburbanizarea este un proces de urbanizare a spațiului rural, „o revărsare” a orașului în afara propriilor lui limite. Acest fenomen este rezultatul crizei de spațiu și creșterii prețului terenului în marile orașe (ex. cazul zonei suburbane a municipiului Cluj Napoca, care s-a extins asupra satelor limitrofe Florești, Baci, Apahida, Chinteni, Feleac, Sălicea). Cu timpul, prin fuziunea celor șase localități cu orașul, va rezulta un spațiu urban continuu ce se va extinde în mod legic asupra așezărilor rurale situate la distanțe mai mari, acestea din urmă devenind teritorii suburbane.

2. Conurbația este definită de existența a două sau mai multe orașe învecinate ce s-au dezvoltat independent, care în evoluția lor au impus necesitatea conlucrării dintre ele în vederea satisfacerii unor nevoi de interes comun (alimentarea cu apă, organizarea spațiilor de agrement, ordinea și siguranța publică, transporturile în comun, protecția mediului și depozitarea deșeurilor). Pentru a exista o conurbație, orașele trebuie să fie suficient de mari pentru a genera probleme de interes comun. Cele mai reprezentative conurbații sunt orașele dublet: Minneapolis - St. Paul în SUA, Mannheim-Ludwigshafen în Germania, Reggio-Messina, în Italia. Conurbații s-au dezvoltat și în ariile cu vechi tradiții industriale ori în bazinele carbonifere (Ruhr).

3. Aglomerațiile rezultă în urma unui proces continuu de evoluție a orașului, prin multiplicarea zonelor industriale, rezidențiale și comerciale ale acestuia. Astfel de formațiuni urbane se numesc *metropole*.

În definirea unei metropole criteriul numeric al populației este determinant. Aici se includ de regulă orașele capitală, multimilionare (Londra, Paris, Moscova, Ciudad de Mexico, Budapesta, București etc.).

4. **Megalopolisul** reprezintă forma cea mai evoluată din punct de vedere al desfășurării teritoriale, dimensionale și al complexității unui organism urban. Într-o altă formulare, megalopolisul reprezintă stadiul de gigantism al unei conurbații. Orașele se desfășoară în continuitate spațială pe arii extinse, dizolvându-se într-un tot unitar. Primele megalopolisuri s-au dezvoltat la contactul dintre domeniul de uscat și cel oceanic, profitând de avantajul pozițional ce rezultă din congruența celor două medii și legăturile lesnicioase pe apă cu lumea întregă (Boswash, Tokaydo, Randsdath).

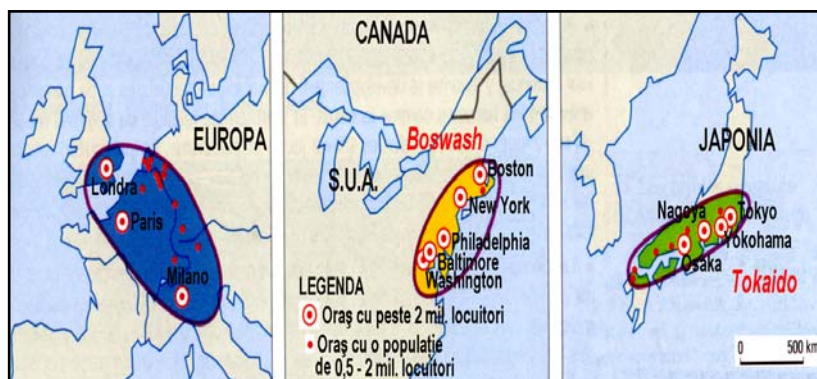

Fig. 39. Marile megalopolisuri ale lumii (după R. Knafou, 1995).

5. **Orașele satelit** sunt „inovații” ale procesului de decongestionare a marilor aglomerații urbane. Acestea au fost create pentru a prelua parțial presiunea demografică ce apasă asupra marilor orașe ale lumii. Ele gravitează în jurul orașului principal din care s-au desprins, dar tind sistematic spre o autonomie în raport cu centrul coordonator (pe lângă funcția de cazare, acestea își dezvoltă treptat funcții de producție și culturale. În planul remodelării urbane, orașele satelit se înscriu ca o reușită în practica urbanismului contemporan.

Teme și aplicații

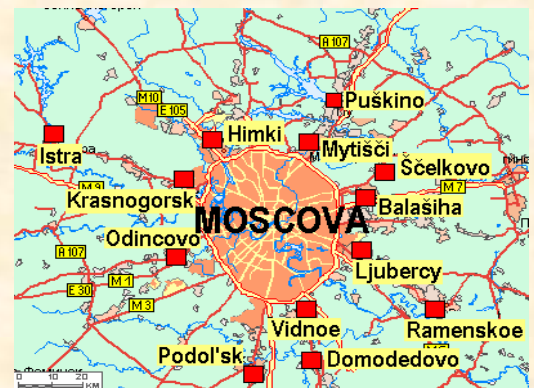
1. Definiți suburbanizarea.
2. Comparați conurbațiile cu aglomerațiile urbane.
3. Explicați localizarea megalopolisurilor în zonele de țârm.
4. Enumerați orașele care intră în componența megalopolisului Boswash.

Boston, S.U.A. – prima mare metropolă a megalopolisului Boswash, situat pe litoralul Oceanul Atlantic (după www.aviewoncities.com).

Washington, S.U.A. – ultima mare metropolă a megalopolisului Boswash (www.geocities.com).

Orașele satelit ale Moscovei. Acestea se dezvoltă concentric în jurul metropolei pe o rază de 20 – 50 km, de-a lungul autostrăzilor și au rolul de a prelua o parte din populația Moscovei, de a localiza o serie de ramuri industriale sau filiale ale celor moscovite.

2.15. Metropole și Megalopolisuri

Cuvinte cheie

- metropolă
- megalopolis

Paris – metropolă de importanță mondială (după www.cnel.ufl.edu).

Megalopolisurile reprezintă arii urbane întinse pe mii și zeci de mii de km² ce concentrează populații numeroase de câteva zeci de milioane de locuitori. Acestea s-au format printr-o expansiune teritorială treptată, pornind de la câteva metropole – așa-numiții poli de creștere - la care s-au alipit în timp numeroase centre urbane de dimensiuni mai mici.

New York-ul – parte componentă a megalopolisului Boswash (după www.benoa.net).

A. Metropole

Metropolele sunt orașe de mari dimensiune a căror populație depășește câteva milioane de locuitori. Ele se evidențiază în sistemul urban din care fac parte prin complexitatea funcțiilor pe care le dețin.

După importanța lor la nivel mondial sau regional, se clasifică în:

- **metropole mondiale** – influența lor, în special în economie și cultură, se resimte la nivelul întregului glob. Aici intră metropole ca: Tokyo, New York, Londra, Paris, Los Angeles etc.;
- **metropole cu importanță regională** – Milano, Bombay, Cairo, Rio de Janeiro, Buenos Aires etc.

După numărul de locuitori metropolele pot fi clasificate în:

- **metropole cu peste 4 milioane locuitori**: Paris, Chicago, Hong Kong, Madrid, Toronto etc.
- **metropole cu peste 10 milioane locuitori**: Tokyo, New York, Seoul, Ciudad de Mexico, Istanbul etc.;

În repartizarea metropolelor pe continente domină categoric Asia cu 135 de metropole, fiind urmată de Europa și America Centrală și de Sud cu 43, respectiv 42 de metropole.

B. Megalopolisuri

Denumirea de *megalopolis* a fost dată de geograful Jean Gottman în 1961 pentru a defini concentrarea urbană de pe coasta nord-estică a S.U.A.

La nivel mondial s-au conturat o serie de megalopolisuri dintre care mai importante sunt: *Boswash*, *Tokaido* și *megalopolisul brazilian* desfășurat între Sao Paulo, Rio de Janeiro și Belo Horizonte.

Megalopolisul Boswash din nord-estul S.U.A. este cel mai întins megalopolis din lume având o suprafață de peste 140 000 km² – cu o lungime de peste 1 000 km și o lățime de până la 150 de km. Numele acestui megalopolis vine de la numele orașelor extreme cele mai mari: Boston în nord și Washington în sud. Pe lângă acestea, el mai conține și alte orașe mari ca: Philadelphia, Baltimore și New York. Populația

întregii arii urbane numără peste 40 milioane locuitori, ceea ce reprezintă aproape 1/5 din populația S.U.A. (fig. 40).

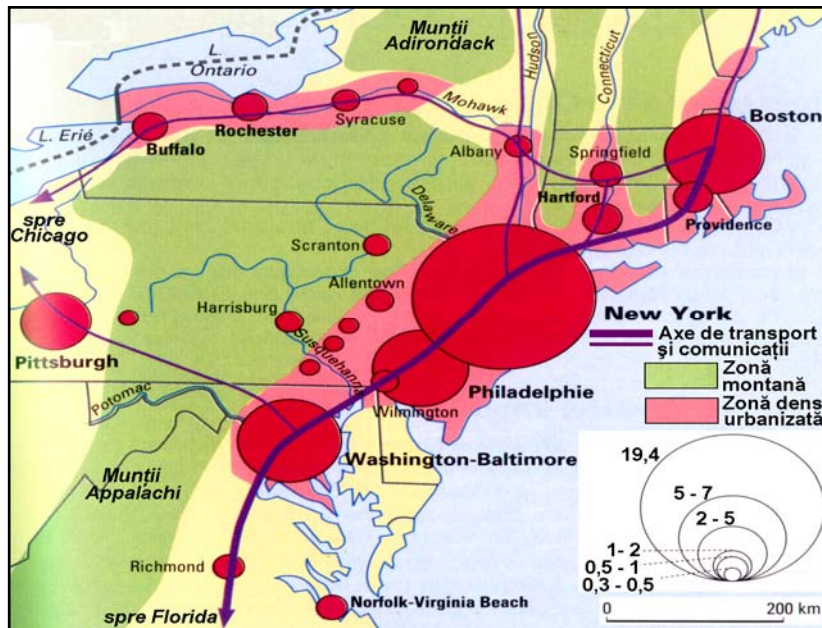

Fig. 40. Megalopolisul Boswash (după R. Knafou, 1995).

Megalopolisul Tokaido s-a dezvoltat pe o lungime de 700 km, pe țărmul sudic al insulei Honshu, Japonia. Tokaido este cel mai populat megalopolis din lume, concentrând o populație de peste 60 milioane locuitori (aproape jumătate din populația Japoniei) pe o suprafață de 70 000 km² (jumătate din suprafața Boswash-ului). El cuprinde șapte din cele 12 orașe mari ale Japoniei și s-a format prin unirea conurbațiilor Tokyo, Nagoya și Osaka – Kobe.

Teme și aplicații

1. Care sunt factorii care conduc la apariția megalopolisurilor?
2. Dați exemple de metropole, altele decât cele prezentate în lecție.
3. Deduceți cu ajutorul atlasului geografic, alte areale în care se pot organiza noi megalopolisuri.
4. Enumerați orașele componente ale megalopolisului Boswash.

Megalopolisul Boswash a beneficiat în dezvoltarea lui de condiții excepționale: prezența în apropiere a Munților Appalachi cu resurse minerale și energetice, legături lesnicioase pe calea apei cu Europa și nu numai, condiții foarte prielnice pentru amenajări portuare, substrat litologic foarte rezistent etc. Aici s-au stabilit primele grupuri de coloniști europeni și de aici s-a pornit expansiunea spre vest. Stilul arhitectural al orașelor componente îmbracă forme specifice, ieșind în evidență pădurea de zgârie-nori din beton, fier, sticlă și aluminiu a Manhattanului.

Alte megalopolisuri:

- Europa: **Randstadt Holland** (Utrecht - Amsterdam - Haga - Rotterdam) în Olanda, **Middlands** (Manchester - Birmingham - Leeds) în Regatul Unit, Ruhr-Rhin (Köln-Dortmund-Duisburg-Essen-Bochum) în Germania.
- America de Nord: **Megalopolisul Marilor Lacuri** (Chicago - Detroit - Cleveland - Buffalo), Megalopolisul californian (San Francisco - Los Angeles - San Diego).

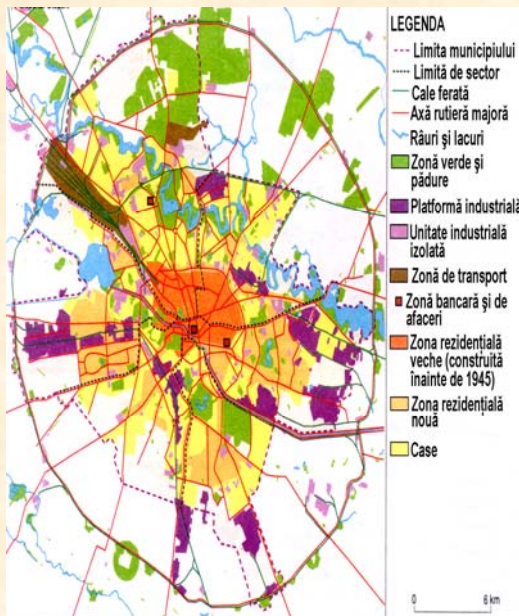
Kōbe, Japonia – parte componentă a megalopolisului Tokaido (Y. Carlot, 1995).

2.16. Organizarea spațiului urban. Planul orașului și zonele de influență

Cuvinte cheie

- planul orașului
- zona de influență
- locul central
- modele urbane

Orașul București s-a dezvoltat după acest plan, fapt ce a fost accentuat după victoria împotriva Imperiului Otoman la 1877, prin construirea a 18 forturi dispuse circular în jurul orașului. Acest tip de organizare spațială prezintă dezavantajul radierii componentelor naturale în paralel cu creșterea progresivă a distanțelor față de nucleul central și stânjenirea traficului prin multiplicarea intersecțiilor.

Planul radiar-concentric al municipiului București (după Violeta Rey și colab., 2000).

A. Planul orașului

Orașele, în desfășurarea lor spațială, se prezintă într-o mare diversitate de forme dictate atât de cadrul natural al vetrei, cât și de condițiile social-istorice care au marcat evoluția lor temporală. Din gama variată a formelor de desfășurare a spațiului construit deosebim trei categorii majore de desfășurare a spațiului construit deosebim trei categorii majore de desfășurare a spațiului construit: *planul radiar-concentric*, *planul rectangular* și *planul liniar*.

1. Planul radiar-concentric

Planul radiar-concentric constă în **existența unui nucleu central spre care converg rețele de căi de comunicație și a unor spații construite dispuse concentric față de acesta**. Un asemenea mod de organizare spațială facilitează accesul dinspre periferie spre centru din orice punct al orașului, dar circulația este stânjenită din cauza dispunerii străzilor sub forma arcurilor de cerc care împiedică o bună vizibilitate. Organizarea radiar-concentrică se pune în evidență de regulă în arealele lipsite de obstacole majore de relief (București, Moscova, Paris ș.a.).

O variantă a planului radiar-concentric o reprezintă **planul radiar-palmat** care presupune dezvoltarea radiară a orașelor cu intercalații de spații verzi care penetrează până în proximitatea zonei centrale. La rândul ei, zona centrală este prevăzută cu un sistem central de parcuri conectate cu drumuri de acces pe jos sau cu bicicleta. Industria este plasată periferic, ocupând aproximativ o treime din suprafața orașului, zona industrială, la rândul ei, fiind înconjurată de un spațiu verde.

2. Planul rectangular (grătar-gridion)

Părintele acestui tip de organizare este Hippodamus din Milet (*Planning Perspective*, 1987). În concepția acestuia, forma ideală a planului unui oraș este cea de tip rectangular-pătrată, parcelele rezultând din divizarea terenului având aceeași suprafață. Acest tip de oraș a fost generat de nevoia de siguranță și de apărare, la care se mai adaugă un element

esențial, disponibilul de teren plan. Cele mai reprezentative orașe cu plan rectangular sunt Beijing și New York.

3. Planul liniar

Planul liniar este mai răspândit în cazul orașelor mici, obstacolele naturale nepermițând aplicarea acestui model la orașele mari. O asemenea dispunere în cazul orașelor mari ar conduce inevitabil la mărirea distanțelor. La noi în țară cele mai tipice exemple de desfășurare a orașelor, după cum le sugerează și numele, sunt Câmpulung Muscel și Câmpulung Moldovenesc.

B. Influența orașului asupra regiunii

Orașul își exercită influența pe arii de extensiune variabilă în raport cu mărimea lui și rangul activităților pe care le concentrează și de posibilitățile de conexiune cu exteriorul.

Teoretic, puterea de influență a orașului asupra regiunii este direct proporțională cu mărimea acestuia și invers proporțională cu distanța față de acesta.

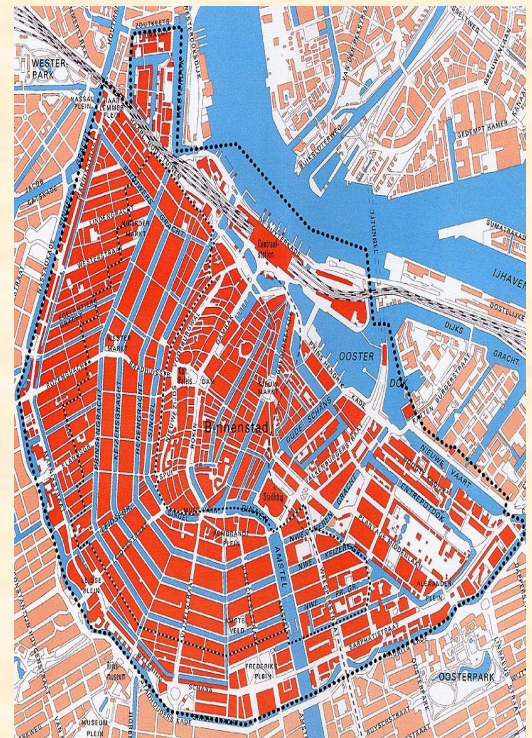
Modalitățile și formele prin care orașul subordonează zona sa adiacentă sunt multiple. Unele dintre acestea au caracter centripet, adică de convergență, iar altele au caracter centrifug, adică de împrăștiere.

Dintre **factorii cu caracter centripet (de convergență)** se evidențiază deplasările pentru muncă în oraș, atracția medicală și școlară, atracția administrativă și judecătorească, influența comercială, aprovizionarea cu alimente și materii prime.

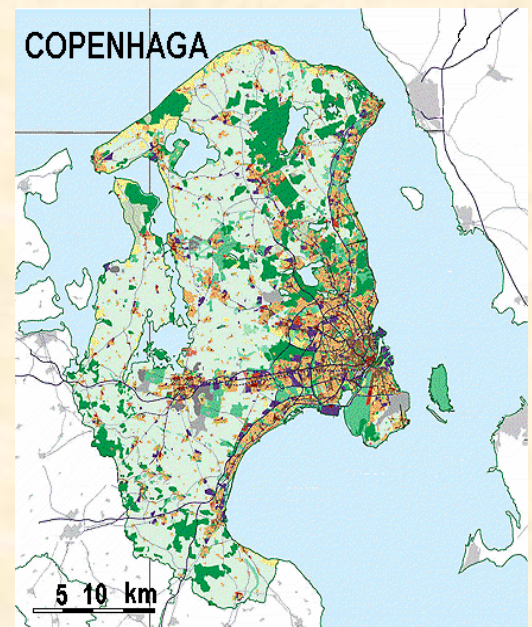
Dintre **factorii cu caracter centrifug**, cei mai importanți sunt cei care generează și difuzează informația în afara spațiului urban (ziare, posturi de radio, televiziune ș.a.).

În funcție de natura și intensitatea relațiilor dintre pol și spațiul polarizat se trasează limitele ariilor de influență urbană. Spațiul asupra căruia se manifestă influența socială, economică, administrativă, culturală, sanitară și de învățământ a unui oraș poartă denumirea de **zonă de influență** sau **hinterland**.

La noi în țară, pe baza distribuției diferențiate a dotărilor de interes public sub aspect cantitativ și calitativ, s-au pus în evidență **opt categorii de localități** ce joacă rol de loc central sau centre de convergență. Din cele opt categorii de locuri centrale, două sunt din categoria ruralului și șase din categoria urbanului. Centrele de polarizare rurală sunt cele *comunale* și

Plan radiar-concentric al orașului Amsterdam, Olanda (după www.bma.amsterdam.nl).

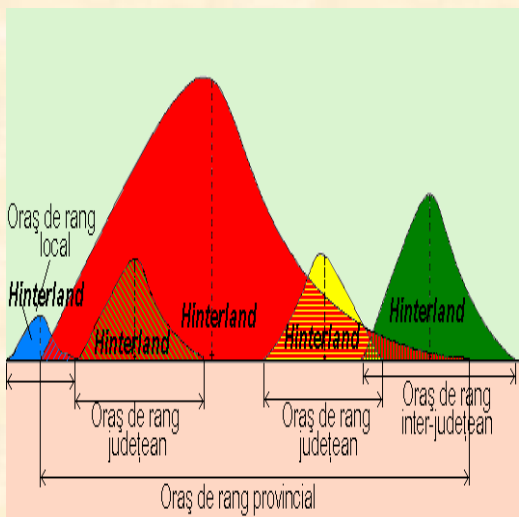

Planul de extensiune spațială palmat-deschis a orașului Copenhaga, Danemarca (după www.archive.opengroup.org).

Plan rectangular al cartierului Manhattan, New York, S.U.A. (după Weltatlas, 1988).

Locul central este reprezentat de o așezare oarecare, indiferent că aparține urbanului sau ruralului, care furnizează pentru propria-i populație și pentru a celor situate în proximitate ori la distanțe mai mari, bunuri și servicii.

Zona de influență a orașelor.

supracomunale, iar cele urbane sunt locale, zonale, județene, intra-județene, provinciale și naționale.

În categoria **orașelor cu influență națională** intră orașul București, care prin funcția sa de capitală polarizează întreg teritoriul național. Pe locul doi se situează **orașele cu influență provincială**, ce se bucură de o remarcabilă stabilitate temporală (Cluj-Napoca, Timișoara, Iași, Brașov, Galați, Craiova și Constanța). Pe locul trei se află **centrele urbane cu influență inter-județeană**. Acestea și-au dezvoltat o arie de atracție ce depășește limita județelor în care se află poziționate (ex. Oradea, Ploiești, Bacău ș.a.). A patra categorie o formează **polii de polarizare județeni**, atracția lor limitându-se la teritoriul județului. Aici oferim ca exemple orașele capitală de județ consfințite ca urmare a organizării administrativ-teritoriale a țării din 1968 (Zalău, Slobozia, Botoșani ș.a.). În rangul al cincilea se includ **centrele urbane de polarizare zonală** (ex. Huedin, Beiuș, etc.). Ultimul rang în categoria **centrelor de polarizare urbană** este cel **local**. Aici se includ orașe mici, cu funcții urbane în declin, sau orașe nou înființate a căror influență nu depășește cadrul lor administrativ (Nucet, jud. Bihor, Avrig, jud. Sibiu etc.).

În categoria centrelor de influență rurală se evidențiază două categorii de așezări, una cu rol de polarizare supracomunal și a doua cu rol de polarizare comunal. **Centrele de polarizare supracomunale** atrag populația mai multor comune, datorită prezenței unor dotări de rang superior din domeniul învățământului, sănătății și administrației (licee, școli profesionale, spitale, farmacii, notariate publice etc.). **Centrele de polarizare comunală** atrag doar populația din satele componente. Acestea dispun de un set standard de dotări (primărie, școală, dispensar, magazin mixt și post de poliție).

C. Modele de organizare a spațiului urban

Ca o sinteză a modurilor diferențiate sub care se prezintă orașele în dezvoltarea lor teritorială, se pun în evidență trei categorii principale de modele ale structurii urbane: *modelul concentric*, *modelul sectorial* și *modelul multinuclear*.

1. Modelul concentric

Acest model se inspiră din evoluția teritorială a orașului Chicago și pe gruparea spațială a acestui oraș pe criteriul socio-

economic, rasial și etnic. Premisele de bază care au stat la baza modelului construcției sunt (F. Rees, 1987, citat D. Waugh, 2000):

- orașul a fost construit pe un teren plan cu avantaje egale pentru extindere în toate direcțiile. Sistemele de transport sunt accesibile, rapide și ieftine, deserving în totalitate orașul. Clădirile cele mai vechi se află în centru și devin din ce în ce mai noi pe măsură ce ne apropiem de periferie;
- orașul este structurat pe o varietate bine definită de sectoare socio-economice și etnice. Clasele sociale sărace s-au stabilit în apropierea centrului orașului și a locului de muncă, evitând costurile ridicate ale transportului și a taxelor mari de locuire iar industria grea este dispersată în cadrul orașului.

Modelul se remarcă printr-o geometrie perfectă și pune în evidență cu claritate segregacionismul etnic, rasial și cel pe bază de venit. Acest model are o inspirație biologică preluată din *legea substituirii speciilor în cadrul unor nișe ecologice omogene*. În urma construcției modelului rezultă cinci zone concentrice, după cum urmează (Susan Mayhew, 1997, D. Waugh, 2000): centrul comercial și de afaceri (Central Business District), sectorul comercial cu vânzări en-gross, sectorul rezidențial al clasei sărace, sectorul rezidențial al clasei mijlocii, sectorul rezidențial al claselor înstărite.

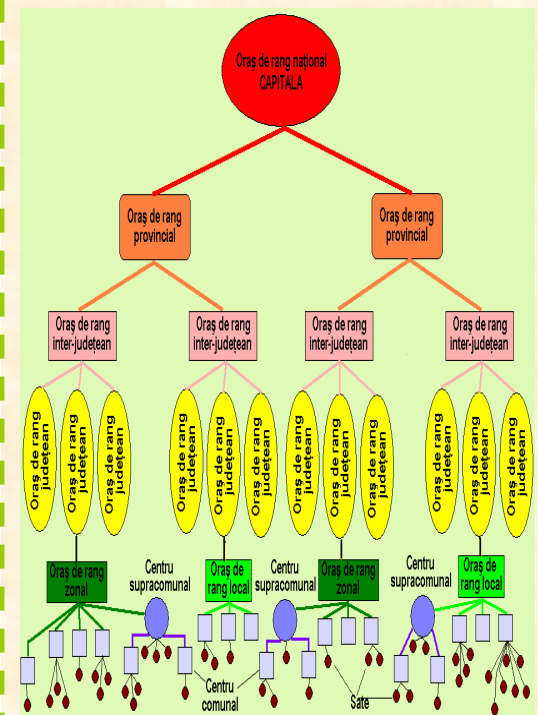
Centrul comercial și de afaceri (C.B.D.) grupează principalele magazine ale comerțului cu amănuntul, birourile și băncile. Acestea reprezintă „inima” teritoriului urban și punctul de întâlnire al sistemelor majore de transport. Valoarea ridicată a terenului în C.B.D. este dată de gradul ridicat de accesibilitate, fapt ce explică dezvoltarea puternică pe verticală a construcțiilor.

Sectorul comercial cu vânzări en-gros se remarcă prin existența clădirilor vechi, deteriorate, de tip mahala, ocupate de oameni nevoiași și unități ale industriei ușoare.

Sectorul rezidențial al clasei sărace este ocupat de regulă de locuințe particulare foarte modeste și cele ale patronatului, cărora li se asociază diverse unități de producție industrială, fapt ce asigură un acces facil la locurile de muncă.

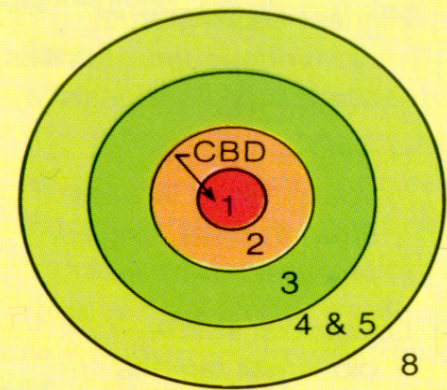
Sectorul al patrulea este dominat de clădirile **rezidențiale ale clasei mijlocii**, parțial private.

Sectorul rezidențial al claselor înstărite se dezvoltă la periferie, și include ariile rezidențiale ale celor bogați, cu locuințe private și spații verzi. Majoritatea persoanelor ocupate

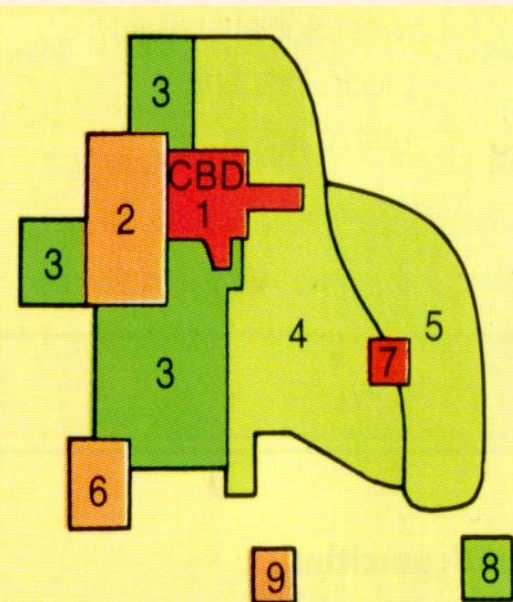
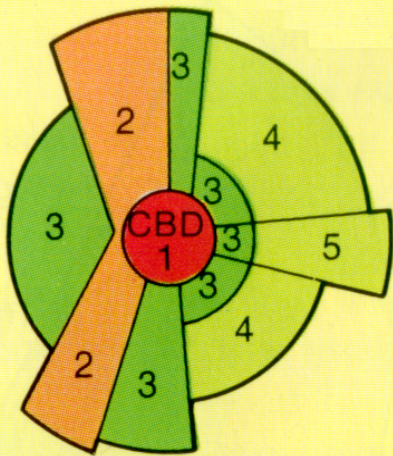
Structura ierarhică a așezărilor la nivel național.

MODEL CONCENTRIC

Modele de structuri urbane: 1. Nucleul central (C.B.D.); 2. Zona industrială (ușoară, alimentară); 3. Zona rezidențială a clasei sărace; 4. Zona rezidențială a clasei mijlocii; 5. Zona rezidențială a clasei înstărite; 6. Zonă industrială (construcții de mașini); 7. Nucleu central (C.B.D.) secundar; 8. Zonă rezidențială suburbană; 9. Zonă industrială periferică (siderurgică, chimică, materiale de construcții) (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

MODEL SECTORIAL

MODEL MULTINUCLEAR

Modele de structuri urbane: 1. Nucleul central (C.B.D.); 2. Zona industrială (ușoară, alimentară); 3. Zona rezidențială a clasei sărace; 4. Zona rezidențială a clasei mijlocii; 5. Zona rezidențială a clasei înstărite; 6. Zonă industrială (construcții de mașini); 7. Nucleu central (C.B.D.) secundar; 8. Zonă rezidențială suburbană; 9. Zonă industrială periferică (siderurgică, chimică, materiale de construcții) (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

sunt navetiști, suportând costurile din ce în ce mai ridicate de transport în favoarea unui spațiu de locuit mai agreabil.

2. Modelul sectorial

Conform premiselor de construcție a modelului, *spațiile cu valoarea cea mai mare au tendința de a se desfășura în lungul principalelor axe de comunicație*, orașul crescând într-o succesiune de *sectoare de tip pană*. Odată ce un sector a dobândit o anumită utilizare a terenului, și implicit o anumită funcție, acesta tinde să se extindă cu același specific până la periferie. Ca și în cadrul sectorului concentric se pune în evidență cu claritate nucleul central al orașului, urmat de o dispunere a industriei și a zonelor de locuit sub formă de pană.

3. Modelul multinuclear

Acest model pornește de la următoarele asumții: orașele nu *se dezvoltă* de la nucleul central (C.B.D.) ci *de la mai multe nuclee independente iar fiecare nucleu funcționează ca și un centru de creștere*. În evoluția temporală a orașului se manifestă tendințe de expansiune a nucleelor vechi până când acestea se vor uni, formând un mare centru urban. În aceeași manieră, centrul orașelor mari devine din ce în ce mai greu accesibil, impunându-se realizarea unor structuri urbane multinucleare din motive mai lesne de administrare și de acces la utilități.

Teme și aplicații

1. Definiți locul central și zona de influență.
2. Analizați comparativ planurile orașelor. Care sunt avantajele și dezavantajele fiecăruia?
3. Cărui model de organizare a spațiului urban i se suprapune capitala țării noastre?
4. Care sunt arealele de rang provincial polarizate de către centrele urbane cu rang provincial din România?
5. Ce factori generează planurile orașelor rectangulare și radiale concentrice?
6. În ce context poate apărea un al doilea nucleu central în cadrul unui oraș?

2.17. Peisaje rurale. Organizarea spațiului rural

Prin excelență, spațiul rural este destinat producerii de hrană. Complementar asociază și funcții de cazare, industriale și turistice. În organizarea spațiului rural prezintă importanță: *forma de proprietate asupra pământului, nivelul de deservire tehnică a agriculturii, specificul economic precum și mărimea și gradul de divizare al proprietăților funciare.*

A. Caracteristicile ruralului în România

În cadrul *comunităților rurale de la noi din țară* se evidențiază următoarele aspecte: *grad ridicat de dispersie a proprietății funciare, nivel redus de înzestrare tehnică și de mecanizare și caracterul autarhic al economiei agricole.*

1. Grad ridicat de dispersie a proprietății funciare

La un număr de aproximativ 4 milioane de gospodării rurale se evidențiază cca. 30 de milioane unități parcelare, revenind în medie pe gospodărie 7,5 parcele. Suprafața medie de teren agricol ce revine unei gospodării este de 2,5 hectare. Rezultă de aici că mărimea medie a unei parcele este de 0,35 hectare. Această „pulverizare” a proprietății funciare este rezultatul divizării terenului agricol între moștenitori.

2. Nivel redus de înzestrare tehnică și de mecanizare

Înzestrarea tehnică și gradul de mecanizare a muncilor agricole este mult inferior celui occidental, de unde atitudinea repulsivă a populației tinere față de acest sector economic. Muncile manuale și forța de muncă vie a animalelor prevalează în raport cu munca mecanizată.

3. Caracterul autarhic al economiei rurale

Gospodăriile rurale sunt organizate pentru a produce aproape întreaga gamă de produse agricole necesară nevoilor acestora. Disponibilul pentru piață este extrem de puțin și unilateral, singurul produs valorificat sistematic fiind laptele. De aici, caracterul autarhic al agriculturii în România. Acesta, asociat cu randamentul agricol redus, obligă la efectuarea de

Cuvinte cheie

- gospodărie rurală
- agricultură extensivă
- agricultură intensivă

Grad ridicat de divizare a proprietății funciare în satele din România (loc. Arți, com. Șugag, jud. Maramureș).

Utilizarea tracțiunii animale în prelucrarea pământului este încă predominantă în multe sate din România.

Gospodăria rurală reprezintă prima formă organizată de gestiune sistematică a spațiului rural (V. Surd, 1993).

Pășunatul extensiv al oilor lângă Râpa Roșie, loc. Sebeș, județul Alba.

„Îmbătrânirea satelor” din România se remarcă la tot pasul. Aceasta se răsfrânge în mod direct asupra valorificării terenului, productivității agricole, calității infrastructurii rurale etc.

importuri sistematice de produse alimentare, deși România are un remarcabil potențial agricol natural. O țară dependentă de piața de produse alimentare externă, este în cele mai multe cazuri o țară aservită.

B. Caracteristicile gospodăriei rurale române

Întregul mecanism de valorificare agricolă a teritoriului este elaborat în cadrul gospodăriei rurale. Gospodăriile rurale, ca entități de bază în valorificarea spațiului rural, se clasifică după mai multe criterii, dintre care enumerăm: *numărul membrilor din gospodărie, suprafața terenului agricol, numărul de animale, gradul de dotare tehnică a agriculturii și gradul de confort al locuinței.*

O **gospodărie rurală standard** din România se compune din trei persoane care valorifică un teren agricol de cca. 2.5 hectare. Din acesta, două hectare reprezintă terenul arabil, iar 0,5 hectare, fânețe naturale. În perioada caldă a anului se practică pășunatul extensiv al ovinelor și bovinelor pe pășuni obștești. Pe terenul arabil se cultivă, în rotație, grâu și porumb, la care se adaugă cultura cartofului. Fertilitatea solului este îmbunătățită prin aplicarea de îngrășăminte organice. Pentru combaterea dăunătorilor se utilizează substanțe chimice, în special la cultura cartofului.

În gospodărie se cresc două bovine pentru lapte, cinci ovine, două porcine și zece păsări. Tot a patra gospodărie dispune de un cal pentru tracțiune și munci agricole. La 25 de gospodării se află un tractor, folosit pentru nevoile proprii, dar și pentru muncă la alte gospodării. Gospodăria dispune de curte, o casă cu două camere și o bucătărie anexă, grajd pentru animale, coteț pentru păsări, cămară pentru cereale și alimente, pivniță pentru legume și produse alcoolice, fântână și un WC „outdoor”. Tot în intravilan, în conexiune spațială, se află o grădină pentru zarzavat și livadă cu pomi fructiferi.

Acest model de organizare exclude specializarea în procesul producției agricole, de unde și producții scăzute și un slab disponibil pentru piață. De aici, **caracterul autarhic al gospodăriilor rurale din România.**

Gospodăriile rurale suportă mutații structurale și cantitative în raport cu marile unități de relief. În zonele de câmpie predomină caracterul cerealier și legumicol al gospodăriilor, în cele deluroase caracterul mixt al acestora (se

îmbină cultura plantelor, a pomilor fructiferi și a viței de vie cu creșterea animalelor). În zonele montane profilul agricol al gospodăriilor este dominat de creșterea extensivă a animalelor, la care se adaugă și veniturile realizate din valorificarea lemnului, și parțial din activități agroturistice.

Din punct de vedere administrativ, spațiul rural al României este organizat în **comune** care au în subordonare unul sau mai multe **sate**. O comună este compusă în medie din cinci sate și are o populație de 3 875 locuitori. Mărimea medie a unui sat este de 775 locuitori. Suprafața medie a unui sat este de 1 600 de hectare, iar a unei comune, de 8 000 de hectare (80 km²). Distanța medie dintre satele componente și centrul de comună este de 4 km, ceea ce semnifică un timp de o oră în condițiile mersului pe jos. Din cele cinci sate componente, unul este desemnat ca fiind centru comunal. Acesta, de regulă, are o populație mai numeroasă și un potențial de comunicație superior. Centrul de comună concentrează obligatoriu următoarele dotări de interes public: primăria, dispensarul medical, dispensarul veterinar, oficiul poștal, școala cu clasele I – IX, post de poliție și magazin mixt.

În opoziție cu modelul de organizare autarhic și extensiv al spațiului rural din România, **statele cu o economie avansată organizează spațiul rural pentru a produce cantități mari de hrană destinate pieței. Forma consacrată de organizare agricolă este ferma**. Suprafața acesteia este condiționată de calitatea solului, poziția în raport cu piețele de desfacere și condițiile sociale ale agriculturii. Astfel, în zonele cu soluri de slabă calitate naturală, fermele au suprafețe mari și practică o agricultură extensivă, pe când cele situate în aria de influență a marilor orașe dispun de suprafețe mai mici dar aplică un tip de agricultură intensiv. În general, suprafața fermelor rămâne constantă (nu se practică divizarea acestora între urmași), ca urmare a unor tradiții sociale, de a păstra și a transmite generațiilor viitoare integritatea teritorială a fermei. De aici derivă și caracterul mai eficient și mai productiv al exploatațiilor agricole.

În prezentarea antitetică a celor două modele de organizare agricolă a spațiului rural, se impune a preciza conținutul și semnificația a doi termeni: **agricultură extensivă** și **agricultură intensivă**.

Agricultura extensivă presupune obținerea unei producții agricole modeste ca urmare a exploatării pământului și a animalelor, pe fondul unor infuzii de capital reduse. Acest tip de agricultură prezintă **varianta modernă** și cea **tradițională**.

Gospodărie rurală modernă din Depresiunea Dornelor, compusă din o casă de locuit, bucătărie de vară și anexe gospodărești (grajd, șură, cotețe) la care se adaugă fântâna. Aceasta este îngrijită cu mare sfințenie în Bucovina, deoarece apa reprezintă „izvorul vieții”.

Agricultură modernă S.U.A. destinată pieții. Productivitatea mare a acestui tip de agricultură se datorează mecanizării în totalitatea a procesului de producție și extinderea culturilor pe suprafețe mari (după www.portal.unesco.org).

Organizarea terenului agricol sub formă de fermă cerealiară intensivă în S.U.A. (după www.portal.unesco.org).

Legumicultura intensivă în Japonia este rezultatul cererii mari a pieții din marile metropole, suprafețelor reduse de teren agricol dar și a tehnologiei avansate (după www.portal.unesco.org).

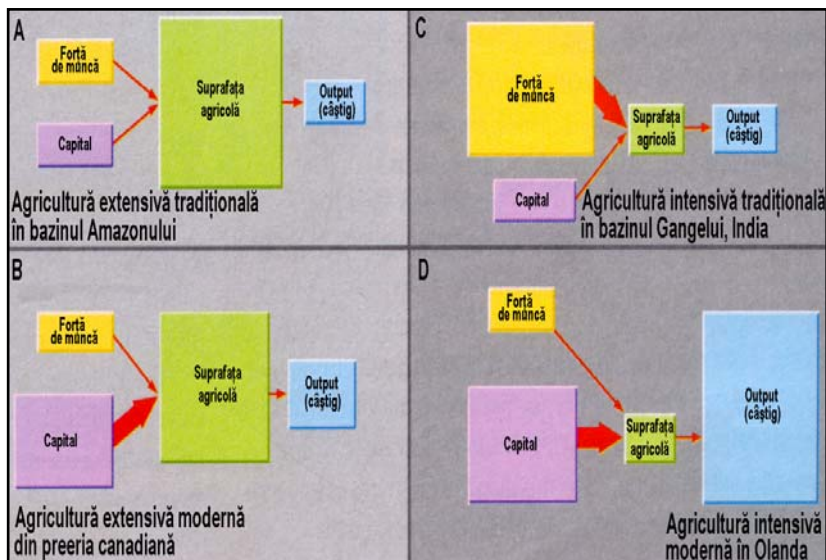

Fig. 41. Tipuri de agricultură (după D. Waugh, 2000).

În cazul *variantei moderne*, forța de muncă vie (a omului și a animalelor) în procesul producției agricole este extrem de redusă, după cum și capitalul investit se situează la un nivel inferior. Producțiile pe unitatea de suprafață și pe animal sunt modeste, însă întreg sistemul agricol este orientat spre piață.

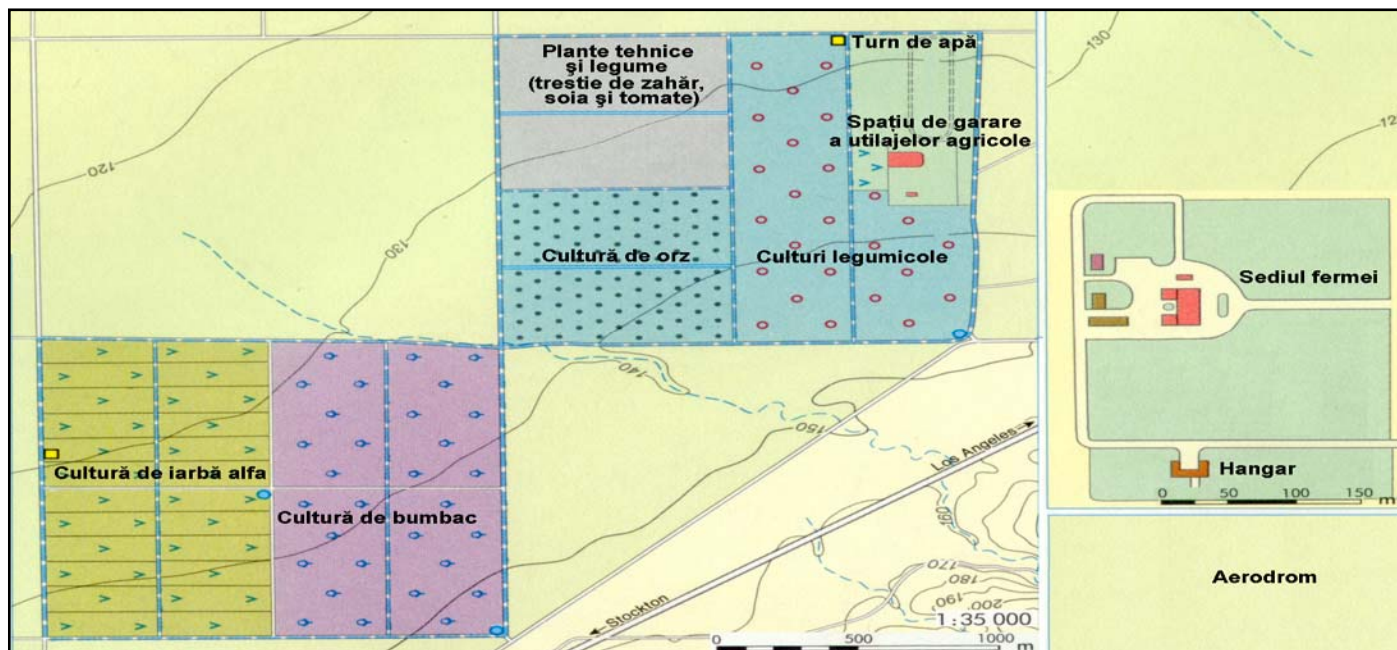

Fig. 42. Așezare de tip fermă (Jordan Ranch) din California (după Seydlitz Weltatlas, 1984).

Cultura grâului în vestul mijlociu al S.U.A. și sud-estul Australiei se integrează în tipul agriculturii moderne extensive (aratul și recoltatul se realizează mecanizat, dar producția este modestă – 2 500 kg/ha).

Creșterea bovinelor pentru carne în preeria nord-americană face parte din agricultura modernă și extensivă, pe când aceeași îndeletnicire în cazul Africii se integrează în agricultura tradițională și extensivă. În primul caz, se practică selecția sistematică a animalelor, se asigură asistența sanitar-veterinară și suplimentarea de furaje în cazuri fortuite. Fermierii și familiile lor se bucură de condiții de locuire ce caracterizează confortul și necesitățile societății moderne (electricitate, televiziune, automobil, apă curentă etc.). Rațiunea existenței acestor ferme rezidă în livrarea sistematică pe piață a animalelor vii, în vederea sacrificării.

Crescătorii de animale din Africa, precum și din alte continente, practică această îndeletnicire în mod **tradițional**, după reguli ce au rămas neschimbate de secole.

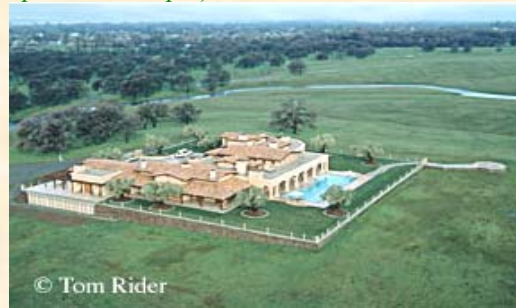
Pășunatul extensiv se asociază cu o exploatare sporadică a animalelor pentru carne, lapte și piele, și utilizarea unora pentru tracțiune și transport (asinul, cămila).

Modul de viață al crescătorilor de animale și al familiilor lor se derulează după aceleași obiceiuri de sute de ani. Asistența sanitar-veterinară este sporadică sau lipsește cu desăvârșire. Același lucru este valabil și pentru cultura plantelor.

Agricultura intensivă modernă este specifică atât pentru cultura plantelor cât și pentru creșterea animalelor. Ambele forme presupun investiții masive de capital (tehnologie agricolă modernă, soiuri de plante și rase de animale de mare productivitate, protecția culturilor, asistență sanitar-veterinară – în urma cărora rezultă producții ridicate pe unitatea de suprafață și pe animal).

Datorită mecanizării pe scară largă a muncilor, forța de muncă este puțin numeroasă, cu o bună calificare în domeniu. De exemplu, la cultura grâului în sudul Peninsulei Scandinave, se obțin frecvent producții la hectar de peste 6 000 kg/ha, în condițiile unui climat rece și umed și soluri de slabă productivitate naturală. Acest tip de agricultură este specific țărilor dezvoltate din Europa de Vest și de Nord și în Japonia, Coreea de Sud fiind un tip de agricultură comercial (producția este destinată pieței, fiind influențată de oscilațiile acesteia).

Ca **model** prezentăm **ferma Jordan Ranch din California**. Întreg teritoriul fermei se află într-o zonă semiaridă, la aproximativ 100 km de Los Angeles. Ferma dispune de o suprafață de 80 de hectare grupate în două sole de formă pătrată, fiecare cu o suprafață de 40 de hectare. Ferma cultivă bumbac, *iarbă alfa*, tomate și orz. O suprafață de 10 hectare este destinată culturilor de soia, trestie de zahăr și tomate, care se cultivă prin rotație. Întregul sistem de producție este dotat, prin amenajarea unui sistem de irigație pentru toate tipurile de culturi. La culturile de tomate se obțin două recolte pe an. Întreaga gamă de activități agricole (aratul, protecția culturilor, irigatul etc.) se realizează mecanizat. Excepție face recoltatul tomatelor care se face manual, cu ajutorul emigranților mexicani. Sediul fermei se află la o distanță de aproximativ 1,5 km de autostrada Los Angeles – Stockton, fapt ce asigură o livrare fluentă a produselor agricole spre piață. Ferma este condusă de către un bărbat în vârstă de 45 de ani, care locuiește cu familia la sediul fermei. Acesta (sediul) se află situat în perimetrul acesteia și dispune de un complex de dotări care satisface nevoile civilizației moderne (locuință de tip vilă, bazin pentru înot, teren pentru aterizarea avioanelor mici, la care se adaugă o hală pentru depozitarea și sortarea produselor). Ferma este dotată cu 4 tractoare, recoltor de bumbac și accesorii pentru lucrări agricole. Fermierul are la dispoziție 4 autoturisme, dintre care unul de teren, și o avionetă pe care o utilizează în scopuri de agrement pentru el și familie. Diversitatea culturilor se explică din nevoia de a asigura protecția pe cale naturală a culturilor împotriva dăunătorilor naturali și a asigura continuitatea aprovizionării pieței.

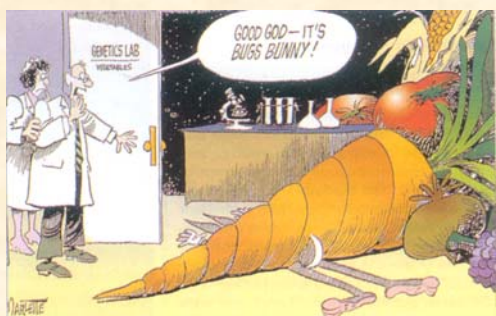
Mill Creek Ranch, Tehama County, California S.U.A. (după www.tomrider.com).

Creșterea intensivă a porcilor reclamă investiții mari în infrastructură (grajduri, combinate de furaje concentrate, abatoare și combinate de prelucrare a cărnii ș.a.) (după www.mfe.govt.nz).

Orezărie în Asia musonică bazată pe forța de muncă manuală a animalelor domestice și a omului (după Y. Carlot, 1995).

O formă de creștere a productivității agricole o reprezintă modificarea genetică a culturilor în vederea creșterii productivității. Pe lângă toate avantajele economice aduse de acest tip de culturi ele se răsfrâng într-un mod negativ asupra stării de sănătate a populației, inducând obezitatea pe bază de diverși hormoni (caricatură după Y. Carlot, 1995).

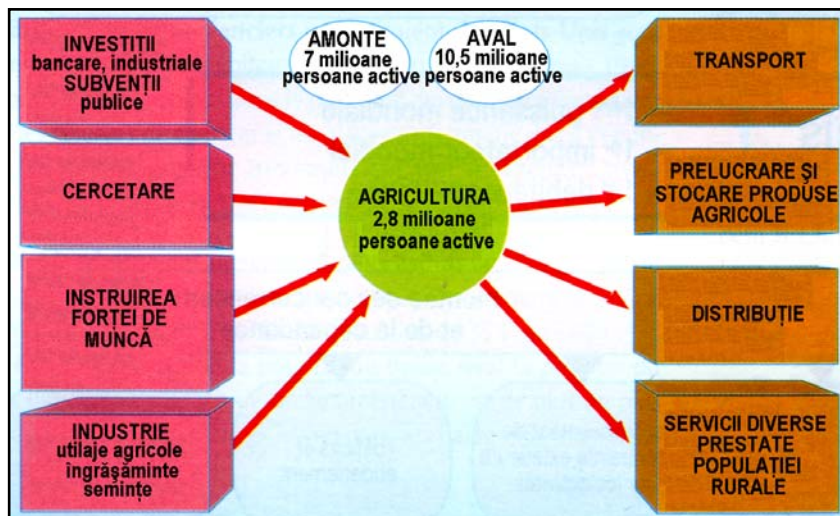

Fig. 43. Tipuri de relații economice în agricultura modernă din S.U.A. (după M. Hagnerelle, 1995).

Și în privința speciilor de animale se pun în evidență deosebiri din punct de vedere al intensivizării. Spre exemplu, creșterea porcilor reclamă o hrănire sistematică a acestora, cu un randament mare la sacrificare, pe când creșterea ovinelor implică eforturi mai reduse. În primul caz vorbim de o agricultură intensivă, iar în al doilea, de o agricultură extensivă.

Cultura orezului în Asia musonică solicită din plin forța de muncă vie a omului și a animalelor, obținându-se recolte mari la hectar, pe fondul unei mari densități demografice. Acest tip de agricultură este **intensiv** prin nivelul „input-ului fizic” și al producției („output-ului”) și este **tradițional** pentru că acest sistem agricol se practică de milenii, cu ne semnificative „ingerințe” de modernizare.

Teme și aplicații

1. Care sunt consecințele fragmentării și disipării accentuate a proprietăților agricole din România?
2. Caracterizați un model de gospodărie rurală din județul în care locuiți.
3. Caracterizați agricultura intensivă modernă.
4. Prezentați trăsăturile agriculturii extensive.

2.18. Amenajarea locală și regională

Amenajarea teritoriului semnifică ansamblul măsurilor de ordin administrativ, legislativ și tehnic de punere în valoare a unui teritoriu.

Aceasta se referă la crearea de noi structuri teritoriale (drumuri, locuințe, industrii, canale, sisteme de irigații, sisteme hidroenergetice, aeroporturi, stațiuni turistice etc.) precum și la corectarea unor structuri teritoriale stânjenoare (împădurirea terenurilor defrișate, combaterea eroziunii solului, demolarea cartierelor insalubre, asanarea de mlaștini etc.).

Amenajarea locală și cea regională se realizează într-o strânsă legătură, amenajarea regională asigurând cadrul general de manifestare și implementare a amenajării locale.

Amenajarea locală nu semnifică realizarea unor nuclee locale de dezvoltare independente, ci implică o conexare a acestora în vederea perceperii graduale a unui optim teritorial. Spre exemplu, construcția unei autostrăzi nu reprezintă numai o cale de asigurare a legăturilor rapide între două centre urbane mari, ci și o interrelaționare a mediilor adiacente locale și cuplarea acestora la un angrenaj teritorial de rang superior, care este **regiunea**. (fig. 43).

Regiunea de dezvoltare reprezintă un teritoriu de extensiune variabilă, asupra căruia se focalizează factorii concurenți ai dezvoltării. Aceștia sunt: capitalul, tehnologia și factorul demografic.

Delimitarea regiunilor de dezvoltare pornește de la identificarea apartenenței regionale a comunităților locale și nu prin trasarea unor limite artificiale care au mai degrabă o conotație politică, nefiind eficiente. Bunoară, încadrarea Depresiunii Maramureșului la Regiunea de Dezvoltare de Nord-Vest constituie un act de extremă artificializare, maramureșenii negăsindu-și o identificare potrivită în noul angrenaj regional artificial. De aceea este mai oportună constituirea unei regiuni transfrontaliere de dezvoltare, decât o asociere teritorială artificială.

Cu cât disponibilul de capital, de tehnologie de înalt nivel și de populație bine instruită este mai ridicat, cu atât procesul dezvoltării locale și regionale va genera o optimizare a utilizării resurselor și a bunăstării populației.

Cuvinte cheie

- *amenajarea teritoriului*
- *amenajarea locală*
- *regiunea de dezvoltare*
- *amenajarea regională*

Abordarea problemelor de amenajare a teritoriului la **nivel substatal** (local, regional) reprezintă consecința politicilor de descentralizare administrativă și politică, și sporirea rolului comunităților regionale și locale în edificarea bunăstării lor. Statul „paternalist” a centralizat puternic rolul de decizie și puterea economică, adoptând politici severe de „nivelare teritorială”, prin excluderea actorilor principali (populația locală și regională) de la formularea și aplicarea deciziilor în materie de dezvoltare teritorială.

Procesul amenajării locale pornește de la nivelul așezărilor care reprezintă principalele centre de „control și comandă” ale teritoriului. Acesta vizează redimensionarea vetrelor de așezări în conformitate cu noile nevoi de locuire, reconfigurarea tramei stradale, amplasarea optimă a dotărilor publice (de preferință în centrul localității, pentru a fi ușor accesibile), echiparea cu infrastructuri edilitare (rețele de alimentare cu apă, gaz metan, energie electrică, canalizare, modernizarea drumurilor, rampe de depozitare a deșeurilor etc.). Aceste categorii de intervenții teritoriale se realizează în conformitate cu reglementările legislative în vigoare, fiind statuate prin planuri de amenajare locale (P.U.Z.- Plan Urbanistic Zonal, P.U.G.- Plan Urbanistic General și P.U.D. – Plan Urbanistic de Detaliu).

Principalele caracteristici geografice ale Regiunilor de Dezvoltare din România.

Indicatori	Supraf. (mil. km ²)	Popul. (mil. loc.)	Densit. (loc./km ²)	Pond. pop. române (%)	P.I.B./loc. (în \$ P.P.C.)	Rata urban. (%)	Nr. orașe	Spor natural (%)	Fără apă curentă (%)	Pop. activă (%)	Agric. (%)	Indust. (%)	Servi. (%)
Regiuni													
Nord-Est	36,8	3,7	103	98	3 000	44	32	1,8	59	38	46	23	31
Sud-Est	35,7	2,9	82	98	4 100	57	33	-2,3	46	39	40	22	38
Sud	34,4	3,4	101	95	3 700	4,2	43	-3,3	61	39	43	28	29
Sud-Vest	29,2	2,4	83	98	3 900	45	32	-3,2	61	41	46	23	31
Vest	32,0	2,0	65	84,3	4 600	62	36	-3,6	29	42	32	2,7	41
Nord-Vest	34,1	2,8	84	74,0	3 600	53	35	-2,1	45	44	42	27	31
Centru	34,1	2,6	78	64,6	4 100	61	49	-1,1	32	42	31	36	33
Buc. și Ilfov	1,8	2,3	1265	97,5	5 600	89	2	-4,4	14	37	6	33	61

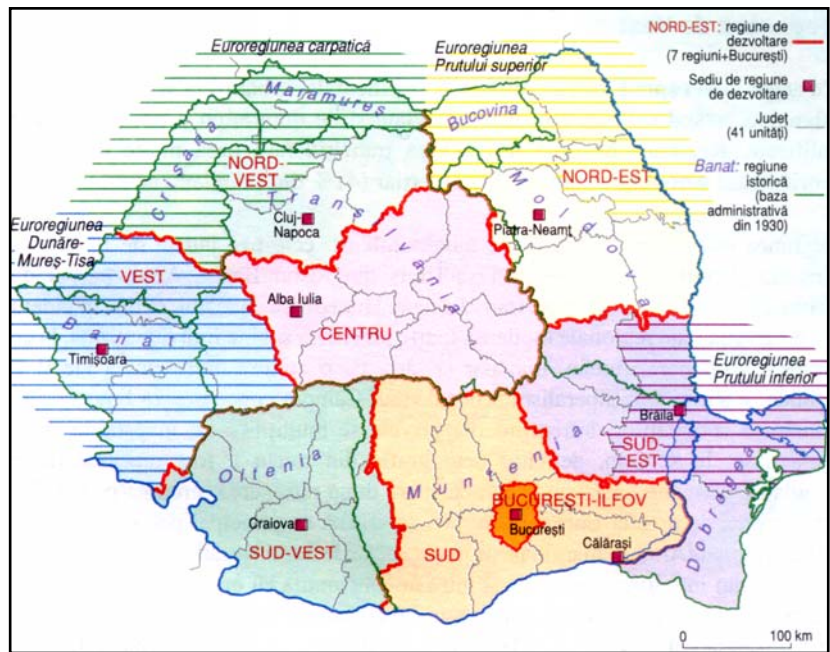

Fig. 43. Regiunile de Dezvoltare din România (după Violette Rey și colab., 2000),

Amenajarea regională vizează punerea în valoare a unor calități de rang superior ale teritoriului (resurse ale subsolului, potențial hidroenergetic, potențial turistic, climatic etc.) în vederea creării premiselor de dezvoltare în concordanță cu valențele regionale. Astfel, dezvoltarea sistemelor de așezări are ca limită de expresie teritorială regiunea de dezvoltare. În cadrul acesteia, așezările se ordonează într-un sistem ierarhic specific, capabil a antrena pe calea dezvoltării întregul angrenaj teritorial la nivel regional.

Teme și aplicații

1. Definiți regiunea de dezvoltare.
2. Comparați Regiunea de Dezvoltare Nord-Est cu cea de Sud-Vest, analizând indicatorii din tabelul alăturat.
3. Din ce Regiune de Dezvoltare face parte localitatea voastră de reședință?
4. Stabiliți care este cea mai dezvoltată și cea mai puțin dezvoltată Regiune de Dezvoltare din țara noastră.

Evaluare - Capitolul II

- ❖ *Dezbateți problema reducerii semnificative a natalității în țările europene.*
- ❖ *Explicați decalajul dintre tranziția demografică din țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare.*
- ❖ *De ce se impune reducerea timpului tranziției demografice în țările sărace?*
- ❖ *Cum explicați scăderea demografică din țările est-europene din ultimii ani?*
- ❖ *Calculați sporul natural pe baza statisticii demografice din următorul tabel.*

<i>Populația totală</i>	<i>Născuți vii</i>	<i>Decese</i>	<i>Sporul natural</i>
1 000 000	400	100	
550 000	500	350	
15 000 000	9 000	10 500	

- ❖ *Cu ajutorul atlasului geografic și a hărților din acest capitol, indicați ce țări europene au valorile cele mai ridicate ale vârstei medii a populației? Argumentați răspunsul dat.*
- ❖ *De ce în țara noastră se înregistrează o ușoară scădere a populației urbane?*
- ❖ *Care sunt resursele naturale sau activitățile economice ce au contribuit la dezvoltarea următoarelor orașe: Ploiești, Essen, Lille, Hamburg, Cislădie, Rotterdam.*
- ❖ *Caracterizați așezările rurale din județul în care locuiți, după funcțiile economice pe care le au.*
- ❖ *Comparați planul radiar-concentric cu cel rectangular. Care sunt avantajele fiecărui plan?*
- ❖ *Care este starea componentei demografice în ariile de conflict major?*
- ❖ *Dați exemple de acțiuni de prevenire a degradării mediului natural. Ce măsuri de colectare a deșeurilor se aplică în localitatea voastră? Dar în școala voastră?*
- ❖ *Explicați funcția nucleului central al orașului.*

Geografie economică

Geografia economică studiază distribuția spațială a resurselor, a producției, a serviciilor și a relațiilor dintre acestea în dinamica lor temporală.

CAPITOLUL

3

CONȚINUTURI

A. Resursele naturale

- 3.1. Resursele atmosferei și extraatmosferice
- 3.2. Resursele litosferei
- 3.3. Resursele hidrosferei
- 3.4. Resursele biosferei

B. Agricultura

- 3.5. Evoluția în timp și spațiu a practicilor agricole
- 3.6. Tipuri și structuri teritoriale agricole
- 3.7. Regiunile agricole
- 3.8. Peisajele agricole

C. Industria

- 3.9. Evoluția activităților industriale
- 3.10. Industria energetică
- 3.11. Regiunile industriale
- 3.12. Studiu de caz: Regiunile industriale Ruhr și Sun Belt

D. Serviciile

- 3.13. Definiție și tipuri
- 3.14. Căi de comunicație și transporturi
- 3.15. Comerțul și turismul la nivel mondial

OBIECTIVE

- însușirea și utilizarea noțiunilor de bază ale geografiei economice;
- însușirea noțiunii de tip de agricultură;
- identificarea principalelor elemente ale hărților economice;
- descoperirea factorilor principali și analiza modelelor de localizare a marilor concentrații industriale;
- relaționarea informațiilor din mass-media cu ansamblul problematicei economice;
- analiza și interpretarea unor date statistico-economice.

3.1. Resursele atmosferei și extraatmosferice

A. Resursele naturale

În geografie, sub acest termen se înțelege „*totalitatea zăcămintelor de combustibili și de minereuri, a terenurilor agricole sau potențial agricole, a apelor și a pădurilor de care dispune un teritoriu*” (G. Erdeli, 1999).

Într-o altă ordine de idei, resurse naturale pot fi considerate „*mijloacele de existență pe care omul le găsește în natură și care constau în forme și combinații ale materiei, fenomene și procese naturale ce pot fi utile societății umane în anumite etape ale evoluției istorice*” (A. Todiraș, 1999).

Valorificarea resurselor naturale se realizează în funcție de nivelul dezvoltării științei și tehnicii la un moment dat, de cel al posibilităților economice și financiare a unui stat anume, dar și de valențele psiho-sociale ale unei societăți date (S. Neguț, 2000).

Într-o încercare de clasificare a **resurselor naturale** distingem resurse **epuizabile** și resurse **inepuizabile**.

Din categoria resurselor epuizabile se desprind resursele **regenerabile** (apă, aer, sol etc.), ale căror ciclu de refacere este egal sau mai rapid decât cel de extragere și resurse **neregenerabile** (combustibili fosili, minerale), ale căror ciclu de refacere este mult mai mare decât ritmul de extragere a lor.

Mergând mai departe, putem distinge **resurse** și **antiresurse** (proces, fenomene nefavorabile sau care fac imposibilă utilizarea unor resurse, de exemplu arealul de răspândire a muștei țețe delimitează tranșant arealul de răspândire a omului).

În funcție de localizarea lor resursele naturale se grupează în:

- **resurse litosferice;**
- **resursele hidrosferei;**
- **resursele biosferei;**
- **resursele atmosferei;**
- **resursele spațiului extraterestru.**

În categorii aparte pot fi incluse **resursele recreative**, **resursele informaționale** precum și **resursele de spațiu și timp**.

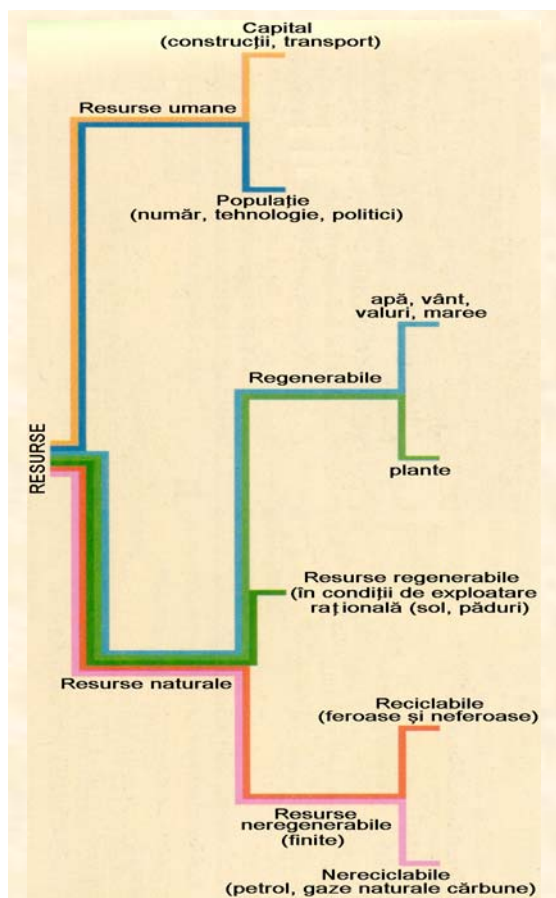
Cuvinte cheie

- *resurse naturale*
- *resurse regenerabile*
- *resurse neregenerabile*
- *antiresurse*
- *energia eoliană*
- *energia solară*

Termenul provine din francezul **ressource** și în limbajul uzual desemnează un potențial, un mijloc de existență.

Resursele naturale sunt „*obiecte și fenomene naturale, utilizate de către om în prezent, trecut și viitor pentru consumul direct sau indirect și care contribuie la crearea de bunuri materiale, la refacerea forței de muncă, la asigurarea condițiilor de perpetuare a societății umane și la ridicarea calității vieții (resursele de confort, resursele estetice etc.)*” (N. Rejmiers, 1990).

Într-un context mai larg, impus de imperatiile date de dezvoltarea durabilă, vom considera resurse naturale: *totalitatea obiectelor, proceselor și condițiilor naturale* (reunite sub genericul bunuri naturale, utilitatea socială a cărora se poate modifica în timp, în bine sau rău); *folosite* (sau potențial folosibile) *în calitate de mijloace de muncă* (pământul, arterele acvatic); *surse de energie* (energia hidroelectrică, eoliană, nucleară sau bioenergie); *materii prime* (mineralele, lemnul etc.); *produse de consum* (apa potabilă, plante sălbatice, produsele piscicole); *surse de recreere*; *baze de date genetice* (biodiversitatea, factorii de stabilitate și siguranță ecosistemică); *surse de informație*. *Toate resursele naturale trebuie exploatate într-un mod economic, astfel încât să nu fie părăsita existența generațiilor viitoare.*

Clasificarea resurselor (după D. Waugh, 2000).

Utilizarea **energiei eoliene** nu e larg răspândită, pentru că prezintă și unele **dezavantaje**: este dispersată, nu este constantă, întrucât vântul își schimbă viteza, dar și direcția uneori. De asemenea, energia obținută nu se poate stoca decât în mici acumulatori.

Primele utilizări energetice ale energiei eoliene pe scară largă au avut loc în Olanda, când cu ajutorul morilor de vânt s-a evacuat apa din domeniul polderelor. Astăzi, datorită costului redus de obținere a curentului în asemenea centrale și caracterului nepoluant al acestora, energia eoliană este pusă în valoare în multe regiuni ale Globului. Dintre acestea, se evidențiază California și, în ultima vreme, o serie de țări din Europa (Germania, Austria). Asemenea amenajări sunt rentabile pentru a asigura energia electrică la ferme izolate ori pe arșiile montane înalte, ce implică cheltuieli mari de alimentare din sisteme centralizate.

B. Resursele atmosferei și resursele extraatmosferice

Resursele naturale ale atmosferei „rezultă din calitatea conținutului și însușirilor sale, care, împreună condiționează, influențează și contribuie material și energetic la existența omului ca ființă biologică și a societății umane” (Maria Chițu și colab., 1983).

Resursele atmosferei se grupează astfel:

- > **după modul de folosință** în: *resurse energetice și de materii prime*;
- > **după destinația lor** în: *resurse agroclimatice, hidrometeoenergetice, bioclimatice și de climatizare*;
- > **după valoarea lor** în: *resurse potențiale, resurse reale* etc.

Atmosfera, în primul rând, **este în sine o resursă vitală**, prin prezența în componența ei a celor mai importante elemente favorabile vieții – oxigen, azot, carbon, cât și prin formarea în structurile sale a unor bariere ce apără viața de radiațiile cosmice (ex. stratul de ozon și păturile ionizate).

În cel de-al doilea rând, atmosfera furnizează economiei naționale o serie de **materii prime**. Peste 80 % din **azotul** produs este obținut din aer. Cele cca. 45 mil. tone de azot, astfel obținute, sunt folosite în industria îngrășămintelor azotoase, alte ramuri ale industriei chimice, în industria frigorifică. **Oxigenul** extras din atmosferă este utilizat în siderurgie la convertizoarele cu insuflare de oxigen, în industria chimică, în medicină etc. Dintre alte gaze, cel mai des sunt folosite gazele inerte: **heliul** (în industria aeronautică și în cea frigorifică), **neonul**, **criptonul** și **xenonul** (la umplerea tuburilor luminescente).

În al treilea rând, atmosfera este și un **furnizor de energie** – **eoliană** sau energia vântului – rezultată ca și o consecință a diferențelor de potențial termic și de presiune din cadrul troposferei, în urma încălzirii neuniforme a atmosferei. Această energie a început să fie utilizată încă din antichitate, pentru punerea în mișcare a morilor de vânt sau a pompelor de apă, pentru deplasarea corăbiilor cu pânză.

În prezent energia eoliană este tot mai frecvent utilizată pentru producerea electricității. După anumite estimări, potențialul eolian total al troposferei se ridică la cca. 50 mil. TWh/an (D. Pavel, 1974). Pentru România acest potențial se

ridică la 200 mld. kWh/an.

Pe suprafața Pământului, energia eoliană se manifestă neuniform, potențialul variind latitudinal, altitudinal și regional. Cel mai mare potențial energetic eolian utilizabil se înregistrează la latitudinile ridicate din emisfera nordică și în zonele de litoral. Problema utilizării energiei eoliene a început să fie pusă serios în discuție odată cu declanșarea crizei energetice de la începutul anilor 70 ai secolului trecut. Preocupări în acest domeniu s-au concretizat în realizarea unor centrale electrice de capacitate redusă în S.U.A, Marea Britanie, Franța, Japonia etc. În multe regiuni au început să apară în peisaj „câmpurile” de centrale eoliene. În prezent, o utilizare din ce în ce mai frecventă, capătă microcentrale eoliene private ce produc electricitate pentru o singură sau un grup de gospodării și conectate la sistemele naționale de transport.

Energia solară este cea mai importantă resursă extraatmosferică. Ea este captată și transformată fie în energie termică (prin panouri solare), în energie mecanică sau în energie electrică (prin celule fotovoltaice). Regiunile cu condițiile cele mai favorabile de captare a energiei solare sunt cele cu nebulozitate redusă, situate în zona tropicelor: Africa de Nord, Australia Centrală etc.

Folosirea energiei solare și eoliene în producerea energiei electrice este în creștere la nivel mondial, acestea fiind considerate „surse de energie ale viitorului”.

Teme și aplicații

1. Definiți resursele naturale.
2. Explicați avantajele producerii de energie electrică pe baza resurselor regenerabile.
3. Cu ajutorul atlasului geografic și pe baza cunoștințelor acumulate până în prezent, indicați țări care dispun de condiții foarte favorabile pentru a produce energie solară.
4. Care sunt principalele zone în care s-ar putea produce energie eoliană în țara noastră?
5. De ce credeți că introducerea în producția de serie a automobilului electric este mult întârziată?

Câmp de centrale eoliene din California, S.U.A. (după A. Bras, 1995).

Stație de captare a energiei solare pe bază de celule fotoelectrice, capabilă să se orienteze automat după mișcarea Soarelui (după www.spaceconstruction.com).

Mașina viitorului – o altă formă de utilizare a energiei solare (www.ashitech-h.ed).

3.2. Resursele litosferei

Cuvinte cheie

- *resurse energetice*
- *combustibili fosili*
- *resurse metalifere*
- *resurse nemetalifere*
- *energie geotermică*

Deși **cunoscut încă din antichitate** și exploatat în puțuri (uneori adânci de câteva sute de metri) de acum 2 000 de ani în China, exploatarea industrială a petrolului a debutat la jumătatea secolului al XIX-lea, când a fost experimentat sistemul de forare prin sonde și descoperită metoda procesării petrolului.

România a fost printre primele țări din lume unde petrolul a început să fie exploatat la scară industrială, zăcămintul de la Lucășești intrând în exploatare în 1840.

Prima sondă de petrol a fost forată de către americanul Edwine Drake la Titusville (Pensylvania), la 30 august 1869, momentul fiind considerat ca și începutul epocii țițeiului.

În 1940 pe primul loc se situau Statele Unite, atât ca rezerve dar și ca volum de petrol extras (peste 60 % din total), urmate la mare distanță de Venezuela (9 %) și U.R.S.S. (8 %).

Petrolul extras, care prezintă o mare varietate de tipuri, se separă mai întâi de gaze și impurități, apoi se transportă la rafinării, unde este **prelucrat** prin metode fizico-chimice și metode chimice. Prin distilare fracționată la diferite temperaturi de fierbere, se separă din petrol: benzina, petrol lampant, motorina și păcura (după A. D. Todiraș, 1999).

Din cadrul acestor resurse fac parte resursele minerale și materialele de construcție valorificate în interiorul sau la suprafața scoarței terestre. Omul s-a învățat să utilizeze aceste resurse încă de la începutul istoriei sale, fapt ce a fost înscris în denumirile epocilor istorice: *epoca pietrei*, *epoca bronzului*, *epoca fierului*. Numărul resurselor litosferice utilizate de om a crescut continuu, astfel încât, în prezent se valorifică, practic, toate elementele chimice din tabelul lui Mendeleev.

Resursele litosferei se grupează, după scopul valorificării, în următoarele tipuri: *resurse energetice*, *resurse metalifere*, *resurse nemetalifere*, dintre care se evidențiază *mineralele chimice*, *materialele de construcție*, *pietrele prețioase și semiprețioase* ș.a.

A. Resursele energetice

Importanța acestor resurse este covârșitoare, întreaga activitate umană bazându-se pe acestea.

Prin resurse energetice ale litosferei înțelegem în primul rând *combustibilii fosili organici*, cunoscuți sub genericul de *claustobiotite*: *petrolul (țițeiul)*, *cărbunii*, *gazele naturale*, *șisturile bituminoase*, *asfalturile* etc., acumulați în scoarța terestră pe parcursul sutelor de milioane de ani; apoi *combustibilii minerali*: *uraniul* și *thoriul* și, în cel de-al treilea rând, *potențialul geotermal* cantonat în interiorul litosferei.

Aceste resurse sunt în majoritate epuizabile. Analizele realizate scot în evidență faptul că, exploatate în ritmul și în condițiile tehnice actuale, *resursele de combustibili fosili* ar fi suficiente pentru cca. 100 de ani. Dacă luăm în calcul evoluția tehnologică, atunci rezervele energetice ar putea să ajungă pentru cca. 400-450 de ani.

1. Petrolul brut reprezintă un amestec complex de hidrocarburi, asociate în proporții diferite, de unde rezultă și numeroasele varietăți sub care se prezintă și, implicit, ale produselor ce se obțin prin procesarea lui. Formarea petrolului este pusă pe seama proceselor de descompunere lentă anaerobă a materiei organice, depuse pe fundul unor bazine marine puțin adânci și care, în urma mișcărilor litologice, au fost „etanșate”

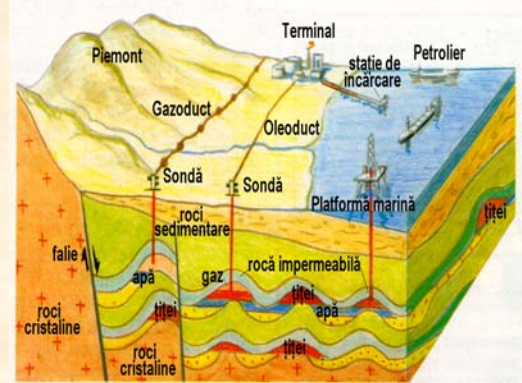
de roci impermeabile (așa numitele „capcane litologice”).

Adevăratul „boom” în exploatarea petrolului începe o dată cu inventarea motoarelor cu combustie internă (1862) și a celor Diesel (1893). Localizarea geografică diferită a ariilor de producție și a celor de consum a petrolului declanșează prima luptă acerbă deschisă între marile puteri. După cel de-al II-lea Război Mondial petrolul „învinge” definitiv cărbunele, devenind pentru următoarele decenii principala sursă energetică a economiei mondiale, în care deține în prezent o cotă de utilizare de cca. 46 %. În perioada postbelică au loc mutații importante în repartitia geografică a producției mondiale, prin apariția marilor regiuni petroliere ale lumii: Regiunea Golfului Persic (cca. 90 000 milioane tone și rezerve pentru 93 de ani de exploatare în condițiile tehnologice actuale), zona Golfului Mexic (cca. 17 550 milioane tone și 40 de ani de exploatare), Africa de Nord și Golfului Guineii (cca. 10 000 milioane tone și 29 de ani de exploatare), urmate la distanțe considerabile de alte regiuni (Alaska, Marea Nordului). La nivel mondial rezervele sigure de petrol ating 145 220 milioane tone, acestea fiind suficiente, în condițiile de exploatare actuale (cca. 3 590 milioane tone de petrol extrase în anul 2000), pentru o perioadă de 42 de ani.

2. Cărbunii se remarcă prin vechimea exploatării lor și rezervele sigure mari. S-au format, în principal, la sfârșitul Paleozoicului, în Carbonifer, prin acumularea în mari cantități a materiei vegetale și îmbogățirea ei lentă în carbon (incarbonizare) în lipsa aerului. În funcție de gradul de carbonificare, cărbunii se împart în două mari grupe: *cărbuni superiori* (antracitul și huila) și *cărbuni inferiori* (lignitul, cărbunele brun, turba).

Antracitul este cel mai valoros, având un conținut de carbon ce depășește 95 % și o putere calorică de 8 200-9 200 kcal/kg, pe când **lignitul** are un conținut de carbon de doar 40-50 %, și o putere calorică de numai 1 500-3 000 kcal/kg. În prezent cărbunii reprezintă cca. 80 % din cantitatea totală de combustibili fosili, rezerva totală a lor fiind evaluată la cca. 984,2 miliarde tone. Ei sunt repartizați destul de inegal: 90 % din rezerve sunt concentrate în emisfera nordică și doar 34,5 % pe continentul asiatic. Pe țări, S.U.A. deține 20 % din rezervele mondiale de huilă și 26 % din cele de lignit și cărbune brun.

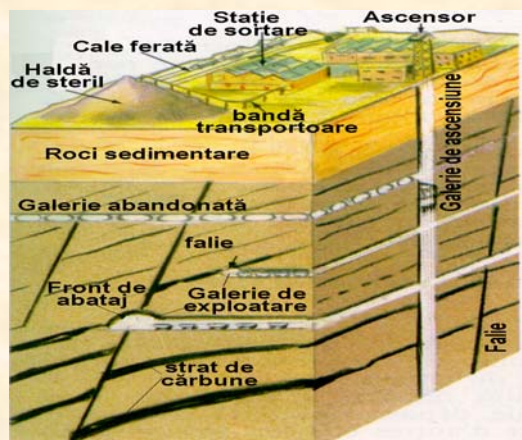
Extragerea cărbunelui se realizează atât în mine cât și în cariere, dintre care unele gigantice, cu un volum exploatat de peste 21 milioane tone anual. Evoluția producției mondiale de cărbune arată o creștere constantă a volumului extras, atingând

Bloc-diagramă cu privire la dispoziția zăcămintelor de țiței și gaz, respectiv modul de exploatare a acestora (după A. Bras, 1995).

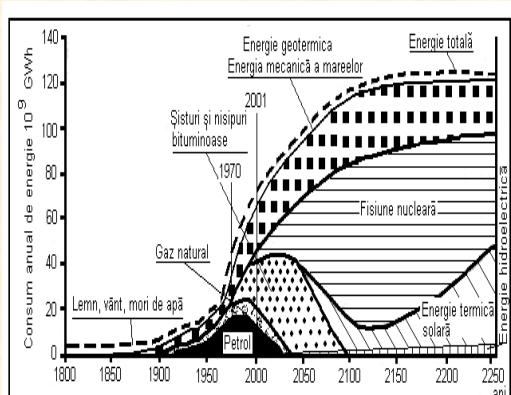

Platformă marină de exploatare a petrolului în Marea Nordului (după R. Knafo, 1995).

Bloc-diagramă cu privire la dispoziția zăcămintelor de cărbune și modul de exploatare a acestora (după A. Bras, 1995).

Huila este principalul cărbune cocsificabil, utilizat pe scară largă în siderurgie. Sub formă de cocs, prezintă gradul cel mai înalt de comercializare, spre deosebire de cărbunii inferiori care se folosesc doar local. **Antracitul** nu poate fi transformat în cocs pe motiv că este casabil.

Evoluția resurselor energetice utilizate de către sistemele antropice (după V. I. Nițu, 1975).

Gazele naturale constituie o importantă sursă energetică și materie primă pentru industria chimică, obținându-se fibre și fire sintetice, negru de fum, îngrășăminte azotoase, etc. Ele de obicei se asociază cu zăcămintele de petrol, dar pot exista și izolat, cum este cazul gazului metan din Podișul Transilvaniei.

În comparație cu petrolul, au următoarele avantaje:

- se exploatează mai ușor;
- au putere calorică mai mare;
- se transportă ușor la distanțe mari prin conducte, nefiind necesară pomparea acestora pentru învingerea pragurilor gravitaționale.

Prin lichefiere, volumul lor se reduce de 625 de ori, putând fi transportate cu ajutorul vaselor speciale, numite metaniere.

Tot din categoria combustibililor fosili mai fac parte **șisturile bituminoase**. Acestea sunt roci îmbibate cu hidrocarburi care se extrag prin procedee speciale. Acestea cunosc o utilizare principală în termocentrale, dar și în industria chimică. Cele mai însemnate zăcămintele se află în China, Rusia și Statele Unite.

În anul 2000, 4,5 miliarde tone. Primul loc pe state, în ceea ce privește extragerea, este deținut de S.U.A. (1,4 miliarde tone), fiind urmată de China (0,84 mld. tone) și India (0,26 mld. tone). Statele europene, cândva mari producători de cărbune și-au restrâns foarte mult exploatarea: doar Rusia (0,19 mld. tone) și Polonia (0,11 mld. tone) au producții mai importante.

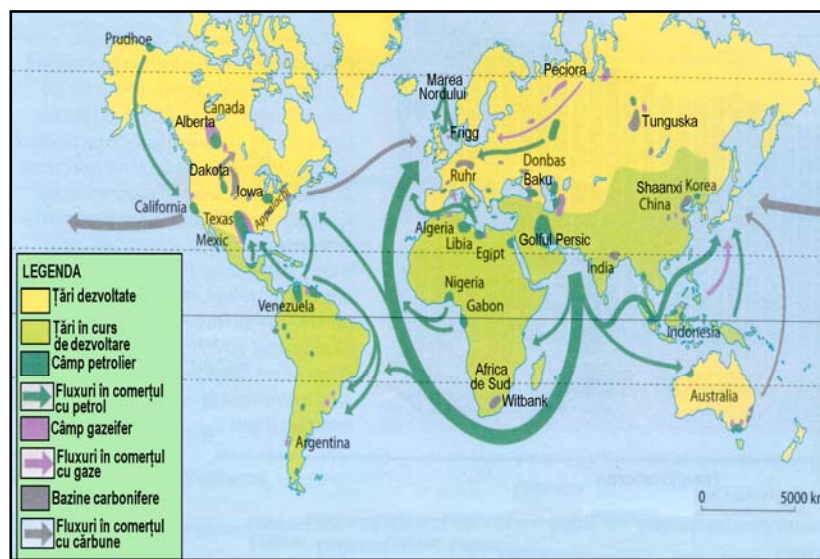

Fig. 44. Resursele energetice fosile ale lumii și fluxurile comerciale ale acestora (D. Waugh, 2000).

3. Gazele naturale pot forma zăcămintele proprii (**gazele uscate**) sau se pot afla în asociere cu cele de petrol (**gazele de sondă** sau **gazele umede**). În prezent este unul din cei mai de perspectivă combustibili deoarece are putere calorică ridicată, nu necesită o prelucrare prealabilă, este mult mai ecologic, și suportă o rapidă ascensiune a exploatărilor – de la 1 000 miliarde m^3 în anul 1970 la 2 400 miliarde m^3 în anul 2000. Repartiția geografică a exploatărilor de gaze naturale se deosebește, însă, esențial de cea a petrolului: primul loc este deținut de Rusia (584 mld. m^3), urmată de S.U.A. (545 mld. m^3) și Canada (168 mld. m^3) etc.

Dintre combustibilii minerali, uraniul este folosit ca și combustibil în centralele atomoelectrice. Rezervele mondiale sunt estimate la 7-15 milioane tone și, în ritmul producției actuale (88 000 t pe an), poate să ajungă pe o perioadă de 2000 de ani. Rezerve importante la nivel mondial deține America de Nord (cca. 40 %), Africa (20 %), Australia (12 %). La nivel de state, rezerve însemnate sigure declarate sunt deținute de Australia, Canada, Namibia, Niger, S.U.A., Africa de Sud.

Resursele energetice geotermale se datorează prezenței în anumite structuri geologice a unor anomalii pozitive a gradientului geotermic, care în mod normal este egal cu $3^{\circ}\text{C}/100\text{m}$. Pe scară largă energia geotermală este utilizată în Islanda, unde 2/3 dintre locuințe sunt încălzite din această sursă. Centrale geotermale au fost construite în Italia la Larderello, în Noua Zeelandă la Wairakei, în California etc.

B. Resursele metalifere

Aceste resurse se împart în *feroase* și *neferoase*, care, la rândul lor, se subîmpart în metale neferoase *colorate*, *ușoare*, *prețioase*, *radioactive*, *electronice*, *chimice*.

Minerurile feroase (minerurile siderurgice), sunt utilizate în obținerea fontei, oțelului și a unor aliaje. Dintre acestea se remarcă, în primul rând, *fierul*, urmat de *mangan*, *crom*, *nichel* etc.

Rezervele mondiale de **mineruri de fier** sunt estimate la aproximativ 800 miliarde tone. În medie se caracterizează printr-un conținut ridicat de fier (magnetitul are în compoziție până la 72 % Fe și nu necesită îmbogățire). Cele mai mari rezerve sunt deținute de Brazilia, Australia, China, Canada. De la sfârșitul anilor 80 ai secolului trecut producția se menține la nivelul de 1 miliard tone anual. Cei mai mari producători sunt Brazilia (129 mil. tone), Australia (96,3 mil. tone), China (63 mil. tone), India (48 mil. tone), S.U.A. și Rusia (cu câte 37,7 mil. tone). Utilizarea fierului vechi capătă valențe din ce în ce mai mari, slăbind presiunea asupra acestei resursei. La nivelul anului 2000, 40 % din oțelul produs pe plan mondial a fost obținut pe această cale.

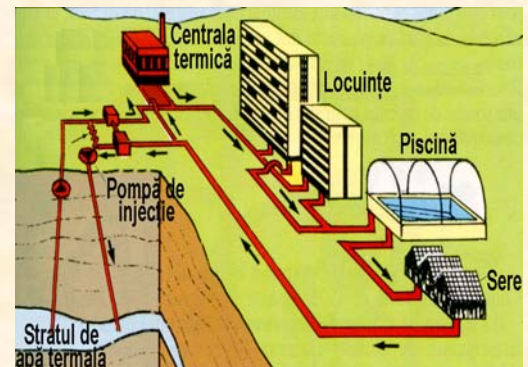
Minerurile neferoase cuprind un număr destul de variat de metale ce își găsesc utilitate în diverse domenii de activitate economică.

Metalele colorate cuprind *cuprul*, *zincul*, *plumbul*, *staniul* etc. **Cuprul**, principalul metal din această grupă, se extrage sub formă pură sau sub formă de aliaje, din mineruri cuprifere (cupritul, calcozina, azuritul) sau polimetalice. Rezervele mondiale sunt estimate la 451 milioane tone, peste 40 % dintre acestea situându-se în America de Sud. Producția mondială la nivelul anului 2000 s-a ridicat la 12,7 mil. tone. Cel mai mare producător la nivel de state, pe departe, este Chile (4,4 %), urmat de S.U.A. (1,6 %) și Indonesia (0,8 %).

Metalele ușoare cuprind *alumiuniul*, *titanul*, *magneziul*. **Alumiuniul** se extrage în principal din *bauxită*.

Gradientul geotermic – valoarea exprimată în $^{\circ}\text{C}$, care ne indică cu cât crește temperatura la fiecare 100 m în interiorul Pământului.

În 1990 existau deja 20 de state cu instalații electrogeotermice, dintre acestea se remarcă S.U.A. cu 1 674 MW, Japonia 1 000 MW, Filipine 570 MW.

Schemă de organizare a unei centrale geotermice (după A. Bras, 1995).

Centrală geotermică în Islanda (după www.wateryear2003.org).

Energia geotermică, denumită și „huila roșie”, reprezintă energia înmagazinată în interiorul Pământului. Ea se pune în evidență la suprafață prin fenomene vulcanice și izvoare termale. Apa caldă rezultată din încălzirea în interiorul Pământului este folosită în scopuri terapeutice, dar și pentru producerea de energie electrică, cea mai veche centrală de acest gen fiind la Larderello în Toscana (Italia).

La noi în țară se remarcă prezența apei termale în vestul țării, pe un aliniament de falii care începe la nord de Satu Mare și se termină în Banat.

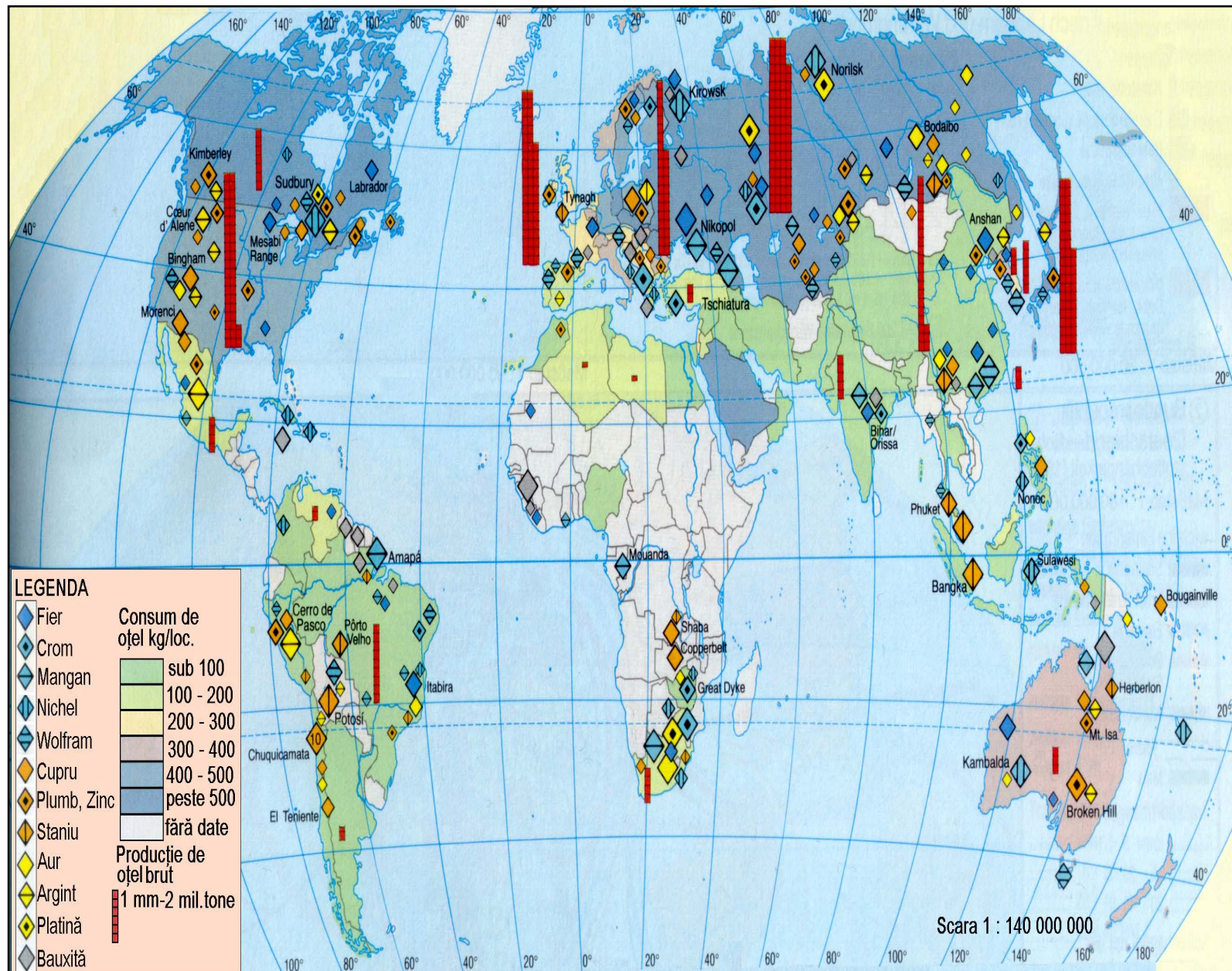

Fig. 45. Resursele feroase și neferoase ale lumii (după Weltatlas, 1990).

Rezervele mondiale de bauxită sunt estimate la 24 mld. tone, fiind concentrate în principal în vestul Africii (peste 40 %, din care în Guinea sunt concentrate peste 33 % din rezervele mondiale), America Centrală și de Sud (25,4 %) și Australia (18,2 %). Principalii producători de bauxită sunt Australia (48,4 %), Guinea (17 %), Brazilia (12 %) și Jamaica (11,7 %). Producția de aluminiu s-a ridicat la 22 mil. tone, din care S.U.A. a produs aproape o cincime.

Din cadrul metalelor prețioase sau nobile fac parte *aurul*, *argintul* și cele platinice. Cele 152 de zăcăminte cunoscute de **aur** conțin, după aprecierile specialiștilor, cca. 100 000 tone. Cel mai bogat și mai mare zăcământ este cel format în zona Witwatersrand din Africa de Sud. Din producția anuală de 2 500 t, peste $\frac{2}{3}$ sunt furnizate de Africa de Sud, Australia, Canada, Rusia. **Argintul** se găsește în asociație cu alte metale (zinc, plumb). Rezervele de argint sunt estimate la 190 000 tone și este exploatat mai ales în Mexic, Peru, California, Chile. Cele mai importante resurse auro-argintifere la noi în țară sunt localizate în Munții Apuseni și grupa nordică a Carpaților Orientali. Rezervele cunoscute de **platină** sunt concentrate în proporție de peste 50 % în Munții Ural, Rusia.

C. Minereuri – materii prime pentru industria chimică

Sunt minereuri utilizate în diverse ramuri ale industriei chimice, de la chimia de bază (sarea, sulful) la farmaceutică (iodul) sau la industria de vopsele.

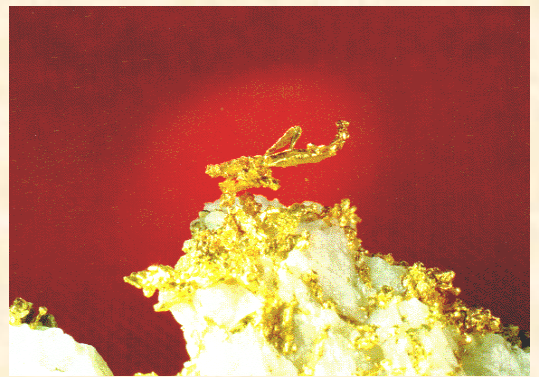
Sarea este cel mai răspândit mineral (cca. 1 milion de miliarde de tone). Ea se extrage atât din zăcăminte de pe uscat (Germania, Marea Britanie, Franța, România) cât și din apa mării (China, Israel). Producția anuală la nivel global atinge 200 mil. tone și este utilizată cu precădere la obținerea acidului clorhidric. **Sulful nativ**, utilizat în obținerea acidului sulfuric, este exploatat în Polonia, Iraq și Japonia.

În prezent, cea mai mare parte din sulf este obținută prin prelucrarea cărbunelui. **Fosforitele** (exploatate mai ales în Maroc – în celebrul „Platou de fosfați”, Tunisia, Israel, Rusia) și **nitrații** (*natronitul* și *salpetrul*, exploatate mai ales în Chile, Bolivia, Nevada, Crimeea) sunt utilizați cu precădere în prepararea îngrășămintelor minerale.

Pentru a produce 30 de grame de aur trebuie tratate 3,5 tone de minereu ceea ce înseamnă 38 ore de muncă pentru un singur om, 6 500 litri de apă, 15 m³ de aer comprimat. Aurul nativ se întâlnește, de obicei, sub formă de particule fine (grăuncioare de aur), dar uneori se descoperă și bucăți mai mari, numite **pepите** (pepita Helle End, de 350 kg, descoperită în Africa de Sud, deține până în prezent recordul mondial) (după A. D. Todiraș, 1999).

Pepite din aur găsite în mina Laforma, Yukon, Canada (după www.nrca.gc.ca).

Aur nativ din mina San Pedro, mostră din muzeul mineralogic din New Mexico, S.U.A. (www.geoinfo.nmt.edu).

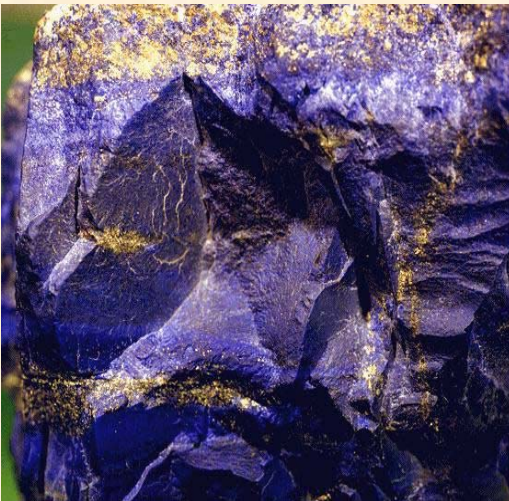
Minerale platinice - platina, iridiul, osmiul, paladiul, rhodiul, rhuteniu.

Platina (sp. plata – argint, datorită asemănării cu acesta). Este un metal prețios nativ, descoperit în jurul anului 1735 în nisipurile aurifere din Columbia. Platina se găsește în depozite aluvionare sau zăcăminte de cupru și nichel.

D. Materialele de construcție

Granitul de Rapakivi – rocă de construcție ornamentală, exploatată în țările care se dezvoltă pe Scutul Baltic (Finlanda, Rusia) (după www.educeth.ch).

Lapis-lazurit, rocă ornamentală folosită în decorațiuni, piatră semiprețioasă și un component la fabricarea vopselelor naturale de culoare albastră. Cu o astfel de vopsea s-au realizat și picturile din mănăstirile bucovinene (Vroneț, Moldovița, Sucevița ș.a.). „Albastru de Vroneț” este o metaforă care provine de la picturile executate în culoare albastră pe baza vopselelor naturale ce conțin această rocă (după www.educeth.ch).

Diverse roci au fost utilizate încă din preistorie, fie pentru locuințe, fie pentru edificii grandioase de cult (complexele megalitice). În prezent, aceste materiale sunt utilizate fie nemodificate, fie în prealabil prelucrate.

Dintre cele utilizate direct, mai cunoscute sunt cele decorative, cum ar fi *marmura*, care se exploatează în cantități importante în Italia (la Carrara), Grecia, Spania, Rusia (Munții Ural). *Granitul* este exploatat în Finlanda, Rusia, Egipt, *gresiile roșii* în India, Marea Britanie iar *gresiile galbene* (Malta). O importanță majoră o au și rocile dure cu rezistență mecanică mare, cum sunt *bazaltul* și *andezitul*, utilizate ca piatră spartă la construirea drumurilor, zăcăminte importante aflându-se în Irlanda și Scoția. În Scoția piatra andezitică spartă s-a utilizat pentru prima dată la pavarea drumurilor de către inginerul McAdam, de unde și denumirea de *macadam*. Dintre rocile cu largă utilizare în domeniul construcțiilor, amintim *calcarul*, foarte larg răspândit, el fiind utilizat la obținerea cimentului și varului, nisipurile cuarțoase, din care se obține sticla, argilele utilizate pe larg la fabricarea cărămizilor etc.

Teme și aplicații

1. În tabelul de mai jos notați avantajele și dezavantajele utilizării următorilor combustibili fosili organici:

Combustibil	Avantaje	Dezavantaje
Petrol		
Gaze naturale		
Cărbune		

2. Dați exemple de exploatare de marmură din țara noastră.
3. Studiind harta fizică a lumii și harta resurselor metalifere și nemetalifere (fig. 45) precizați în ce tip de relief și de roci sunt concentrate aceste minereuri.

3.3. Resursele hidrosferei

Ca și resursă, apa are o **utilizare multiplă**: de la sursă de apă potabilă la resursă turistică; de la sursă de energie la cale de transport. Mult timp considerată o resursă inepuizabilă, apa este în prezent unul din principalii factori limitativi ai dezvoltării societății umane, fapt derivat mai ales din repartiția neuniformă a acesteia pe uscat.

Un prim aspect în ceea ce privește repartiția resurselor de apă, îl constituie faptul că 96,6 % din volumul total al hidrosferei este apă sărată, cu o utilizare limitată și numai 3,4 % reprezintă apa dulce care poate fi folosită ca **sursă de apă potabilă**. Apele dulci sunt concentrate în cea mai mare parte în calotele glaciare ale Antarctidei și Groenlandei, ele fiind, astfel, inaccesibile în condițiile actuale. Apele curgătoare, cele cantonate în lacuri sau cele subterane, constituie principalele resurse de apă potabilă disponibile.

La nivelul continentelor, de rezerve considerabile de apă beneficiază populația Americii de Sud (36 750 m³/loc), iar de cele mai mici Asia (4 167 m³/loc), respectiv Europa (4 415 m³/loc). Dacă pentru Europa accesibilitatea resurselor de apă este ridicată, în cazul Asiei cele mai multe resurse sunt foarte greu accesibile, ele fiind cantonate cu prioritate în zonele nordice, foarte slab populate, ale continentului.

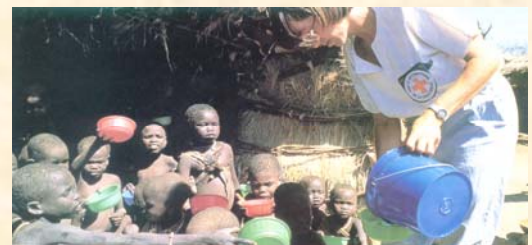
Apa s-a constituit din cele mai vechi timpuri ca și **cale de transport foarte ieftină**. Remarcabilă este asocierea centrelor de civilizație cu căile fluviale și maritime de comunicație. Astfel, se pot distinge trei mari etape de evoluție a civilizației umane: primele civilizații au fost legate de marile fluvii (Egiptul antic, Mesopotamia, civilizațiile chineze și indiene); au urmat civilizațiile mediteraneene (de la fenicieni la republicile italiene medievale); apoi civilizațiile oceanice, situate, în prima fază, în jurul Oceanului Atlantic și care în prezent sunt pe cale de a se constitui într-un al doilea pol, situat pe țărmurile Oceanului Pacific.

Astăzi, principalul **consumator de resurse de apă** este **agricultura** (cca. 80 % din consumul mondial de apă revenind acestui domeniu). La nivel regional consumul este foarte ridicat în regiunile tropicale și subtropicale, cu temperaturi ridicate, resurse hidrice puține și o puternică evapotranspirație.

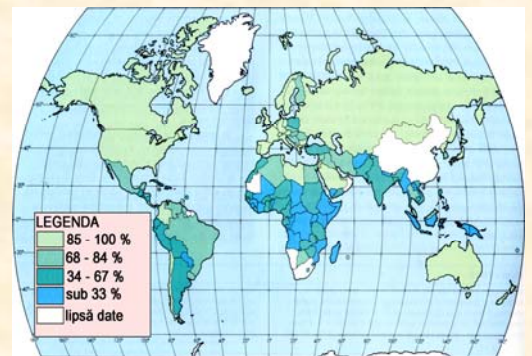
Cuvinte cheie

- sursă de apă potabilă
- mediu de transport
- resursă industrială
- potențial hidroenergetic
- sursă de minerale

La nivel de state, **disponibilitatea resurselor de apă pe cap de locuitor** variază de la mai puțin de 500 m³/loc în cazul Egiptului, la peste 50 000 m³/loc în cazul Canadei, Siberiei și Mongoliei.

Lipsa apei potabile încă reprezintă o gravă problemă socială în țările africane (Sudan, Mali, Somalia ș.a.) iar primii care suferă sunt copiii (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Ponderea populației statelor care au acces la apă potabilă (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Cele mai mari sisteme de irigații au fost amenajate în bazinele fluviilor Indus, Gange, Huang He, Columbia, Colorado și Nil.

La nivel de continente **potențialul hidroenergetic al cursurilor de apă** este valorificat după cum urmează: în Europa (70%), America de Nord (40%), cel mai slab valorificat potențial fiind cel al râurilor africane (doar 5%).

Cele mai mari valori ale **potențialului energetic al mareelor** se pun în evidență în Australia (700 mil kWh/an), Rusia (210 mil kWh/an), Franța (130 mil kWh/an).

Centrala mareomotrică de pe estuarul râului La Rance, Franța (după www.pteratunes.org.uk).

Lacul de acumulare și barajul hidroenergetic Vesdre at Eupen – Belgia (după International Review, 2000).

Suprafețele irigate ajung la cca. 400 mil. ha, ele necesitând cca. 7 000 km³ de apă anual.

Ca **resursă industrială importantă**, apa este utilizată în diverse procese de producție, unele dintre ele fiind mari consumatoare de apă (de ex. pentru obținerea unei tone de cauciuc sunt utilizate cca. 2 600 m³ de apă). Apa constituie și principalul mediu de deversare a deșeurilor menajere.

Apa dispune de o **forță energetică impresionantă**, materializată prin forța apelor curgătoare, marea, curenți marini, valuri. Transformarea acțiunii mecanice a apei în energie, este o problemă prioritară a lumii contemporane. Cele mai intens valorificate în acest sens sunt apele curgătoare, în timp ce pentru Oceanul Planetar, valorificarea economică este abia la început.

Potențialul hidroenergetic a cursurilor de apă este de cca. 3,8 mil MW, ceea ce ar corespunde unei producții anuale de energie de 33 000 mld. kWh. Cel mai ridicat potențial energetic îl au cursurile de apă din Asia și Africa. Gradul de valorificare a acestui potențial este în prezent de numai 21 %. Dintre fluvii, cel mai ridicat potențial energetic îl prezintă Zairul (Congo) – 700 TWh/an, Chang Jiang – 500 TWh/an și Brahmaputra – 500 TWh/an. **Potențialul energetic global al valurilor** în zona de litoral este evaluat la 10 mil. MW. Prima centrală menită să utilizeze forța valurilor a fost construită în Japonia în 1978, cu o putere instalată de 375 KW. **Potențialul general al energiei mareice** se estimează la 350 mld. kWh/an, potențialul tehnic amenajabil fiind de 12 mld. kWh/an (W. Hafele, 1983). Prima centrală mareomotrică a fost construită în estuarul râului La Rance, Franța, cu o putere instalată de 240 MW.

În ultimul timp hidrosfera se impune din ce în ce mai mult și ca o **importantă sursă de minerale**. Astăzi, cca. 70 % din necesarul de brom, 60 % din cel de magneziu, 20 % din necesarul de bor, 15 % din cel de uraniu, aproape întreaga cantitate de iod, sunt obținute din apele marine.

Teme și aplicații

- 1. Prezentați modalitățile de valorificare economică a apei.*
- 2. Care sunt statele cu acces limitat la rezervele de apă potabilă?*

3.4. Resursele biosferei

Ca resursă, **biosfera** joacă un rol deosebit pentru om: în cadrul ei a apărut și a evoluat omul ca specie. El a folosit dintotdeauna resursele pe care le oferea biosfera, în marea majoritate acestea încadrându-se în categoria resurselor vitale.

În prezent, pe lângă resursele clasice, un rol tot mai mare capătă caracteristicile integrale, ecosistemice, oferite de biosferă, capacitatea ei de regenerare în condițiile unei valorificări raționale și echilibrate fiind o trăsătură importantă a acestui înveliș.

Resursele biosferei provin din două domenii: *marin* și *terestru*. Domeniul terestru se caracterizează printr-o varietate mai mare și o bioproductivitate ridicată și totuși, domeniul marin, datorită suprafeței mult mai extinse, concentrează 60 % din totalul biomasei, constituindu-se ca principala rezervă potențială de hrană pentru omenire.

A. Domeniul terestru

Prin specificul lor, bioresursele se grupează în patru **biomuri** (*de pădure*, *de savană-stepă*, *de fâneată* și *de deșert*) și **mai multe tipuri de ecosisteme**, dispuse zonal, azonal și intrazonal, în diverse faze și grade de valorificare. Dintre tipurile de ecosisteme, productivitatea cea mai mare o au **ecosistemele de luncă**, acestea ocupând doar 3 % din suprafața uscatului (ele dau peste 10 % din biomasa terestră).

Biomurile de pădure oferă atât masa lemnoasă, utilizată drept combustibil și material de construcție, cât și diverse alte produse (alimentare, farmaceutice etc). De asemenea, ele joacă un rol hotărâtor în menținerea stabilității ecologice, fiind pe deasupra, principala sursă de oxigen din atmosferă. În prezent pădurile ocupă cca 34 % din suprafața uscatului, ceea ce reprezintă jumătate din suprafețele ocupate acum 2000 ani. Ariile defrișate au fost utilizate în mare parte pentru extinderea terenurilor agricole.

Cele mai extinse sunt **pădurile de conifere** din zona temperată nordică, așa-zisele păduri de **taiga**. Dispuse într-o continuitate teritorială de aproximativ 1 200 mil. ha și cu specii omogene, acestea se pretează cel mai bine valorificării

Cuvinte cheie

- *domeniul terestru*
- *domeniul marin*
- *ecosistem*
- *biomul de pădure*
- *taiga*
- *biomul de savană-stepă*

Biomul reprezintă subdiviziunea de cel mai înalt rang a biosferei (Al. Strahler, 1973).

Ecosistem – termen folosit pentru a desemna ansamblul format de biotop și biocenoză, adică unitatea alcătuită din mediul de viață și organismele vii.

Taigaua siberiană, Rusia (după www.talets.ru).

Tipuri de biomuri la nivel mondial (după D. Waugh, 2000).

Preeria nord-americană valorificată în creșterea extensivă a bovinelor (după www.amerika.webz.cz).

Producele piscicole descărcate în portul Oostende (Belgia) de la Marea Nordului (după International Review, 2000).

economice. **Pădurile de foioase** din zona temperată și subtropicală ocupă areale mult mai restrânse (cca. 600 mil. ha). **Pădurile din zona caldă**, remarcabile prin marea lor biodiversitate, sunt și cele mai vulnerabile la acțiunea omului, datorită valențelor lor cu totul speciale (vechime mare și puternică stabilitate ecologică).

Pe continente, Eurasia deține cca. 53 % din producția mondială de cherestea (3 350 mil. m³) iar la nivel de state Rusia produce 1/3 din totalul cherestelei produse în lume.

Biomurile de stepă și preerii, principalul mediu de existență a popoarelor nomade din timpurile trecute, sunt valorificate astăzi în proporție de 75-80 %. Acestea, datorită solurilor fertile și condițiilor climatice favorabile, au suferit cele mai profunde transformări, ca urmare a valorificării agricole.

B. Domeniul acvatic

Din cadrul acestui domeniu sunt valorificate, în primul rând, diverse specii de **pești**, **crustacee** și **mamifere marine**. Resursele vegetale marine valorificate sunt **algele roșii**, **verzi**, **brune**, crescute mai nou în „ferme” de maricultură.

Datorită unui întreg complex de factori (circuite pe verticală ale apei și o bună oxigenare a acesteia, salinitate redusă, temperaturi mai mici ale apei, luminozitate mai bună) se generează zone acvatice extrem de productive care, deși dețin numai 10 % din suprafața Oceanului Planetar, asigură 90 % din volumul total de pescuit marin. Aceste zone se regăsesc lângă țărmurile statului Peru, în lungul coastei nord-vestice a Africii, în nordul Oceanului Atlantic și a celui Pacific.

Annual se extrag cca. 100 milioane tone pește și alte animale marine. Ponderea cea mai ridicată în pescuitul marin este deținută de Rusia, Statele Unite, Japonia, China, Peru, Norvegia și Islanda.

Teme și aplicații

1. Care sunt efectele provocate de defrișare?
2. De ce ecosistemele de luncă au productivitatea cea mai mare?
3. Dați exemple de țări care practică maricultura.
4. Stabiliți ce tipuri de biomuri se dezvoltă în Europa. În care dintre biomuri se încadrează România?

3.5. Evoluția în timp și spațiu a practicilor agricole

Agricultura reprezintă una dintre cele mai vechi îndeletniciri ale omului, alături de vânătoare și pescuit.

Prima mare diviziune a muncii a avut loc în Neolitic, când omul vânător a devenit treptat crescător de animale, ca urmare a domesticirii acestora (oaia a fost domesticită acum 6500 de ani, vaca și porcul acum 6000 de ani iar calul acum 2200 de ani). Această îndeletnicire a generat utilizarea sistematică a covorului vegetal pentru hrănirea animalelor, în paralel cu mutații semnificative în structura socială, prin apariția familiei.

A doua mare diviziune a muncii a constat în desprinderea agricultorilor cultivatori de pământ de marea masă a crescătorilor de animale. Cultivarea sistematică a pământului a contribuit la sedentarizarea populației și la creșterea producției.

Apariția unui surplus de hrană în societățile rurale antice a constituit suportul primar de geneză a celor mai vechi civilizații urbane. Primele civilizații agricole s-au conturat în zona tropicală și subtropicală înaltă din Europa, Asia și America Centrală, Africa de Nord și Africa de Vest sub forma unui brâu ce se desfășoară între 20° latitudine sudică și 40° latitudine nordică.

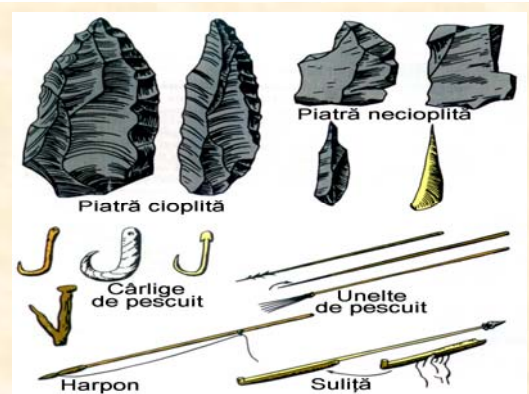
La baza configurației tabloului agricol mondial actual stau **trei mari areale de cultură a plantelor**. În cadrul acestora s-au dezvoltat cele trei grupe principale de cereale ce stau la baza hrănirii populației mondiale: **grâul, orezul și porumbul**.

Primul și cel mai important areal este cel al **Asiei de SV și al bazinului mediteranean** denumit și **arealul civilizației grâului** de unde acesta este originar. Această cereală se cultivă aici de peste 9 000 de ani și stă la baza vechilor civilizații din zona temperată, în special cea mediteraneană.

Al doilea areal este cel al **Asiei Musonice** denumit și **arealul civilizației orezului**. Aici această cereală se cultivă după aceleași reguli agrotehnice din antichitate și până în zilele noastre. Regiunea se caracterizează prin utilizarea preponderentă a forței de muncă a omului și animalelor,

Cuvinte cheie

- *diviziunea muncii*
- *săpăligă*
- *plug*
- *civilizația tractorului*

Unelte ale omului din epoca de piatră (paleolitic-neolitic) (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Vânător boșiman (Africa) din zilele noastre, care practică aceleași îndeletniciri (vânatul) ca și strămoșii săi de acum câteva mii de ani (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Marile descoperiri geografice au produs **mutații semnificative la nivelul răspândirii animalelor pe glob**. Multe animale au fost introduse de europeni în noile teritorii descoperite, unele dintre acestea devenind esențiale pentru economia zonelor respective iar altele, din contră, cauzând distrugerii ale ecosistemelor în care au fost introduse. Cel mai sugestiv exemplu în acest sens este Australia, un continent relativ izolat. Europeanii au introdus aici creșterea oilor (originare din Orientul Apropiat), Australia devenind în timp prima producătoare de lână din lume. Introducerea iepurelui a avut în schimb un impact deosebit de negativ asupra mediului. Acesta, în lipsa unui dușman natural care să îi limiteze creșterea numerică, s-a înmulțit foarte mult producând distrugerii importante pășunilor și culturilor agricole, efectul fiind declanșarea eroziunii solurilor. Pentru a rezolva problema iepurilor, în Australia au fost introduse vulpile, care s-au adaptat foarte rapid la condițiile locale, atacând animalele autohtone care erau pradă mai ușoară (specii de canguri pitici, păsări etc.). O altă „soluție” pentru problemele apărute „în lanț” a fost cea a utilizării substanțelor chimice pentru diminuarea numărului de iepuri și vulpi, rezultatul fiind distrugerea mai multor specii de animale și chiar degradarea calității solului și a apei.

Agricultura cu săpăliga în Mali, Africa (după I. Zăvoianu și colab., 2004).

asigurându-se astfel hrana zilnică a celei mai populate zone a lumii.

Al treilea areal este cel al **Americii Centrale și Andine** sau al **civilizației porumbului**, pe care s-au clădit civilizațiile maya și incașă (fig. 46).

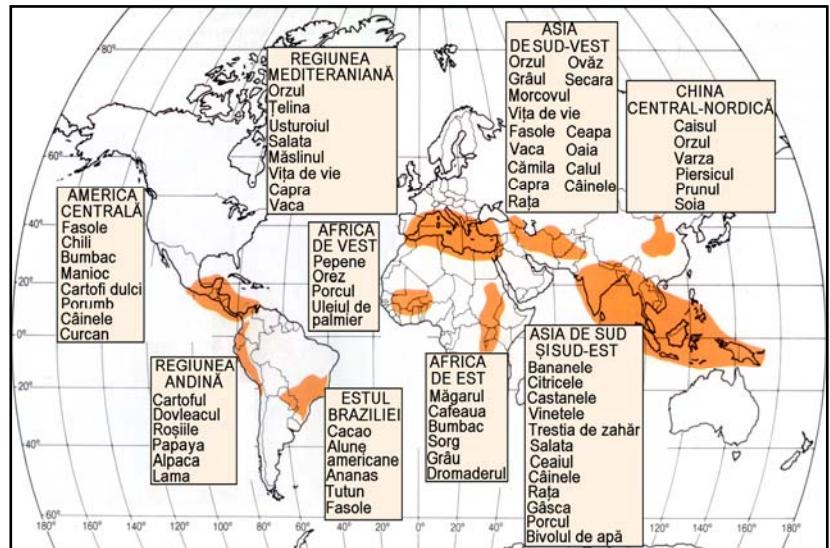

Fig. 46. Principalele regiuni geografice de origine a culturilor și de domesticire a animalelor (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

În urma marilor descoperiri geografice s-au produs schimbări semnificative din punctul de vedere al răspândirii principalelor plante de cultură și al animalelor domestice în lume. Spre exemplu, Africa de Est, locul de origine al cafelei, a fost substituită sub aspectul volumului producției cu America de Sud, în urma introducerii în cultură a acestei plante în Brazilia și alte state latino-americane. Cultura arborelui de cauciuc, originar din Amazonia unde crește în stare naturală, a fost în bună parte transferată de către coloniștii britanici în Asia de SE. Centrul mondial al cauciucului natural s-a schimbat, locul orașului Belem de la gurile Amazonului fiind luat în scurt timp de către orașul Singapore din extremitatea sudică a peninsulei Malacca (Malayezia). În urma acestor mutații rapide în distribuția principalelor plante de cultură și animale domestice s-a întregit tabloul agricol mondial.

În evoluția sa istorică agricultura mondială a trecut prin **patru faze importante, în raport cu tipul de unelte și practici agricole**.

Prima fază este cea a **agriculturii cu săpăliga sau cu bățul**, ce a dominat întreaga lume antică timpurie (3000 î. Ch.-

1 d. Ch.). Creșterea numerică a populației era drastic limitată de nivelul scăzut al producției datorat uneltelor agricole primitive.

A doua fază este marcată de **apariția plugului cu brăzdar de lemn** care a însemnat asocierea efortului fizic uman cu cel al forței de muncă animale. Pe fondul acestei inovații în tehnica agricolă se dezvoltă întreaga civilizație antică târzie și sclavagistă.

Al treilea mare progres în tehnica agricolă a constat în **înlocuirea brăzdarului de lemn cu cel de fier**, proces ce a sporit considerabil forța de acțiune a omului asupra terenului agricol. Începe astfel perioada civilizației agricole tradiționale (a Primului Val) care în Europa a avut o longevitate de cca. 300 de ani.

La începutul secolului XX, omenirea face un salt uriaș în revoluționarea tehnicii agricole, prin **apariția civilizației tractorului** care domină astăzi viața economică agricolă în țările avansate economic. Toată civilizația umană, până la apariția și generalizarea mașinismului agricol în lumea dezvoltată, a fost dominată de practicarea unei agriculturi pentru subzistență (producția asigură prioritar nevoile populației agricole).

Astăzi, omenirea coexistă în cele patru mari faze ale civilizației agricole, de la agricultura primitivă itinerantă a triburilor din pădurea ecuatorială (a săpăligii), până la cea modernă, dominată de mașinismul agricol și producții orientate majoritar spre piață.

Teme și aplicații

1. Urmăriți figura 46 și identificați pe hartă arealele de proveniență a principalelor culturi de plante și de domesticire a animalelor.
2. Care sunt cele patru faze ale agriculturii și ce caracteristici au fiecare în parte?
3. Ce credeți, pe vremea lui Ștefan cel Mare, se consuma mămăligă în Moldova?
4. Care a fost momentul declanșator al importului porumbului și tomatelor din Lumea Nouă spre Lumea Veche?

Plugul de lemn putea fi folosit doar pentru aratul unor soluri ușare și afânate, cum sunt cele din luncile marilor fluvii (după www004.upp.so-net.ne.jp).

Aratul cu caii, folosind plugul de fier este încă specific în agricultura tradițională și mai nou în cea ecologică (după www.nrel.colostate.edu).

În Tunisia calul este înlocuit de cămilă pentru muncile câmpului (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

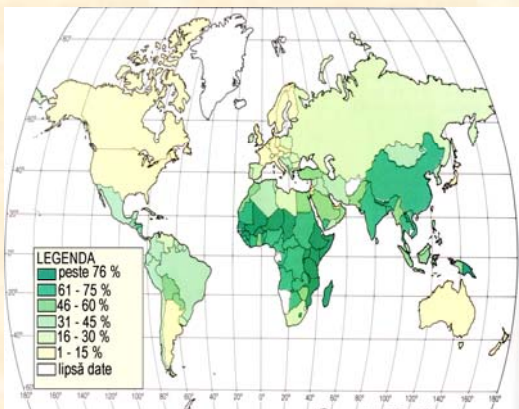

Tractor și plug cu șapte brăzdare de mare performanță (după www.deepingsonline.co.uk).

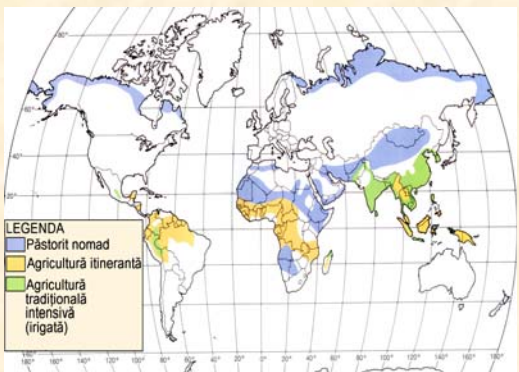
3.6. Tipuri și structuri teritoriale agricole

Cuvinte cheie

- agricultură tradițională
- agricultură modernă
- agricultură extensivă
- agricultură intensivă

Ponderea populației ocupate în agricultură la nivel mondial (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Arealele cu agricultură tradițională la nivel mondial (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Tipul de agricultură este un model stabilit prin abstractizare, ca rezultat al unui ansamblu de condiții sociale, economice, tehnice și culturale ce evoluează într-un mediu natural determinat.

La stabilirea tipului de agricultură, se iau în considerare următoarele aspecte:

- gradul general de dezvoltare economică a statelor;
- politica agricolă a statelor, reflectată în relațiile dintre prețul produselor industriale și a celor agricole;
- gradul de mecanizare a agriculturii;
- identitatea producătorilor;
- mărimea exploatațiilor agricole;
- condițiile naturale;
- nevoile pieței.

Pe baza acestora, la nivelul Globului, se deosebesc două tipuri generale de agricultură și anume: *agricultura tradițională (de subsistență)* și *agricultura modernă (producătoare de marfă)*.

A. Agricultura tradițională

Agricultura tradițională depinde în mare măsură de condițiile naturale ale locului. Aceasta se bazează pe o agrotehnică rudimentară în care prevalează forța de muncă fizică a omului și a animalelor. Eforturile agricultorilor se concentrează spre a realiza o producție pentru minimumul lor de alimente necesar biologic (de subsistență). Disponibilul de produse pentru piață este nesemnificativ.

Agricultura tradițională se practică în majoritatea statelor slab dezvoltate ale lumii, coexistând cu apariția și dezvoltarea insulară a agriculturii moderne intensive, producătoare de marfă (plantații de trestie de zahăr, de ceai, de cafea, de arbore de cauciuc, de banane, de citrice).

În general, în cadrul acestui tip prevalează cultura plantelor în raport cu creșterea animalelor. Aceasta (creșterea animalelor) domină în arealele semidesertice unde se practică nomadismul subtropical. ***Acest tip de agricultură este prin excelență extensiv și de subsistență.***

În cadrul acestui tip, apar și excepții de la regulă. Bunăoară, cultura orezului în *Asia musonică* se practică după aceleași reguli și agrotehnici de mii de ani, cu investiții mari de capital fizic uman și cu un nivel ridicat al producției. Datorită condițiilor de climă, asociate cu marea presiune demografică, în cadrul acestei culturi se pot obține chiar și trei recolte pe an. Acesta este un *tip de agricultură tradițională și intensivă*.

B. Agricultura modernă

Agricultura modernă (producătoare de marfă) a apărut în Europa de Vest și s-a dezvoltat începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, în conexiune cu urbanizarea și industrializarea capitalistă. Acest tip de agricultură asigură hrana unor mase imense de oameni care locuiesc și lucrează în orașe. **Se produce o separare geografică între producător și consumator, legătura între aceștia realizându-se prin sisteme din ce în ce mai moderne și mai complexe de transport.**

Alegerea plantelor de cultură și a speciilor de animale este dictată de nevoile pieței. În cultura plantelor și creșterea animalelor se utilizează metode moderne de lucru și de asociere între producători, care constau în principal în selecția soiurilor și speciilor de mare productivitate, aplicarea pe scară largă a mecanizării și sisteme de cooperare stimulative în procesul producției agricole. Rezultatele cercetărilor în genetica vegetală și animală se aplică în paralel cu metodele moderne de control și de monitorizare a culturilor (supraveghere cu ajutorul sateliților meteorologici). **Principala caracteristică a agriculturii moderne o constituie gradul ridicat de mecanizare și aplicarea pe scară largă a rezultatelor geneticii în practica agricolă.**

Ca și în cadrul agriculturii tradiționale, agricultura modernă poate avea caracter intensiv sau extensiv, în funcție de efectul economic rezultat din *bilanțul input – output*, al exploatațiilor agricole. În funcție de raportul valoric dintre producția vegetală (V) și cea animală (A), în cadrul acestui tip major se pun în evidență trei subtipuri:

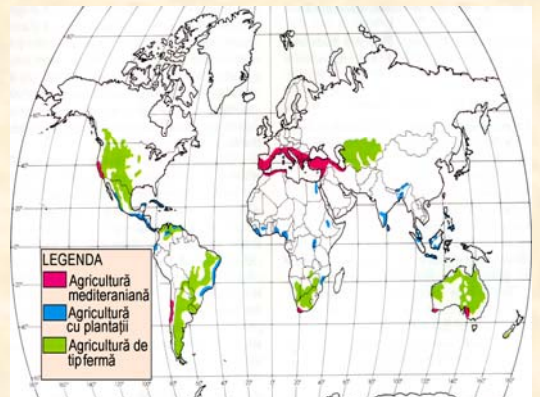
- *A/V – în care producția animală devansează valoric producția vegetală;*
- *A≈V – în care producția animală este aproximativ egală valoric cu cea vegetală;*
- *V/A – în care producția vegetală domină în raport cu cea animală.*

Agricultură tradițională intensivă în Asia musonică (India) bazată pe valorificarea solului fertil, a resurselor de apă din luncile marilor râuri și forței de muncă manuale care este foarte numeroasă (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Prelucrarea terenului pentru viitoarea cultură de orez folosind în acest sens tracțiunea animală, în Birmania (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Arealele cu agricultură modernă la nivel mondial (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Creșterea animalelor în sistem intensiv, pe pășunile de bună calitate din Belgia (după *International Review*, 2000).

Suplimentarea furajelor în cazul creșterii intensive a bovinelor pe pășuni naturale reprezintă garanția unor mari producții de lapte și carne în Belgia (după *International Review*, 2000).

Creșterea intensivă a găinilor pentru carne în Belgia (după *International Review*, 2000).

1. Subtipul A/V caracterizează economia agricolă din țările Europei de Nord și de Nord-Vest și nord-estul S.U.A., unde datorită climatului oceanic, animalele pasc pe pășuni de bună calitate pe tot parcursul anului. Pentru suplimentarea furajelor se cultivă plante suculente (porumb furajer și sfeclă furajeră). Suprafața exploatațiilor agricole este cuprinsă între 30 și 50 ha, crescându-se între 30 și 80 de bovine pentru lapte și carne. Creșterea porcinelor și a păsărilor se realizează exclusiv în stabulație (complexe zootehnice), pe baza furajelor concentrate și a derivatelor rezultate din prelucrarea laptelui. În S.U.A., fermele de bovine din Vestul Mijlociu și zona Munților Stâncosi, se extind pe suprafețe de mii de hectare. Animalele sunt crescute în mod extensiv, valorificând pășunile sărace în covor vegetal. Se asigură asistență sanitar-veterinară și selecția sistematică a animalelor, pentru a spori capacitatea de producție dar și de adaptare a acestora. În vederea sacrificării, animalele se transportă spre marile abatoare, unde sunt supuse unei îngrijiri intensive. Fermierii își petrec majoritatea timpului călare, la bordul automobilelor de teren sau a elicopterelor, pentru supravegherea animalelor. Sediul fermelor se bucură de un confort de locuire sporit, multe dintre ele fiind alimentate cu energie electrică din centrale eoliene locale. **Acest subtip de agricultură este modern și extensiv.**

2. Subtipul A≈V este specific țărilor din Europa Centrală, unde cultura plantelor se îmbină cu creșterea animalelor pe baze moderne (sudul Germaniei, estul Austriei, Cehia, Slovacia, Ungaria). Acest fapt are ca și cauză externă climatul temperat continental moderat, cu precipitații medii multianuale cuprinse între 600-700 mm/an, ce favorizează deopotrivă, atât sectorul zootehnic cât și cel vegetal.

3. Subtipul V/A este specific țărilor europene dezvoltate din bazinul Mării Mediterane. Din cauza climatului mai secetos, suprafețele înierbate au o slabă productivitate, predominând cultura citricelor, a măslinului, a viței de vie și a legumelor. Acest subtip este caracteristic și Californiei.

În cadrul acestui subtip (V/A), se disting două variante principale, și anume: *agricultura specializată* și *agricultura cu plantații*.

a. Agricultura specializată se caracterizează prin prezența a două subvariante: de cultură a grâului și a plantelor industriale.

Agricultura specializată în cultura grâului se practică în sudul Canadei, centrul și nord-vestul S.U.A., sud-estul și sud-vestul Australiei, fiind secundată de creșterea bovinelor în cazul

Americii de Nord și a ovinelor în cazul Australiei.

În cultura grâului se aplică sistemul extensiv de tip „dry-farming”, care constă în alternanța terenurilor cultivate cu a celor lăsate pentru „odihnă”. Producțiile la hectar sunt modeste (1 750-2 000 kg/ha). O fermă de cultură specializată pentru cultura grâului din Dakota de Nord, cu o suprafață de 300 ha, are în dotare trei tractoare, un camion și o combină. **Cultura specializată a grâului este modernă și extensivă.**

Agricultura specializată în cultura plantelor industriale este caracteristică Canadei de Sud-Est, părții central-sudice a S.U.A. și Australiei, unde anumite teritorii agricole sunt specializate într-un singur tip de cultură. Astfel, partea centrală a S.U.A. s-a specializat în cultura porumbului, căreia i s-a asociat mai târziu cultura soiei, zona purtând denumirea de „*Corn-Soy Belt*” (centura de porumb și soia), iar cea central-sudică în cultura bumbacului („*cotton belt*” – centura bumbacului) (fig. 47).

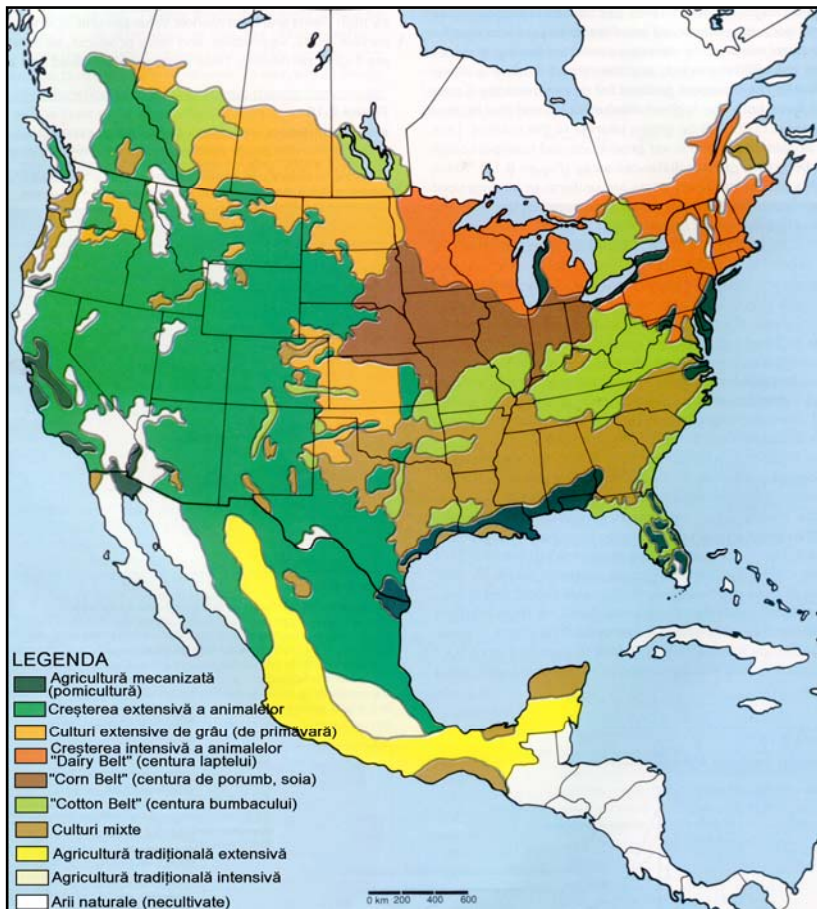

Fig. 47. Regiunile agricole în America de Nord (după A. Fellmann, J. Getis, A. Getis, 1990).

Creșterea extensivă a bovinelor în zona preeriilor din Vestul Mijlociu al S.U.A. (după D. Waugh, 2000).

Cultura bumbacului în faza de maturizare din zona „Cotton Belt” din S.U.A. (după www.cotton.org).

Pregătirea bananelor pentru export în Nicaragua (America Centrală) după D. Waugh, 2000).

Plantații intensive cu palmieri de ulei din Côte d'Ivoire, Africa (după M. Hagnerelle, 1995).

Recoltarea trestiei de zahăr în California, S.U.A. (după www.virtual.yosemite.cc.ca.us).

Recoltarea frunzelor de coca în Peru (după www.magnoliaphyta).

b. Agricultura de tip plantație reprezintă enclave ale agriculturii moderne în mediul agriculturii tradiționale. Plantațiile sunt prin excelență tipuri agricole intensive, cu producția orientată exclusiv spre piață. Este caracteristică regiunilor tropicale ale globului și produce în masă materii prime agricole cu destinație industrială și produse destinate consumului alimentar pentru țările industrializate ale Americii de Nord și Europei. Se caracterizează printr-o relativă concentrare teritorială (America Centrală, Brazilia de Sud-Est, coasta Golfului Guineei, Indonezia și Malaysia). Specializarea constă în câteva produse alimentare și industriale de mare căutare pe piața mondială: banane, trestie de zahăr, cafea, ceai, cacao, cauciuc natural. Aceștia li se asociază în frecvente situații cultura plantelor cu proprietăți halucinogene (cânepa de Manilla, coca, macul etc.) Având în vedere destinația exclusivă a producției pentru export, plantațiile se află situate majoritar în ariile de coastă. Pentru muncă se folosesc muncitori agricoli slab plătiți, pentru a menține prețul scăzut al producției. Producțiile la hectar sunt ridicate datorită agrotehnicii avansate și protecției sistematice a culturilor. **Agricultura de tip plantație este intensivă și modernă.**

Teme și aplicații

- 1. Agricultura modernă are trei subtipurii consacrate. Analizați-le comparativ. Dați exemple de țări pentru fiecare subtip.*
- 2. Urmăriți figura 46 și explicați distribuția teritorială a regiunilor agricole din S.U.A.*
- 3. Urmăriți hărțile prezentate în această lecție și corelați arealele agriculturii tradiționale și ale celei moderne cu ponderea populației ocupată în agricultură.*
- 4. Care sunt caracteristicile agriculturii țării noastre în prezent?*
- 5. Ce înțelegeți prin „agricultură ecologică”?*
- 6. De ce credeți că, chiar dacă sunt interzise, culturile de coca, cânepă de Manilla și mac, proliferază în anumite țări?*

3.7. Regiunile agricole

Concretizarea tipului de agricultură în teritoriu o reprezintă **regiunea agricolă**.

Regiunile agricole se caracterizează printr-o relativă omogenitate teritorială, în pofida faptului că se extind pe teritorii cu evidente diferențieri sub aspect tehnologic și grade de intensivizare. Factorul de coagulare superior ce le conferă regiunilor omogenitatea, îl reprezintă tipul climatic și specificul plantelor de cultură. Astfel, deosebit la scara globului, șapte mari regiuni agricole:

- regiunea agricolă ecuatorială;
- regiunea agricolă subecuatorială;
- regiunea agricolă tropicală;
- regiunea agricolă a climatului musonic;
- regiunea agricolă mediteraneană;
- regiunea agricolă a zonei temperate;
- regiunea agricolă a zonelor reci, cu două variante:
 - a. varianta polară;
 - b. varianta agriculturii montane înalte.

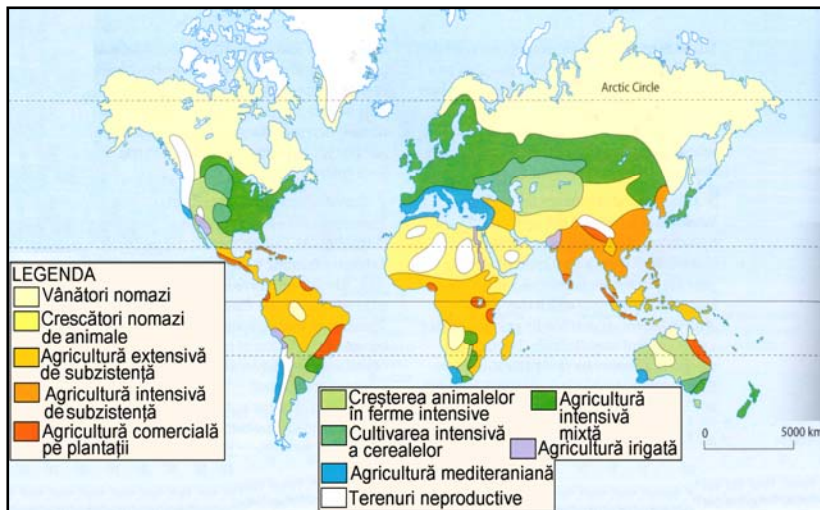

Fig. 48. Regiunile agricole ale Globului după tipul de agricultură (după D. Waugh, 2000).

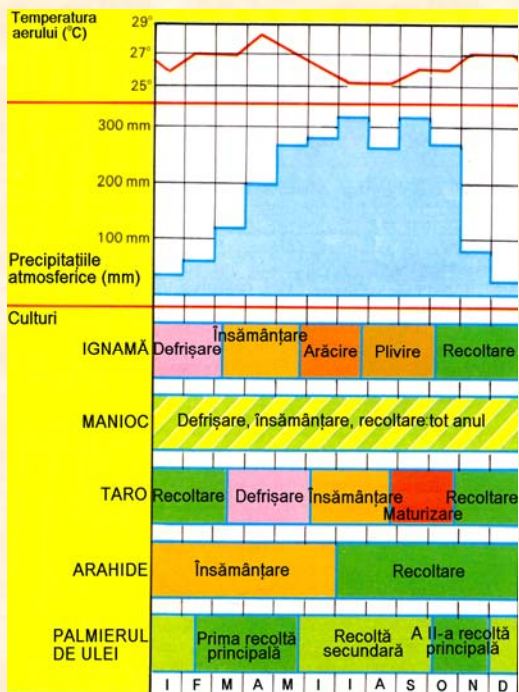
I. Regiunea agricolă ecuatorială se suprapune peste aria bazinală mijlocie și inferioară a fluviilor Amazon și Zair și se

Cuvinte cheie

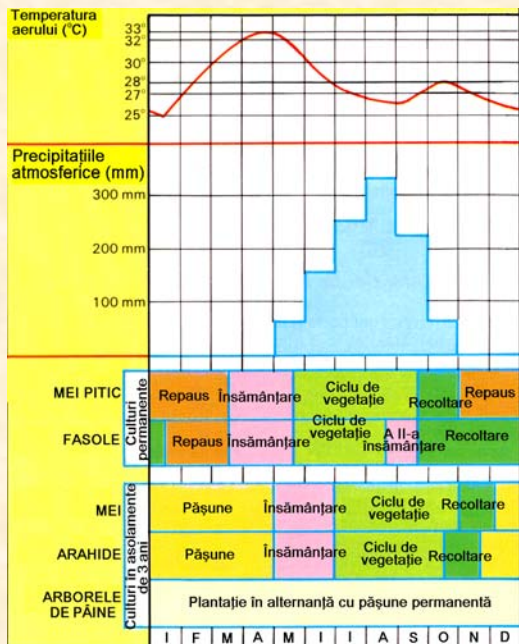
- regiune agricolă
- alternanța culturilor
- etajarea culturilor
- cicluri fenomenologice

Unul din principalele produse ale regiunii agricole ecuatoriale este cacaoa folosită în producerea delicioasei ciocolate (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

Ciclurile fenomenologice ale principalelor culturi agricole din regiunea ecuatorială (după A. Bras, 1987).

Ciclurile fenomenologice ale principalelor culturi agricole din regiunea tropicală (după A. Bras, 1987).

extinde pe Ecuator până în Indonezia și Polinezia. În cadrul acestei regiuni, dominantă este cultura plantelor în raport cu creșterea animalelor, datorită slabei reprezentări a covorului ierbaceu și a incidenței bolilor infecțioase transmise la animale prin insecte. Triburile de băștinași practică o agricultură arhaică de tip itinerant, în cadrul căreia cultivă porumb, fasole, manioc etc. Terenul pentru cultură rezultă în urma defrișării și incendierii pădurii. După epuizarea fertilității naturale a solului, în cca. 4-5 ani, comunitățile tribale părăsesc teritoriul și preiau în cultură într-un mod similar alte teritorii. Asupra celor părăsite revin cu totul întâmplător. De aici și denumirea de agricultură itinerantă.

În arealele de coastă se dezvoltă plantații moderne de trestie de zahăr, cacao și cauciuc natural.

II. Regiunea agricolă subecuatorială se desfășoară de o parte și de alta a Ecuatorului, până la cca. 25° latitudine nordică și sudică. O întâlnim în Brazilia, Venezuela, Columbia, țările Americii Centrale și sudul S.U.A., în Africa Centrală, India și nordul Australiei. În cadrul acestei regiuni, nivelul precipitațiilor anuale este mai redus, însă temperaturile sunt mai ridicate datorită nebulozității scăzute. Această regiune se caracterizează prin cultura unei mari varietăți de plante, de la cereale și până la culturi industriale (porumb în America Latină, orez în Africa și Asia, la care se adaugă plantațiile moderne de cafea, cacao, banane, ananas, arbore de cauciuc și trestie de zahăr). Această regiune reprezintă „cămara” de produse exotice a pieței mondiale.

III. Regiunea agricolă tropicală (aridă) corespunde teritorial cu partea centrală și sud-vestică a Asiei, Africa sahariană, centrul Australiei și nordul Mexicului. Această regiune acoperă cele mai extinse arii de deșert ale globului, ceea ce conduce la o slabă reprezentare a culturii plantelor în producția agricolă de ansamblu. În cadrul acestei regiuni, valorificarea agricolă a teritoriului se face prin nomadismul de tip deșertic, a cărui specie principală este cămila.

Cultura plantelor se practică doar insular, în oaze, și constă în cultura de legume pentru subzistență. Dintre culturile arboricole se remarcă curmalul. Acesta are rădăcini foarte adânci, o condiție a adaptării la climatul cald și uscat.

IV. Regiunea agricolă a climatului musonic ocupă întreg spațiul Peninsulei Indochina și sudul Chinei. Pe fondul climatului cald, se pun în evidență două anotimpuri, unul secetos, iarna și altul ploios, vara. Animalele se cresc în primul rând pentru tracțiune și munci agricole. Aici domină net

cultura plantelor, dintre acestea detașându-se cultura orezului, principala cereală de subzistență, în condiții intensive și tradiționale, la care se adaugă prezența insulară a agriculturii cu plantații.

V. Regiunea agricolă mediteraneană se desfășoară pe teritoriul din jurul Mării Mediterane din Africa de Nord, Orientul Apropiat, sudul Peninsulei Anatolia, Peninsula Balcanică, Peninsula Italică, sudul Franței și Peninsula Iberică. Această regiune a constituit leagănul de geneză și expansiune a Imperiului Roman și a apariției celor mai vechi civilizații urbane, alături de cele din Mesopotamia și Asia de Est. Climatul mai uscat, cu ierni umede și blânde, favorizează cultura pe spații largi a măslinului, citricelor și a viței de vie. Dintre cerealele domină cultura grâului, civilizația mediteraneană fiind considerată și „civilizația pâinii, a pastelor făinoase și a vinului”. Creșterea animalelor ocupă un loc secundar, remarcându-se ovinele și caprinele care prin consumul mare de masă vegetală au un impact negativ asupra ecosistemului regiunii. Vegetația tipic mediteraneană este formată din formațiuni secundare din plante spinoase, ce poartă aici denumirea de *maquis* sau *gariga*.

VI. Regiunea agricolă a zonei temperate se extinde majoritar în emisfera nordică, între paralele de 40⁰ și 60⁰ latitudine nordică și pe un areal mult mai restrâns în emisfera sudică (nordul și centrul Argentinei, sud-estul Australiei). Din punct de vedere climatic, caracteristică este prezența celor patru anotimpuri ce imprimă ciclicitate activităților agricole. Această regiune se caracterizează la modul general printr-un profil agricol mixt, cultura plantelor fiind acompaniată de creșterea animalelor. Datorită interperierii sezonului rece ce întrerupe ciclul dezvoltării vegetației datorită temperaturilor negative și datorită caracterului continuu al consumului, e necesar să se asigure rezerva de furaje pe timp de iarnă. În general, în această regiune se practică o agricultură modernă, deoarece în cadrul regiunii se găsesc țări cu o economie modernă sau în curs de modernizare. Piața este saturată cu produse alimentare ca urmare a sporirii producției pe cale intensivă (chimizare, ierbicidare, mecanizare). Astăzi, în această regiune se pune tot mai pregnant problema transformării agriculturii de tip industrial în agricultură ecologică, ce semnifică acceptarea unor nivele mai scăzute ale producției agricole, pe fondul promovării calităților naturale ale produselor agricole.

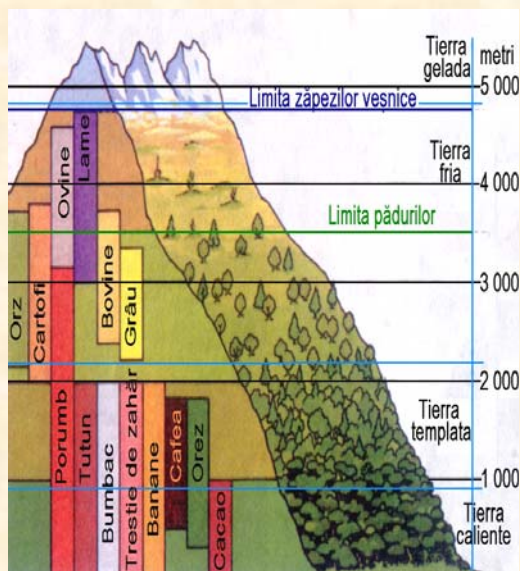
VII. Regiunea agricolă a zonelor reci se caracterizează

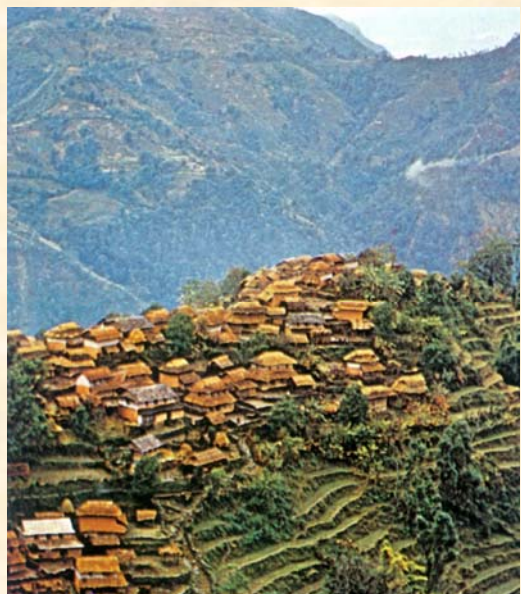
Cultură de grâu modificată genetic în vederea creșterii rezistenței la boli. În cazul aplicării corecte și la timp a tuturor lucrărilor agrotehnice (însămânțare erbicidare, recoltare) se obțin recolte ce depășesc 7 000 – 8 000 kg/ha în multe țări din Europa de Vest (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

Erbicidarea culturii de rapiță în vederea creșterii productivității. Erbicidarea aduce creșteri mari de producție la hectar dar atrage după sine poluarea mediului și distrugerea multor specii de plante care nu intră în categoria buruienilor precum și a animalelor (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

Etajarea culturilor în regiunea agricolă montană înaltă (ex. regiunea Andină) (după I. Zăvoianu și colab., 2004).

În zonele montane înalte din Munții Himalaya agricultura se limitează aproape în totalitate la creșterea animalelor, deoarece terenurile arabile lipsesc aproape cu desăvârșire. Acestea sunt amenajate doar sub forma unor mici agrotetere pe versanții cu expoziție sudică, în preajma satului pe care se cultivă orz, secară sau cartof (ex. în imagine loc. Gurkha din Nepal) (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

prin durata scurtă a anotimpului cu temperaturi medii zilnice pozitive și prin ierni îndelungate și geroase. În cadrul acesteia, deosebim două variante: *varianta polară* și *varianta agriculturii montane înalte*.

a. Regiunea agricolă polară înregistrează perioade îndelungate de frig (cca. 9 luni pe an), datorită poziției latitudinale a acesteia (peste 60° latitudine nordică). Se extinde în nordul Rusiei, nordul Peninsulei Scandinave, nordul Canadei și Alaska. Singura formă de valorificare agricolă a teritoriului constă în creșterea extensivă de tip nomad a renilor, care sunt crescuți pentru carne, lapte, blănuri și tracțiune. Turmele pendulează pe meridian, vara înspre nord, când valorifică covorul vegetal ierbos al tundrei și iarna înspre sud, când animalele se hrănesc cu mușchi, licheni și acicule de conifere. Vara, populațiile de laponi valorifică fructele de pădure ce ajung la maturitate foarte repede (frăguțe și afine).

b. Regiunea agricolă montană înaltă se caracterizează, ca și prima, prin temperaturi medii anuale scăzute, datorită desfășurării altitudinale. O întâlnim în sectorul central-sudic al Asiei, din China Centrală, Mongolia și Tibet și până în Afganistan. Principalul animal domestic este *yakul*, utilizat pe scară largă la transport, la care se adaugă creșterea ovinelor pentru carne și lână. Se cultivă pe suprafețe restrânse orz, secară și cartof. În împrejurimile orașului Lhasa din Tibet, cultura orzului atinge altitudinea de 4 600 m, ceea ce pune în evidență adaptabilitatea remarcabilă a acestei cereale.

Acest tip de agricultură se regăsește și în zona înaltă a Munților Anzi și în Patagonia, unde păstoritul extensiv dă nota dominantă a caracteristicilor regionale. Animalul cu valoare economică pentru populația locală este lama (carne, lână, lapte și transport).

În concluzie, regiunea montană înaltă se caracterizează printr-o densitate scăzută a populației și printr-o agricultură de tip extensiv tradițional prin excelență.

Teme și aplicații

1. Identificați pe figura 48 principalele regiuni agricole, după tipul de agricultură practicat.
2. Prin ce se caracterizează agricultura montană înaltă?
3. Enumerați principalele produse agricole obținute în regiunea agricolă mediteraneană.

3.8. Peisaje agricole

Peisajul agricol reprezintă sinteza teritorială a modurilor de punere în valoare a spațiului agricol, în condiții de climă determinate, respectiv concretizarea în spațiu a relațiilor de integrare a componentelor ce concură la valorificarea economică specifică a teritoriului (suportul natural, moștenirea istorică și culturală, nivelul agrotehnicii, profilul exploatațiilor agricole și extensiunea acestora). Acesta prezintă în formă directă trăsăturile esențiale ale unui teritoriu, supus exploatării agricole, ca rezultat al experienței istorice și al inovației tehnologice.

La nivel mondial se pun în evidență două tipuri majore de peisaje agricole: *peisajul agricol cu terenuri „deschise”* („open fields”) și *peisajul agricol cu terenuri „închise”* („closed fields”).

Peisajul agricol al terenurilor cultivate „deschise” este rezultatul extinderii succesive a terenului arabil, în detrimentul vegetației forestiere și/sau a terenurilor înțelenite pe cale naturală. Acesta domină în majoritatea regiunilor agricole ale globului, exploatațiile fiind caracterizate de o geometrie aproape perfectă, indiferent de dimensiunea acestora. Acest tip de peisaj îl întâlnim în zonele de câmpie și colinare ale Europei, Americii de Nord, Australiei și sudul Americii Latine. În cadrul acestui tip de peisaj se pun în evidență atât forme intensive cât și forme extensive de exploatare agricolă a teritoriului. Formele intensive se practică în majoritatea ariilor periurbane, agricultura fiind specializată pe producția de lapte, legume și fructe. Aici întâlnim frecvent și tipul de exploatație agricolă în sisteme de tip seră (legumicultură, floricultură). Având în vedere costul ridicat al susținerii acestora cu agent termic pe durata iernii, în ultimul timp acest tip de culturi intensive au început să fie strămutate în zonele subtropicale, folosind forța de muncă ieftină a populației locale sărace. Fiind produse perisabile, cu mare căutare pe piața urbană a țărilor bogate din Europa și America de Nord, se asigură transportul zilnic al acestora cu avionul.

Peisajul agricol cu terenuri „închise” este rezultatul unui proces de parcelare a proprietăților funciare, început în Evul Mediu timpuriu, în anumite părți ale Europei de Vest și de

Cuvinte cheie

- peisaj agricol
- „open field”
- „closed field”
- oază
- peisaj agricol degradat

Peisaj agricol de tip „open fields” din regiunea Champagne, Franța (după A. Bras, 1988).

Peisaj agricol de tip „closed fields” (*bocage*) din Franța de Vest (Normandia) (după A. Bras, 1988).

Peisaj agricol mediteranean cu plantații de măslin (Spania) (după www.nerstrand.net).

Peisaj deșertic cu oază (după www.waion.com).

Peisaj agricol musonic specializat în cultura orezului (Thailanda) (după www.waion.com).

Nord-Vest, și mai târziu în America de Nord. Terenurile se prezintă sub forma unor succesiuni de caroiaje, de dimensiuni aproximativ egale, mărginite de arbori plantați, ziduri din piatră sau canale cu apă.

Acest tip de peisaj are ca trăsătură principală creșterea bovinelor. Împrejmuirile formate din arbori sunt specifice Franței de Vest (Normandia), unde acest tip de peisaj poartă denumirea de „*bocage*”. O asemenea configurație peisagistică o întâlnim și în nord-estul S.U.A. și parțial în Canada francofonă. Delimitarea exploatațiilor prin ziduri de piatră este caracteristică Scoției, unde aceste împrejurări s-au realizat prin degajarea terenului înierbat de blocurile de piatră de tip morenic. În Olanda, domeniul polderelor a fost fragmentat prin canale care au menirea de a drena surplusul de apă și de a fixa limitele de proprietăți.

La nivelul globului, pe lângă aceste două tipuri principale de peisaje agricole, se mai pun în evidență și *o serie de peisaje particulare*, dezvoltate pe arii mai restrânse, pe fondul unor condiții climatice specifice (*mediteranean, deșertic, musonic, ecuatorial și montan*).

Peisajul agricol mediteranean se caracterizează prin dominanța culturilor de citrice, măslin, viță de vie și legume. Acesta îl întâlnim în țările limitrofe ale Mării Mediterane, zona estuarului La Plata, Africa de Sud și sud-estul Australiei.

Peisajul agricol de tip deșertic domină partea centrală și sud-vestică a Asiei, nordul și partea central-sudică a Africii, centrul Australiei și o fâșie îngustă de țărm în vestul Americii Latine. Datorită lipsei ori calității slabe a covorului vegetal, pentru valorificarea agricolă a acestuia se practică păstoritul nomad, care reprezintă modul de viață specific al acestor populații. Un *subtip de peisaj* aparține în cadrul acestuia și îl reprezintă cel de *oaze*, unde prezența apei permite practicarea insulară a culturii plantelor și a pomilor fructiferi specifici, precum și apariția așezărilor permanente.

Arealul climatului musonic, pe fondul unei puternice concentrări demografice, a generat un tip de peisaj agricol particular, caracterizat prin câmpuri extinse parcelate geometric, pentru cultura orezului, separate prin canale de aducțiune a apei pentru irigații. Acest tip de peisaj este foarte vechi, menținându-și fizionomia și funcționalitatea până în zilele noastre.

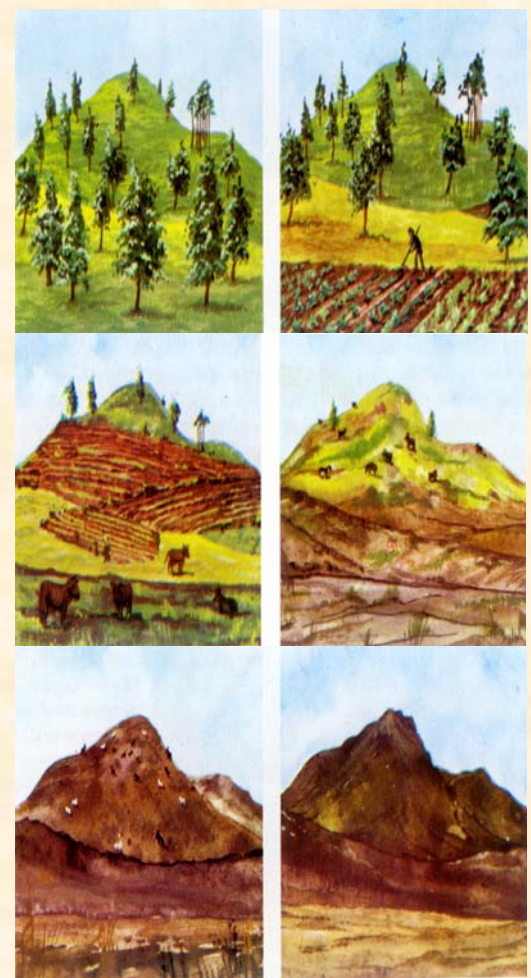
Peisajul agricol ecuatorial este estompat de prezența naturală a vegetației arborescente. El se prezintă sub forma unor insule, exploatate agricol în mod primitiv și modern. Cele

două tipuri de exploatare coexistă teritorial, cel modern impunându-se prin modificări spațiale pe care le-a generat. În cadrul acestuia frapează geometria terenurilor culturilor cu plantații, exploatate intensiv în raport cu cele ale băștinașilor, care sunt integrate perfect cadrului natural dominat de vegetația ecuatorială. Acest peisaj se întâlnește cel mai frecvent în Amazonia, bazinul fluviului Zair și insulele indoneziene.

Peisajul agricol montan se caracterizează prin dominanța pășunilor naturale care se valorifică extensiv, în special prin creșterea ovinelor și caprinelor, specii care au o mai bună mobilitate teritorială. Adesea spațiul de pășunat este intercalat cu păduri și fânețe naturale.

România, prin particularitățile ce derivă din poziția geografică și particularitățile reliefului, prezintă trei mari tipuri de peisaje agricole.

- a. **Peisajul de „open fields”** caracterizează zonele de câmpie, unde în structura terenurilor agricole domină cel arabil, cultivat cu cereale și plante tehnice. Acesta se regăsește și în ariile colinare, unde domină peisajul pomi-viticol.
- b. **Peisajul de tip „closed fields”** apare în ariile depresionare intramontane și munții mijlocii unde proprietățile se delimitează prin garduri de lemn și răzoare (gardul de lemn, pe lângă marcarea proprietății are și rolul de protecție împotriva animalelor sălbatice și uneori de suport pentru uscatul fânului (Depresiunea Vatra Dornei, Depresiunea Maramureșului, Munții Apuseni).
- c. **Peisajul pastoral al munților înalți** se întâlnește la altitudini de peste 1 600 m, deasupra limitei superioare a vegetației forestiere. Se caracterizează prin existența pajiștilor alpine, valorificate vara prin pășunatul turmelor de oi și prezența stânelor.

Etapele degradării peisajului agricol. Chiar cu o climă secetoasă, pământul neperturbat poate susține o vegetație naturală bogată. Pădurile și ierburile protejează solul împotriva eroziunii. Prin cultivarea terenurilor plate și tăierea arborilor de pe pante, omul expune solul eroziunii cauzate de apă și vânt. Cultivarea prea intensă degradează terenurile plate, destinate acum pășunatului. Cultivarea plantelor crește ritmul de pierdere a solului. De pe coasta dealului se spală tot mai mult pământ fertil și pășunatul permanent accelerează procesul de eroziune. Peisajul aproape gol este încredințat de om oilor și caprelor, „cosașii pajiștilor” pentru curățenie totală. În final, tot ce rămâne în locul pământului fertil odinioară, este deșertul, dezgolit de sol și incapabil să susțină vreo vegetație (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

Teme și aplicații

1. Caracterizați peisajul agricol cu terenuri deschise.
2. Cum se numește arborele specific oazelor?
3. Peisajul agricol mediteranean este mai aparte, prin cultura unor plante specifice. Care sunt acestea?
4. Explicați eroziunea solurilor.
5. Ce peisaje agricole sunt specifice țării noastre?

3.9. Evoluția activităților industriale

Cuvinte cheie

- *industria*
- *materii prime*
- *piață de desfacere*

Norilsk, oraș industrial la Marea Laptev din extremul nord al Rusiei dezvoltat în apropierea celor mai bogate zăcăminte de nichel din această țară (după www.atoutdoorsystems.ru).

Amplasarea rafinăriilor de petrol din Huston în Golful Mexic a fost determinat de cantitățile mari de petrol pe cale le importă S.U.A. pe calea apei (A. Bras, 1988).

Industria este o ramură a producției materiale, separată pe baza diviziunii sociale a muncii, care realizează fie extracția materialelor prime, a materialelor și a combustibililor, fie prelucrarea acestora și a altor materii prime, transformându-le în mijloace de producție și bunuri de consum. Este ramura de bază a economiei unei țări, de aceasta depinzând dezvoltarea și progresul celorlalte ramuri economice.

Repartiția teritorială a industriei este influențată de o serie de factorii:

- apropierea de materiile prime și de sursa de energie;
- prezența piețelor de desfacere a producției;
- calificarea forței de muncă;
- caracterul materiilor prime;
- prezența resurselor de apă.

Industriile se amplasează, de regulă, **în apropierea materiilor prime**, atunci când acestea sunt abundente, au valoare mică și greutate specifică mare. Se evită astfel cheltuielile de transport și se asigură implicit costuri mai reduse ale produsului finit. Exemplul cel mai bun îl reprezintă industria cimentului, marile fabrici producătoare fiind situate, fără excepție, în proximitatea carierelor de calcar și de argilă. În opoziție, industria de prelucrare a metalelor și pietrelor prețioase poate migra la distanțe mari în raport cu locul de extracție al acestora. Bunăoară, industria de prelucrare a diamantelor din Amsterdam se bazează pe importul diamantelor brute din Africa de Sud.

Resursele de energie abundente sunt adesea vitale pentru amplasarea și dezvoltarea unor ramuri industriale. Astfel, majoritatea centrelor siderurgice mari de pe Glob datorită dependenței puternice de cocsul metalurgic au fost amplasate în principalele bazine carbonifere, și nu în ariile de extracție a minereului de fier. Producerea aluminiului prin electroliză reclamă cantități uriașe de energie electrică. De aceea, marile uzine producătoare de aluminiu se amplasează în regiunile cu energie electrică abundentă și ieftină (Siberia Occidentală) ori în punctele de intersecție a unor importante linii de transport a energiei electrice (Slatina - România).

Piețele de desfacere joacă adesea un rol crucial în ceea ce privește locarea teritorială a industriei, prin faptul că se asigură desfacerea permanentă a producției, ca urmare a masei mari de consumatori. Importante ramuri ale industriei alimentare (industria laptelui, industria berii, industria confecțiilor și altele) se amplasează în marile orașe care constituie piețe sigure și permanente de desfacere a producției.

Industriile care necesită **forță de muncă cu un înalt grad de calificare** se amplasează, de regulă, în centrele universitare, unde există un potențial remarcabil de cercetare (industria electronică, industria medicamentelor și altele).

Caracterul materiilor prime își pune amprenta în locarea teritorială a industriei prin specificul tehnologic și al produsului finit. Astfel, siderurgia, la începuturile ei, a fost atrasă cu prioritate de ariile împădurite care ofereau lemn de esență tare pentru producerea mangalului (Solingen – Germania, Berglagen – Suedia, Ural – Rusia).

O dată cu descoperirea procedurii Siemens-Martin de obținere a oțelului, s-a trecut pe scară largă la utilizarea fierului vechi, sporindu-se astfel mobilitatea teritorială a siderurgiei. Descoperirea cuptorului cu arc electric pentru producerea oțelului de calitate superioară a dus la amplasarea de oțelării în cadrul marilor uzine constructoare de mașini.

Dezvoltarea transporturilor navale și posibilitatea aducerii de la distanțe mari a minereurilor de fier de înaltă calitate a generat amplasarea industriei siderurgice în porturi (Japonia Central-Estică, Galați-România etc.). Același lucru se poate spune și despre rafinării care prelucrează țițeiul adus pe calea apei de către petroliere.

Prețul terenului constituie astăzi un element important al deciziei de localizare teritorială a industriei. Supraconcentrarea teritorială a industriei și a populației în marile orașe a generat o explozie a prețului terenului. De aceea, se caută acele teritorii ce încurajează amplasarea industriei prin prețuri scăzute și concesionări de terenuri. Acestea, susținute de o politică de descentralizare, se manifestă cu efecte benefice asupra economiilor naționale. Statul francez încurajează politica de decongestionare a bazinului parizian pentru investitori, prin oferirea de terenuri la prețuri scăzute în arealele periferice ale țării.

Prezența surselor de apă abundente constituie un factor particular pentru anumite tipuri de industrii care necesită consumuri mari de apă. De exemplu, pentru producerea unei tone de zahăr se folosesc aproximativ 200 m³ apă, iar pentru

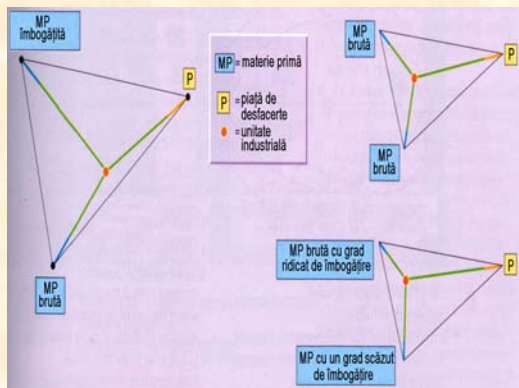
Forța de muncă cu un înalt grad de calificare din apropierea marilor centre universitare reprezintă un factor de atracție în localizarea industriilor de vârf (electronică, software) (după Philip's World Atlas, 2004).

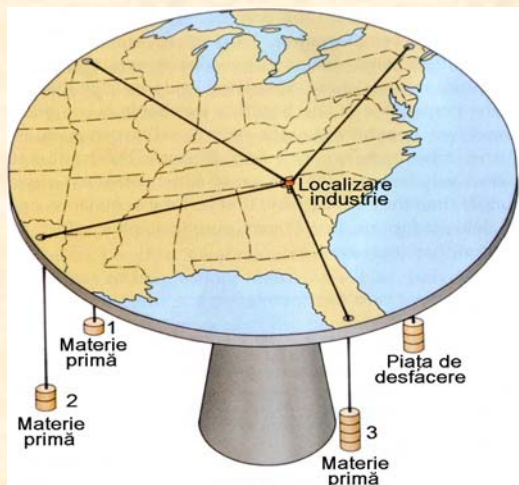
Petrolier de mare capacitate în drumul său spre port (după www.enecho.meti.go.jp).

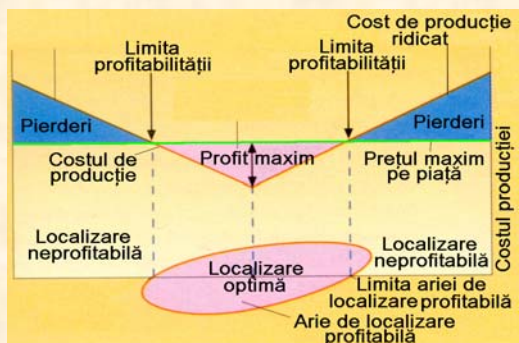
Transportul minereului de fier cu trenul de la mina Zouerate – Nouadhibou, Mauritania, spre port, pentru a fi exportat (după J.-R. Pitte, 1995).

Schemă de localizare a industriei în funcție de poziția spațială a materiei prime, tipul acesteia și piața de desfacere (după D. Waugh, 2000).

Exprimare plastică a poziției ideale în localizarea unei ramuri industriale (după D. Waugh, 2000).

Raportul dintre costul de producție și localizarea spațială a unei ramuri industriale (după D. Waugh, 2000).

producerea unei tone de aluminiu este nevoie de 170 m^3 .

Nevoile mari de apă pentru industrii diverse, asociate cu cele de susținere a civilizației urbane, joacă astăzi un rol mult mai important în locarea industriei decât la începuturile acesteia. De exemplu, în Statele Unite, orice inițiativă de locare a unei noi industrii în următorii 50 de ani va fi dependentă în proporție de 90 % de prezența resurselor de apă.

Locarea spațială diferențiată a materiilor prime, a surselor de energie și a pieței de desfacere impune **găsirea unei poziționări spațiale a industriei**, pe baza prețului de cost cel mai scăzut al materiei prime, a energiei și a produsului finit. Luând în considerare fiecare dintre cei trei factori obligatorii de ființare a industriei (materia primă, sursa de energie și piața de desfacere) ca vârfuri ale unui triunghi echilateral, plasarea industriei se va realiza în centrul de greutate al acestuia, în funcție de volumul și specificul materiei prime și al surselor de energie (fig. 49).

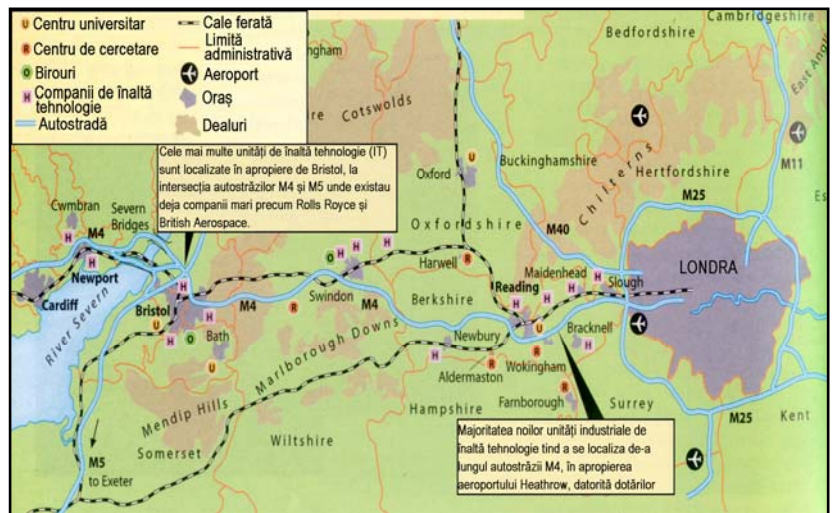

Fig. 49. Localizarea întreprinderilor de înaltă tehnologie din Marea Britanie în aria marilor centre universitare: Londra, Bristol și Oxford (după D. Waugh, 2000).

Teme și aplicații

1. Explicați amplasarea industriei siderurgice japoneze în vecinătatea marilor porturi.
2. Ce măsuri de stimulare a investițiilor în regiunile periferice ale Franței aplică autoritățile acestei țări? De ce?

3.10. Industria energetică

Dintre toate ramurile industriale, industria energetică ocupă locul principal. Ea constituie **motorul dezvoltării industriale și a celei economice, în general, asigurând totodată confortul casnic și urban**. Ea cuprinde explorarea, exploatarea și utilizarea purtătorilor de energie.

De dezvoltarea industriei energetice a unei țări este legată și dezvoltarea celorlalte ramuri ale economiei. De aceea, industria energetică devansează ca ritm de dezvoltare celelalte ramuri industriale.

Consumul de energie în general, și cel de energie electrică în special, reprezintă **indicatorul sintetic ce evidențiază gradul de industrializare și, în mare măsură, nivelul de civilizație al populației**.

A. Evoluția materiilor prime energetice în consumul mondial de energie

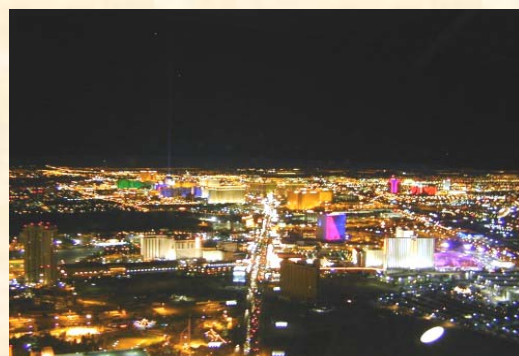
În paralel cu dezvoltarea societății în general, și a industriei în special, asistăm la introducerea în circuitul energetic a noi purtători de energie, precum și la înlocuirea rapidă a energiei musculare a omului și animalelor, în favoarea celei furnizate de purtătorii energetici. Astfel, în anul 1850, la nivelul Globului, 94 % din totalul energiei consumate era furnizată de forța musculară a oamenilor și animalelor și abia 6 % de către purtătorii de energie. Astăzi, abia 0,01 % din energia consumată pe Glob este produsă de forța fizică vie.

Materiile prime purtătoare de energie sunt combustibilii fosili (cărbune, petrol, gaze naturale, șisturi bituminoase, minerale radioactive), apa, energia internă a Terrei, energia solară și energia cinetică a maselor de aer.

Datorită diversității purtătorilor și formelor de înmagazinare a energiei, pentru întocmirea balanței energetice este necesară aducerea purtătorilor de energie la o **unitate etalon**, cu ajutorul unor coeficienți comuni, stabiliți de către organismele specializate ale Națiunilor Unite. Unitatea etalon este o tonă de ulei, cu o putere calorică de 7 000 Kcal (tonă echivalent cărbune – t.e.c.). Astfel, o tonă de cărbune brun este echivalentă cu 0,4 t.e.c., o tonă de lignit = 0,5 t.e.c., o tonă de petrol = 1,43 t.e.c., 1 000 m³ gaz metan = 137 t.e.c. și 1 000

Cuvinte cheie

- unitate energetică etalon
- hidrocentrale
- termocentrale
- atomocentrale
- centrale geotermale
- centrale mareo-motrice

O „mare de lumini” - noaptea în Las Vegas, S.U.A. (după www.art.supereva.it).

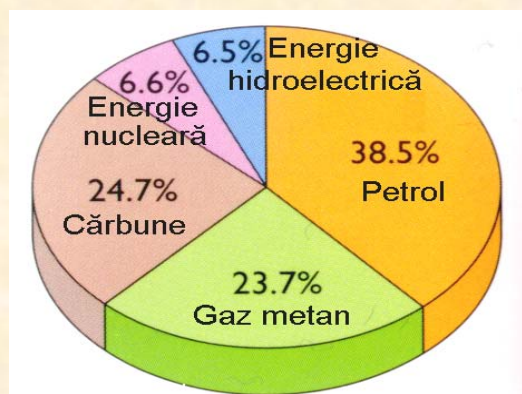
O familie nepaleză se bucură, în sfârșit, de beneficiile energiei electrice produse de o micro-hidrocentrală (după D. Waugh, 2000).

Tările sărace, unde trăiesc 87,5 % din populația lumii, consumă doar 40 % din rezervele energetice, în timp ce țările dezvoltate consumă restul de 60 %.

Cea mai importantă zonă petrolieră al lumii este regiunea Golfului Persic care deține cca. 40 % din rezervele și producția mondială. Ca urmare a acestui fapt, întreaga regiune a Golfului Persic a devenit un teritoriu strategic, unde interferează interesele marilor puteri, mai ales după anul 1925, când aici începe exploatarea industrială a petrolului. În regiunea Golfului Persic se exploatează cel mai ieftin petrol din lume din următoarele motive:

- sondele au cea mai mare productivitate din lume;
- zăcămintele se găsesc la adâncimi mici (600 – 1200 m), nefiind necesare cheltuieli mari pentru foraj;
- petrolul se găsește sub presiune, exploatarea făcându-se în general prin erupție;
- media reușitei la forare este ridicată (25 %), comparativ cu alte zone (SUA – 1%);
- mâna de lucru în industria petrolieră este cea mai ieftină.

Petrolul susține puternic civilizația globală actuală, prin utilizarea pe scară largă în transporturi și în agricultură. Menționăm faptul că producția de hrană mondială actuală este dependentă de petrol în proporție de 95 %, prin mecanizarea și chimizarea agriculturii. Datorită acestui fapt, în ultima vreme s-a generalizat exploatarea petrolului din cadrul platformelor continentale, în pofida faptului că în aceste condiții prețul petrolului exploatat crește considerabil (ex. Marea Nordului, Alaska, Golful Mexic ș.a.).

Structura consumului mondial de energie (2001) (după Philip's Word Atlas, 2004).

kwh hidroenergie = 0,5 t.e.c.

În paralel cu evoluția civilizației umane, ponderea purtătorilor de energie în balanța energetică mondială s-a schimbat, în paralel cu accentuarea decalajelor de consum energetic între state.

Dacă inițial sursa principală de energie a fost lemnul, treptat, el a fost înlocuit de cărbune, petrol și gaze iar după 1970 de noile surse de energie electrică: energia nucleară, solară, geotermală, mareică etc.

Prima sursă energetică primară, **lemnul**, a fost înlocuit treptat cu **cărbune**, care capătă o importanță mare abia după inventarea mașinii cu abur (sfârșitul sec. XVIII). Pentru producerea de energie electrică se folosesc cărbunii inferiori din care fac parte turba, lignitul și cărbunele brun („cărbunii energetici”).

Deși **petrolul** se cunoaște din cele mai vechi timpuri, o folosire pe scară largă în scopuri energetice a lui începe abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și mai ales în a doua jumătate a sec. XX, o dată cu inventarea automobilului și descoperirea procedurilor de prelucrare chimică. Spre deosebire de cărbune, petrolul prezintă o serie de avantaje: are putere calorică mai mare, se extrage mai ușor, cu ajutorul sondelor, are o gamă mai largă de utilizare decât cărbunele, în general este răspândit în zone sărace și se transportă ușor la mari distanțe prin conducte (pipe-lines) și vase transoceanice (petroliere).

Producția mondială de energie în anul 1900 s-a ridicat la 800 de milioane tone echivalent cărbune, ajungând în zilele noastre la aproape 10 miliarde tone. Se constată din această evoluție a tabloului consumului mondial de energie o corelație strânsă cu evoluția numerică a populației la nivelul globului. Media mondială a consumului de energie pe locuitor a crescut de la 1 000 kg e. c. în anul 1950 la peste 3 000 de kg e. c. în zilele noastre. Astăzi, balanța consumului energetic mondial se prezintă în felul următor: 38,5 % petrol, 23,7 % gaz metan, 24,7 % cărbune, 6,6 % energie nucleară și 6,5 % energie hidroelectrică. În balanță nu au fost incluse energia rezultată din arderea lemnului, energia eoliană, energia geotermică și cea a biomasei care, în unele regiuni ale Globului, au un rol important în consumul energetic. Rezervele cunoscute de cărbune pot asigura necesarul de energie pe 200 de ani, cele de petrol, pe 43 de ani, și cele de gaze naturale, pe 66 de ani, la rata actuală a producției. Aproximativ 17 % din energia electrică a lumii se produce în

centrale nucleare, care vor ocupa în viitorul apropiat poziții mai avansate în balanța energetică mondială, în ciuda faptului că tehnologiile nucleare sunt foarte costisitoare iar exploatarea acestora periculoasă.

B. Producerea energiei electrice

Energia electrică este principala formă de energie derivată. Se folosește pe scară largă în toate sectoarele vieții economice și casnice, constituind un indicator de bază al gradului de dezvoltare economico-socială al unei țări.

Avantajele energiei electrice sunt numeroase: este relativ ieftină, și totodată, dă un randament sporit (randamentul mașinilor cu aburi este de aproximativ 20 %, pe când cel al motoarelor electrice este de aproape 100 %). Energia electrică este o formă de energie nepoluantă, ușor divizibilă, putând fi transportată la distanțe mari, fără pierderi considerabile.

Marele dezavantaj al acesteia rezidă în faptul că nu poate fi stocată în condiții economice avantajoase și deci, trebuie să fie consumată concomitent cu producerea.

Energia electrică se obține în principal pe trei căi: prin hidrocentrale, termocentrale și atomocentrale.

Hidrocentralele folosesc energia apei în mișcare. Potențialul hidroenergetic economic amenajabil la nivelul Globului este de aproape 600 000 de MW, cunoscând o repartitie inegală pe continente, regiuni și țări.

Hidrocentralele sunt lucrări costisitoare și se execută în intervale mari de timp. Totodată, construcția de hidrocentrale determină modificări teritoriale radicale introducând schimbări structurale în utilizarea terenului și strămutări de vetre de așezări umane pentru a face loc barajelor și lacurilor de acumulare. Cele mai costisitoare lucrări în cadrul unei amenajări hidroenergetice constau în executarea barajelor. Acestea au rolul de retenție a apei în amonte și utilizarea programată a acesteia, având în vedere distribuția inegală, în timp, a debitelor râurilor. Hidrocentralele, în comparație cu celelalte două tipuri de centrale electrice, reclamă un personal de servare mai redus. Producerea curentului pe această cale nu generează poluarea mediului înconjurător.

Costurile lucrărilor de amenajare fiind mari, acestea se amortizează într-un timp mai lung. Totuși, odată cu amortizarea cheltuielilor, curentul electric produs în hidrocentrale este mai ieftin decât cel produs în termocentrale și atomocentrale.

Marile hidrocentrale ale lumii (după B. Negoescu, Gh. Vlăsceanu, 1998).

Hidro-centrala	Țara	Râul	Puterea instalată (MW)
Itaipu	Brazilia	Parana	12 000
Grand Coulee	SUA	Columbia	9 500
Guri	Venezuela	Leoni	10 300
Tucurui	Brazilia	Paraguay	2 640
Saiano-Șușenskoe	Rusia	Enisej	6 400
Krasnojarsk	Rusia	Enisej	6 000
Corpus-Posados	Argentina	Paraguay	4 700
La Grande 2	Canada	Sf. aurențiu	5 300
Churchill Falls	Canada	Sf. Laurențiu	5 225

Potențialul hidroenergetic al Asiei este grupat cu preponderență în zona bazinelor fluviale Yangtze și Huanghe, precum și în Indochina și bordura sudică a Munților Himalaya (fluviile Indus, Salwen, Mekong, Brahmaputra, Gange etc.).

Africa dispune de un uriaș potențial hidroenergetic în bazinele fluviilor Zair (Congo), Zambezi și Nil, iar America de Nord în zona muntoasă vestică (fluviile Colorado și Columbia), precum și în partea de nord-est (fluviile Sf. Laurențiu, Ohio). America Latină concentrează principalele resurse hidroenergetice în bazinul fluviului Amazon și Parana.

Europa, deși nu dispune de fluvii cu debite mari, de talia celor din Africa, Asia și America, produce pe scară largă energie electrică pe cale hidro în regiunea Munților Alpi și în Peninsula Scandinavă, unde, pe lângă energia mare a reliefului, debitele râurilor sunt mai constante, ca urmare a alimentărilor cu apă rezultată din topirea ghețarilor. Ca urmare a acestui fapt, aici costul amenajărilor hidro este mai scăzut. În Rusia se află numeroase fluvii cu potențial hidroenergetic ridicat, dintre care se detașează cele din partea asiatică (Obi, Enisei cu afluentul său Angara, Lena ș.a.).

În Pontypool, sudul Irlandei, angajații verifică deșeurile toxice înainte de a le incinera. Anumite tipuri de deșeuri toxice prezintă pericolul de a se elibera în atmosferă prin intermediul fumului degajat la ardere (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

Centrala atomoelectrică Bayon din Marea Britanie, considerată a fi una dintre cele mai sigure și ecologice din lume la momentul actual (după www.personal.psu.edu).

Fuziunea nucleară – alăturarea particulelor subatomice – eliberează o cantitate mare de energie termică. Dacă reacțiile de fuziune la scară largă ar putea fi controlate în siguranță, ele ar putea să ne furnizeze energie ieftină cu reziduuri radioactive puține sau fără acestea.

Prin amenajarea de hidrocentrale, pe lângă scopul principal, producerea de energie electrică, se urmăresc și scopuri derivate, cum ar fi navigația fluvială, valorificarea turistică a teritoriului, protecția împotriva inundațiilor, alimentarea cu apă potabilă și industrială a așezărilor, irigații, combaterea eroziunii solului, etc.

La noi în țară, cele mai mari hidrocentrale sunt cele de pe Dunăre de la Porțile de Fier I (1050 MW) și Porțile de Fier II, amenajate împreună cu Serbia și Muntenegru, la care se mai adaugă dintre râurile interioare, hidrocentrala Vidra de pe Lotru, Vidraru de pe Argeș și sistemele de hidrocentrale de pe Bistrița, Someșul Cald și Sebeș.

Termocentralele utilizează pentru producerea de energie electrică cărbunele de calitate inferioară, gazul metan și păcura. Ele consumă combustibili fosili neregenerabili, de unde și un grad mai avansat de poluare a mediului în apropierea fabricilor, prin emanația de pulberi, de vapori de apă și de fum. La toate acestea se mai adaugă supraîncălzirea apelor râurilor din proximitatea acestora, prin deversări sistematice de apă caldă.

Atomocentralele sunt amenajări energetice costisitoare pentru funcționarea acestora în siguranță fiind necesare angajarea unor măsuri de protecție speciale pentru a evita poluarea mediului cu elemente radioactive. Acestea constau în primul rând în adoptarea tehnologiilor sigure, în paralel cu realizarea unor structuri de protecție specială a reactoarelor (carapace de beton cu straturi de plumb etc.) pentru a se evita poluarea radioactivă a mediului. Depozitarea deșeurilor radioactive, provenite din atomocentrale reprezintă o sarcină dificilă din punctul de vedere al localizării acestora (mine părăsite, saline, gropi speciale etc.).

Avantajele producerii energiei electrice din elemente radioactive (uraniu) constau în faptul că dintr-o masă redusă de combustibil atomic se obțin cantități de energie mult mai mari decât în cazul utilizării combustibililor clasici. Astfel, prin fisiunea unui kilogram de uraniu 235, se degajă o cantitate de căldură echivalentă cu cea produsă prin arderea a 3 000 tone huilă. Astăzi, la nivelul Globului, peste 17 % din energia electrică consumată este produsă în centrale nucleare.

Principalele țări producătoare de energie electrică în atomocentrale sunt Statele Unite ale Americii, Canada, țările Europei Vestice, Rusia, Japonia și China, dar și unele state cu un nivel de dezvoltare economică scăzut, cum ar fi India, Iranul și Pakistanul.

Din categoria **resurselor energetice neconvenționale**, menționăm **energia mareelor**, **energia geotermică**, **energia eoliană**, **energia solară**.

Centralele eoliene sunt localizate cu preponderență în zonele montane și litorale, unde direcția și intensitatea vântului sunt relativ constante. Numărul acestora este în creștere, în special în țările dezvoltate, unde se întâlnesc adevărate câmpuri cu turbine eoliene. De exemplu, doar în California, S.U.A. s-au construit peste 15 000 de astfel de turbine.

Centralele electrice solare sunt mai puțin numeroase astăzi pe Glob, din cauza tehnologiilor costisitoare și a randamentului relativ scăzut al acestora, fiind întâlnite doar în țările dezvoltate: S.U.A., Italia, Israel, Australia etc. Construcția de astfel de centrale este pretabilă în ariile deșertice, unde durata de strălucire a soarelui se ridică la 3500 ore pe an, ceea ce reprezintă 40 % dintr-un an (vestul Saharei, Golful Persic, Golful Akaba).

Centralele mareomotrice valorifică forța mareelor, acolo unde acestea au o amplitudine mai mare de 5 m. Condițiile necesare amenajării centralelor mareomotrice: țărături crestate, pentru a putea fi barate ușor și amplitudine mare dintre flux și reflux (peste 10 m), pentru a se asigura cantitățile însemnate de energie prin căderea apei. Asemenea condiții naturale se întâlnesc pe coasta răsăriteană a Americii de Nord (Golful Fundy din Noua Scoție, unde amplitudinea mareelor ajunge la 20 m), coasta vestică a Angliei, California, Patagonia și nordul părții europene a Rusiei. Principala dificultate în privința amenajării pe scară largă a centralelor mareomotrice o constituie prețul lor ridicat. Prima centrală mareomotrică s-a dat în exploatare în anul 1966, la St. Malo în estuarul fluviului Rance, Franța (240 MW).

Centralele geotermice folosesc pentru producerea electricității căldura internă a pământului, în special în zonele unde există ape termale și gheizere. Deși sunt peste 150 de astfel de centrale pe glob, ponderea energiei obținute astfel este doar de 0,3 % din producția mondială de energie.

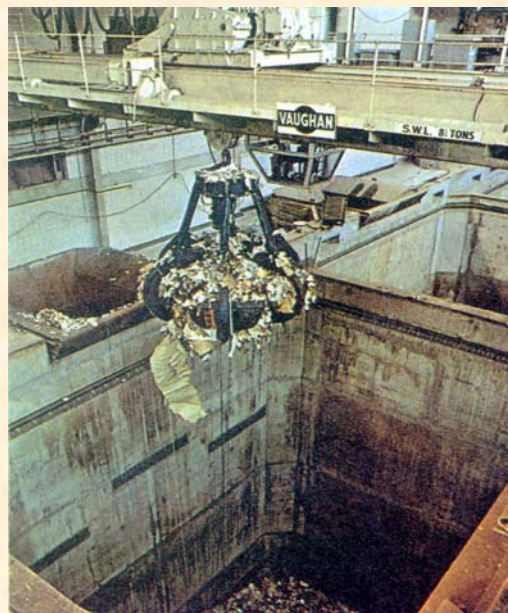
Teme și aplicații

1. Prezentați prin comparație avantajele și dezavantajele hidrocentralelor și termocentralelor.
2. De ce Japonia nu produce hidroenergie?
3. Ce țări au potențial mare de producere a energiei solare?

Apele geotermale folosite de centrala Wairakei, Noua Zeelandă, ajută la producerea a 10 % din energia electrică a acestei țări (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

Mareele sunt oscilații ritmice ale nivelului oceanului planetar și mărilor deschise, datorate atracției exercitate de Lună asupra Pământului.

Energia electrică mai poate fi obținută prin incinerarea gunoaielor. Uzina din imagine (Londra) arde zilnic 1 300 tone gunoaie și vinde electricitatea pe care o produce (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

În U.E., ponderea energiei electrice obținute din biomasă și deșeuri a crescut de la 0,85 % în 1988, la 1,51 % în 2001.

3.11. Regiunile industriale

Cuvinte cheie

- regiune industrială
- centru industrial
- nod industrial
- regiuni carbonifere
- regiuni petroliere
- regiuni metalurgice

Regiunea industrială reprezintă treapta superioară de concentrare teritorială a industriei, formată din numeroase centre și noduri complexe specializate, aflate în strânsă interdependență, prin intermediul unor ample legături economice, care asigură individualitatea și unitatea sa teritorială.

Centrul industrial este format dintr-un ansamblu de întreprinderi grupate teritorial, între care se stabilesc diferite tipuri de relații în procesul de producție (aprovizionare, sisteme comune de transport, de alimentare cu apă și energie, cooperarea la realizarea produselor finite etc.).

Nodul industrial este format din două sau mai multe centre industriale, repartizate în mod compact pe un teritoriu limitat, și care reprezintă o unitate din punct de vedere economic, datorită sistemului lor comun de căi de comunicație și a unor strânse legături de producție și economice.

Regiunile industriale se remarcă printr-un pronunțat caracter dinamic. Structura și volumul ramurilor în cadrul acestora se schimbă rapid, după cum tot atât de rapid se modifică și sub aspect teritorial. Ca urmare a acestui fapt, apar și se dezvoltă regiuni industriale noi.

Evoluția industriei pe plan mondial și localizarea sa teritorială este marcată de două fenomene contradictorii: dispersia ei într-un număr din ce în ce mai mare de centre, în paralel cu o puternică concentrare teritorială a acestora.

Dispersia teritorială a industriei se leagă de cuprinderea în sfera activității industriale a unui număr cât mai mare de țări, regiuni și localități. Concentrarea teritorială are la bază anumiți factori genetici (politici de dezvoltare economică, materii prime, tradiții, surse de energie, piețe de desfacere și infrastructurile de transport).

Regiunile industriale se caracterizează prin:

- rolul deosebit în diviziunea teritorială a muncii, ca urmare a specializărilor și a volumului mare al producției în diverse grupări de ranguri industriale;
- dispun de un grup numeros de unități economice aflate în interdependență și interacțiune reciprocă, corespunzător condițiilor naturale și economice locale;
- ocupă teritorii mai mari, în comparație cu centrele și nodurile industriale și dispun de o rețea de așezări urbane dezvoltată.

În cadrul regiunilor industriale, există, de obicei, una sau două ramuri de bază, în jurul cărora polarizează și altele secundare. Astfel, deosebim la nivel mondial patru tipuri majore de regiuni industriale cu mai multe subtipuri:

1. Regiuni formate pe baza resurselor energetice și de minereuri;
2. Regiuni bazate pe tradiția meșteșugărească;
3. Regiuni industriale urbane;
4. Regiuni urban-portuare;
5. Regiuni mixte.

1. Regiunile industriale care au luat naștere pe baza resurselor energetice și de minereuri sunt localizate în arealele de exploatare ale acestora. În cadrul acestui tip se disting regiunile carbonifere, regiunile petroliere și regiunile metalurgice.

Regiunile carbonifere s-au format la sfârșitul secolului al XVIII-lea (Midland de vest, în Anglia, Ruhr, în Germania, Donbas, în Rusia și Ucraina, etc.) sau în secolul XX (China de Nord, Kuznețk etc.). În cadrul lor s-au dezvoltat industria

termoenergetică, cocsochimică și siderurgică, iar în relație cu producția ridicată de metal, s-a dezvoltat industria construcțiilor de mașini. Aceste regiuni concentrează o bună parte din producția de oțel a țărilor în care s-au dezvoltat. Legat de forța de muncă numeroasă și a producției de energie electrică, au luat ființă și o serie de ramuri industriale secundare, cum ar fi industria textilă, alimentară și a materialelor de construcții. Peisajul acestor regiuni este dominat de imense *halde de steril*, de o rețea densă de căi de comunicație, precum și de o intensă poluare a apei și a aerului.

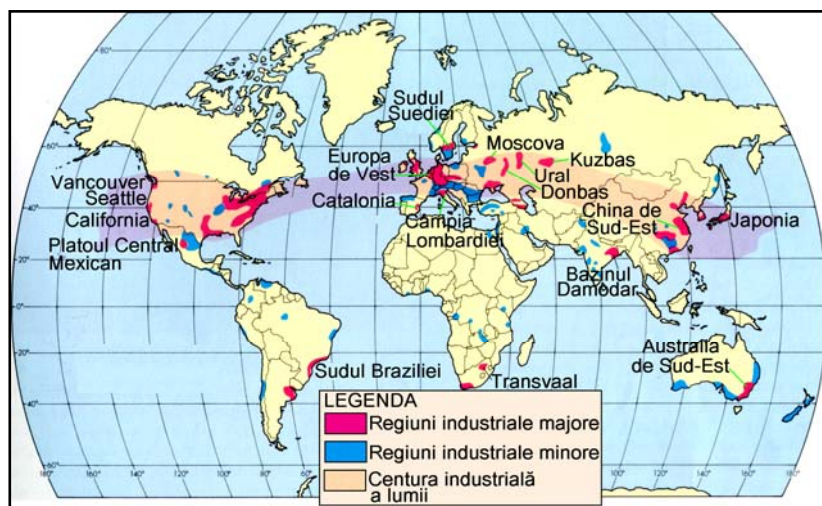

Fig. 50. Principalele regiuni industriale ale lumii (după J. Fellmann, A. Getis, J. Getis, 1990).

Regiunile petroliere au o frecvență mai restrânsă pe plan mondial, având în vedere gradul mai avansat de concentrare a zăcămintelor petrolifere și a industriei de prelucrare a acestora. În S.U.A. cea mai reprezentativă regiune petroliferă este cea a Golfului Mexic, la care se adaugă regiunea Maracaibo din nordul Venezuelei. Așa cum este, de altfel, cunoscut, cea mai importantă regiune petroliferă a lumii este cea a Golfului Persic, care angajează în competiția economiei petrolului mai multe state din regiune (Kuwait, Irak, Iran, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Algeria).

Regiunile metalurgice au la bază minereurile de fier locale (Ural, Lorena, China de nord-est) și cărbunele adus din alte părți. Numărul acestora este mai redus, întrucât siderurgia a fost atrasă mai puternic de către regiunile carbonifere, iar, în prezent, de cele portuare. Legat de existența metalului, s-a dezvoltat industria construcțiilor de mașini. În țara noastră, factorul metalurgic a jucat un rol esențial în conturarea regiunii

Exploatarea carboniferă Ekibastuz din Kazakstan este în plină dezvoltare, cărbunele obținându-se în cariere deschise cu ajutorul unor excavatoare rotative (www.geokem.com).

Cu ajutorul hărții economice a lumii, identificați pe harta alăturată regiunile industriale din S.U.A. dezvoltate pe baza exploatării cărbunelui.

Câmp petrolier în Hassi Messud, Algeria (după J.-R. Pitte, 1988).

O altă categorie de regiuni industriale mixte o formează cele care s-au constituit pe baza energiei electrice și a dezvoltării orașelor (**regiuni industriale energetico-urbane**). În cadrul acestora, pe baza energiei electrice abundente, s-a dezvoltat metalurgia neferoasă, industria electrotehnică și a materialelor de construcții, acestea contribuind din plin la amplificarea fenomenului urban. Cele mai reprezentative sunt regiunile Rhin-Main din Germania, Chicago-Milwaukee – S.U.A., Povolgia – Rusia.

Regiunea industrială portuară Rotterdam, Olanda (după home.online.no).

Mult mai frecvente sunt regiunile industriale în care, alături de factorul portuar, un rol de seamă în conturarea și dezvoltarea acestora l-a avut puternica concentrare a populației în orașe. Au luat naștere, astfel, **regiunile urban-portuare**. În cadrul acestora structura ramurilor industriale este mai diversificată, reflectându-se acțiunea celor doi factori genetici. Din cadrul regiunilor urban-portuare, fac parte marile orașe porturi ale lumii, cum sunt: Londra, Sankt Petersburg, Tokyo, Shanghai, New York, Boston, Rotterdam etc.

Regiunea urban-portuară Kobe, Japonia în plină expansiune spațială și economică (după <http://ikons.sfc.keio.ac.jp> – imagine satelitară).

industriale de sud-vest (Reșița). Tot legat de prezența și exploatarea minereului de neferoase a luat ființă regiunea metalurgică Shaba (Zair).

2. Regiunile bazate pe tradiția meșteșugărească au luat naștere în arealele unde meșteșugurile s-au dezvoltat în perioada Evului Mediu, ele suferind modificări în structura producției odată cu revoluția industrială de la începutul secolului al XVIII-lea, când încep să se contureze ca regiuni industriale. În cadrul lor predomină ramurile industriei ușoare (textilă, pielărie, încălțăminte, alimentară) și se constată o specializare teritorială a forței de muncă. Centrele componente ale acestui tip de regiuni sunt în general dispersate, fără a lipsi unele centre polarizatoare de referință (Gand – în Flandra de Vest, Barcelona – în Catalonia, Liberec – în Cehia Centrală, Zürich – în Elveția, Dresda – în Saxonia, Brașov și Sibiu – în Transilvania).

În etapa actuală, industria este atrasă puternic de către zonele urbane și cele portuare, diferențiindu-se în cadrul acestui tip regiunile industriale urbane, regiunile industriale portuare și regiunile industriale urban-portuare.

3. Regiunile industriale urbane s-au format în strânsă legătură cu evoluția marilor orașe interioare, capitale de țări (Moscova, Paris, Viena, Budapesta, Ciudad de Mexico) ori cu importanță deosebită în economia națională și mondială (Milano). Industria în cadrul acestora este foarte variată, dezvoltându-se cu precădere acele ramuri care sunt legate de cerințele pieții centrelor respective (industria mijloacelor de transport, electrotehnică, textilă, încălțăminte, poligrafică). În ultima vreme, aici au fost localizate și unele ramuri ale „industriilor științifice” (electronică, mecanică fină și altele), în paralel cu procesul de descentralizare al unor ramuri industriale, în special cele poluante.

4. Regiunile industriale portuare s-au format în relație directă cu transportul lesnicios pe calea apei a materiilor prime și a mărfurilor, de intensificare a traficului maritim și fluvial, precum și de avantajele oferite de prelucrarea unor materii prime. În porturi se dezvoltă cu prioritate industria construcțiilor navale și acele ramuri industriale care utilizează materiile prime aduse din import în cantități mari (rafinarea petrolului, siderurgia, industria îngrășămintelor chimice etc.). Asemenea regiuni sunt Liguria – Italia, Sena Inferioară – Franța, litoralul sud-estic al Insulei Honshu – Japonia, Rotterdam - Olanda.

LEGENDA

- Industria chimică
- Rafinării de petrol
- Termocentrală
- Construcții de mașini
- Construcții navale
- Industria aeronautică
- Industria de autoturisme
- Industria siderurgică
- Industria textilă
- Aeroport

Terenuri noi dobândite din mare după 1955

- Teren pentru locuințe
- Teren pentru industrie și depozite
- Parcuri
- Teren rezervă
- Poldere în construcție
- Limita orașului Tokyo
- Shinkansen (tren de mare viteză)
- Cale ferată
- Autostradă
- Străzi

Fig. 51. Regiunea industrială portuară Tokyo (după *Weltatlas*, 1990).

5. *Regiunile industriale de tip mixt* apar în condițiile în care în formarea regiunilor industriale acționează doi sau chiar mai mulți factori genetici. În cadrul lor se includ *regiunile carbonifer-portuare*, caracteristice Marii Britanii (Cardiff, New Castle), *petrolier-urbane*, conturate în arealele vechi de exploatare și prelucrare a petrolului, și beneficiind de prezența unor centre urbane importante (Ploiești).

Teme și aplicații

1. Definiți următoarele noțiuni: regiune industrială, nod industrial, centru industrial.
2. Dați câte două exemple de regiuni petroliere și metalurgice.
3. Ce industrii s-au dezvoltat în cadrul regiunilor carbonifere?

Identificați pe harta alăturată ramurile industriale din orașul Yokohama și Ichihara.

3.12. Studiu de caz: Regiunea Ruhr și Regiunea Sun Belt

Cuvinte cheie

- reconversie industrială
- parc tehnologic
- siderurgie

Combinatul siderurgic din Duisburg, Germania, dezvoltat pe baza cărbunelui din bazinul Ruhr și a minereului de fier importat (după www.photogenic-art.com).

Cărbunii cocsificabili de cea mai bună calitate din Europa sunt cantonați în bazinul Ruhr (Germania). Suprafața bazinului depășește 7 600 km², iar straturile de cărbuni sunt situate la adâncimi relativ reduse, între 400 și 1 000 m, exploatarea acestora fiind accesibilă. Principalele exploatări sunt Bochum, Dortmund, Essen, Oberhausen și Gelsenkirchen.

A. Regiunea Ruhr, Germania

Această regiune a apărut și s-a dezvoltat datorită rezervelor importante de uilă localizate în bazinul inferior al râului Ruhr (aproximativ 5 000 km²). Ruhr-ul a fost aria de referință și inima industrială a Germaniei, prin atragerea siderurgiei datorită cărbunelui cocsificabil și apoi a industriei construcțiilor de mașini. Între cele două războaie mondiale, regiunea Ruhr devine cea mai importantă regiune industrială a lumii, alături de cea din sudul Marilor Lacuri.

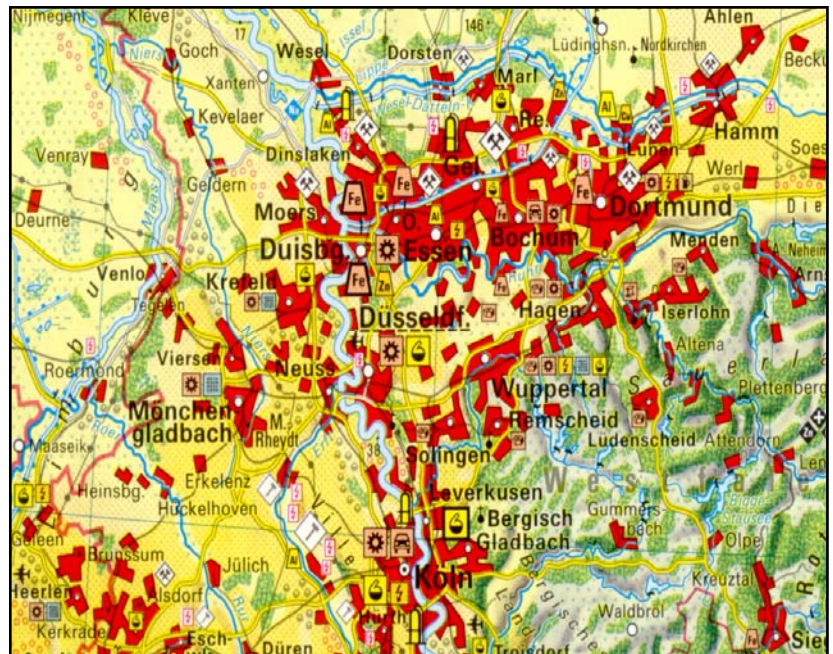

Fig. 52. Regiunea industrială Ruhr, Germania (după Alexander, Weltatlas, 1982).

Peisajul este dominat de uzine, guri de mină, halde de steril, spații rezidențiale, canale și un adevărat păienjeniș de căi ferate și șosele. Pentru a redresa dezechilibrul numeric dintre sexe, creat de existența aproape exclusivă a industriei

grele în zonă ce folosea cu preponderență forța de muncă masculină, industria zonei a fost completată cu diverse și puternice unități ale industriei textile ce au reclamat forță de muncă feminină.

Politica expansionistă a Germaniei din prima parte a sec. XX a fost susținută de concentrarea puternică a industriei armamentului în această regiune. Până la al doilea război mondial, logica succesiunii profilului industrial a fost cărbune, siderurgie, construcții de mașini (inclusiv armament), industrie textilă.

Acest profil s-a menținut până în a doua jumătate a secolului XX, când încep vaste operațiuni de modificare structurală a profilului industrial, ca urmare a poluării excesive a mediului, la care se adaugă implementarea de noi ramuri industriale de tipul „high-tech” (industria computerelor, industria informațiilor, industria aeronautică, industria aparaturii medicale ș.a.). Au început vaste operațiuni de reconstrucție ecologică prin copertarea și plantarea haldelor de steril, dezafectarea construcțiilor vechi și a vechilor structuri industriale, construcția de spații de agrement, sportive ș.a.). Această regiune, ca de altfel și altele de acest fel, a generat conurbația Ruhr, cu principalii poli de susținere Dortmund, Bochum, Essen și Duisburg.

B. Regiunea Golfului Mexic (Sun Belt)

Această regiune are la bază exploatarea zăcămintelor de hidrocarburi din zona Golfului Mexic. Până la al doilea război mondial, regiunea era dominată de sondele pentru exploatarea petrolului care se extind și în domeniul maritim, și agricultura extensivă. Odată cu „saturarea industrială” a „Nordului”, politica dezvoltării regionale s-a reorientat spre arealele periferice sudice și sud-vestice, care aveau un remarcabil avantaj natural, temperaturi medii anuale pozitive și durata mare de strălucire a soarelui, de unde și denumirea de Sun Belt. La acestea se adaugă, așa cum s-a mai pomenit, resursele mari de petrol și potențialul turistic. Ca urmare a acestui fapt, regiunea a atras capital și industrie de vârf. Dallas, Huston și San Antonio formează un triunghi al concentrării tehnologiei înalte de care se leagă industria aerospațială americană. Portul New Orleans asigură „drenajul” produselor agricole spre piața mondială (grâu, soia, bumbac) iar Galveston și Texas City își datorează prosperitatea concentrării industriei petroliere. Mai

Vechile furnale siderurgice din Dortmund, Germania înainte de a fi demolate (după www.hfinster.de/StahlArt2).

Complexul siderurgic Zeche Zollverein din suburbiile orașului Essen, Germania, remodelat după o nouă concepție – reconversia industrială pe baze ecologice. Aria industrială principală a Germaniei, ce se dezvoltă pe o suprafață de cca. 1 000 km², a fost transformată într-un parc industrial, înconjurat de numeroase centuri forestiere, numit Emscherpark (după www.hfinster.de/StahlArt2).

Rafinăria de petrol Pembroke din Texas, S.U.A., amplasată pe țărmul Golfului Mexic (după <http://216.31.193.173>).

Miami Beach din Florida, simbol al regiunii Sun Belt (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

recent, aici a fost amplasat cartierul general al N.A.S.A. (Agenția Americană de Cercetare a Spațiului Cosmic).

Florida reprezintă teritoriul simbol al regiunii Sun Belt, datorită climatului mediteranean, frumuseții și extensiunii plajelor și interferenței cu lumea latină sud-americană care a determinat transformarea acesteia într-o arie turistică prosperă și modernă, cu rezidențe de lux și funcții speciale. Aici se află renumitul Cape Kennedy, unde se află unități industriale de înaltă tehnologie și de unde se lansează navele cosmice.

Sub aspect demografic se remarcă o rapidă creștere a populației, de la 2 milioane în 1940, la peste 12 milioane în anul 2000. Florida concentrează o populație de vârstă a treia numeroasă ce a emigrant după pensionare, din nordul mai rece din punct de vedere climatic, ceea ce a impulsat dezvoltarea puternică a pieței imobiliare din zonă.

Datorită caracterului său etnic și rasial (populație albă, afro-americană și hispanică), se pune în evidență o puternică segregare teritorială a populației marilor orașe.

Nord-estul regiunii este dominat de cultura bumbacului (Cotton Belt), la care se adaugă energia electrică produsă pe bază hidro (bazinul fluviului Tennessee). Industria cărbunelui este într-un declin vizibil. În cadrul regiunii funcționează importante unități ale industriei de apărare și mari depozite de armament (Georgia).

Teme și aplicații

- 1. Analizați comparativ cele două regiuni prezentate. Care sunt trăsăturile comune?*
- 2. Ce transformări majore s-au produs în ultima perioadă de timp în regiunea Ruhr?*
- 3. Explicați dinamica ascendentă a pieței imobiliare din Florida.*
- 4. Care sunt factorii care generează atracția turistică în Peninsula Florida?*
- 5. Enumerați centrele urbane care formează conurbația Ruhr.*
- 6. Care sunt factorii naturali care au contribuit la amenajarea bazei de lansare a navelor spațiale de la Cape Canaveral?*

3.13. Serviciile - definire și tipuri

Acestea se prezintă sub o gamă foarte diversificată și contribuie prin **specificul lor la deservirea producției cu bunuri și servicii dintre cele mai rafinate** (comerț, cercetare, management). În acest scop s-au creat infrastructuri teritoriale specifice, de a căror funcționare depinde coeziunea economică și socială.

În cadrul serviciilor – cunoscute și ca „*industria terțiară*” – se includ transporturile, activitățile comerciale, bancare, turistice, mass-media, medicale, religioase, culturale, de învățământ, cercetare, apărare și ordine publică etc.

După tipul de activitate serviciile pot fi grupate după cum urmează:

1. Servicii cu caracter comercial:

- comerțul;
- asigurările;
- sistemul bancar;
- transporturile.

2. Servicii cu caracter profesional:

- medicale;
- de învățământ;
- juridice.

3. Servicii turistice.

Caracteristica acestora constă în faptul că nu produc bunuri. În sectorul terțiar se prestează „servicii” (se produc „servicii”). Dintre acestea, pentru geografie prezintă importanță mai mare, prin implicațiile și angrenajele teritoriale ce le angajează, **transporturile, turismul și comerțul.**

Serviciile au cea mai mare dezvoltare în țările cu nivel de trai ridicat din Europa de Vest și de Nord, America de Nord, Australia și Japonia. În multe din aceste țări ponderea populației ocupate în servicii depășește 60 % din numărul populației active.

Teme și aplicații

1. Definiți serviciile.
2. Dați exemple de țări cu populație ocupată majoritar în servicii.

Cuvinte cheie

- *industria terțiară*
- *servicii comerciale*
- *servicii turistice*

Plaja artificială „indoor” în Kyushu, Japonia (după R. Knafou, 1995), este ultima invenție în materie de turism estival. Construcția impunătoare din oțel și sticlă găzduiește în interiorul său o plajă artificială, acoperită cu nisip fin silicios. Aceasta poate găzdui simultan câteva mii de turiști. Climatul din interiorul sălii este unul tropical, fapt ce a permis și decorarea acesteia cu vegetație luxuriantă (palmieri, bananieri ș.a.). Temperatura apei atinge valori de 22 – 25° C și este supusă unei permanente filtrări. Valurile artificiale sunt create cu ajutorul unor instalații hidraulice, acestea putând atinge înălțimi de până la 2 m, fapt ce permite și practicarea surfing-ului. Complexul funcționează pe întreaga perioadă a anului, iar în perioada de vară plafonul se detașează în mod automat în funcție de caracteristicile vremii (temperatură, vânt, luminozitate, precipitații). Beneficiile obținute de pe urma acestei investiții sunt mari, având în vedere că aglomerația urbană din zonă este foarte mare (megapolisul Tokaido).

3.14. Căi de comunicație și transporturi

Cuvinte cheie

- *transporturi rutiere*
- *transporturi feroviare*
- *transporturi navale*
- *transporturi aeriene*
- *transporturi speciale*

Ecartamentul reprezintă distanța dintre fețele interioare ale șinelor de cale ferată.

Ecartamentul îngust este cuprins între 1 000 și 1 067 mm.

Ecartamentul normal are 1 435 mm.

Ecartamentul larg este cuprins între 1 500 și 1 676 mm.

Construcția de căi ferate a cunoscut o dezvoltare rapidă, încât în doar 25 de ani, în jurul anului 1850, în lume existau 40 mii km de cale ferată, echivalentul lungimii Pământului măsurată pe Ecuator. Lungimea actuală a căilor ferate este de aproximativ 1,5 milioane de kilometri. Construcția de căi ferate la nivel mondial se află în regres ca urmare a concurenței transporturilor auto.

Tren de epocă garat pe o linie moartă în vederea conservării (după www.eliznik.org.uk)

Transporturile s-au dezvoltat în strânsă legătură cu progresul economic al statelor, cu noile descoperiri în domeniul tehnologic, cu intensificarea schimburilor economice internaționale și a traficului de călători. Prin intermediul transporturilor se realizează conexiunea dintre materia primă și forța de muncă, dintre produsele finite și consumatori, acestea putând fi considerate ca un segment final al ciclului de producție. Prin intermediul transporturilor se realizează schimbul de produse, de valori, informații și persoane în cadrul țărilor, continentelor și pe ansamblul globului, contribuind astfel la realizarea sistemelor economice naționale, continentale și a celui mondial. Transporturile reprezintă „arterele vitale ale organismelor teritoriale” de diferite mărimi și structuri economice. Ele realizează conexiuni ce conduc la funcționalități teritoriale de tip sistemic.

După mediul în care se desfășoară și specificul lor, transporturile se clasifică în: *transporturi pe uscat*, *transporturi pe apă*, *transporturi aeriene* și *transporturi speciale*. Transporturile pe uscat se subdivid în *transporturi feroviare* și *transporturi rutiere*.

A. Transporturile feroviare

Prima cale ferată a fost dată în exploatare în Anglia în anul 1825. În România prima cale ferată a fost construită în anul 1854, în Banat, între Baziaș și Oravița, în prezent desființată.

Căile ferate se clasifică după următoarele criterii: *ecartament*, *rang*, *destinație*, *grad de modernizare* și *forma de proprietate*.

După ecartament se deosebesc căi ferate cu **ecartament îngust, normal și larg**.

Căile ferate cu ecartament îngust sunt mai frecvente în Africa. De asemenea acestea deservesc de regulă sectoare montane mai greu accesibile și trasee turistice.

Căile ferate cu ecartament normal (1435 mm) sunt căile ferate ale Europei, cu excepția spațiului ex-sovietic și al țărilor din Peninsula Iberică.

Acestea din urmă au adoptat sistemul ecartamentului larg din considerente de ordin strategic. Cu ecartament larg sunt amenajate și căile ferate în China, Mongolia, S.U.A., Canada etc. Datorită acestor diferențieri de ecartament, sunt necesare operațiuni speciale de transbordare în stațiile de frontieră, fapt ce contribuie la prelungirea artificială a timpului și a costurilor de transport.

După rang se deosebesc trei categorii de căi ferate: **magistrale, de legătură și locale.**

Magistralele de căi ferate conectează orașe principale și se caracterizează prin regimuri sporite de viteză. În cadrul acestora se dezvoltă segmente cu regim de superviteză, denumite în limba franceză T.G.V. (Trains à Grand Vitesse), care ating viteze de rulaj de până la 250 km/oră. Astfel, pe magistrala Paris – Londra, distanța de 450 km este parcursă prin Eurotunel în 2 h 30'. Trenuri de mare viteză circulă și între Tokyo și Osaka, în Japonia, între München și Hamburg, în Germania, între Milano și Roma, în Italia etc.

Căile ferate de legătură realizează conexiunile între cele magistrale iar cele locale deservesc teritorii restrânse și au regimuri de viteză reduse.

După destinație se deosebesc căi ferate: **publice, industriale și speciale.**

Căile ferate publice sunt destinate transportului general de mărfuri și pasageri. Cele industriale deservesc platforme industriale, cariere etc. Cele speciale deservesc nevoi de apărare, turistice și economice (ex. cele forestiere).

După forma de proprietate, se disting **căi ferate proprietate publică și căi ferate în proprietate privată** (cele din S.U.A. și America Centrală sunt majoritar private).

După gradul de modernizare se deosebesc două tipuri de căi ferate: **electrificate și neelectrificate.**

Odată cu modernizarea sistemelor și mijloacelor de tracțiune s-a trecut la electrificarea pe scară largă a căilor ferate, aceasta oferind avantajul unei puteri sporite de tracțiune și grad redus de poluare. Acest tip de căi ferate predomină în Europa de Vest, Japonia și coasta de nord-est a S.U.A. (megalopolisul Boswash). Gradul de dotare a unui teritoriu cu căi ferate se apreciază prin lungimea acestora raportată la 1000 km² iar intensitatea traficului prin tone/km și pasageri/km.

Ponderea căilor ferate în transportul mondial de mărfuri a scăzut la jumătate în ultimii 50 de ani (31 % în 1950, 15 % în 2000), ocupând locul II, după transporturile pe apă.

Tren de mare viteză (T.G.V.) pe ruta Tokyo-Kobe (www.hirota-flower.co.jp).

Confortul din interiorul T.G.V. este identic cu cel din cadrul aeronavelor (www.hirota-flower.co.jp).

Lucrările de construcție la Eurotunel pe sub Canalul Mânecii între Franța și Marea Britanie. Lucrările la acest tunel au început în 1987 și au durat 7 ani. Are o lungime de 38 km între localitățile Sangatte și Shakespeare Cliff (după revista *Arborele Lumii*, 2002).

Principalele artere feroviare ale lumii

Cea mai lungă magistrală feroviară (aproximativ 10 000 km) este considerat a fi „Transsiberianul”. Acesta pornește din Moscova și se termină în Vladivostok, pe țărmul Mării Japoniei. În America de Nord se remarcă ca lungime căile ferate transcontinentale care leagă coasta atlantică de cea pacifică. Cele mai importante sunt New York-Los Angeles în S.U.A. și Halifax-Vancouver, în Canada. În Europa amintim (pe direcție vest-est) magistrala nordului care pornește din orașul belgian Ostende, de pe țărmul Mării Nordului, se continuă prin Bruxelles-Köln-Berlin-Varșovia și se termină la Sankt-Petersburg. În America de Sud se află căile ferate situate la cele mai mari altitudini din lume (la peste 4 000 m), mai importante fiind San Lorenzo-Quito-Guayaquil (Ecuador) și La Paz-Potosi (Bolivia). În Africa se remarcă magistrala transcontinentală care leagă portul Benguela din Angola cu Beira din Mozambic (cca. 4 200 km), cu multe segmente dezafectate, ca urmare a solicitărilor foarte reduse. Magistrala Sidney-Perth (Australia) cu o lungime de 3 960 km este considerat sectorul de cale ferată cel mai rectiliniu din lume.

În România rețeaua de căi ferate are o lungime totală de 11 300 km, dintre care aproximativ 25 % sunt electrificate.

Magistrala feroviară Transsiberiană în dreptul lacului Baical (după www.eurasia-express.de).

Aceeași tendință se pune în evidență și în privința traficului de călători, datorită concurenței transportului auto. Există și numeroase excepții de la regulă. De exemplu, în Japonia transportul pe calea ferată deține aproximativ 80 % din întregul volum de pasageri pe rutele interne.

În structura mărfurilor transportate pe calea ferată predomină materiile prime (minereuri, cărbune etc.), produsele de carieră și lemnul. În privința traficului de călători pe calea ferată, pe primele locuri se plasează Japonia și Rusia (peste 300 miliarde pasageri/km), fapt explicat de modernizarea rețelei feroviare, acompaniată de o sporire considerabilă a vitezelor (Japonia) precum și de distanțele mari și nivelul mai redus de motorizare a societății (Rusia). Statele Unite, cu o modernă rețea de autostrăzi și cu cel mai mare parc auto din lume, cu o puternică dezvoltare a transporturilor aeriene, înregistrează în traficul de călători valori mult mai mici (cca. 15 miliarde pasageri/km), căile ferate transcontinentale din această țară fiind într-un declin expresiv.

B. Transporturile rutiere

Transporturile rutiere s-au dezvoltat în paralel cu sporirea parcului de autovehicule, cu extinderea rețelei rutiere și modernizarea șoselelor. Sunt preferate pentru transporturile pe distanțe scurte și medii, fiind mai puțin costisitoare decât cele feroviare și având un grad de penetrație mai ridicat. În privința volumului de mărfuri ocupă locul trei, după transporturile maritime și feroviare, în general, transportându-se mărfuri din categoria celor perisabile (fructe, legume, produse alimentare, flori etc). În Europa, de exemplu, 70 % din traficul de mărfuri se desfășoară pe arterele rutiere. Lungimea totală a șoselelor modernizate din lume este de peste 15 mil. kilometri, iar a autostrăzilor de cca. 300 000 km, cu o puternică concentrare în Europa, America de Nord și Asia de Est.

După rang, șoselele pot fi clasificate (ierarhizate) în: *autostrăzi, șosele continentale și transcontinentale, drumuri naționale, drumuri regionale și drumuri de interes local.*

În America se remarcă autostrada panamericană care pornește din Alaska (Fairbanks) și continuă pe coasta pacifică, străbate istmul Americii Centrale și se termină în Chile (Puerto Mont), având o lungime totală de cca. 15 000 km.

Pentru traversarea zonelor montane înalte au fost amenajate tuneluri, mai importante fiind cele din Asia, la 5 330 m altitudine, în Tibet, în America de Sud, în Munții Anzi, la

4 800 m și în Europa, în Alpi la 2 770 m.

În Europa, se detașează autostrada Stockholm-Hamburg-Milano-Roma-Palermo, precum și Paris-Strassbourg-München-Viena.

C. Transporturile pe apă

Transporturile pe apă, în comparație cu celelalte categorii de transporturi, au avantajul prețurilor reduse și al volumului mare de mărfuri transportate, dezavantajul fiind viteza redusă de deplasare.

După căile navigabile, transporturile pe apă sunt de două tipuri: **fluviale** și **maritime**.

1. Transporturile fluviale (interioare)

Transporturile fluviale (interioare) se practică pe fluvii, pe râuri, pe canale și pe lacuri.

Cele mai importante sisteme de navigație sunt cele de pe Volga (Rusia), Mississippi (S.U.A.), Amazon (Brazilia), Nil (Egipt), Gange (India), Dunărea ș.a. În America de Nord, navigația fluvială este foarte bine organizată pe Marile Lacuri, unde sunt transportate în special cărbune, produse siderurgice, produse petroliere, produse agricole ș.a.

2. Transporturile maritime

Sunt destinate în principal transportului de mărfuri (petrol brut, produse petroliere, minereu de fier, cărbune ș.a.) între țările situate la mari distanțe.

Capacitatea flotei comerciale maritime mondiale depășește 700 milioane tdw, principalii deținători fiind în mod evident țările dezvoltate ale lumii. În numeroase cazuri se constată o disproporție între capacitatea de transport a flotei maritime și puterea economică, respectiv nevoile unor state. Este rezultatul unor practici de eludare a fiscalității, prin înregistrarea navelor într-o serie de țări, sub formula „pavilionelor de complezență”. Astfel, țările sub a căror „pavilion de complezență” se află mari capacități navale de transport sunt Panama (locul întâi pe glob ca număr de tone înregistrat), Liberia, Bahamas, Malta, Cipru, Insulele Marshall.

Întreaga activitate de transport maritim „se construiește” pe suportul a două elemente majore: *portul și rutele maritime*.

Porturile reprezintă realități economico-teritoriale în cuprinsul cărora pe fundamentul unei infrastructuri specifice (avanporturi, cheiuri, spații de depozitare, utilaje de manipulare a mărfurilor, ș.a) se concentrează o gamă variată de activități legate de acostarea navelor, transportul, depozitarea și eventual

În țara noastră există o rețea rutieră de 72 834 km lungime. Singura autostradă din țara noastră are o lungime de 114 km, între București și Pitești. În prezent este în curs de amenajare autostrada București-Constanța-Mangalia, cu continuitate spre Varna și Istanbul. Densitatea medie a drumurilor din România este de 30,8 km/100 km².

În **România** transporturile fluviale se desfășoară pe Dunăre. În aval de Brăila, pe sectorul numit „Dunărea maritimă”, pot naviga și vase de mare tonaj, de până la 15 000 tdw. (pescajul este de peste 7 m). În Delta Dunării, brațul Sulina a fost canalizat și este navigabil, fiind permanent dragat. Digurile canalului Sulina au fost prelungite cu cca. 12 km în mare, datorită depunerilor mari de aluviuni. Cel mai mare port fluvial din țara noastră este Galați. În afară de Dunăre, navigația fluvială se poate face pe Canalul Dunăre – Marea Neagră (între Cernavodă și Constanța, de 64 km lungime) și pe râul Bega.

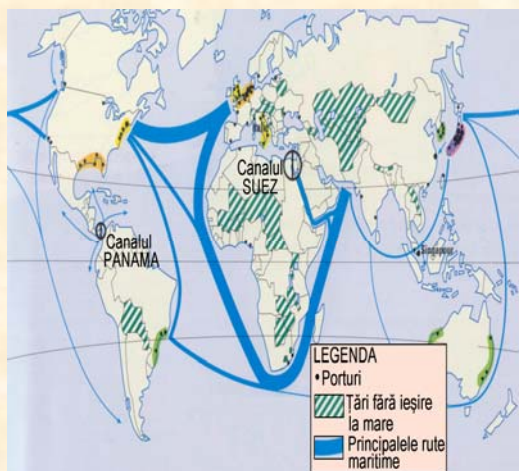
Dragaj - operațiunea de curățare a șenalului navigabil.

Pescaj - adâncimea pe verticală la care se scufundă navele pentru navigație, considerată de la luciul apei.

*****tdw** = tonă deadweight – unitate de măsură pentru capacitatea maximă de încărcare a unei nave comerciale.

Cel mai vechi canal s-a construit între Sena și Loire în Franța (sec. XVII). Cel mai lung canal din lume măsoară 1 782 km, între Beijing și Huangzhou, în China. În prezent cele mai importante canale sunt Canalul European (171 km), care face legătura între Main și Dunăre, Canalul Panama, Canalul Suez și Canalul Corint.

În ceea ce privește distribuția flotelor comerciale în funcție de proprietari, pe locul întâi se află Grecia, cu 18,4 % din flota mondială, urmată de Japonia (12,8 %), Norvegia (7 %), Republica Populară Chineză (5,3 %), S.U.A. (5,1 %), Germania (5 %).

Principalele rute maritime la nivel mondial (după R. Knafou, 1995).

Petrolier de 150 000 tdw aflat în dană pentru încărcare cu țiței (după www.enecho.meti.go.jp).

prelucrarea mărfurilor, transbordarea pasagerilor, repararea navelor ș.a.

Porturile constituie și arii de convergență a căilor ferate, rutiere și de concentrare a activităților economice. De asemenea, au fost și sunt un important vector de populare.

După specificul activităților porturile se clasifică astfel:

1. **porturi comerciale** (de import și de export). Aici sunt incluse marile porturi ca New York, San Francisco, Montreal, Londra, Hamburg ș.a.;
2. **porturi de redistribuire**, în care mărfurile descărcate sunt reexportate pe calea apei (Amsterdam, Hong Kong ș.a.);
3. **porturi de pasageri**, situate de obicei în peninsule sau strâmtoari având strânse legături cu liniile de ferry-boat-uri (Calais, Dover), ori în calea marilor linii transatlantice (Liverpool, Lisabona);
4. **porturi de tranzit** (Gibraltar, Honolulu, Singapore).

După structura mărfurilor transportate, porturile se clasifică în: **porturile petroliere** (Texas City), **carbonifere** (Cardiff), **mineraliere** (Narvik), **cerealiere** (La Plata), **pescărești** (Hakodate).

Tot în cadrul porturilor specializate se includ **porturile turistice** (Cannes, Acapulco, Miami) și cele **militare** (Toulon, Sevastopol).

Rutele maritime reprezintă căi de transport pe mări și oceane, care leagă diferite porturi și zone ale globului. Acestea sunt trasate pe hărțile de navigație și marcate în teritoriu prin faruri și sisteme de balizaj, la care se adaugă controlul rutelor de navigație prin sisteme de ghidaj satelitare. Principalele areale de concentrare a traficului maritim sunt: Canalul Mânecii, Canalul Panama, Strâmtoarea Mallaca, Marea Japoniei și nord-vestul Oceanului Atlantic.

România are două porturi maritime importante, Constanța și Mangalia, prin acestea tranzitând o mare parte din importurile și exporturile țării noastre.

D. Transporturile aeriene

Reprezintă cea mai recentă formă de transport, prima linie aeriană regulată pentru pasageri fiind inaugurată în anul 1919, între Londra și Paris. Acestea se remarcă prin predominanța transportului de pasageri, la care se adaugă mărfurile perisabile, efectele poștale și materiile prime de mare valoare (aur, diamante).

Avionul se afirmă greu până la cel de-al doilea Război Mondial, în timpul căruia și-a confirmat superioritatea pe câmpul de luptă, prin viteza mare de deplasare și capacitatea de distrugere. Transporturile aeriene se caracterizează prin rapiditate, confort și siguranță. Astăzi, la nivel intercontinental, 90 % din traficul de pasageri se realizează exclusiv cu avionul.

Deși sunt mai puțin dependente de condițiile naturale (prin zborul avioanelor la altitudine de 10 000-12 000 m, se reduce considerabil incidența descărcărilor electrice și a nebulozității), transportul cu avionul este mai scump datorită consumului mare de combustibil, a infrastructurilor speciale de la sol (sisteme de radare, aeroporturi), la care se adaugă un personal navigant cu înaltă calificare. Nu pot fi însă subapreciate confortul și calitatea serviciilor de la bord. Principalele infrastructuri de la sol legate de deservirea traficului aerian sunt aeroporturile. Unele orașe își leagă existența și activitatea de poziția lor în calea principalelor rute aeriene. Așa este cazul orașului Anchorage din Alaska, punct de escală tehnică a curselor aeriene peste Polul Nord.

Dintre marile companii aeriene amintim American Airlines, numărul unu mondial, la care se adaugă United Airlines, Delta Airlines și NorthWest Airlines, din SUA, Air France (Franța), Lufthansa (Germania), British Airways și KLM (Olanda).

E. Transporturile speciale

În cadrul acestora se includ: *transporturile prin conducte, pe cablu, transportul energiei electrice, transporturile urbane și telecomunicațiile.*

Transporturile prin conducte se utilizează pe scară largă la transportul petrolului, gazelor naturale și a apei. La ora actuală cele mai importante oleoducte sunt în zona Golfului Persic spre marile rafinării, iar în perspectivă spre acestea vor gravita și cele din bazinul Mării Caspice.

Transporturile pe cablu se referă la cele care deservesc zonele turistice (telecabina, teleschi, telegondola ș.a.), cele din zonele miniere și forestiere (funicularul).

Transportul energiei electrice se face prin rețele de înaltă, medie și joasă tensiune (rețea locală), între centralele electrice și consumatori. Pierderile în rețea sunt semnificative dacă distanța depășește 1 000 km.

Transporturile urbane includ mijloacele folosite pentru deplasarea călătorilor în orașe; acestea sunt metroul (în

Canalul Suez văzut din satelit (după www.suez.nl).

Lucrările de construcție ale canalului Suez, cel mai lung canal maritim din lume (161 km) au început la 25 aprilie 1859, iar inaugurarea a avut loc la 17 noiembrie 1869. Canalul permite trecerea din Oceanul Indian în Marea Mediterană și în continuare în Oceanul Atlantic. Porturile situate la cele două extremități ale canalului sunt Suez și Port Said.

Inaugurarea Canalului Suez (după www.skoletorget.no).

Airbus 380 – ultimul model de aeronavă de pasageri, rezultat al colaborării între proiectanții din Franța, Marea Britanie, Germania și Spania (după www.aerospace-technology.com).

Confortul de la *business class* depășește orice imaginație a unui om de rând (după www.aerospace-technology.com).

Pe primul loc în lume la transportul de pasageri se situează aeroportul Heathrow din Londra, cu peste 100 milioane pasageri transportați anual și peste 900 000 de operațiuni de aterizare și decolare. Pe locul al doilea se află aeroportul Haneda (Tokyo), cu peste 90 milioane pasageri transportați, în anul 2002. Urmează în ierarhie la traficul de pasageri aeroportul O'Hare din Chicago (83.6 milioane pasageri). Sub aspectul traficului de mărfuri, pe primul loc se situează aeroportul J. F. Kennedy din New York (2.73 milioane tone), urmat de Tokyo (2.65 milioane tone) și Los Angeles (2.46 milioane tone). Problema principală actuală în privința transportului cu avionul o reprezintă asigurarea securității zborurilor, ca urmare a proliferării terorismului aviatic internațional, care a creat un veritabil impact psihologic negativ în privința utilizării avionului ca mijloc de transport pentru pasageri.

orașele milionare), autobuse, troleibuse, tramvaie, trenuri urbane ș.a.

Telecomunicațiile se referă la transmiterea la distanță a informațiilor. În această categorie sunt cuprinse: radioul, telefonul, televiziunea, faxul și internetul. Acestea presupun existența stațiilor de emisie, a releelor de acoperire a teritoriului și a receptorilor. Sub acest aspect, prezintă importanță numărul de persoane ce revin la un aparat telefonic, la un televizor ș.a. Gradul de deservire cu aceste mijloace luate individual și în ansamblul lor, reprezintă un indicator sensibil al terțiarizării economiei unei țări.

Generalizarea telefoniei mobile și a internetului constituie pași semnificativi ai procesului de globalizare, în strânsă corelație cu adoptarea unor modele economice și de consum universal acceptabile.

Din punct de vedere al informațiilor și al mijloacelor de difuzare a acestora, participarea statelor la deciziile vizând destinul global este proporțională cu puterea economică și cea militară. În țările „Nordului”, cele dezvoltate, sunt concentrați 12 poli majori ai vieții politice internaționale (New York, Londra, Paris, Bruxelles, Strasbourg, Geneva, Moscova, Tokyo, Berlin, Viena, Washington, Los Angeles).

În corelație cu decizia politică, aici se concentrează principalele forme și mijloace de propagare a informației la nivel mondial (mari agenții de presă, agenții de televiziune, universități de renume, burse de valori, producție de filme). Aceste aspecte constituie argumente suplimentare ale demonstrării decalajelor la nivel global.

Teme și aplicații

- 1. Care sunt avantajele și dezavantajele transporturilor navale?*
- 2. De ce s-a construit Canalul Suez?*
- 3. Cu ajutorul atlasului geografic, stabiliți care sunt cele mai scurte rute maritime între următoarele porturi: Rotterdam – Tokyo, Vancouver – Sydney, Constanța – Vladivostok.*
- 4. Se dau următoarele produse: țiței, minereu de fier, flori, banane, pasageri, informații. Stabiliți care este forma cea mai eficientă de transport a acestora?*

3.15. Comerțul și turismul mondial

A. Comerțul

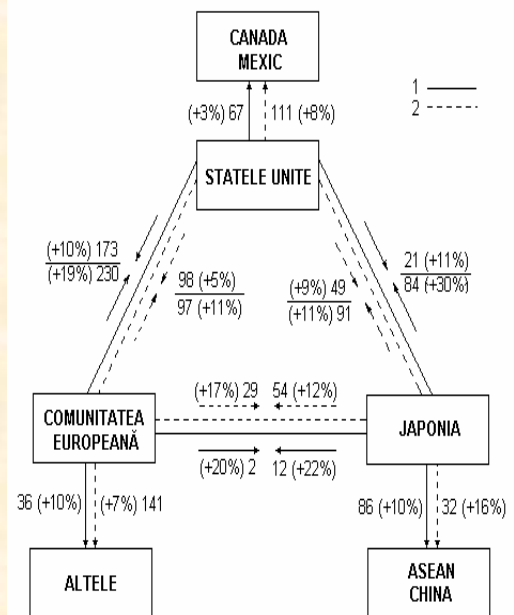
La baza schimburilor economice externe stă diviziunea socială și teritorială a muncii. **Diviziunea teritorială a muncii, constă în specializarea unor zone și țări în realizarea unor produse și servicii sau a existenței unor materii prime care sunt necesare pentru progresul și propășirea economică a altor zone sau țări.**

Schimburile economice între diverse regiuni ale globului se practicau din cele mai vechi timpuri: fenicienii în Marea Mediterană, genovezii și grecii în Marea Mediterană și Marea Neagră etc.

Schimburile internaționale se realizează în principal prin operațiuni de import și export. Importul este avantajos în condițiile în care țara în cauză dispune de tehnologii moderne de prelucrare sau de unele materii prime ce nu pot fi puse în valoare, atât din cauza slabei dezvoltări a forțelor de producție cât și a lipsei de tehnologii adecvate. La nivel global se constată o repartitie diferită din punct de vedere cantitativ și calitativ al forței de muncă și al forțelor de producție în general. În ansamblu, relațiile economice internaționale sunt marcate și întreținute de concentrarea diferită a forțelor de producție în lume, fenomen care în forma actuală de desfășurare contribuie la adâncirea decalajelor economice dintre state. Când valoarea importului este egală cu cea a exportului, vorbim de o balanță comercială echilibrată. Când exporturile devansează valoric importurile, balanța devine activă iar când importurile devansează exporturile, balanța devine pasivă sau deficitară. La nivel mondial, schimburile comerciale cele mai active se realizează între Europa de Vest, America de Nord și Asia de Est (Japonia și Coreea de Sud), Africa, America de Sud și Asia, care concentrează aproape 80 % din populația Terrei, participând la comerțul mondial cu cca. 15 % din volumul acestuia. Europa în ansamblul ei, participă cu 50 % la volumul schimburilor economice internaționale, fiind urmată de America de Nord (20 %) și Asia, în ansamblu ei (18 %). Se pune astfel, și sub acest aspect, un semnificativ decalaj între „Nordul bogat” și „Sudul sărac”.

Cuvinte cheie

- diviziunea teritorială a muncii
- resurse turistice naturale
- resurse turistice antropice
- turism montan

Legenda:

----- exporturi în miliarde de dolari – 1990 (rata de creștere anuală medie din 1980). Sursa: OCDE
— stocul investițiilor directe în miliarde de dolari -1990 (rata de creștere anuală medie din 1980)

Polii de putere. Ordinea Mărimii (U.S. Bureau of Economic Analysis, 1990, citat N. Păun, 1999).

Într-o altă definiție, „turismul este ansamblul relațiilor și faptelor constituite din deplasarea și sejurul persoanelor pentru care locul de sejur nu este nici domiciliu, nici locul principal de activitate profesională” (definiția Școlii de Înalte Studii Economice și Sociale, St. Gallen – Elveția”).

Arhipelagul Caraibelor – un paradis turistic situat între apă și cer, și presărat cu mireasma aerului de mare (după www.catamarans.ws).

O formă a „turismului ecologic” în care pe lângă savurarea peisajelor exotice se realizează și o puternică campanie de protecție a animalelor (www.africanthropology.co.za).

B. TURISMUL

Conform Organizației Mondiale a Turismului (O.M.T.), „turismul este o formă a manifestărilor cultural-educative și de recreere a societății moderne”. Turismul mai este denumit „industria fără fum”, întrucât veniturile se realizează ca urmare a prestării de servicii turistice, și nu ca rezultat al prelucrării materiilor prime.

Dezvoltarea turismului se corelează puternic cu creșterea veniturilor populației, a ponderii timpului liber, a nivelului de informare, a stabilității politice mondiale îndelungate și a dezvoltării și diversificării transporturilor.

Resursele turistice ale unui teritoriu se grupează în două mari categorii: *resurse turistice naturale* și *resurse turistice antropice*.

Resursele turistice naturale includ totalitatea componentelor naturale cu valoare peisagistică, curativă și de agrement (forme specifice de relief, izvoare minerale, lacuri naturale, porțiuni de litoral cu plaje extinse etc.).

Resursele turistice antropice cuprind componente ale spațiului amenajat (lăcașe de cult, muzee, vetre de așezări etc.) la care se adaugă specificul cultural și vestimentar al locuitorilor și evenimente de largă percepție teritorială (festivaluri, târguri, expoziții etc.).

Activitățile turistice se clasifică după mai multe criterii, dintre care evidențiem:

După proveniența turiștilor: *turism intern și turism internațional, respectiv turism de receptare și turism emitent.*

După durata sejurului: *turism de week-end, de vacanță și de tranzit, fiecare caracterizat de un anumit volum de timp.*

După motivația deplasării: *turism de odihnă, turism balnear, de agrement, de afaceri, sportiv etc.*

După sezon: *turism estival și turism hibernal.*

După tipul mijloacelor de transport utilizate: *transportul cu trenul, auto, cu avionul, cu vaporul și cu bicicleta.*

După destinație: *turism urban, turism rural (agroturism), litoral și montan.*

Regiuni turistice renumite sunt: cea a Mării Mediterane, Florida, California și Marea Caraibelor pentru turismul estival, Munții Alpi și Munții Stâncoși pentru cel hibernal.

Regiunea turistică a Mării Mediterane include teritoriile adiacente acestei mări, din cadrul statelor riverane. Prin fluxul

de turiști și câștigurile realizate din activitatea turistică, se remarcă Spania, Franța și Italia, la care se adaugă, cu un turism tot mai dinamic, Grecia, Turcia și Tunisia. Israelul, cu un remarcabil potențial turistic de factură antropică (orașele Ierusalim și Nazareth) și naturală (Valea Iordanului, Marea Moartă), cunoaște în prezent o adevărată stare de colaps în domeniul turismului, din cauza permanentizării și acutizării stării de beligeranță dintre israelieni și palestinieni.

În bazinul Mării Mediterane se remarcă o serie de stațiuni turistice de faimă internațională, cum sunt Monte Carlo, Cannes, Palma de Mallorca, San Remo, Barcelona ș.a.

Regiunea turistică a Munților Alpi

Munții Alpi se impun prin peisajul montan de mare altitudine, cu ghețari și zăpezi permanente. Poziția acestor munți în zona central-vestică a Europei, în limitele unor state cu economie dezvoltată (Franța, Italia, Germania, Elveția, Austria), cu populație numeroasă, aflate la întretărirea unor artere de circulație de interes continental, le conferă acestora un cadru pozițional deosebit de favorabil. Oferta turistică este diversificată și complexă. Cu toată opoziția reliefului, întreaga regiune alpină dispune de căi de acces numeroase și moderne. Sunt renumite tunelurile Simplon (19 803 m lungime) și St. Gothard (15 003 m lungime) care leagă Elveția de Italia. Prin pasul Brenner (Brennero) se realizează legătura între Italia și Tirolul austriac și spre nord cu zona alpină a Germaniei. Unele căi ferate urcă până aproape de limita zăpezilor permanente (Davos, St. Moritz – Elveția), integral electrificate. Sunt numeroase barajele și lucrările de artă legate de punerea în valoare a potențialului hidroenergetic și stăvilirea avalanșelor.

Din punct de vedere al fluxurilor de turiști, țările din regiunea turistică mediteraneană și alpină sunt principalele receptoare de turiști, numărul anual al acestora echivalând cu numărul populației lor.

Teme și aplicații

1. Definiți turismul.
2. Dați exemple de obiective turistice naturale din țara noastră.
3. Care sunt factorii care au contribuit la puternica dezvoltare a stațiunilor alpine?
4. Ce înțelegeți prin „turism rural”?

Hotelul Burj al Arab din Dubai de șapte stele este cel mai luxos din lume, unde prețul unui apartament pentru o noapte se ridică la 25000 \$ (după www.agentur-focus.de).

Alpii se remarcă în principal prin practicarea sporturilor de iarnă, dispunând de cele mai moderne și mai numeroase amenajări pentru practicarea schiului. Cele mai renumite stațiuni din Alpi sunt Chamonix și Grenoble (Franța), Zermatt, Davos și St. Moritz (Elveția), Cortina d-Ampezzo (Italia), Innsbruck (Austria) și Garmisch-Partenkirchen (Germania).

Innsbruck (Austria) – un centru al turismului internațional și a sporturilor de iarnă.

Evaluare - Capitolul III

- ❖ Utilizați atlasul geografic și hărțile din acest capitol și identificați țările cu cele mai mari rezerve de petrol, cărbune și gaze naturale.
- ❖ În ce zone poate fi produsă electricitate pe baza resurselor geotermice?
- ❖ Ce inconveniente prezintă utilizarea cărbunilor în industria energetică?
- ❖ Precizați care sunt primele trei mari hidrocentrale din lume. Pe ce fluvii au fost construite acestea?
- ❖ Explicați localizarea marilor complexe industriale din S.U.A. în apropierea marilor porturi.
- ❖ Care este părerea voastră în legătură cu producerea energiei electrice în atomocentrale (centrale nucleare)?
- ❖ Explicați etajarea culturilor agricole în funcție de altitudine.
- ❖ Agricultură „ecologică” este tot mai mult promovată în unele țări în ultimii ani. Motivați această afirmație.
- ❖ Indicați prin săgeți corespondența între tipurile de regiuni industriale și orașele care le reprezintă.

Regiune urban-portuară	Donetsk
Regiune carbonifer-portuară	Ploiești
Regiune petrolier-urbană	Tokyo
Regiune carboniferă	New Castle

- ❖ Prezentați trăsăturile de bază ale regiunii industriale Ruhr.
- ❖ În prezent, țara noastră are balanță comercială activă, echilibrată sau pasivă?
- ❖ Care sunt principalele țări receptoare de turiști din Europa?
- ❖ Se dau următoarele mari stațiuni turistice: Davos, Cannes, Grenoble, Innsbruck, Cortina d-Ampezzo, Palma de Mallorca, St. Moritz. Selectați dintre acestea stațiunile situate la țărmul Mării Mediterane.
- ❖ Din ce motive sunt trei categorii de ecartament la căile ferate?
- ❖ Care sunt canalele internaționale cel mai frecvent tranzitate?
- ❖ Precizați care sunt principalele resurse de subsol ale Africii.
- ❖ Caracterizați agricultura musonică.

Ansamblurile economice și geopolitice ale lumii

Ansamblurile economice și geopolitice reprezintă grupări de state, care de-a lungul timpului și-au creat diverse relații de colaborare în sfera economică și politică, creând în acest fel un cadru comun prielnic de dezvoltare.

CONȚINUTURI

- 44.1. *Marile ansambluri economice și geopolitice ale lumii*
- 4.2. *Uniunea Europeană (U.E.) și Asociația Nord-Americană a Liberului Schimb (N.A.F.T.A.)*
- 4.3. *Modele de dezvoltare economică*

CAPITOLUL

4

OBIECTIVE

- *utilizarea terminologiei specifice;*
- *determinarea criteriilor de constituire a ansamblurilor economice și geopolitice ale lumii;*
- *relaționarea informațiilor din mass-media cu evoluția problemelor globale contemporane;*
- *localizarea principalelor ansambluri economice ale lumii.*

4.1. Principalele organizații economice internaționale

Cuvinte cheie

- organizații economice
- organizații militare
- Uniunea Europeană
- N.A.T.O.
- O.P.E.C.

Sigla N.A.T.O. din fața cartierului general din Bruxelles (după www.unc.edu).

Avion de vânătoare din dotarea trupelor N.A.T.O. și armamentul din dotarea acestuia (după J.-R. Pitte, 1988).

Lumea contemporană se caracterizează printr-o continuă și accentuată transformare în relațiile de putere la toate nivelele decizionale: de la cel local și până la cel internațional.

În configurația mondială actuală **puterea statului și implicit autonomia lui este diminuată** semnificativ, ca **urmare a creșterii numărului și rolului societăților multinaționale (venitul anual al unor astfel de societăți depășește pe cel al multor țări slab dezvoltate de pe glob), a globalizării piețelor și a creșterii capacității militare a marilor puteri**. Astfel, statul este nevoit să intre în joc și să accepte regulile economiei globale, pentru că o izolare a sa ar aduce stagnare și declin economic. Ca urmare a acestei situații, pentru a-și crește puterea decizională și de control, statele s-au organizat în uniuni și organizații pe criterii economice și militare.

A. Organizații militare

La nivel mondial, numărul organizațiilor militare s-a redus semnificativ ca urmare a căderii U.R.S.S.-lui și a desființării Organizației Tratatului de la Varșovia din care făceau parte fostele state comuniste europene.

Singura organizație militară la nivel mondial este **Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.)** cu sediul la Bruxelles, creată în 4 aprilie 1949. Membrii fondatori au fost 12 state: Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Regatul Unit și S.U.A. În prezent, ca urmare a lărgirilor succesive, această organizație numără **26 de state membre**. Pe lângă cele menționate mai sus, adăugăm: Grecia, Turcia, Germania, Spania, Cehia, Ungaria, Polonia, iar din martie 2004 Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovacia și Slovenia. N.A.T.O. a apărut după al II-lea Război Mondial, ca o consecință a divizării lumii în două sisteme social-politice, a căror lideri au fost S.U.A. și U.R.S.S. Principalele **obiective** ale alianței sunt în prezent: **menținerea păcii în lume prin promovarea solidarității politice și a creării unui aparat**

militar adecvat, capabil să descurajeze toate formele de agresiune, atât la nivelul statelor membre cât și la nivel mondial. Astăzi, N.A.T.O., prin numărul țărilor angajate, a personalului militar, tehnica de luptă și a capacitatea de intervenție, a devenit cea mai mare putere militară a lumii.

B. Organizații economice

Organizațiile economice s-au înființat *în vederea facilitării schimburilor economice* între diverse grupe de țări și se caracterizează prin diferite grade de cooperare economică (fig. 53).

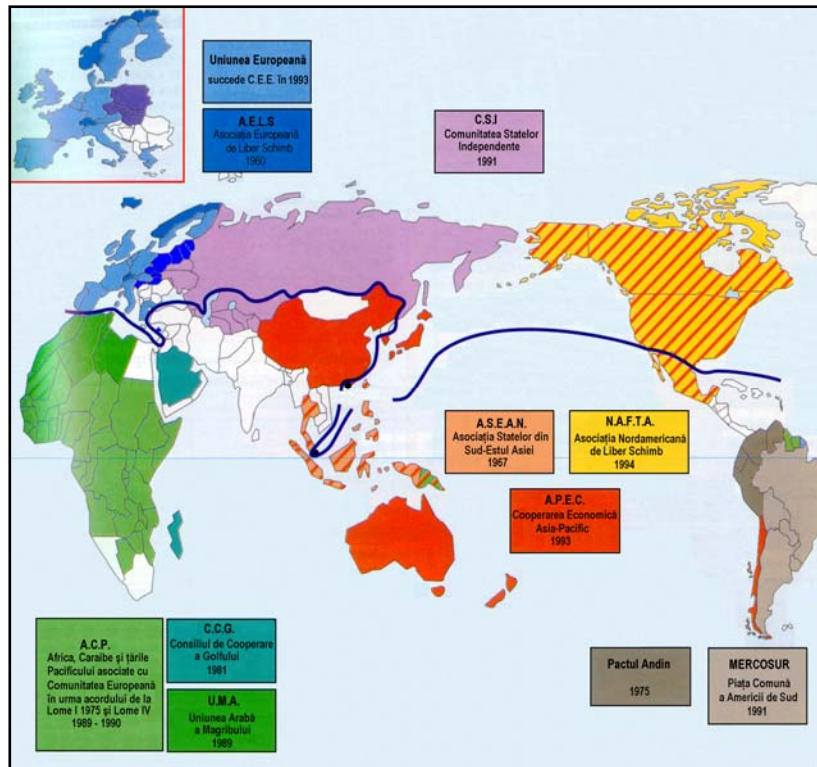

Fig. 53. Principalele organizații economice internaționale (după M. Hagnerelle, 1995).

Fluidizarea schimburilor s-a realizat prin înlăturarea barierelor artificiale dintre state, bariere ce constituie un obstacol major în calea dezvoltării economice, a schimburilor comerciale și a persoanelor, a împărtășirii reciproce a valorilor sociale și culturale pozitive dintre națiuni și popoare. Divizarea prin granițe, controlul și paza acestora, strangularea traficului de mărfuri și persoane implică cheltuieli suplimentare pe care

Costurile militare sunt imense:

- O zi de război în Kuwait în cadrul acțiunii „Furtună în Deșert” a costat 1,5 mld. \$ S.U.A. ceea ce ar echivala cu vaccinarea tuturor copiilor de pe Glob timp de 5 ani împotriva a șase boli grave.
- O rachetă Patriot costă 123 mil. \$ S.U.A. ceea ce ar echivala cu construirea a 5 000 de locuințe cu costuri scăzute pentru familiile sărace.
- Un elicopter Apache costă 12 mil. \$ S.U.A. Din acești bani s-ar putea instala 80 000 pompe de alimentare cu apă curată în statele sărace ale lumii.

Cu ajutorul hărții alăturate și a hărții politice a lumii, identificați ce țări fac parte din Comunitatea Economică Asia Pacific și din Pactul Andin.

Granița dintre statul California, S.U.A și Mexic, ca barieră artificială împotriva migrației clandestine de persoane și mărfuri (după www.ni.schule.de).

Drapelul oficial al organizației O.P.E.C. (după www.eppo.go.th).

Sediul central al organizației O.P.E.C. din Viena, Austria (după www.eppo.go.th).

Drapelul oficial al organizației A.S.E.A.N. (după commerce.nic.in).

Sediul central al organizației A.S.E.A.N. din Jakarta, Indonezia (după commerce.nic.in).

statele sunt obligate să le suporte în dauna progresului propriilor popoare. Cu alte cuvinte, **granițele sunt bariere economice, politice și psihologice**, iar prin fortificarea lor se induce o psihoză de neîncredere și insecuritate între țările vecine și se accentuează diferențele de dezvoltare.

Părerile specialiștilor în ceea ce privește efectul acestor organizații asupra scenei mondiale este împărțit: unii susțin că ele au un **efect negativ**, măbind inegalitățile dintre țări și dând naștere la noi conflicte, în timp ce alții consideră că astfel de organizații sunt **benefice** pentru dezvoltarea economică și stabilitatea politică în lume. Evident este doar faptul că acestea accelerează procesul de globalizare pentru că promovează înlăturarea barierelor comerciale.

Principalele organizații economice internaționale sunt:

Uniunea Europeană care, deși cuprinde 25 de state, este organizația cu cea mai mare coeziune internă dintre organizațiile economice internaționale. Baza acesteia o formează **Comunitatea Economică Europeană (C.E.E.)**, cunoscută și sub denumirea de „*Piața Comună*” care a luat ființă la 25 martie 1957, în urma Tratatului de la Roma. Obiectivele acestei organizații vizează crearea unei piețe comune prin coordonarea și apropierea progresivă a politicilor economice și crearea condițiilor pentru o liberă circulație a persoanelor și capitalurilor în cadrul statelor membre. Această organizație se află în competiție cu **Asociația Europeană a Liberului Schimb** care, de când a fost fondată în 4.01.1960, a pierdut unele state membre în favoarea C.E.E., având azi doar trei membri: Islanda, Liechtenstein, Norvegia și Elveția.

Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.) cuprinde 12 țări foste republici sovietice (nici unul din statele baltice). Această organizație are atât o componentă economică cât și una militară, de apărare. Pentru 2005, scopul acestei organizații este crearea unei zone economice de liber schimb între statele componente și a adopta limba rusă ca a doua limbă oficială.

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (O.C.D.E.) funcționează din 30.09.1961, având sediul la Paris. Obiectivul declarat constă în dezvoltarea statelor membre prin armonizarea politicilor lor economice și sociale în paralel cu extinderea comerțului internațional și a colaborării cu țările în curs de dezvoltare.

Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (O.P.E.C.) este o organizație guvernamentală internațională având sediul la Viena. Cuprinde 13 state din Asia, Africa și America Latină (Algeria, Arabia Saudită, Ecuador, Emiratele Arabe Unite,

Gabon, Indonezia, Iran, Irak, Kuweit, Libia, Nigeria, Qatar, Venezuela). Aceste țări dețin împreună 67 % din rezerve și 36 % din producția mondială de petrol. Scopul acestei uniuni este acela de a promova o politică coerentă, vizând extracția țițeiului și prețul acestuia pe piața mondială în interesul tuturor partenerilor.

Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (A.S.E.A.N.) a fost fondată la 8.08.1967, având sediul la Jakarta (Indonezia). Cuprinde următoarele state: Brunei, Cambodgia, Filipine, Indonezia, Laos, Malaysia, Myanmar, Singapore, Vietnam și Thailanda. Pe lângă promovarea unei largi cooperări în plan economic, această organizație își propune și extinderea relațiilor culturale și de ordin tehnico-științific.

Mercado Comun do Sul (MERCOSUR) din America de Sud este formată statele Brazilia, Argentina, Paraguay și Uruguay, organizație formată în 1991 pentru a promova liberul schimb și integrarea economică între statele semnatare.

Asociația Nord Americană de Liber Schimb (N.A.F.T.A.) formată de S.U.A., Canada și Mexic vizează fluidizarea relațiilor economice între cele două țări bogate (S.U.A. și Canada) și Mexic.

Uniunea Arabă a Magrebului (U.M.A.) Această regiune reprezintă cea mai mare parte a lumii arabe (fără Mauritania și Sudan) la care se adaugă Turcia și Iranul, țări nearabe, dar care sunt legate de acest ansamblu prin istoria și religia musulmană. Pe plan economic această arie culturală se caracterizează prin importanța zăcămintelor de petrol (statele producătoare) sau indirect, prin transferul de mijloace financiare, publice și private în interiorul zonei.

Teme și aplicații

1. Care sunt principalele scopuri ale înființării organizațiilor politice și economice internaționale?
2. În ce orașe se află sediile următoarelor organizații internaționale: Uniunea Europeană, N.A.T.O., N.A.F.T.A., O.P.E.C., MERCOSUR,
3. Ce resursă energetică reprezintă O.P.E.C.-ul?
4. Comentați politica geostrategică a organizației militare N.A.T.O.
5. Comentați actuala configurație a hărții principalelor organizații economice internaționale.

Drapelul oficial al organizației MERCOSUR (după www.geographic.org).

Sediul central al organizației MERCOSUR din Montevideo, Uruguay (după www.geographic.org).

Drapelul oficial al organizației A.P.E.C. (după www.worldstatesmen.org).

Sediul central al organizației A.P.E.C din Singapore www.worldstatesmen.org.

4.2. Uniunea Europeană și Asociația Nord-Americană a Liberului Schimb

Cuvinte cheie

- Uniunea Europeană
- N.A.F.T.A.
- model de dezvoltare
- politică agricolă comună

Drapelul oficial al Uniunii Europene adoptat în 1985. Este un cerc de 12 stele aurii pe fond albastru care simbolizează solidaritatea și armonia dintre popoarele Europei. Numărul stelelor nu are legătură cu numărul statelor membre. Sunt 12 stele pentru că tradițional numărul 12 este simbolul perfecțiunii și unității (după europa.eu.int).

Strasbourg – Parlamentul Europei (după europa.eu.int).

A. Uniunea Europeană (U.E.)

Uniunea Europeană este **rezultatul unui proces de cooperare și integrare care a început în 1951** între șase țări: Belgia, Germania, Franța, Italia, Luxemburg și Olanda prin crearea *Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului*, acesta transformându-se în 25 martie 1957 la Roma în *Comunitatea Economică Europeană*. Ideea care a stat la baza acestei cooperări a fost formulată în 9 mai 1950 la Paris de către Robert Schuman („*Declarația Schuman*”): el a propus formarea unei organizații suprastatale europene bazată pe acordul liber al participanților. În viziunea lui, pentru evitarea unor conflicte distrugătoare cum au fost cele două războaie mondiale, scopul acestei organizații ar fi administrarea industriei cărbunelui și oțelului care atunci reprezentau baza puterii militare în ideea că „*Pacea lumii nu poate fi salvată fără a face eforturi proporționale cu pericolele care o amenință...*”. La summit-ul U.E. de la Milano din 1985 s-a decis adoptarea zilei de **9 Mai ca „Ziua Europei”** pentru a marca începuturile U.E.

1. Statele membre și condițiile de aderare

Numele oficial de Uniunea Europeană a fost adoptat în 1992 în urma Tratatului de la Maastricht. Din 1951 U.E. s-a extins succesiv, **numărul statelor membre ajungând astăzi la 25**: 1973 - Danemarca, Irlanda și Regatul Unit, 1981 - Grecia, 1986 - Spania și Portugalia, 1995 - Austria, Finlanda și Suedia și cea mai mare lărgire în mai 2004: Republica Cehă, Estonia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, Slovenia și Slovacia. În 2007 se prevede o nouă extindere prin aderarea la U.E. a Bulgariei și României. Cu o astfel de configurație geopolitică, Europa unită va număra 27 de state, se va întinde pe o suprafață de 5 050 000 km² (4 % din suprafața uscatului), și va avea o populație de 562 000 000 locuitori (9 % din populația lumii, cu o densitate de 100 loc/km²). Deocamdată, dintre țările Europei vestice nu au aderat la Uniunea Europeană Elveția, Norvegia și Islanda.

Fig. 54. Uniunea Europeană, prezent și viitor (după www.eurostar.com).

Aderarea oricărei noi țări se face în urma unui proces de negociere și este **condiționată de trei criterii** („Copenhagen criteria”):

- țara respectivă trebuie să aibă o situație politică stabilă care să garanteze respectarea valorilor democratice;
- să aibă o economie de piață funcțională;
- trebuie să adopte și să aplice *acquis-ul comunitar* și să susțină U.E. în atingerea scopurilor sale.

2. Instituțiile europene și obiectivele U.E.

În vederea funcționării Uniunii Europene, s-au creat **instituții** adaptate acestui organism suprastatal, capabile să gestioneze problemele economice, juridice, sociale și ecologice specifice, legate de formarea superstatului european (fig. 54).

România a depus dosarul pentru începerea negocierilor pe 22 iunie 1995 și a început oficial negocierile în februarie 2000. Calendarul de aderare a României la Uniunea Europeană a fost stabilit de Consiliul European de la Bruxelles (decembrie 2003) și reconfirmat de Consiliul European din iunie 2004, cu următoarele repere temporale:

- 2004 - încheierea negocierilor de aderare (s-a confirmat de Consiliul European);
- aprilie 2005, semnarea Tratatului de Aderare;
- ianuarie 2007 - aderarea la U.E.

În etapa actuală, direcțiile de acțiune prioritare ale României în pregătirea de aderare vizează (după Ministerul Afacerilor Externe):

- pregătirea semnării Tratatului comun de Aderare în aprilie 2005, precedată de obținerea avizului conform al Parlamentului European;
- pregătirea în vederea asumării statutului de observator activ pe lângă Uniunea Europeană și a trecerii de la statutul de „candidat” la cel de „țară în curs de aderare” la Uniune;
- continuarea reformelor în domeniile sensibile (justiție, combaterea corupției, reforma administrației, reforma economică).

Aquis-ul comunitar sau patrimoniul comunitar este corpul drepturilor și obligațiilor comune care trebuie respectate de toate Statele Membre ale Uniunii Europene și cuprinde:

- conținutul, principiile și obiectivele politice ale tratatelor;
- legislația adoptată pentru aplicarea tratatelor și jurisprudența Curții de Justiție;
- declarațiile și rezoluțiile adoptate de Uniune;
- măsurile referitoare la politica externă și de securitate comună;
- măsurile referitoare la justiție și afaceri interne încheiate de Comunitate și cele încheiate de Statele Membre între ele în domeniu;
- acordurile internaționale ale Uniunii.

Țările candidate trebuie să accepte *acquis-ul comunitar* și să îl includă în legislația națională înainte să adere la Uniunea Europeană.

Politica agricolă comună (P.A.C.)

Politica agricolă comună este rezervată exclusiv Comunității. Scopul său este de a asigura **prețuri rezonabile pentru consumatori și venituri juste pentru fermieri**, în particular prin crearea unor piețe agricole comune și respectând principiile prețurilor unice, solidarității financiare și preferinței comunitare. P.A.C. este una din cele **mai importante politici ale Uniunii (cheltuielile cu agricultura reprezintă 45 % din bugetul comunitar)**. P.A.C. a asigurat în scurt timp autosatisfacerea cerințelor agricole ale Comunității. Cu toate acestea, a devenit și foarte **costisitoare**, deoarece **prețurile europene erau prea mari în comparație cu prețurile mondiale**. Reforma din 1992 a corectat această situație **reducând prețurile agricole garantate**, instituind **prime compensatorii** pentru producători. În scopul extinderii, **un nou pachet de reforme a fost adoptat în 1999** pentru perioada 2000-2006. În cadrul acestuia se pune accentul pe **securitatea alimentară, protecția mediului și promovarea unei agriculturi durabile**, cu scopul **creșterii competitivității** produselor agricole comunitare, **simplificării legislației agricole, consolidării poziției de negociere a Uniunii** în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului și **stabilizării cheltuielilor cu agricultura**.

Programul S.A.P.A.R.D. este un instrument financiar oferit de Uniunea Europeana pentru a ajuta statele candidate (țările care și-au depus cererea de aderare la Uniunea Europeană) în procesul de pre-aderare în domeniul agriculturii și dezvoltării rurale.

În România programul **S.A.P.A.R.D.** are următoarele obiective:

- îmbunătățirea prelucrării și marketing-ului produselor agricole și piscicole;
- dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale;
- investiții în exploatații agricole;
- dezvoltarea și diversificarea activităților economice care să genereze activități multiple și venituri alternative;
- îmbunătățirea pregătirii profesionale;
- asistența tehnică.

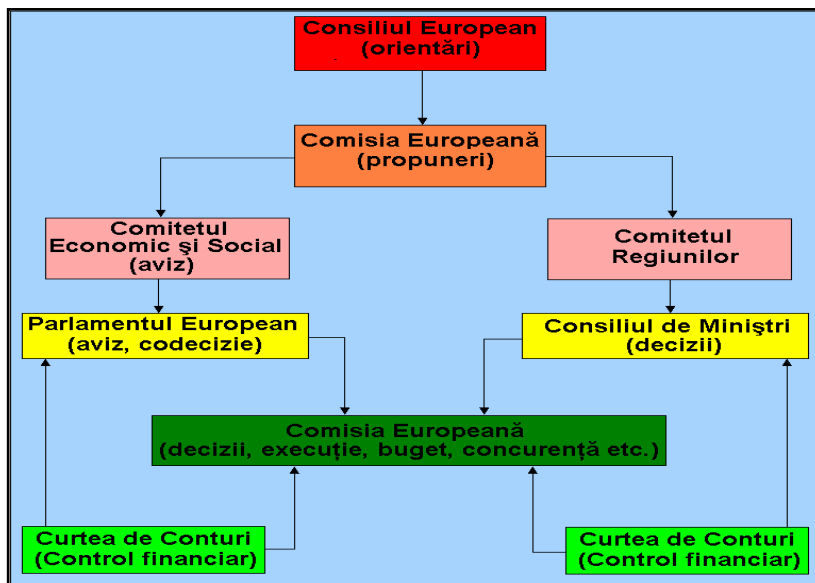

Fig. 54. Instituțiile europene (după Moussis N., 1988, citat N. Păun, 1999).

Multe din **obiectivele principale** ale Uniunii Europene au fost atinse, iar altele sunt pe cale de a fi atinse:

- promovarea progresului economic și social prin crearea unei **piețe comune** (adoptată în 1993) și a unei **monede unice europene** (Euro a fost lansat în circulație în 2002 și a înlocuit monedele naționale în 12 țări);
- crearea unei **identități U.E. pe scena politică internațională** (prin ajutoare umanitare spre țările din afara uniunii, printr-o politică externă și de securitate comună, prin acțiuni comune în crizele internaționale și prin adoptarea unei poziții comune în organizațiile internaționale);
- **introducerea unei cetățenii europene** (care practic nu înlocuiește cetățenia națională, ci o completează oferind o serie de drepturi civile și politice cetățenilor U.E.);
- **crearea unei arii de libertate, securitate și justiție** (libera circulație a persoanelor și a mărfurilor);
- **instituirea unei politici comune în domeniul agriculturii, transporturilor și energiei;**
- **eliminarea disparităților regionale** existente la nivelul U.E. și care s-au accentuat prin aderarea noilor membri (programe ca **S.A.P.A.R.D**, **P.H.A.R.E.** și **INTERREG** au fost create tocmai în acest scop).

Principalul obiectiv pentru viitor este mai ambițios: unitatea politică și militară. Drumul spre acest obiectiv se dovedește dificil întrucât mai există neînțelegeri între statele membre care continuă să-și apere interesele proprii mai degrabă decât cele comune. Disensiunile între țări au fost evidente în problema Irakului, Marea Britanie susținând S.U.A. în declanșarea războiului, în timp ce majoritatea celorlalte țări din U.E., în special Franța, au fost împotriva, susținând rezolvarea conflictului pe cale diplomatică. Relația cu N.A.T.O. este o altă problemă spinoasă: pe 28 aprilie 2003 Franța, Germania, Belgia și Luxemburg au propus crearea unui „nucleu” militar la nivel european care ar putea realiza operațiuni militare independent de N.A.T.O. în timp ce Marea Britanie, prin prim-ministrul Tony Blair, s-a opus, considerând că „diferitele centre de putere s-ar putea transforma rapid în centre rivale de putere”.

3. Modelul european de dezvoltare

Din punct de vedere economic U.E. este la ora actuală cea mai mare forță la nivel mondial:

- produsul intern brut este la egalitate cu S.U.A.;
- în foarte multe arii ale producției (petrochimie și produse farmaceutice, medicamente, autovehicole, mașini, utilaje etc.) și ale exporturilor (în special de produse manufacturate) domină economia mondială;
- U.E. are cea mai modernă și mai diversificată rețea de comunicații și de mijloace de transport ceea ce influențează pozitiv dezvoltarea turismului, U.E. situându-se pe primul loc în ceea ce privește fluxul de turiști și veniturile realizate în acest domeniu.

Cu toate realizările sale, modelul european de dezvoltare și cooperare prezintă unele **neajunsuri**. Baza de susținere reprezentată de materiile prime este în diminuare datorită exploatărilor îndelungate (U.E. fiind cel mai mare importator mondial de materii prime: cărbuni, petrol, gaze naturale, minereu de fier, cupru etc.) Există probleme legate de demografie datorită gradului ridicat de îmbătrânire a populației, practic U.E. a devenit „polul bătrâneții pe glob” (acesta este unul din motivele pentru care U.E. primește țările fost-socialiste care au un procent ridicat al populației tinere). De asemenea, în domeniul științific, tehnologic și al cercetării, U.E. a rămas în urmă datorită absorbției de către S.U.A. a multor cercetători/oameni de știință proprii U.E., dar și datorită investițiilor reduse în domeniu.

Repartiția pe țări a numărului de voturi în Consiliul Europei și numărul de parlamentari ai statelor membre în Parlamentul Europei (după www.eurostar.com).

Nr. crt.	Țara	Numărul de voturi în Consiliul Europei	Numărul de membri în Parlamentul Europei
1	Belgia	12	24
2	Cipru	4	6
3	Republica Cehă	12	24
4	Danemarca	7	14
5	Germania	29	99
6	Grecia	12	24
7	Spania	27	54
8	Estonia	4	6
9	Franța	29	78
10	Ungaria	12	24
11	Irlanda	7	13
12	Italia	29	78
13	Letonia	4	9
14	Lituania	7	13
15	Luxemburg	4	6
16	Malta	3	5
17	Olanda	13	27
18	Austria	10	18
19	Polonia	27	54
20	Portugalia	12	24
21	Slovacia	7	14
22	Slovenia	4	7
23	Finlanda	7	14
24	Suedia	10	19
25	Regatul Unit	29	78
26	Total	321	732

Sigla monedei Euro (după www.eurostar.com).

Drapelul oficial al organizației N.A.F.T.A. (după mindprod.com).

Teama de N.A.F.T.A. Sindicatele muncitorilor și producătorilor agricoli care utilizează încă o forță de muncă numeroasă, organizând manifestații de protest în fața clădirii Congresului din Washinton cerând protecția producției agricole interne (după R. Knafou, 1995).

Tipul schimburilor economice în cadrul N.A.F.T.A. (după www.hispaniconline.com).

Tabel 2. Statele membre ale Uniunii Europene (după World Population Data Scheet, of the U.S. Population Reference Bureau 2004, http://www.geohive.com/global/pop_urban.php).

Nr. crt.	Statul/Denumirea oficială	Capitala	Suprafața (km ²)	Populația totală (mln.)
1	Austria/Republica Austria	Viena	83 858	8,1
2	Belgia/Regatul Belgiei	Bruxelles	30 510	10,4
3	Cehia/Republica Cehă	Praga	78 866	10,2
4	Cipru/Republica Cipru	Nicosia	9 250	0,9
5	Danemarca/Regatul Danemarcei	Copenhaga	43 094	5,4
6	Estonia/Republica Estonia	Tallinn	45 226	1,3
7	Finlanda/Republica Finlanda	Helsinki	337 030	5,4
8	Franta/Republica Franceză	Paris	547 030	60,0
9	Germania	Berlin	357 021	82,6
10	Grecia/Republica Elenă	Atena	131 940	11,0
11	Irlanda/Republica Irlanda	Dublin	70 280	4,1
12	Italia/Republica Italiană	Roma	301 230	57,8
13	Letonia/Republica Letonia	Riga	64 589	2,3
14	Lituania/Republica Lituania	Vilnius	65 200	3,4
15	Luxemburg/Marele Ducat de Luxemburg	Luxembourg	2 586	0,5
16	Malta/Republica Malta	Valletta	316	0,4
17	Marea Britanie/Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	Londra	244 820	59,7
18	Olanda/Regatul Țărilor de Jos	Amsterdam	41 526	16,3
19	Polonia/Republica Polonia	Varșovia	312 685	38,2
20	Portugalia/Republica Portugheză	Lisabona	92 391	10,5
21	Slovacia/Republica Slovacia	Bratislava	48 845	5,4
22	Slovenia/Republica Slovenia	Ljubljana	20 273	2,0
23	Spania/Regatul Spaniei	Madrid	504 782	42,5
24	Suedia/Regatul Suediei	Stockholm	449 964	9,0
25	Ungaria/Republica Ungară	Budapesta	93 030	10,1
25	Uniunea Europeană în anul 2005		4 292 026	457,04
1	Bulgaria/Republica Bulgaria	Sofia	110 910	7,8
2	Croația/Republica Croația	Zagreb	56 542	4,4
3	România/Republica România	București	237 500	21,7
4	Turcia/Republica Turcia	Ankara	780 580	71,3
			1 185 532	105,2
29	Uniunea Europeană în anul 2007		5 477 558	562,24

Amsterdam – capitala administrativă, Haga – capitala regală a Olandei.

B. Asociația Nord-Americană a Liberului Schimb (N.A.F.T.A.)

N.A.F.T.A. a fost *fondată în ianuarie 1994 la Miami*, de către S.U.A., Canada și Mexic pentru a promova creșterea economică și a nivelului de ocupare a forței de muncă, prin impulsionearea comerțului și investițiilor și prin creșterea competitivității.

Obiectivele, regulamentele și structura instituțională a acestei organizații au fost detaliate în cele cinci volume ale

acordului. Articolul 102 din acest acord stabilește **principalele obiective** N.A.F.T.A.:

- **eliminarea barierelor comerciale** și fluidizarea circulației bunurilor și serviciilor între membrii organizației (prin **reducerea gradată** – sau chiar eliminarea pentru unele produse – **a taxelor vamale**);
- **promovarea concurenței loiale**;
- **creșterea substanțială a oportunităților de investiții**;
- **introducerea unui sistem eficient de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală; să pună bazele unei infrastructuri organizaționale în vederea unei extinderi ulterioare.**

În prezent N.A.F.T.A. formează **cea mai mare zonă de liber schimb din lume**. Această organizație se diferențiază de U.E. prin faptul că nu e o piață comună: între cele trei țări semnatare continuă să existe granițe cu anumite formalități vamale și de imigrare, legi separate și monede diferite.

Per ansamblu, în cei 11 ani de existență **N.A.F.T.A. a dus la o creștere economică și a nivelului de trai în cele trei țări**. Pentru Canada N.A.F.T.A. a dus, pe lângă creșterea economică și la o creștere a dependenței economiei față de S.U.A. (80 % din exportul canadian se face pe direcția N-S comparativ cu doar 65 % din 1985).

Teme și aplicații

1. Care sunt cele trei criterii pentru aderarea la Uniunea Europeană?
2. De ce a fost înființată N.A.F.T.A.?
3. Analizând datele statistice din cele două tabele prezentate în această lecție, încercați să aproximați numărul de membri în Parlamentul Europei pentru România.
4. Care sunt instituțiile europene?
5. În ce mod se va schimba configurația Europei, în eventualitatea aderării la Uniunea Europeană a Ucrainei, Republicii Moldova, Turciei și Croației?
6. De ce credeți că Islanda, Elveția și Norvegia nu au aderat la Uniunea Europeană?
7. Prin ce se caracterizează o zonă economică de liber schimb?

Problemele care au apărut și vor mai apărea pe parcurs în implementarea acordului **țin de diferențele** existente între cele trei state semnatare și de presiunea puternică exercitată de economia americană, extrem de competitivă (14,8 % din exportul mondial îl deține S.U.A., comparativ cu 3,8 % Canada și 2,3 % Mexic):

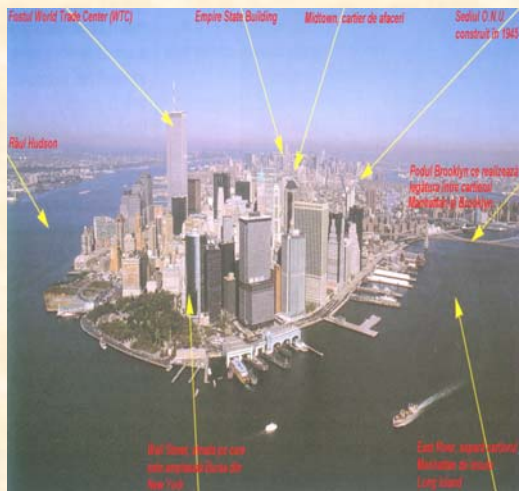
- diferențele de cultură: S.U.A. și Canada sunt țări anglo-saxone în timp ce Mexicul e țară latină;
- diferențe în nivelul de dezvoltare: P.N.B. al S.U.A. e de 29 080 \$/an/loc., al Canadei de 19 640 \$/an/loc. în timp ce al Mexicului e doar de 3 700 \$/an/loc.;
- diferențe în demografie: Mexicul și S.U.A. au populații numeroase (peste 100 milioane de locuitori) iar Canada doar 30 de milioane; creșterea rapidă a populației Mexicului comparativ cu celelalte două state (deși Mexicul are un spor migratoriu negativ, valorile natalității de 26 ‰ sunt practic duble față de cele din S.U.A. – 14 ‰ și Canada - 11 ‰);
- diferențe în resurse: Mexicul are resurse mult mai puține decât S.U.A. și Canada;
- diferențe în suprafață: Canada și S.U.A. sunt țări foarte mari de peste 9 milioane km² în timp ce Mexicul are doar 2 milioane km².

Succesul N.A.F.T.A. se vrea continuat prin crearea **Zonei de Liber Schimb a Americii (Free Trade Areas of the Americas – F.T.A.A.)** până la sfârșitul lui 2005. În această direcție s-a adoptat în 2001 Declarația din Quebec prin care se dorește crearea între 34 de țări din America (în afară de Cuba) a celei mai mari zone de liber schimb din lume care să se întindă din Canada până în Țara de Foc. Principalele probleme legate de intrarea în vigoare a acestei organizații în 2006, sunt: instabilitatea politică din țările Americii de Sud și Centrale, diferențele mari de dezvoltare economică între cele 34 de state, subvențiile pentru agricultură și problemele de mediu.

4.3. Modele de dezvoltare economică

Cuvinte cheie

- Modelul de dezvoltare american
- Modelul de dezvoltare japonez
- Modelul de dezvoltare latino-american

New York (cartierul Manhattan) – orașul emblemă a grandorii modelului american de dezvoltare (după Y. Carlot, 1995).

Mină de cupru în statul Utah, S.U.A. (după M. Hagnerelle, 1995).

Economia mondială se caracterizează prin coexistența economiilor din Primul Val (*agricole*), din al Doilea Val (*ale „coșului de fum”*) și din al Treilea Val (*ale cunoașterii*). În cadrul acestora, în funcție de particularitățile teritoriale, culturale, istorice și de dezvoltare economică, se diferențiază modele de dezvoltare cu trăsături definitorii proprii.

A. Modelul american sau al grandorii

America, în speță S.U.A., este percepută ca un *spațiu al „tuturor posibilităților”*, fiind prima putere economică și militară a lumii, cu un P.I.B. cumulat de peste 7 000 de miliarde \$ pe an. Această valoare este de două ori mai mare față de Japonia, cea de a doua clasificată.

a). Populația și resursele naturale

Teritoriul Statelor Unite este foarte extins – 9,4 mil. km² (locul IV în lume) ceea ce explică densitatea scăzută de 30,48 loc/km² la o *populație numeroasă* de 293,6 milioane (locul III în lume). *Resursele naturale sunt foarte variate* atât în cea ce privește resursele solului (suprafața agricolă foarte extinsă și cu condiții prielnice de cultivare a numeroase soiuri de plante) cât și ale subsolului (resurse bogate de petrol, cărbuni, minereu de fier etc.), practic în S.U.A. fiind exploatate toate resursele cunoscute de om).

b). Economia

S.U.A. este *prima producătoare mondială* de energie electrică, de tractoare agricole, de putere instalată în centrale nucleare, are cel mai mare parc de autovehicule, de avioane, deține supremația în comerțul mondial și are cea mai mare rezervă de aur. Este țara cu *cel mai important potențial de cercetare*, având șapte centre de tip „*tehnopolis*”, care se ocupă cu cercetarea și elaborarea tehnologiilor de vârf. De asemenea, este prima *putere aeronautică și aerospațială*, primul om care a pus piciorul pe lună fiind americanul Neil Armstrong (Misiunea Apollo 11, 16 iulie 1969).

Doar 2,4 % din populația activă a țării este angrenată în agricultură, dar gradul ridicat de modernizare a acesteia face ca S.U.A. să fie *principalul exportator mondial de produse agricole*. Productivitatea ridicată se datorează în

special dotărilor tehnice superioare, irigațiilor, biotehnologiei, utilizării sateliților meteorologici și lucrărilor de combatere a eroziunii solurilor. Caracteristică pentru agricultura S.U.A. este prezența **centurilor agricole (belt-uri)** specializate pe anumite produse: *corn belt* (porumb) în N, *cotton belt* (bumbac) în S, *diary belt* (lapte) în NE.

S.U.A. are cea mai vastă rețea de autostrăzi și cel mai vast sistem de transporturi aeriene interne. Aceasta face mari eforturi pentru a se menține mereu în fruntea economiei mondiale, începând din prima parte a secolului XX. În acest sens, a fost **încurajată competiția în domeniul cunoașterii**. S.U.A. are de două ori mai mulți ingineri și cercetători activi decât Japonia, mare parte dintre aceștia provenind din declanșarea „*brain-drain-ului*”.

Un mare avantaj al penetrației modelului american pe piața mondială îl constituie **limba și cultura**, impuse atât în domeniul afacerilor, cât și în cel al artei, cinematografei și al programelor T.V.

B. Modelul japonez sau al miracolului

Tendențele expansioniste ale Japoniei pe continent și în Pacific au fost curmate sistematic, culminând cu înfrângerea din august 1945, odată cu primul bombardament atomic asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki. După al doilea război mondial, acestei țări i s-a interzis prin tratatul de pace, să mai dețină forțe militare regulate. Urmare a acestui fapt, Japonia și-a concentrat toate resursele pe depășirea dezastrului lăsat de război și pe o dezvoltare economică agresivă.

Săracă în bogății naturale, Japonia **și-a valorificat** în modul cel mai inteligent două componente de susținere a dezvoltării: **poziția geografică și potențialul uman**.

a). Populația și resursele naturale

Japonia este o țară insulară, **săracă în resurse ale subsolului și cu suprafețe agricole restrânse**. Datorită faptului că relieful țării este predominant muntos, doar 13,8 % din teritoriul național este destinat agriculturii, din care 12,1 % reprezintă terenul arabil și cel ocupat cu vii și livezi.

Populația Japoniei numără 127,6 milioane locuitori având o densitate ridicată a populației (350 loc./ km²) datorită suprafeței reduse de doar 377 835 km² (prin comparație, România are 238 391 km² și o populație de 21,7 milioane locuitori). Japonia se remarcă prin cea mai mare speranță de viață la naștere (80 de ani), și are mortalitatea infantilă dintre

Decolarea navei spațiale Columbia de pe Cape Canaveral, Florida, S.U.A. (după www.nasa.gov.)

Cultura cerealelor în sistem intensiv de tip „belt” în Dakota de Nord (după M. Hagnerelle, 1995).

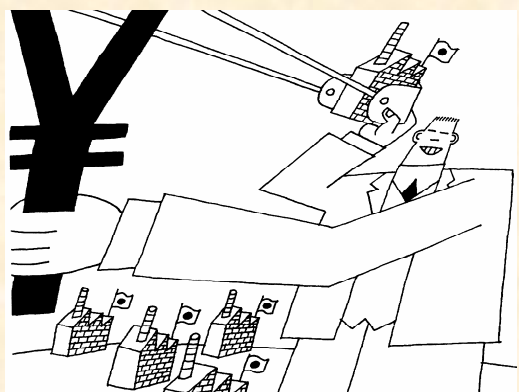
Explozia nucleară de la Hiroshima din august 1945, care a dus la capitularea Japoniei în cel de al II-lea Război Mondial (după www.un.org).

Modestia japoneză exprimată prin valorificarea la maxim a spațiului de locuire. Astfel în Tokyo sunt numeroase unitățile hoteliere în care camerele sunt înlocuite de capsule pentru dormit în care sunt asigurate toate condițiile moderne (după Y. Carlot, 1995).

Orașul Tokyo principala metropolă a megalopolisului Tokaido (Tokyo – Kobe) (după R. Knafou, 1995).

O politică activă de delocalizare a fabricilor japoneze. Caricatură de Serguei, în ziarul Le Monde, 1992 (după M. Hagnerelle, 1995).

cele mai reduse la nivel mondial (4 ‰).

Caracteristica calitativă a resurselor umane japoneze este foarte mare: peste 50 % din tinerii japonezi au studii superioare. Eficiența economică a japonezilor are la bază câteva trăsături caracteristice ale acestei populații: *hărnicia, modestia, atașamentul și patriotismul*. De asemenea, modelul de viață japonez este mai limitativ decât cel american și european, pretențiile fiind mai modeste din punct de vedere al confortului cotidian, al hranei și vestimentației. În schimb, în Japonia *s-a ajuns la un adevărat cult al muncii și hărniciei*. Sistemul de „angajare pe viață” a contribuit la reducerea drastică a șomajului și la sporirea atașamentului față de firmă. A rezultat astfel un „*produs uman*”, cu înalte calități civice și profesionale.

b). Economia

Prinsă în chingile propriului spațiu național insular, diminuat prin anexarea de către Rusia a Arhipelagului Kurilelor, Japonia a oferit lumii **cel mai elocvent model al renașterii economice** (în prezent P.I.B.-ul/loc e de 26 940 \$).

La baza acestei renașteri a stat strategia de dezvoltare întocmită de savantul Akamatsu numit simbolic „*Zborul păsării sălbatice*”. Acest plan prevedea o dezvoltare în patru etape:

- dezvoltarea industriei pe bază de importuri (prin valorificarea marilor porturi rămase intacte după război);
- cucerirea pieței interne (s-a realizat printr-o producție intensivă și prin cultul muncii);
- cucerirea pieței externe (s-a realizat prin *politici de dumping*: calitate ridicată la preț mic);
- delocalizarea (locul producției se schimbă: fabricile se mută din porturile japoneze spre zonele unde materia primă este localizată).

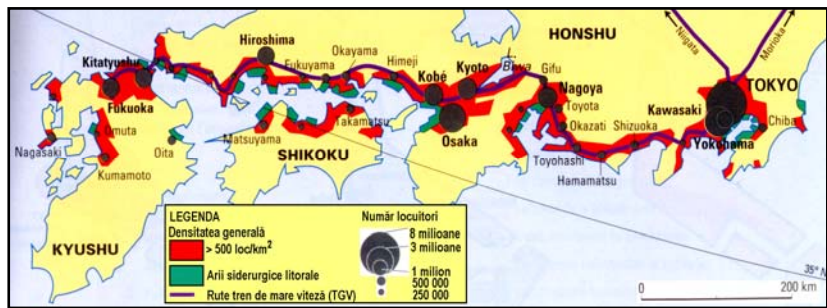

Fig. 55. Megalopolisul Tokaido, Japonia (după Y. Carlot, 1995).

Principala caracteristică economică constă în procesul de „**litoralizare**” a **industrii**, legat de dependența materiilor prime din import. Paralel cu acest proces, s-a dezvoltat rețeaua de orașe, printr-o superurbanizare, concretizată prin megalopolisul Tokaido (Tokyo-Kobe), cu aproape 30 milioane locuitori.

Japonia deține întâietatea la nivel național în producția de nave și de automobile; este al doilea producător mondial de oțel, utilizând exclusiv minereuri de fier și cocs din import. Japonia a introdus pe **scară largă robotizarea**, în special în ramurile cu grad înalt de toxicitate, dar și în industria de automobile și în cea electronică, fapt ce a condus la randamente superioare în procesul muncii. În acest sens, a devansat S.U.A. Este cea mai motorizată națiune, iar prin preț și calitate a invadat piața de automobile a S.U.A. și a construit numeroase linii de montaj în Europa și în Asia.

În prezent, prin implementarea tehnologiei I.T. (tehnologie înaltă) Japonia **controlează peste 50 % din piața componentelor de calcul și peste 85 % din piața cipurilor de memorie**. Are printre cele mai moderne căi și mijloace de transport și de comunicații din lume (trenurile japoneze sunt cele mai rapide și mai punctuale).

Puterea economică a Japoniei poate fi pusă în evidență și prin **capacitatea rapidă de refacere** în urma unor cataclisme naturale, teritoriul Japoniei fiind situat într-un areal de intensă și frecventă seismicitate.

În ultimii ani, Japonia a înregistrat o oarecare stagnare a economiei datorită concurenței acerbe de pe piața mondială (U.E. și S.U.A.) și regională (China).

C. Modelul latino-american

America Latină este un fel de Americă periferică ce aparține din punct de vedere cultural Occidentului și un „Extrem Occident”, subordonat economic intereselor străine.

a). Populația și resursele naturale

Cu o suprafață de **20 milioane km²** și o populație de aproape **500 milioane de locuitori**, aceasta se extinde considerabil pe meridian, având orientate liniile de forță pe direcție nord-sud (această direcționare și configurație fizică sunt considerate ca fiind cauzele închiderii și izolării lumii latino-americane).

O caracteristică a acestui continent o reprezintă **creșterea rapidă a populației urbane**, datorită migrațiilor masive din

„Litoralizarea” industriei japoneze este determinată atât de dependența acesteia față de materiile prime din import cât și de lipsa de terenuri plane (după R. Knafou, 1995).

Robotizarea avansată din industria electronicii asigură e eficiențiere ridicată a procesului de producție și scăderea costului final al produselor finite (după R. Knafou, 1995).

Efectele devastatoare ale cutremurelor din Japonia. O autostradă suspendată din Kobe a fost distrusă în totalitate cu ocazia cutremului din ianuarie 1995 soladată cu peste 5 000 de morți (după R. Knafou, 1995).

Cartier de tip „favelas” de pe colinele din suburbiile orașului Rio de Janeiro, Brazilia (după J.-R. Pitte, 1988).

Fermă de creștere intensivă a bovinelor din Podișul Mato Grosso, Brazilia (după Y. Carlot, 1995).

Problema principală a agriculturii latino-americane o reprezintă cea a **proprietății terenului agricol și a dimensiunii exploatațiilor agricole**. Astfel, în Brazilia, 50 % dintre exploatațiile agricole au o suprafață mai mică de 10 ha, în timp ce doar 1 % din exploatații au suprafețe de peste 1 000 de ha. Milioane de familii de țărani sunt lipsite de pământ. Acestea constituie principalul segment demografic ce migrează spre arealele urbane, fortificând **cartierele insalubre de tip „favelas”** ale marilor metropole.

mediul rural, însoțite de o creștere artificială a populației ocupate în sectorul terțiar.

Resursele de subsol sunt diversificate. În prezent, Mexicul și Peru ocupă primele două locuri la producția de argint iar Chile este cel mai mare producător mondial de cupru. Bolivia este al doilea producător de bismut, iar Brazilia are cea mai întinsă pădure tropicală. Toate acestea crează imaginea unui continent bogat.

b). Economia

Economic, **spațiul latino-american este structurat pentru a răspunde nevoilor de export**: un continent întreg „se aliniază” pentru a răspunde nevoilor economice ale „altei lumi”.

În agricultură, **coexistă tipurile moderne (intensive și extensive), cu cele tradiționale**. Plantațiile de trestie de zahăr, de cafea, cacao, portocale și banane, mai frecvente în zona istmică și insulară, aparțin unor companii transnaționale, care controlează atât producția, cât și transportul și desfacerea. Organizate pe principii intensive, folosesc metode moderne de cultură și forță de muncă salariată, mai ales în sezonul de cules. Creșterea bovinelor în pampasul argentinian s-a dezvoltat o dată cu inventarea camerei frigorifice, când exportul de carne spre Europa se menține la cote înalte.

Modelul economic de industrializare este unul de mimetism, constând în implantarea unor industrii producătoare de bunuri de larg consum, inclusiv articole de lux, sub licență străină, sub pretextul substituirii importului. Piața internă absoarbe doar o parte redusă a produselor fabricate, datorită potențialului redus de cumpărare. Această cale de evoluție a fenomenului de industrializare are drept consecință **adoptarea unei atitudini pasive ce nu ține cont de potențialul local, și o adâncire a dependenței tehnologice** (este o formă a subdezvoltării industriale). În paralel, pe măsură ce avansează procesul de industrializare, continentul latino-american este prins tot mai puternic în capcana datoriilor externe.

Teme și aplicații

1. De ce modelul latino-american mai poartă și denumirea de „modelul aservirii”?
2. Prezentați caracteristicile modelului japonez.
3. Ce alte modele de dezvoltare cunoașteți?

Evaluare - Capitolul IV

- ❖ Localizați pe hartă marile ansambluri economice ale lumii.
- ❖ Explicați motivația creării marilor ansambluri geopolitice ale lumii.
- ❖ Care sunt avantajele/dezavantajele integrării României în N.A.T.O.?
- ❖ Prin ce se deosebește modelul de dezvoltare japonez de cel nord-american? Argumentați răspunsurile date.
- ❖ Cum anticipați că se va schimba viața voastră în momentul aderării României la Uniunea Europeană?
- ❖ Care sunt obiectivele N.A.F.T.A.?
- ❖ Ce condiții se impun a fi întrunite pentru a adera la U.E.?
- ❖ Care sunt trăsăturile modelului economic latino-american?
- ❖ Prezentați pe scurt istoricul aderării țării noastre la Uniunea Europeană și N.A.T.O.
- ❖ Prin ce mijloace a fost puternic promovată limba engleză la nivel mondial în ultimii ani?
- ❖ Definiți următoarele noțiuni: monarhie, republică, frontieră, enclavă.
- ❖ Citiți textul de mai jos și precizați: despre ce tip de organizație se vorbește în text, care sunt problemele de care se ocupă și care sunt scopurile extinse ale acestei organizații.

„În deceniul care a urmat lansării Dialogului Mediteranean de către N.A.T.O., mediul strategic în spațiul euro-atlantic, Orientul Mijlociu și în vecinătatea acestora, s-a schimbat atât de mult încât a devenit aproape de nerecunoscut.....Până în prezent, Dialogul Mediteranean al N.A.T.O. a reprezentat în primul rând o inițiativă de natură politică, care a servit la promovarea unei mai mari înțelegeri a politicilor N.A.T.O. și a activității sale în țările membre ale inițiativei precum și la explorarea nevoilor lor în domeniul securității. În acest fel, schimbul de informații a reprezentat centrul activității Dialogului Mediteranean prin intermediul Grupului Mediteranean de Cooperare, un forum creat de Alianță la Summit-ul de la Madrid din 1997.....Deși Dialogul Mediteranean are o natură preponderent politică, el este legat de multe alte aspecte. Interesele economice și securitatea energetică ocupă evident un loc central în politica mediteraneană a N.A.T.O. din moment ce 65% din petrolul și gazele naturale consumate în Europa Occidentală traversează Mediterana. Mai mult decât atât, analiștii din domeniul securității au prevăzut de mult că o combinație între economiile stagnante și explozia demografică a populației din Africa de Nord vor constitui o provocare pe termen lung pentru Europa, sub forma migrației ilegale și chiar a terorismului. În același timp, proliferarea rachetelor în Orientul Mijlociu și Africa de Nord are un impact direct asupra securității și libertății de acțiune a Europei în regiunea mediteraneană.” - Mohamed Kadhry Said (www.nato.it).

Bibliografie

- Andrei, I., Erikos, A., Teslaru, S.** (1997), *Statele lumii de la A la Z*, Edit. Tess-M, Constanța.
- Beaujeau-Garnier, Jaqueline** (1966), *Geography of population*, St. Martin's Press, New York.
- Bodocan V.** (1997), *Geografie politică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Bras, A., ed.** (1987), *Géographie*, Editions Hatier, Paris.
- Carlot, Y., Hauty, M., Vila, F., Oster, D., Zwang, Annie,** (1995), *Géographie*, Editions Nathan, Paris.
- Chițu, Maria, Ungureanu, Al., Mac, I.** (1983), *Geografia resurselor naturale*, Edit. Didactică și Pedagogică, București.
- Cocean, P., Dan, Rodica, Marc, D., Bena, N.** (2001), *Geografie*, Manual cl. X-a, Edit. Sigma, București.
- Cocean, P., Dan, Rodica, Marc, D., Vescan, J.** (2002), *Geografie*, Manual cl. XI-a, Edit. Sigma, București.
- Erdeli, G., Câdea, Melinda, Braghnă, C., Costache, S., Zamfir, Daniela** (1999), *Dicționar de geografie umană*, Edit. Corint, București.
- Fellman, J., Getis, A., Getis, Judith** (1990), *Human Geography. Landscapes of Human Activities*, Wm. C. Brown Publ., Dubuque.
- Gauthier, A., ed.** (1995), *Geographie Terminales*, Editions Breal, Rosny.
- Hafele, W.** (1987), *Energia-problemă globală*, Edit. Tehnică, București.
- Hagnerelle, M., ed.** (1995), *L'organisation de l'espace mondial*, Editions Magnard, Paris.
- Ilieș, Al., Ilieș, Dorina** (1998), *Resursele naturale*, Edit. Universității din Oradea.
- Ilinca, N.** (1999), *Geografie Umană. Populația și așezările omenești*, Editura Corint, București.
- Knafou, R.** (1995), *L'organisation de l'espace mondial*, Editions Belin, Paris.
- Mândruț, O.** (2000), *Geografie Umană*, Manual cl. X-a, Edit. Corint, București.
- Negoecu, B., Vlăsceanu, Gh.** (1998), *Terra – Geografie economică*, Edit. Teora, București.
- Neguț, S., Ielenicz, M., Apostol, Gabriela, Bălțeanu, D.** (2002), *Geografie*, Manual cl. XI-a, Edit. Humanitas, București.
- Pavel, D.** (1974), *Valorificarea energiilor eoliene*, Hidrotehnica, Vol. 19, nr. 5.
- von Petz, Ursula** (1999), Robert Schmidt and the Public Park Policy in the Ruhr District, 1900-1930“, în „Planning“, vol. 14, nr. 2, April.
- Păun, N.** (1999), *Istoria construcției europene*, Edit. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca.
- Philips, M, ed.,** *Destination la Belgique*, Review Publ., St Helier Jersey.
- Pitte, J.-R., ed.** (1993), *Geographie Terminales*, Editions Nathan, Paris.
- Pocol, S.** (1996), *1000 de întrebări și răspunsuri din geografie*, Edit. Gutinul, Baia Mare.
- Rey, Violette, Groza, O., Ianoș, I., Pătroescu, Maria** (2000), *Atlasul României*, Edit. Enciclopedia RAO, București.
- Rodionova, I.** (2002), *Promyšlennost' mira: territorial'nye sdvigi vo vtoroi polovine XX v.*, Izd-vo Moskovskij Licei, Moskva.
- Surd, V.** (1982), *Populația, așezările și economia mondială. Sinteza geografică*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca.
- Surd, V.** (2001), *Geodemografie*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Surd, V.** (2002), *Geografia așezărilor*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Todiraș A. D.** (1999), *Dicționar de geografie*, Edit. „A. D. Todiraș”, Iași.
- Vlăsceanu, Gh., Negoescu, B.** (2004), *Geografia transporturilor*, Edit. Meteor Press, București
- Wagh, D.** (2000), *Geography. An Integrated Approach*, Third Edition, Nelson House, London.

Zăvoianu, I., Bleahu, M., Alexandrescu, Mihaela, Popescu, Claudia, Giurgea, Doina (2004), *Geografia mediului înconjurător. Probleme fundamentale ale lumii contemporane*, Manual cl. XI-a, Edit. Didactică și Pedagogică, București.

***(1971), *Atlasul istoric*, Edit. Didactică și Pedagogică, București.

*** (1982), *Alexander Weltatlas*, Ernst Klett Verlag, Stuttgart.

***(1983), *Geografia României I. Geografie Fizică*, Edit. Academiei R.S.R., București.

***(1984), *Seydlitz Weltatlas*, CVK Schroedel GmbH, Berlin.

***(1991), *Diercke Weltatlas*, Westermann Schulbuchverlag GmbH, Braunschweig.

***(1997), *Larousse. Mică enciclopedie de geografie*, Edit. Lider, București.

***(2002), *Atlas Geografic General*, Edit. All Educational, București.

***(2004), *Philips World Atlas*, Octopus Publishing Group, London.

*** Colecția revistei *Arborele lumii*, 2002.

ANEXA I. Statele lumii (denumirea oficială, capitala, suprafața și populația totală)¹.

Nr. crt.	Statul/Denumirea oficială	Capitala	Suprafața (km ²)	Populația totală (mln.) ²
1.	Afghanistan/Republica Afghanistan	Kabul	647 500	28,5
2.	Africa de Sud/Republica Africa de Sud	Pretoria ³	1 219 912	46,9
3.	Albania/Republica Albania	Tirana	28 748	3,2
4.	Algeria/Republica Algeriană Democratică și Populară	Alger	2 381 740	32,3
5.	Andorra/Principatul Andorra	Andorra la Vella	468	0,1
6.	Angola/Republica Populară Angola	Luanda	1 246 700	13,3
7.	<i>Anguilla (Marea Britanie)</i>	<i>The Valley</i>	<i>102</i>	<i>0,01</i>
8.	Antigua și Barbuda/Statul Antigua și Barbuda	Saint John's	443	0,1
9.	<i>Antilele Olandeze (Olanda)</i>	<i>Willemstad</i>	<i>960</i>	<i>0,2</i>
10.	Arabia Saudită/Regatul Arab Saudit	Riyadh	1 960 582	25,1
11.	Argentina/Republica Argentina	Buenos Aires	2 766 890	37,9
12.	Armenia/Republica Armenia	Erevan	29 800	3,2
13.	<i>Aruba (Olanda)</i>	<i>Oranjestad</i>	<i>193</i>	<i>0,07</i>
14.	Australia/Uniunea Australiană	Canberra	7 686 850	20,1
15.	Austria/Republica Austria	Viena	83 858	8,1
16.	Azerbaidjan/Republica Azerbaidjan	Baku	86 600	8,3
17.	Bahamas/Uniunea Bahamas	Nassau	13 940	0,3
18.	Bahrain/Statul Bahrain	Manama	665	0,7
19.	Bangladesh/Republica Populară Bangladesh	Dacca	144 000	141,3
20.	Barbados	Bridgetown	431	0,3
21.	Belarus/Republica Belarus	Minsk	207 600	9,8
22.	Belgia/Regatul Belgiei	Bruxelles	30 510	10,4
23.	Belize	Belmopan	22 966	0,3
24.	Benin/Republica Benin	Porto-Novo	112 620	7,3
25.	<i>Bermude (Marea Britanie)</i>	<i>Hamilton</i>	<i>53</i>	<i>0,06</i>
26.	Bhutan/Țara Dragonului Fulgerului	Thimphu	47 000	1,0
27.	Bolivia/Republica Bolivia	Sucre ⁴	1 098 580	8,8
28.	Bosnia și Herțegovina	Sarajevo	511 29	3,9
29.	Botswana/Republica Botswana	Gaborone	600 370	1,7
30.	Brazilia/Republica Federativă a Braziliei	D.F. Brasilia	8 511 965	179,1
31.	Brunei/Sultanatul Brunei	Bandar Seri Begawan	5 770	0,4
32.	Bulgaria/Republica Bulgaria	Sofia	110 910	7,8
33.	Burkina Faso/Republica Democratică Burkina Faso	Ouagadougou	274 200	13,6
34.	Burundi/Republica Burundi	Bujumbura	27 830	6,2
35.	Cambodgia/Statul Cambodgia	Phnom Penh	181 040	13,1
36.	Camerun/Republica Camerun	Yaounde	475 440	16,1
37.	Canada	Ottawa	9 976 140	31,9
38.	Capul Verde/Republica Capului Verde	Praia	4 033	0,5
39.	<i>Ins-le Cayman (Marea Britanie)</i>	<i>George Town</i>	<i>262</i>	<i>0,04</i>
40.	Cehia/Republica Cehă	Praga	78 866	10,2
41.	Centrafricană, Republica	Bangui	622 984	3,7
42.	Chile/Republica Chile	Santiago	756 950	16,0
43.	China/Republica Populară Chineză	Beijing	9 596 960	1300,1
44.	Ciad/Republica Ciad	N'Djamena	1 284 000	9,5
45.	<i>Ins-le Christmas (Australia)</i>		<i>135</i>	<i>0,001</i>
46.	Cipru/Republica Cipru	Nicosia	9 250	0,9
47.	<i>Ins-le Cocos/Kiling (Australia)</i>		<i>14</i>	<i>0,001</i>
48.	Columbia/Republica Columbiană	Bogota	1 138 910	45,3
49.	Comore/Republica Federală Islamică a Comorelor	Moroni	2 170	0,7
50.	Congo, Republica Democrată	Kinshasa	2 345 410	58,3
51.	Congo, Republica	Brazzaville	342 000	3,8
52.	<i>Ins-le Cook (Noua Zeelandă)</i>	<i>Avarua</i>	<i>240</i>	<i>0,02</i>

¹ Datele sunt preluate după http://www.geohive.com/global/pop_urban.php.

² Sursa: 2004 World Population Data Sheet, of the U.S. Population Reference Bureau.

³ Pretoria este considerată capitală administrativă, Cape Town/Kaapstad - capitala legislativă, iar Bloemfontein - capitala judiciară.

⁴ Deși toate instituțiile guvernamentale sunt amplasate în La Paz, capitala constituțională a Boliviei este considerat Sucre.

53.	Coreea de Nord/Republica Populară Democratică Coreeană	Phenian	120 540	22,8
54.	Coreea de Sud/Republica Coreea	Seul	98 480	48,2
55.	Costa Rica/Republica Costa Rica	San Jose	51 100	4,2
56.	Côte d'Ivoire/Republica Côte d'Ivoire	Yamoussoukro	322 460	16,9
57.	Croația/Republica Croația	Zagreb	56 542	4,4
58.	Cuba/Republica Cuba	Havana	110 860	11,3
59.	Danemarca/Regatul Danemarcei	Copenhaga	43 094	5,4
60.	Djibouti/Republica Djibouti	Djibouti	23 000	0,7
61.	Dominica/Uniunea Dominica	Roseau	754	0,1
62.	Dominicană, Republica	Santo Domingo	48 730	8,8
63.	Ecuador/Republica Ecuador	Quito	283 560	13,4
64.	Egipt/Republica Arabă Egipt	Cairo	1 001 450	73,4
65.	El Salvador/Republica El Salvador	San Salvador	21 040	6,7
66.	Elveția/Confederația Elvețiană	Berna	41 290	7,4
67.	Emiratele Arabe Unite	Abu Dhabi	82 880	4,2
68.	Eritrea	Asmara	121 320	4,4
69.	Estonia/Republica Estonia	Tallinn	45 226	1,3
70.	Etiopia/Republica Democratică Etiopia	Addis Abeba	1 127 127	72,4
71.	<i>Ins-le Falkland/Malvine (Marea Britanie)</i>	<i>Stanley</i>	<i>12 173</i>	<i>0,01</i>
72.	<i>Ins-le Faeroe/Feroe (Danemarca)</i>	<i>Torshavn</i>	<i>1 399</i>	<i>0,04</i>
73.	Fiji/Dominionul Fiji	Suva	18 270	0,8
74.	Filipine/Republica Filipinelor	Manila	300 000	83,7
75.	Finlanda/Republica Finlanda	Helsinki	337 030	5,4
76.	Franța/Republica Franceză	Paris	547 030	60,0
77.	Gabon/Republica Gaboneză	Libreville	267 667	1,4
78.	Gambia/Republica Gambia	Banjul	11 300	1,5
79.	Georgia/Republica Georgia	T'bilisi	69 700	4,5
80.	Germania	Berlin	357 021	82,6
81.	Ghana/Republica Ghana	Accra	239 460	21,4
82.	<i>Gibraltar (Marea Britanie)</i>	<i>Gibraltar</i>	<i>6</i>	<i>0,03</i>
83.	Grecia/Republica Elenă	Atena	131 940	11,0
84.	Grenada/Statul Grenada	Saint George's	344	0,1
85.	<i>Groenlanda (Danemarca)</i>	<i>Nuuk</i>	<i>2 166 086</i>	<i>0,06</i>
86.	<i>Guadelupa (Franța)</i>	<i>Basse-Terre</i>	<i>1 780</i>	<i>0,4</i>
87.	<i>Guam (S.U.A.)</i>	<i>Hagatna</i>	<i>549</i>	<i>0,2</i>
88.	Guatemala/Republica Guatemala	Guatemala	108 890	12,7
89.	<i>Guernsey/Ins-le Anglo-Normande/Canalului (Marea Britanie)</i>	<i>Saint Peter Port</i>	<i>78</i>	<i>0,06</i>
90.	<i>Guiana Franceză (Franța)</i>	<i>Cayenne</i>	<i>91 000</i>	<i>0,2</i>
91.	Guinea/Republica Guineea	Conakry	245 857	9,2
92.	Guinea-Bissau/Republica Guineea-Bissau	Bissau	36 120	1,5
93.	Guinea Ecuatorială/Republica Guineea Ecuatorială	Malabo	28 051	0,5
94.	Guyana/Republica Cooperatistă Guyana	Georgetown	214 970	0,8
95.	Haiti/Republica Haiti	Port-au-Prince	27 750	8,1
96.	Honduras/Republica Honduras	Tegucigalpa	112 090	7,0
97.	<i>Hong Kong (China)</i>	<i>Victoria</i>	<i>1 092</i>	<i>6,8</i>
98.	India/Uniunea Indiană	New Delhi	3 287 590	1086,6
99.	Indonezia/Republica Indonezia	Jakarta	1 919 440	218,1
100.	Iordania/Regatul Hașemit al Iordaniei	Amman	92 300	5,6
101.	Iran/Republica Islamică Iran	Teheran	1 648 000	67,4
102.	Iraq/Republica Iraq	Bagdad	437 072	25,9
103.	Irlanda/Republica Irlanda	Dublin	70 280	4,1
104.	Islanda/Republica Islanda	Reykjavik	103 000	0,3
105.	Israel/Statul Israel	Ierusalim (Tel Aviv)	20 770	6,8
106.	Italia/Republica Italiană	Roma	301 230	57,8
107.	Jamaica	Kingston	10 991	2,6
108.	Japonia/Țara Japoniei	Tokyo	377 835	127,6
109.	<i>Jersey/Ins-le Anglo-Normande/Canalului (Marea Britanie)</i>	<i>Saint Helier</i>	<i>116</i>	<i>0,09</i>
110.	Kazahstan/Republica Kazahstan	Astana (Almatay)	2 717 300	15,0
111.	Kenya/Republica Kenya	Nairobi	582 650	32,4
112.	Kirghizstan/Republica Kirghizstan	Bișkek	198 500	5,1
113.	Kiribati/Republica Kiribati	Tarawa	811	0,1
114.	Kuwait	Kuwait	17 820	2,5
115.	Laos/Republica Populară Democratică Laos	Vientiane	236 800	5,8
116.	Lesotho/Regatul Lesotho	Maseru	30 355	1,8
117.	Letonia/Republica Letonia	Riga	64 589	2,3

118.	Liban/Republica Liban	Beirut	10 400	4,5
119.	Liberia/Republica Liberia	Monrovia	111 370	3,5
120.	Libia/Jamahiria Arabă Libiană Populară Socialistă	Tripoli	1 759 540	5,6
121.	Liechtenstein/Principatul Liechtenstein	Vaduz	160	0,03
122.	Lituania/Republica Lituania	Vilnius	65 200	3,4
123.	Luxemburg/Marele Ducat de Luxemburg	Luxembourg	2 586	0,5
124.	<i>Macao (China)</i>	<i>Macau</i>	<i>25</i>	<i>0,4</i>
125.	Macedonia/Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei	Skopje	25 333	2,0
126.	Madagascar/Republica Democratică Madagascar	Antananarivo	587 040	17,5
127.	Malawi/Republica Malawi	Lilongwe	118 480	11,9
128.	Malaysia/Federația Malaysia	Kuala Lumpur	329 750	25,6
129.	Maldive/Republica Maldive	Male	300	0,3
130.	Mali/Republica Mali	Bamako	1 240 000	13,4
131.	Malta/Republica Malta	Valletta	316	0,4
132.	<i>Insula Man (Marea Britanie)</i>	<i>Douglas</i>	<i>572</i>	<i>0,07</i>
133.	Marea Britanie/Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	Londra	244 820	59,7
134.	<i>Ins-le Mariane de Nord (S.U.A)</i>	<i>Saipan</i>	<i>477</i>	<i>0,08</i>
135.	Maroc/Regatul Maroc	Rabat	446 550	30,6
136.	Ins-le Marshall/Republica Insulelor Marshall	Majuro	181	0,1
137.	<i>Martinica (Franța)</i>	<i>Fort-de-France</i>	<i>1 100</i>	<i>0,4</i>
138.	Mauritania/Republica Islamică Mauritania	Nouakchott	1 030 700	3,0
139.	<i>Mauritius (Franța)</i>	<i>Port Louis</i>	<i>2 040</i>	<i>1,2</i>
140.	<i>Mayotte (Franța)</i>	<i>Mamoutzou</i>	<i>374</i>	<i>0,2</i>
141.	Mexic/Stațele Unite Mexicane	Mexico	1 972 550	106,2
142.	Micronezia/Stațele Federate ale Microneziei	Palikir	702	0,1
143.	Moldova/Republica Moldova	Chișinău	33 843	4,2
144.	Monaco/Principatul Monaco	Monaco	2	0,03
145.	Mongolia/Statul Mongoliei	Ulaan Baatar	1 565 000	2,5
146.	<i>Montserrat (Marea Britanie)</i>	<i>Plymouth⁵</i>	<i>102</i>	<i>0,008</i>
147.	Mozambic/Republica Mozambic	Maputo	801 590	19,2
148.	Myanmar/Uniunea Myanmar	Rangoon	678 500	50,1
149.	Namibia/Republica Namibia	Windhoek	825 418	1,9
150.	Nauru/Republica Nauru	-	21	0,01
151.	Nepal/Regatul Nepal	Kathmandu	140 800	24,7
152.	Nicaragua/Republica Nicaragua	Managua	129 494	5,6
153.	Niger/Republica Niger	Niamey	1 267 000	12,4
154.	Nigeria/Republica Federală a Nigeriei	Abuja	923 768	137,3
155.	<i>Niue (Noua Zeelandă)</i>	<i>Alofi</i>	<i>260</i>	<i>0,002</i>
156.	<i>Ins. Norfolk (Australia)</i>	<i>Kingston</i>	<i>35</i>	<i>0,002</i>
157.	Norvegia/Regatul Norvegiei	Oslo	324 220	4,6
158.	<i>Noua Caledonie (Franța)</i>	<i>Noumea</i>	<i>19 060</i>	<i>0,2</i>
159.	Noua Zeelandă	Wellington	268 680	4,1
160.	Olanda/Regatul Țărilor de Jos	Amsterdam ⁶	41 526	16,3
161.	Oman/Sultanatul Oman	Muscat	212 460	2,7
162.	Pakistan/Republica Islamică Pakistan	Islamabad	803 940	159,2
163.	Palau/Republica Palau	Koror	458	0,02
164.	<i>Palestina (sub ocupația Israelului)</i>	<i>Ramallah</i>	<i>6 220</i>	<i>3,8</i>
165.	Panama/Republica Panama	Panama	78 200	3,2
166.	Papua Noua Guinee	Port Moresby	462 840	5,7
167.	Paraguay/Republica Paraguay	Asuncion	406 750	6,0
168.	Peru/Republica Peru	Lima	1 285 220	27,5
169.	<i>Ins-le Pitcairn (Marea Britanie)</i>	<i>Adamstown</i>	<i>47</i>	<i>47</i>
170.	<i>Polinezia Franceză (Franța)</i>	<i>Papeete</i>	<i>4 167</i>	<i>0,3</i>
171.	Polonia/Republica Polonia	Varșovia	312 685	38,2
172.	Portugalia/Republica Portugheză	Lisabona	92 391	10,5
173.	<i>Puerto Rico (S.U.A)</i>	<i>San Juan</i>	<i>9 104</i>	<i>3,9</i>
174.	Qatar/Statul Qatar	Doha	11 437	0,7
175.	<i>Reunion (Franța)</i>	<i>Saint-Denis</i>	<i>2 512</i>	<i>0,8</i>
176.	România/Republica România	București	237 500	21,7
177.	Rusia/Federația Rusă	Moscova	17 075 200	144,1

⁵ După erupția vulcanică din 1997 guvernul intern s-a stabilit la Brades.

⁶ Amsterdam – capitală administrativă, Haga – capitală regală.

178.	Rwanda/Republica Rwanda	Kigali	26 338	8,4
179.	<i>St. Pierre și Miquelon (Franța)</i>	<i>Saint-Pierre</i>	<i>242</i>	<i>0,006</i>
180.	<i>Sahara Occidentală (ocupată de Maroc)</i>	<i>El Aaioun</i>	<i>266 000</i>	<i>0,3</i>
181.	Samoa de Vest/Statul Independent Samoa	Apia	2 944	0,2
182.	<i>Samoa Americană (S.U.A.)</i>	<i>Pago-Pago</i>	<i>199</i>	<i>0,07</i>
183.	San Marino/Serenisima Republică San Marino	San Marino	61	0,03
184.	São Tomé și Príncipe/Republica Democratică São Tomé și Príncipe	São Tomé	1 001	0,2
185.	Senegal/Republica Senegal	Dakar	196 190	10,9
186.	Serbia și Muntenegru/Republica Serbia și Muntenegru	Belgrad	102 350	10,7
187.	Seychelles/Republica Seychelles	Victoria	455	0,1
188.	<i>Sf. Elena (Marea Britanie)</i>	<i>Jamestown</i>	<i>410</i>	<i>0,007</i>
189.	Sf. Lucia	Castries	616	0,2
190.	Sf. Cristofor și Nevis/Federația Sfântul Cristofor și Nevis	Basseterre	261	0,05
191.	Sf. Vincențiu și Grenadine	Kingstown	389	0,1
192.	Sierra Leone/Republica Sierra Leone	Freetown	71 740	5,2
193.	Singapore/Republica Singapore	Singapore	693	4,2
194.	Siria/Republica Arabă Siriană	Damasc	185 180	18,0
195.	Slovacia/Republica Slovacia	Bratislava	48 845	5,4
196.	Slovenia/Republica Slovenia	Ljubljana	20 273	2,0
197.	Ins-le Solomon	Honiara	28 450	0,5
198.	Somalia/Republica Democratică Somalia	Mogadiscio	637 657	8,3
199.	Spania/Regatul Spaniei	Madrid	504 782	42,5
200.	Sri Lanka/Republica Sri Lanka	Colombo	65 610	19,6
201.	Statele Unite ale Americii	Washington D.C.	9 629 091	293,6
202.	Sudan/Republica Democratică Sudan	Khartoum	2 505 810	39,1
203.	Suedia/Regatul Suediei	Stockholm	449 964	9,0
204.	Surinam/Republica Surinam	Paramaribo	163 270	0,4
205.	<i>Svalbard (Norvegia)</i>	<i>Longyearbyen</i>	<i>62 049</i>	<i>0,003</i>
206.	Swaziland/Regatul Swaziland	Mbabane ⁷	17 363	1,2
207.	Tadjikistan/Republica Tadjikistan	Dușanbe	143 100	6,6
208.	<i>Taiwan (China)</i>	<i>Taipei</i>	<i>35 980</i>	<i>22,6</i>
209.	Tanzania/Republica Unită Tanzania	Dar es Salaam ⁸	945 087	36,1
210.	Thailanda/Regatul Thailanda	Bangkok	514 000	63,8
211.	Timorul de Est/Timor-Leste	Dili	15 007	0,8
212.	Togo/Republica Togoleză	Lome	56 785	5,6
213.	<i>Tokelau (Noua Zeelandă)</i>	<i>Fakaofu</i>	<i>10</i>	<i>0,001</i>
214.	Tonga/Regatul Tonga	Nuku'alofa	748	0,1
215.	Trinidad și Tobago/Republica Trinidad și Tobago	Port of Spain	5 128	1,3
216.	Tunisia/Republica Tunisiană	Tunis	163 610	10,0
217.	Turcia/Republica Turcia	Ankara	780 580	71,3
218.	Turkmenistan/Republica Turkmenistan	Așhabad	488 100	5,7
219.	<i>Ins-le Turks și Caicos (Marea Britanie)</i>	<i>Cockburn Town</i>	<i>430</i>	<i>0,02</i>
220.	Tuvalu	Fongafale	26	0,01
221.	Ucraina	Kiev	603 700	47,4
222.	Uganda/Republica Uganda	Kampala	236 040	26,1
223.	Ungaria/Republica Ungară	Budapesta	93 030	10,1
224.	Uruguay/Republica Orientală a Uruguayului	Montevideo	176 220	3,4
225.	Uzbekistan/Republica Uzbekistan	Tașkent	447 400	26,4
226.	Vanuatu/Republica Vanuatu	Port-Vila	12 200	0,2
227.	Vatican/Statul Vatican	Vatican	0	0,001
228.	Venezuela/Republica Venezuela	Caracas	912 050	26,2
229.	Vietnam/Republica Socialistă Vietnam	Hanoi	329 560	81,5
230.	<i>Ins-le Virgine Britanice (Marea Britanie)</i>	<i>Road Town</i>	<i>153</i>	<i>0,02</i>
231.	<i>Ins-le Virgine Americane (S.U.A.)</i>	<i>Charlotte Amalie</i>	<i>352</i>	<i>0,1</i>
232.	<i>Ins-le Wallis și Futuna (Franța)</i>	<i>Mata-Utu</i>	<i>274</i>	<i>0,02</i>
233.	Yemen/Republica Arabă Yemen	Sanaa	527 970	20,0
234.	Zambia/Republica Zambia	Lusaka	752 614	10,9
235.	Zimbabwe/Republica Zimbabwe	Harare	390 580	12,7
	Total mondial		510 072 000	6396

⁷ Mbabane - capitala administrativă, Lobamba - capitala regală și legislativă.

⁸ Capitala oficială – Dodoma.

Anexa II . Lista statelor și teritoriilor dependente. Repartiția pe regiuni¹, forma de guvernare statală și tipul de organizare administrativ-politică.

Nr. crt.	Statul	Forma de guvernare	Tipul de organizare administrativ-politică	Codul ISO 3166-1
I. Africa				
I.1. Regiunea Africa de Est				
1.	Burundi	RPr	SU	BI
2.	Comore	RPr-RI	Ri, SF	KM
3.	Djibouti	RPr	SU	DJ
4.	Eritrea	RPr	SU	ER
5.	Ethiopia	RPr	SF	ET
6.	Kenya	RPr	SU	KE
7.	Madagascar	RPr	SU	MG
8.	Malawi	RPr	SU	MW
9.	Mauritius	RPr	SU	MU
10.	Mozambic	RPr	SU	MZ
11.	Réunion	DPM, Franța	DPM, Franța	RE
12.	Rwanda	RPr	SU	RW
13.	Seychelles	RPr	SU	SC
14.	Somalia	RPr	SU (statut incert)	SO
15.	Sudan	RPr-RI	Ri, SU	SD
16.	Tanzania	RPr	SF	TZ
17.	Uganda	RPr	SU	UG
I.2. Regiunea Africa Centrală (mediană)				
18.	Angola	RPr	SU	AO
19.	Camerun	RPr	SU	CM
20.	R. Central Africană	RPr	SU	CF
21.	Ciad	RPr	SU	TD
22.	Congo	RPr	SU	CG
23.	R. Dem. Congo/Zair	RPr	SU (statut incert)	CD
24.	Gabon	RPr	SU	GA
25.	Guineea Ecuatorială	RPr	SU	GQ
26.	São Tomé și Príncipe	RPr	SU	ST
I.3. Regiunea Africa de Nord				
27.	Algeria	RPr	SU	DZ
28.	Egipt	RPr	SU	EG
29.	Libia	Rpo-RI	Ri, SU	LY
30.	Maroc	MC	RE, SU	MA
31.	Sahara Occidentală	Sub ocupația Marocului	Sub ocupația Marocului	EH
32.	Tunisia	RPr	SU	TN
I.4. Regiunea Africa de Sud				
33.	Africa de Sud	RPr	SEF	ZA
34.	Botswana	RPr	SU	BW
35.	Lesotho	MC	RE, SU	LS
36.	Namibia	RPr	SU	NA
37.	Swaziland	MC	RE, SU	SZ
38.	Zambia	RPr	SU	ZM
39.	Zimbabwe	RPr	SU	ZW
I.5. Regiunea Africa de Vest				
40.	Benin	RPr	SU	BJ
41.	Burkina Faso	RPr	SU	BF
42.	Capul Verde	RPr	SU	CV
43.	Côte d'Ivoire	RPr	SU	CI

¹ Repartiția pe regiuni și codurile sunt date în conformitate cu standardele ONU. Sursa: <http://www.geohive.com/global/pop>.

44.	Gambia	RPr	SU	GM
45.	Ghana	RPr	SU	GH
46.	Guineea	RPr	SU	GN
47.	Guineea-Bissau	RPr	SU	GW
48.	Liberia	RPr	SU	LR
49.	Mali	RPr	SU	ML
50.	Mauritania	RPr	SU	MR
51.	Niger	RPr	SU	NE
52.	Nigeria	RPr	SF	NG
53.	Sf. Elena	Col., Marea Britanie	Col., Marea Britanie	SH
54.	Senegal	RPr	SU	SN
55.	Sierra Leone	RPr	SU	SL
56.	Togo	RPr	SU	TG
II. America				
II.1. Regiunea America Centrală și de Sud				
II.1.1. Caraibe				
57.	Anguilla	Terit. autonom asociat cu M. Britanie	Terit. autonom asociat cu M. Britanie	AI
58.	Antigua și Barbuda	MC	Com.	AG
59.	Antilele Olandeze	Terit. autonom, Olanda	Terit. autonom, Olanda	AN
60.	Aruba	Terit. autonom, Olanda	Terit. autonom, Olanda	AW
61.	Bahamas	MC	Com.	BS
62.	Barbados	MC	Com.	BB
63.	Ins-le Cayman	Col., Marea Britanie	Col., Marea Britanie	KY
64.	Cuba	RS-RI	SU	CU
65.	Dominica	RP	SU	DM
66.	R. Dominicană	RPr	SU	DO
67.	Grenada	MC	Com.	GD
68.	Guadelupa	DPM, Franța	DPM, Franța	GP
69.	Haiti	RPr	SU	HT
70.	Jamaica	MC	Com.	JM
71.	Martinica	DPM, Franța	DPM, Franța	MQ
72.	Montserrat	Col., Marea Britanie	Col., Marea Britanie	MS
73.	Puerto Rico	Stat asociat cu SUA	Stat asociat cu SUA	PR
74.	Sf. Cristofor și Nevis	MC	SF, Com.	KN
75.	Sf. Lucia	MC	Com.	LC
76.	Sf. Vincentiu și Grenadine	MC	Com.	VC
77.	Trinidad și Tobago	RP	SU	TT
78.	Ins-le Turks și Caicos	Col., Marea Britanie	Col., Marea Britanie	TC
79.	Ins-le Virgine Americane	Terit. administrat de SUA	Terit. administrat de SUA	VI
80.	Ins-le Virgine Britanice	Col., Marea Britanie	Col., Marea Britanie	VG
II.1.2. America Centrală				
81.	Belize	MC	Com.	BZ
82.	Costa Rica	RPr	SU	CR
83.	El Salvador	RPr	SU	SV
84.	Guatemala	RPr	SU	GT
85.	Honduras	RPr	SU	HN
86.	Nicaragua	RPr	SU	NI
87.	Panama	RPr	SU	PA
II.1.3. America de Sud				
88.	Argentina	RPr	SF	AR
89.	Bolivia	RPr	SU	BO
90.	Brazila	RPr	SF	BR
91.	Chile	RPr	SU	CL
92.	Columbia	RPr	SU	CO
93.	Ecuador	RPr	SU	EC
94.	Ins-le Falkland (Malvine)	Col., Marea Britanie	Col., Marea Britanie	FK
95.	Guiana Franceză	DPM, Franța	DPM, Franța	GF
96.	Guyana	RPr	SU	GY
97.	Paraguay	RPr	SU	PY

98.	Peru	RPr	SU	PE
99.	Surinam	RPr	SU	SR
100.	Uruguay	RPr	SU	UY
101.	Venezuela	RPr	SF	VE
II.2. Regiunea America de Nord				
102.	Bermude	Col., M. Britanie	Col., M. Britanie	BM
103.	Canada	MC	SF, Com.	CA
104.	Groenlanda	Terit. autonom, Danemarca	Terit. autonom, Danemarca	GL
105.	Mexic	RPr	SU	MX
106.	St. Pierre și Miquelon	DPM, Franța	DPM, Franța	PM
107.	Statele Unite	RPr	SF	US
III. Asia				
III.1. Regiunea Asia de Est				
108.	China	RP-RI	Rs, SEF	CN
109.	R. Corea	RPr	SU	KR
110.	R.P.D Coreană	RPr-RI	Rs, Ri	KP
111.	Hong Kong	Admin. specială, China	Admin. specială, China	HK
112.	Japonia	MC	IE, SU	JP
113.	Macau	Admin. specială, China	Admin. specială, China	MO
114.	Mongolia	RP	SU	MN
III.2. Regiunea Asia Sud-Centrală				
115.	Afghanistan	RPr-RI	Ri, SU (statut incert)	AF
116.	Bangladesh	RP	SU	BD
117.	Bhutan	MC	RE, SU	BT
118.	India	RP	SF	IN
119.	Iran	RI	Ri, SU	IR
120.	Kazahstan	RPr	SU	KZ
121.	Kyrgyzstan	RPr	SSF	KG
122.	Maldive	RPr	SU	MV
123.	Nepal	MC	RE, SU	NP
124.	Pakistan	RPr-RI	Ri, SU	PK
125.	Sri Lanka	RPr	SU	LK
126.	Tadjikistan	RPr	SSF	TJ
127.	Turkmenistan	RPr	SSF	TM
128.	Uzbekistan	RPr	SSF	UZ
III.3. Regiunea Asia de Sud-Est				
129.	Brunei Darussalam	MC-MT	SE, SU	BN
130.	Cambodgia	MC	RE, SU	KH
131.	Filipine	RPr	SU	PH
132.	Indonezia	RPr	SU	ID
133.	Laos	RP	SU	LA
134.	Malayezia	MC	SF	MY
135.	Myanmar/Birmania	RPr	SF	MM
136.	Singapore	RP	SU	SG
137.	Thailanda	MC	RE, SU	TH
138.	Timorul de Est	Statut incert	Statut incert	TL
139.	Vietnam	RP-RI	Rs, SU	VN
III.4. Regiunea Asia de Vest				
140.	Arabia Saudită	MA-MT	RE, SU	SA
141.	Armenia	RPr	SU (statut incert)	AM
142.	Azerbaidjan	RPr	SSF (statut incert)	AZ
143.	Bahrain	MC	EE, SU	BH
144.	Cipru	RPr	SU (statut incert)	CY
145.	Emiratele Arabe Unite	MA	SF	AE
146.	Georgia	RPr	SSF (statut incert)	GE
147.	Iordania	MC	RE, SU	JO
148.	Iraq	RPr	SU (statut incert)	IQ
149.	Israel	RP	SU (statut incert)	IL
150.	Kuwait	MC-MA	EE, SU	KW

151.	Liban	RP	SU	LB
152.	Teritoriile Palestiniene	Sub ocupația Israelului	Sub ocupația Israelului	PS
153.	Oman	MA	SE, SU	OM
154.	Qatar	MC-MA	EE, SU	QA
155.	Siria	RPr	SU	SY
156.	Turcia	RPr	SU	TR
157.	Yemen	RPr	SU	YE
IV. Europa				
IV.1. Regiunea Europa de Vest				
158.	Belgia	MC	RE, SEF	BE
159.	Franța	RP-RPr	SEF	FR
160.	Luxembourg	MC	DE, SU	LU
161.	Monaco	MC	PE, SU	MC
162.	Olanda	MC	RE, SU	NL
IV.2. Regiunea Europa de Nord				
163.	Ins-le Channel/Anglo-Normande	Terit. autonom, Marea Britanie	Terit. autonom, Marea Britanie	
164.	Danemarca	MC	RE, SEF	DK
165.	Estonia	RP	SU	EE
166.	Ins-le Faeroe	Terit. autonom, Danemarca	Terit. autonom, Danemarca	FO
167.	Finlanda	RP-RPr	SSF	FI
168.	Irlanda	RP	SU	IE
169.	Islanda	RP	SU	IS
170.	Letonia	RP	SU	LV
171.	Lithuania	RPr	SU	LT
172.	Insula Man	Terit. autonom, Marea Britanie	Terit. autonom, Marea Britanie	
173.	Marea Britanie	MC-MT	RE, SEF	GB
174.	Norvegia	MC	RE, SU	NO
175.	Suedia	MC	RE, SU	SE
176.	Ins-le Svalbard și Jan Mayen	Terit. sub administrația Norvegiei	Terit. sub administrația Norvegiei	SJ
IV.3 Europa Centrală				
177.	Austria	RP	SF	AT
178.	Bulgaria	RP	SU	BG
179.	Cehia	RP	SU	CZ
180.	Elveția	RP	SF	CH
181.	Germania	RP	SF	DE
182.	Liechtenstein	MC	PE, SU	LI
183.	R. Moldova	RPr	SU (statut incert)	MD
184.	Polonia	RP-RPr	SU	PL
185.	România	RP	SU	RO
186.	Slovia	RP	SU	SK
187.	Serbia și Muntenegru	RPr	SF (statut incert)	YU
188.	Ungaria	RP	SU	HU
IV.1. Regiunea Europa de Est				
189.	Belarus	RPr	SU	BY
190.	Rusia	RPr	SF	RU
191.	Ucraina	RPr	SSF	UA
IV.3. Regiunea Europa de Sud				
192.	Albania	RP	SU	AL
193.	Andorra	PA	SU	AD
194.	Bosnia și Herțegovina	RP	SF (statut incert)	BA
195.	Croația	RP	SU (statut incert)	HR
196.	Gibraltar	Terit. autonom, Marea Britanie	Terit. autonom, Marea Britanie	GI
197.	Grecia	PR	SU	GR
198.	Italia	RP	SU	IT
199.	Macedonia	RP	SU	MK
200.	Malta	RP	SU	MT
201.	Portugalia	RP-RPr	SU	PT
202.	San Marino	RP	SU	SM

203.	Scaunul Sfânt/Vatican	MT	SU	VA
204.	Slovenia	RP	SU	SI
205.	Spania	MC	RE, SEF	ES
V. Oceania				
V.1. Regiunea Australia și Noua Zeelandă				
206.	Australia	MC	SF, Com.	AU
207.	Noua Zeelandă	MC	SU, Com.	NZ
208.	Ins-le Norfolk	Terit. autonom, Australia	Terit. autonom, Australia	NF
V.2. Regiunea Melanezia				
209.	Fiji	RP	SU	FJ
210.	Noua Caledonie	TPM, Franța	TPM, Franța	NC
211.	Papua Noua Guinee	MC	Com.	PG
212.	Ins-le Solomon	MC	Com.	SB
213.	Vanuatu	RP	SU	VU
V.3. Regiunea Micronezia				
214.	Guam	Terit. neîncorporat, SUA	Terit. neîncorporat, SUA	GU
215.	Kiribati	RPr	SU	KI
216.	Ins-le Marshall	RP	SU	MH
217.	Federația Micronezia	RP	SF	FM
218.	Nauru	RPr	SU	NR
219.	Ins-le Nord Mariane	Stat asociat cu SUA	Stat asociat cu SUA	MP
220.	Palau	RP, Stat asociat cu SUA	Stat asociat cu SUA	PW
V.4. Regiunea Polinezia				
221.	Ins-le Cook	Stat asociat N. Zeelande	Stat asociat N. Zeelande	CK
222.	Polinezia Franceză	TPM, Franța	TPM, Franța	PF
223.	Niue	Terit. autonom, asociat N. Zeelande	Terit. autonom, asociat N. Zeelande	NU
224.	Pitcairn	Col., Marea Britanie	Col., Marea Britanie	PN
225.	Samoa	MC-RP	SU	WS
226.	Samoa Americană	Col., SUA	Col., SUA	AS
227.	Tokelau	Terit. neautonom, Noua Zeelandă	Terit. neautonom, Noua Zeelandă	TK
228.	Tonga	MC	RE, SU	TO
229.	Tuvalu	MC	SU, Com.	TV
230.	Ins-le Wallis și Futuna	TPM, Franța	TPM, Franța	WF
VI. Alte teritorii neincluse pe lista ONU				
231.	<i>Antarctica</i>	Dependenta Ross, Noua Zeelandă, neloc. perm.		AQ
232.		Teritoriul Antarctic Australian, neloc. perm.		
233.		Teritoriul Antarctic Britanic, neloc. perm.		
234.		Teritoriile australe și Antarctice Franceze, neloc. perm.		
235.		Țara Reginei Maud, Norvegia, neloc. perm.		
236.	<i>Atlanticii de Sud</i>	Georgia de Sud și Ins-le Sandwich de Sud, neloc. perm.		GS
237.		Insula Bouvet, Norvegia, neloc.		BV
238.	<i>Oceanul Indian</i>	Ins-le Ashmore și Cartier, Australia, neloc.		
239.		Insula Christmas, terit. extern, Australia		CX
240.		Ins-le Cocos (Keeling), terit. extern, Australia		CC
241.		Insula Marion, Africa de Sud, neloc.		
242.		Mayotte, colect. terit. în interiorul Franței		YT
243.		Insula Prințul Edward, Africa de Sud, neloc.		
244.	Teritoriile Britanice din Oceanul Indian		IO	
245.	<i>Oceania</i>	Ins-le Canton și Enderbury, condominium SUA-MB, neloc.		
246.		Insula Heard și Ins-le McDonald, Australia, neloc.		HM
247.		Ins-le Mării de Coral, Australia, neloc. perm.		
248.		Insula Petru I, Norvegia, neloc.		
249.	<i>Ins-le mici (S.U.A.)</i>	Howland, Jarvis și Baker, Pacificul Central, neloc. perm.		UM
250.		Johnston, Pacificul Central		

251.		Kingman Reef		
252.		Navassa, Marea Caraibelor, neloc. perm.		
253.		Insula Palmyra, Pacificul Central, neloc.		
254.		Ins-la Wake, Pacificul Central		
255.	<i>Asia de Est</i>	Taiwan, considerat provincie a Chinei		TW

Semnificația prescurtărilor:

Forma de guvernare statală:

a) republici: RP – Republică Parlamentară, RPr – Republică Prezidențială, RI – Republică Ideocratică (RS, Rs – Republică Socialistă, Ri, Republică Islamică), RPo – Republică Populară, RC – Republică Cooperatistă;

b) monarhii: MC – Monarhie Constituțională, MA – Monarhie Absolută, MT – Monarhie Teocratică, PA - Principat Autonom.

Organizarea administrativ-teritorială: SU – Stat Unitar; SEF – Stat unitar cu elemente federale; SF – Stat Federal; SSF – Stat semifederal.

DE - Ducat Ereditar; EE – Emirat Ereditar; IE – Imperiu Ereditar; PE – Principat Ereditar, RE – Regat Ereditar;

SE – Sultanat Ereditar; Com. – țară membră a *Commonwealth*-ului.

DPM – Departament de Peste Mări; TPM – Teritoriu de Peste Mări.

ISBN 973-35-1959-6

www.edituradacia.ro